

PLAN UPRAVLJANJA PARKOM PRIRODE BIOKOVO ZA RAZDOBLJE 2017.-2026.

travanj 2017.

Organizacija i sudionici izrade Plana upravljanja:

Voditelj izrade Plana upravljanja:

Velimir Vidak-Buljan, dipl. oec.

Koordinatori izrade Plana upravljanja:

Ksenija Protrka, prof. geol.-geog.

Stipe Srzić, dipl. ing. agr.

Središnji tim za izradu Plana upravljanja:

Velimir Vidak-Buljan, dipl. oec.

Nenad Bekavac, dipl. oec. (od 09. 2011. do 09. 2015.)

Ante Cvitanović, dipl.oec. (do 09. 2011.)

Stipe Srzić, dipl. ing. agr.

Ante Bulić, dipl. ing. kem. teh.

Ksenija Protrka, prof. geol.-geog.

Ivana Gabrić, dipl. ing. biol.-ekol.

Slavo Jakša, prof. geog.-pov.

Hrvoje Škrabić, dipl. ing. geol.

Jozo Bekavac, oec.

Vedrana Vela Puharić, ing. preh. teh.

Fotografije: Korištene fotografije iz arhive Parka prirode Biokovo.

Karte: Pripremio i izradio Stipe Srzić, dipl. ing. agr.

Stručni savjetnici:

Mr. sc. Željka Rajković, dipl. ing. biol.-ekol.

Dr. sc. Natalija Pavlus, dipl. ing. biol.-ekol., glavni konzultant (Institut IGH, d.d.)

Dr. sc. Sanja Tišma, dipl. oec., stručnjak za SWOT analizu (Institut za međunarodne odnose)

Park prirode Biokovo:

Osnovni podaci	
Naziv zaštićenog područja:	Biokovo
Kategorija zaštićenog područja:	Park prirode
Datum proglašenja zaštićenog područja:	24. lipnja 1981.
Akt o proglašenju zaštite:	Zakon o proglašenju planine Biokovo parkom prirode (NN 24/81)
Površina:	19.330 ha
Prostorni plan:	Prostorni plan Parka prirode Biokovo (NN 108/15) (u daljnjem tekstu PP Parka)
Datum donošenja Plana upravljanja:	
Plansko razdoblje / revizija Plana upravljanja:	10 godina / revizija nakon 5 godina
Informacije o Upravi Parka prirode	
Uprava:	Javna ustanova „Park prirode Biokovo“
Adresa:	Marineta-Mala obala 16 21300 Makarska
Telefon:	Tel./fax: +385(0)21 616 924
Fax:	Tel./fax: +385(0)21 616 924
e-mail:	info@pp-biokovo.hr
Statut Javne ustanove:	Statut Javne ustanove „Park prirode Biokovo“ (u daljnjem tekstu Statut), usvojen 24. listopada 2014. (Ur.broj:941/14), a suglasnost Ministarstva zaštite okoliša i prirode dobivena je 05. siječnja 2015. godine (Ur.broj: 612-07/14-06/33, KLASA: 517-07-2-1-1-15-05)
Pravilnik o unutarnjem redu:	Pravilnik o unutarnjem redu u Parku prirode Biokovo (NN 66/01), u dijelu u kojem njegove odredbe nisu u suprotnosti s važećim Zakonom o zaštiti prirode (NN 80/13) (u daljnjem tekstu ZOZP)

SADRŽAJ:

1.	UVOD I KONTEKST	6
1.1.	Opis Plana, njegovih ciljeva i zadataka.....	6
1.2.	Kategorije zaštite zaštićenog područja	7
1.3.	Pravni temelj za status zaštićenog područja i izradu Plana	8
1.4.	Proces izrade i donošenja Plana	8
1.5.	Postupak izmjena i dopuna Plana	9
1.5.1.	Revizija Plana nakon 5 godina	9
1.5.2.	Revizija svake godine	9
2.	OPIS ZAŠTIĆENOG PODRUČJA	10
2.1.	Opći podaci	10
2.1.1.	Smještaj	10
2.1.2.	Spomenik parkovne arhitekture unutar Parka	12
2.1.3.	Vlasništvo i prava na korištenje zemljišta	12
2.1.4.	Ustrojstvo JU i infrastruktura.....	13
2.1.5.	Karte i snimke područja	16
2.1.6.	Ekološka mreža Republike Hrvatske	16
2.1.7.	Istraživačke aktivnosti	22
2.2.	Prirodne vrijednosti	25
2.2.1.	Georaznolikost	25
2.2.2.	Klima	37
2.2.3.	Bioraznolikost	38
2.2.4.	Krajobrazna raznolikost	47
2.3.	Kulturno-povijesna baština	48
2.3.1.	Arheološka baština	48
2.3.2.	Povijesna graditeljska cjelina	49
2.3.3.	Povijesni sklop i građevina	49
2.3.4.	Memorijalna baština	50
2.3.5.	Etnološka baština	50
2.3.6.	Nematerijalna kulturna baština	51
2.4.	Društveno-gospodarske značajke	53
2.4.1.	Naselja i demografske značajke.....	53
2.4.2.	Dosadašnje korištenje prostora.....	57
2.4.3.	Posjećivanje.....	63
3.	UKLJUČIVANJE KORISNIKA PROSTORA U IZRADU PLANA	65
3.1.	Proces uključivanja korisnika prostora u izradu Plana	65
3.2.	Kako korisnici prostora vide Park.....	66
3.2.1.	Lokalno stanovništvo	66
3.2.2.	Lokalna samouprava i institucije	67
3.2.3.	Posjetitelji.....	67
3.3.	Sadašnji način života u Parku i okolici	67
3.4.	Zapažene promjene u posljednjim desetljećima.....	68
3.5.	Problemi sadašnjice - prijetnje za budućnost	68
3.6.	Viđenja budućnosti	68
3.7.	Očekivanja od Parka.....	68
4.	UPRAVLJANJE.....	70
4.1.	Teme, ciljevi i aktivnosti Plana.....	71
4.2.	Zonacija	123
4.3.	Planirani ljudski resursi	127
4.4.	Planirani financijski resursi.....	128
4.5.	Praćenje provedbe Plana	133
5.	LITERATURA.....	136
	PRILOG 1 - POPIS TABLICA, KARATA I SHEMA U PLANU	145
	PRILOG 2 - TEKSTUALNI OPIS GRANICA	146

PRILOG 3 - VEGETACIJSKA KARTA	147
PRILOG 4 - KARTA STANIŠTA I POPIS STANIŠNIH TIPOVA PARKA.....	148
PRILOG 5 - ANALIZA KORISNIKA PROSTORA	149
PRILOG 6 - PROCJENA TROŠKOVA PREMA AKTIVNOSTIMA PLANA	161

POPIS KRATICA:

JU-Javna ustanova „Park prirode Biokovo“
 PP Parka -Prostorni plan Parka prirode Biokovo
 Park-Park prirode Biokovo
 Plan-Plan upravljanja Parkom prirode Biokovo
 ZOZP-Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13)
 HAOP-Hrvatska agencija za okoliš i prirodu
 GP-Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Javne ustanove „Park prirode Biokovo“
 BBVK-Biokovski botanički vrt Kotišina
 HŠ-„Hrvatske šume“ d.o.o.
 UV-Upravno vijeće Javne ustanove „Park prirode Biokovo“
 MZOE-Ministarstvo zaštite okoliša i energetike
 Oiv-Odašiljači i veze d.o.o.
 Statut-Statut Javne ustanove „Park prirode Biokovo“
 HPM-Hrvatski prirodoslovni muzej
 PMF-Prirodoslovno-matematički fakultet
 BIUS-Udruga studenata biologije
 ADIPA - Društvo za istraživanje i očuvanje prirodoslovne raznolikosti Hrvatske
 BIOM - nevladina organizacija koja se bavi zaštitom prirode, njenom promidžbom i popularizacijom
 FZOEU - Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
 GEONATURA - GEONATURA d.o.o. za stručne poslove zaštite prirode
 GM - Gradski muzej
 HBSD - Hrvatsko biospeleološko društvo
 HYLA - Društvo za zaštitu i proučavanje vodozemaca i gmazova Hrvatske
 MRRFEU - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
 OIKON-OIKON d.o.o. Institut za primijenjenu ekologiju
 RERA S.D.- Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije

1. UVOD I KONTEKST

1.1. Opis Plana, njegovih ciljeva i zadataka

Planina Biokovo zbog svojih iznimnih karakteristika predstavlja prirodno bogatstvo od izuzetne važnosti za Republiku Hrvatsku i Europu. Područje je bogato rijetkim, ugroženim i endemičnim vrstama te raznolikim staništima.

Zbog osjetljivosti i specifičnosti ovog prostora potrebno mu je posvetiti posebnu pažnju kroz strateško planiranje razvoja i uključivanja mjera zaštite bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti.

Osnovni cilj Plana upravljanja Parka prirode „Biokovo“ (u daljnjem tekstu Plan) je očuvanje krških ekoloških sustava, zaštita bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti i omogućavanje održivog razvoja lokalne zajednice na temelju raspoloživih prirodnih bogatstava Parka prirode Biokovo (u daljnjem tekstu Parka) s jedne strane i potreba lokalnog stanovništva s druge strane. Ovaj cilj uključuje jačanje institucionalnih i stručnih kapaciteta u očuvanju bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti, poboljšanje upravljanja zaštićenim područjem te promicanje i poticanje djelatnosti koje podupiru održivo korištenje i očuvanje prirodnih bogatstava.

Odgovornost Javne ustanove "Park prirode Biokovo" (u daljnjem tekstu JU) je da upravlja ovim područjem na način koji posebnu pažnju usmjerava na uspostavljanje ravnoteže između ciljeva očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti područja Parka s jedne strane te turističke valorizacije Parka i potrebe dionika s druge strane, uz uvažavanje očekivanja i potreba lokalnog stanovništva, koje živi u Parku i rubnim područjima.

Upravljanje Parkom stoga predstavlja složen zadatak, koji je zahtijevao detaljno i pažljivo razmatranje svih otvorenih pitanja te razvoj i provedbu jasne i efikasne politike upravljanja. To je bila, uz zakonsku obavezu, osnovna svrha izrade ovog Plana; da prepozna i iznese postojeće vrijednosti i izazove u upravljanju, definira ciljeve upravljanja zaštićenim područjem te razradi kako ih postići. On definira na konkretan način, kroz aktivnosti, kako će se zaštićenim područjem Parka upravljati pa ga stoga možemo smatrati „alatom“ koji služi za određivanje dnevnih aktivnosti u radu JU, usmjerenih prema postizanju definiranih ciljeva.

Plan je izrađivan u periodu od srpnja 2008. do prosinca 2016. godine uz brojne nadopune i korekcije u skladu s okolnostima u kojima je nastajao te predstavlja pisani sažetak smjernica i radnji kojima će se upravljati Parkom u budućnosti.

Izrađivali su ga djelatnici JU, stručnjaci Instituta građevinarstva Hrvatske d.d. i Instituta za međunarodne odnose, te Željka Rajković, konzultant, uzimajući pri tom u obzir smjernice i želje lokalne zajednice i ostalih korisnika prostora Parka.

Plan je zamišljen kao javni dokument, dostupan stanovnicima Parka, poduzetnicima, stručnjacima raznih profila, nevladinim udrugama, školama i drugim obrazovnim institucijama, turističkim djelatnicima i svim drugim zainteresiranim skupinama ili pojedincima. Zbog toga se nastojalo da Plan bude napisan na jednostavan i izravan način, razumljiv širem krugu zainteresiranih korisnika. Podijeljen je na cjeline, polazeći od opisa zaštićenog područja do ciljeva očuvanja Parka, koji jasno iznose što JU želi postići kroz narednih 10 godina.

Upravljanje Parkom je potom raščlanjeno na glavne teme, u kojima su definirana ključna pitanja i ocjenjeno je stanje svake teme te se iznosi upravljačka politika, koju JU ima u

odnosu na njih. Svaka tema ima svoj opći cilj te više specifičnih ciljeva upravljanja koji su vezani na podteme. Unutar svakog specifičnog cilja su detaljno razrađene upravljačke aktivnosti potrebne za ostvarenje ciljeva upravljanja te su im dodijeljena financijska sredstva potrebna za provedbu, prioritete te suradnici u provedbi. Praćenje provedbe Plana se odvija kroz praćenje postizanja ciljeva upravljanja i praćenje provedbe aktivnosti upravljanja. Tako i specifični ciljevi i aktivnosti imaju svoje indikatore preko kojih se prate učinci i sama provedba. Na kraju, Plan ima i poglavlje u kojem su navedene dodatne aktivnosti potrebne za praćenje provedbe Plana, koje detaljno određuje kako će se pratiti i procjenjivati napredak u realizaciji ciljeva definiranih u ovom dokumentu.

1.2. Kategorije zaštite zaštićenog područja

Temeljni dokument zaštite prirode, koji određuje dugoročne ciljeve i smjernice očuvanja bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i zaštićenih prirodnih vrijednosti, te načine njezina provođenja, u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim i kulturnim razvojem Republike Hrvatske je Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske (NN 143/08). Sustav zaštite i cjelovitog očuvanja sveukupne bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti uređen je osnovnim pravnim propisom ZOZP. Ovim Zakonom su određene kategorije zaštićenih područja te način upravljanja zaštićenim područjima kao i osnovni dokumenti za upravljanje zaštićenim područjima.

Prema ZOZP zaštićena područja od državnog značaja su: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat i **park prirode**, a od lokalnog značaja su regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma, te spomenik parkovne arhitekture. Prema ZOZP, park prirode je prostrano ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima. Park prirode ima i znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu. U parku prirode dopuštene su gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga. Javna ustanova u ime države upravlja parkom prirode te skrbi o zaštiti i očuvanju, ali i ravnomjernom i održivom razvoju područja parka prirode i njegovog utjecajnog područja.

Parkovi prirode su stoga kompleksna kategorija zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti, a djelovanje javne ustanove se, uz primarnu ulogu očuvanja i upravljanja prirodnim i drugim vrijednostima, u osnovi svodi na nadzor i usmjeravanje svih gospodarskih i drugih aktivnosti na području njezine nadležnosti. U tom svjetlu, javna ustanova je istovremeno i stručna institucija, koja obavlja djelatnost zaštite, održavanja i promicanja područja parka prirode u cilju zaštite i očuvanja bitnih vrijednosti parka, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa, ali i institucija koja nadzire provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja te usmjerava održivo korištenje prirodnih dobara.

PP Parka donesen je u listopadu 2015. godine (NN 108/15) na temelju stručne podloge Hrvatske agencije za okoliš i prirodu (u daljnjem tekstu HAOP) (KLASA: 612-07/12-04/03, Ur.broj: 366-08-7-12-1) od travnja 2012. godine. Njime je uređena organizacija prostora, način korištenja, uređenje i zaštita prostora Parka. Plan je usklađen s PP Parka, a oba dokumenta su usklađena sa smjernicama iz Strategije i akcijskog plana zaštite bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske (NN 143/08).

1.3. Pravni temelj za status zaštićenog područja i izradu Plana

Osnovni zakon koji regulira osnivanje, ustrojstvo i način rada Javnih ustanova je **ZOZP**. Iz ovog temeljnog zakona proizlaze obveze utvrđivanja i praćenja stanja prirode, provođenja aktivnosti očuvanja postojeće bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti, osiguravanja sustava zaštite prirodnih vrijednosti radi njihova trajnog očuvanja, upravljanje razvojnim djelatnostima radi osiguravanja održivog korištenja prirodnih dobara te osiguravanja prava građana na zdrav život, odmor i razonodu u prirodi. ZOZP u članku 138. propisuje obvezu izrade Plana.

Park se prostire na površini od 19.330 ha i njegove granice uspostavljeni su **Zakonom o proglašenju planine Biokovo parkom prirode** (NN 24/81). Tekstualni opis granica nalazi se u Prilogu 2.

Uz ZOZP, **Uredba o osnivanju Javne ustanove „Park prirode Biokovo“** (NN 44/98 i 85/14) i regulira način rada, a postoji cijeli niz drugih zakona i podzakonskih akata koji utječu na upravljanje Parkom. Najznačajniji su Zakon o šumama (NN 140/05, 82/06, 129/08, 80/10, 124/10, 25/12, 68/12, 148/13, 94/14), Zakon o vodama (NN 153/09, 63/11, 130/11, 56/13, 14/14), Zakon o lovstvu (NN 140/05, 75/09, 153/09, 14/14, 21/16, 41/16, 67/16), Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13), Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15), Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15), Zakon o poljoprivredi (NN 30/15), te drugi. Značajni su i Zakon o sustavu državne uprave (NN 150/11, 12/13, 93/16, 104/16), Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15), te Zakon o ustanovama (NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08) koji određuju nadležnosti središnje državne uprave te regionalne i lokalne samouprave u odnosu na planirane razvojne aktivnosti. Istovremeno, utemeljenje parka prirode izravno utječe i na drugačiju provedbu odredbi gore navedenih zakona na njegovom području, a usklađeno s načelima zaštite prirode koja proizlaze iz ZOZP.

Značajni podzakonski akti su Pravilnik o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže (NN 15/14), Pravilnik o popisu stanišnih tipova, karti staništa te ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima (NN 88/14), Pravilnik o unutarnjem redu (NN 66/01), Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13, 73/16) i dr.

Posljednjih godina donesen je i čitav niz strateških dokumenata i nacionalnih akcijskih planova, koji nastoje uskladiti gospodarske i razvojne aktivnosti s potrebom zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti. S obzirom da je Hrvatska potpisnica većine relevantnih međunarodnih konvencija (Konvencija o biološkoj raznolikosti, Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, Bernska konvencija, Bonna konvencija, CITES, i dr.), ima obavezu provedbe i njihovih odredbi. U tom kontekstu, plan upravljanja i aktivnosti koje sadrži nastoje doprinijeti izvršavanju obaveza preuzetih prihvaćanjem međunarodnog zakonodavstva.

1.4. Proces izrade i donošenja Plana

Plan određuje i opisuje način upravljanja zaštićenim područjem temeljen na najboljoj poznatoj praksi u vrijeme njegove izrade. Praćenjem stanja u prostoru i spoznajom novih informacija, te pojavom nekih novih utjecaja, može doći do potrebe za promjenom načina upravljanja, stoga Plan treba biti prilagodljiv na način da omogućuje izmjenu planiranih aktivnosti sukladno promjenama do kojih je došlo.

Plan se donosi na deset godina uz mogućnost izmjene i/ili dopune nakon pet godina, a njime se utvrđuje stanje zaštićenog područja te određuju ciljevi upravljanja, aktivnosti za postizanje ciljeva upravljanja i indikatori (pokazatelji) učinkovitosti upravljanja.

Proces izrade Plana vodio je Institut IGH d.d. Dokument su izrađivali djelatnici JU u suradnji sa stručnjacima Instituta IGH d.d., jednim stručnjakom Instituta za međunarodne odnose i nezavisnom stručnjakinjom za izradu planova upravljanja mr. sc. Željkom Rajković.

Izrada Plana uključivala je razgovore i konzultacije s dionicima - predstavnicima lokalne, regionalne i državne uprave, lokalnim stanovništvom, različitim organizacijama i institucijama (znanstvenim, stručnim i dr.), nevladinim udrugama, turističkim agencijama, te nizom pojedinaca koji su u obavljanju svojih djelatnosti, hobija ili na bilo koji način povezani s područjem Parka.

Razmotrena su njihova mišljenja i prijedlozi, a sve s ciljem donošenja zaključaka i smjernica prihvatljivih za sve korisnike prostora kako bi se unaprijedilo daljnje upravljanje Parkom.

Također, u svim fazama izrade Plana kroz konzultacije, savjetovanja, davanja primjedbi i usuglašavanja sudjelovale su nadležne institucije - Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (u daljnjem tekstu MZOE) i HAOP.

U suradnji s HAOP-om definirani su ciljevi i mjere očuvanja za relevantna područja ekološke mreže Natura 2000 koji su uključeni u Plan.

Postupak donošenja Plana definiran je u člancima 134. i 138. ZOZP. Nakon izrade konačnog prijedloga nacrtu Plana, a nakon dobivanja komentara i prijedloga nadležnih institucija, Upravno vijeće (u daljnjem tekstu UV) donosi odluku o prihvatanju konačnog prijedloga nacrtu, objavi javne rasprave i stavljanju prijedloga nacrtu Plana na javni uvid u trajanju od 30 dana sukladno posebnom propisu kojim se uređuje zaštita okoliša. Po obradi svih prijedloga i primjedbi, Plan se šalje na prethodno mišljenje HAOP-u i potom na suglasnost MZOE. Nakon dobivanja suglasnosti MZOE, UV donosi odluku o usvajanju Plana.

1.5. Postupak izmjena i dopuna Plana

Ovim Planom planirane su najprimjerenije aktivnosti upravljanja temeljene na podacima i informacijama, koje su u trenutku izrade bile dostupne i koje bi trebale doprinijeti ostvarenju ciljeva upravljanja područjem. S obzirom na prirodu dokumenta, ali i samog procesa planiranja, nije isključeno da će se u narednim godinama s otkrivanjem novih informacija i saznanja određeni dijelovi Plana i predviđenih aktivnosti morati mijenjati. To dakako samo potvrđuje ulogu Plana kao dokumenta podložnog izmjenama, koji isto tako mora pratiti promjene koje se događaju, kako u prirodi i okolišu, tako i u praćenju i provedbi pojedinih aktivnosti Plana.

1.5.1. Revizija Plana nakon 5 godina

Nakon proteka razdoblja od pet godina analizira se provedba Plana i ostvareni rezultati te se po potrebi obavlja revizija na način i u postupku kako je to propisano za njegovo donošenje.

1.5.2. Revizija svake godine

Plan se provodi Godišnjim programom zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Parka prirode „Biokovo“ (u daljnjem tekstu GP) koji pobliže definira i razrađuje pojedine aktivnosti Plana za tekuću godinu. U tom procesu, godišnje revizije, mogu se pojedine aktivnosti, po potrebi, prilagoditi te ovisno o planu provođenja pojedinih aktivnosti ponovno definirati prioritete za provođenje.

2. OPIS ZAŠTIĆENOG PODRUČJA

2.1. Opći podaci

2.1.1. Smještaj

Biokovo je izrazito krška planina litoralnih Dinarida koja jasno dijeli primorski pojas od Dalmatinske Zagore. Ukupna duljina Biokova iznosi oko 36 km, a ono se pruža u smjeru SZ - JI.

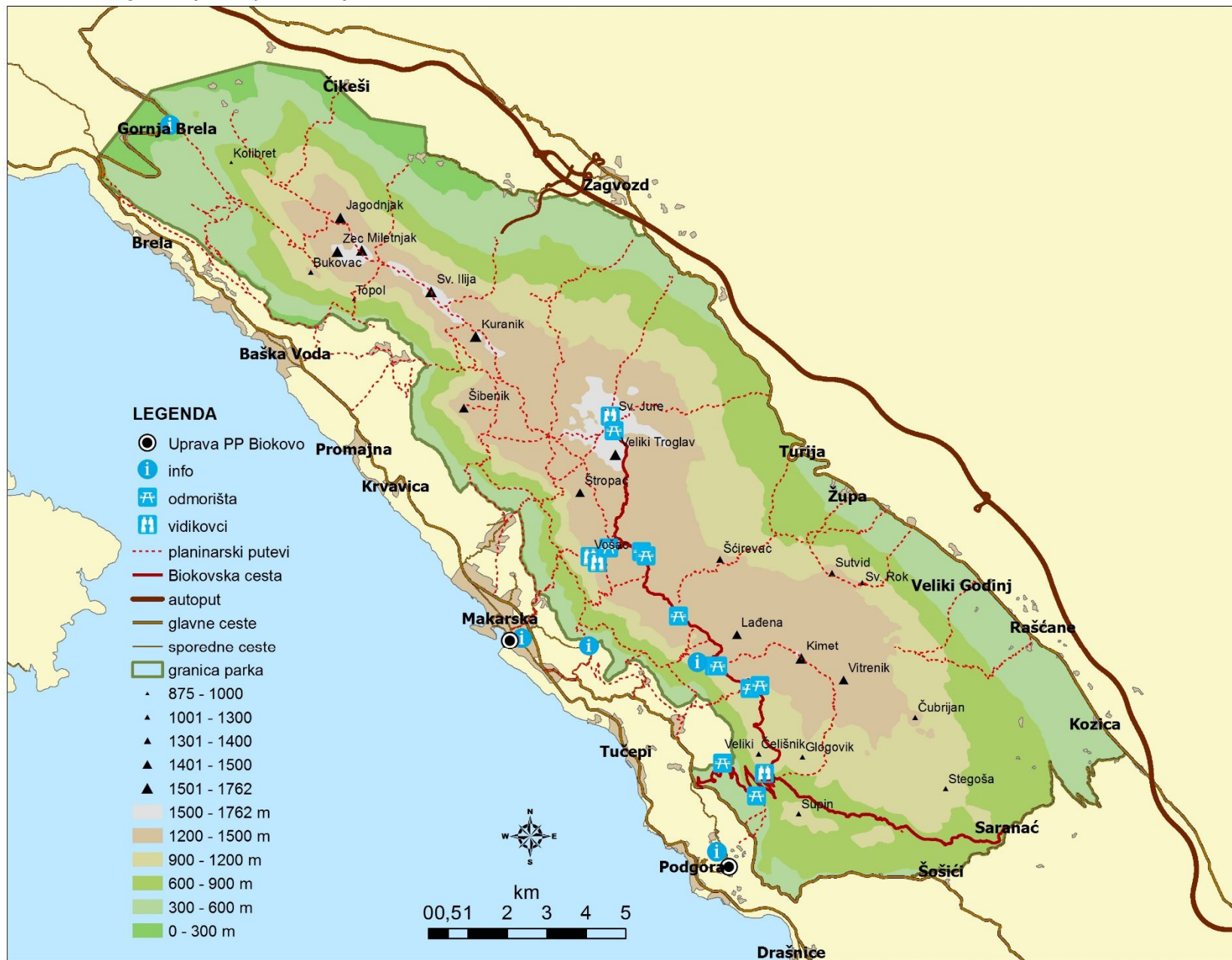
Karta 1: Geografski položaj Parka u Republici Hrvatskoj

Najveći je dio planine Biokovo, ukupne površine od 19.330 ha, radi svoje jedinstvene geomorfologije, osobite ljepote krajobraza i bioraznolikosti 1981. godine proglašen Parkom prirode.

Park je smješten u Splitsko-dalmatinskoj županiji, unutar administrativnih granica gradova Makarska i Vrgorac te općina Brela, Baška Voda, Tučepi, Podgora, Zagvozd, Zadvarje i Šestanovac. Okomitim hridinama se izdiže gotovo iz mora, te se prostire od prijevoja Dubci kod Brela do prijevoja Stupica kod Gornjih Igrana.

Karta 2: Geografski položaj Parka s prometnom infrastrukturom

2.1.2. Spomenik parkovne arhitekture unutar Parka

Jednim dijelom unutar granica Parka nalazi se zaštićeno područje spomenik parkovne arhitekture „Biokovski botanički vrt Kotišina“ (u daljnjem tekstu BBVK). BBVK je osnovala tadašnja Skupština općine Makarska 1984. godine, Odlukom o proglašenju hortikulturnog spomenika - botaničkog vrta Kotišina (Službeni glasnik općine Makarska 11/84), prema ideji pokojnog dr. fra Jure Radića. Formalno pravni i upravljački status vrta do danas nije primjereno riješen s osnivačem. Budući da JU ne raspolaže kapacitetima za održavanjem vrta, u svrhu zaštite, očuvanja, održavanja i promicanja zaštićenog područja spomenika parkovne arhitekture BBVK potpisan je ugovor o uspostavljanju i razvijanju poslovno-tehničke suradnje na obavljanju poslova njegovog održavanja, revitalizacije i edukativno-turističke promocije s tvrtkom Makarski komunalac d.o.o. iz Makarske.

BBVK smješten je na primorskim obroncima planine iznad sela Kotišina, na nadmorskoj visini od 350 do 500 m, 3 km od Grada Makarske. Na relativno maloj površini nalaze se vrlo raznolika staništa: kamenjare, točila, vrletne stijene, obradive površine te kanjon Proslap s istoimenim slapom koji je veći dio godine suh. Na površini BBVK utvrđeno je oko 300 samoniklih biljnih svojti, od tipično mediteranskih do planinskih.

2.1.3. Vlasništvo i prava na korištenje zemljišta

Od ukupne površine Parka na šume otpada oko 57,14% ili 11.170 ha. Državnim šumama upravljaju „Hrvatske šume“ d.o.o. (u daljnjem tekstu HŠ) putem svoje Uprave šuma podružnica Split, sa šumarijama Makarska, Vrgorac i Imotski. Šumarija Makarska upravlja gospodarskim jedinicama Baščanski gaj, Bukovac, Biokovo te dijelom G.J. Biokovska sela. Šumarija Vrgorac upravlja G.J. Kozica. Šumarija Imotski upravlja većim dijelom G.J. Biokovska sela, te manjim dijelom G.J. Žeževica. Privatnim šumama upravljaju privatni šumoposjednici. Preostala površina Parka obuhvaća sipare i točila 0,98% ili 192 ha, kamenjarske pašnjake 29,4% ili 5.750 ha, goleti 7,58% ili 1.480 ha te poljoprivredno zemljište i naselja 4,90% ili 958 ha.

Tablica 1: vrste staništa

Stanište	Površina (ha)	Postotak (%)
Šume	11.170	57,14
sipari i točila	192	0,98
kamenjarski pašnjaci	5.750	29,4
Golet	1.480	7,58
poljoprivredno zemljište i naselja	958	4,90

Na području Parka nalazi se 10 lovišta, od čega je 1 državno. Lovištima upravljaju lovoovlaštenici koji ih imaju u zakupu. Riječ je o 9 lokalnih lovačkih društava i HŠ. Za sva lovišta izrađene su tijekom prošlih godina nove Lovno-gospodarske osnove ili su postojeće trenutno u reviziji.

Vodnim resursima na području Parka upravljaju HRVATSKE VODE pravna osoba za upravljanje vodama, putem svojeg Vodnogospodarskog odjela Split.

Lokalnim prometnicama na području Parka upravljaju jedinice lokalne samouprave svaka na svome području. Državnom cestom D39 i D76 upravljaju Hrvatske ceste, a dionicom autoceste A1 Šestanovac - Ravča upravljaju Hrvatske autoceste.

Biokovska cesta (D512 - vrh Sv. Jure) koja se cijelom svojom dužinom od 23 km proteže kroz Park i glavna je prometnica u Parku, nerazvrstana je cesta koja se nalazi na području Grada

Makarska te općina Podgora, Tučepi i Zagvozd. Biokovsku cestu koriste i održavaju JU i Odašiljači i veze d.o.o. (u daljnjem tekstu OiV).

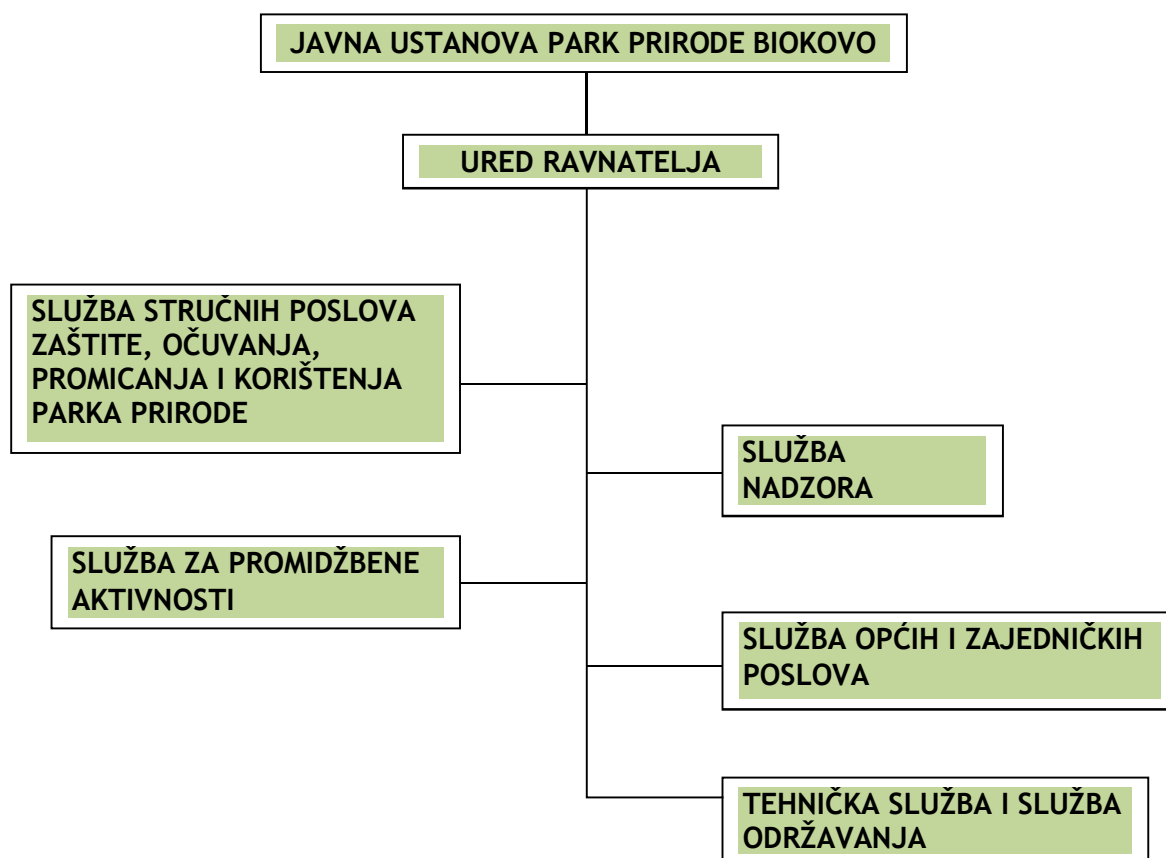
2.1.4. Ustrojstvo JU i infrastruktura

Parkom upravlja JU. Djelatnost JU je zaštita, održavanje i promicanje Parka u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, nadzor nad provedbom uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja, te sudjelovanje u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode (monitoring).

JU osnovala je Vlada Republike Hrvatske Uredbom o osnivanju Javne ustanove „Park prirode Biokovo“ od 08. travnja 1998. Sjedište JU nalazi se u Makarskoj. Unutarnje ustrojstvo JU uređuje se Pravilnikom o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“ sukladno ZOZP i aktu o osnivanju.

Unutarnje ustrojstvene jedinice JU su: 1. Ured ravnatelja, 2. Služba stručnih poslova zaštite, očuvanja, promicanja i korištenja Parka prirode, 3. Služba nadzora, 4. Služba općih i zajedničkih poslova, 5. Služba za promidžbene aktivnosti 6. Tehnička služba i služba održavanja. Služba za promidžbene aktivnosti nije ustrojena zbog nemogućnosti zapošljavanja novih djelatnika.

Shema 1: Organizacijska struktura JU prema Pravilniku o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“

U JU trenutno je zaposleno 11 stalnih djelatnika i 1 djelatnik na određeno, dok je Pravilnikom o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“ predviđeno zapošljavanje 27 djelatnika. Potrebno je što prije zaposliti sve predviđene djelatnike da bi JU bila u mogućnosti obavljati predviđene poslove na zadovoljavajući način.

JU upravlja UV koje ima predsjednika i četiri člana. Predsjednika i članove UV imenuje i razrješuje ministar nadležan za poslove zaštite prirode. Mandat predsjednika i članova UV traje četiri godine. Jednog člana UV biraju djelatnici JU iz svojih redova u skladu s odredbama posebnog propisa kojim se uređuju radni odnosi.

Ravnatelj organizira i vodi poslovanje JU, a imenuje ga ministar nadležan za poslove zaštite prirode. Stručni rad koji se odnosi na upravljanje zaštićenim područjem vodi stručni voditelj.

Statut i Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“ određuju organizacijsku strukturu, zadatke i odgovornosti različitih ustrojstvenih jedinica JU.

Osim objekata Info-centra i štale na vidikovcu Ravna vlaška, JU nema nekretnina u svom vlasništvu. Uredska prostorija u Makarskoj, zajedno sa malim Info-centrom, u vlasništvu je Grada Makarske. Uredski prostor u Podgori - Selo, gdje se nalazi i prezentacijski centar, u vlasništvu je Općine Podgora. Cjelokupan inventar u uredskim prostorijama u vlasništvu je

JU. Objekti prezentacijskih centara u Brelima Gornjim i Kotišini u vlasništvu su općine Brela i Grada Makarske. Svi izlošci i oprema, vlasništvo su JU. Objekt na ulaznoj recepciji, u posjedu je HŠ, a JU ga koristi bez posebne naknade sukladno Ugovoru o suradnji s HŠ. JU je vlasnik dva mala objekta Clivus WC, na ulaznoj recepciji Parka i na Ravnoj vlaškoj, kao i pripadajuće opreme. JU je vlasnik cjelokupne opreme automatske telemetrijske protupožarne stanice, koja je instalirana na rtu Osejava u Makarskoj, u sklopu Gradskog centra za zaštitu i spašavanje Makarska. Sustav je u funkciji protupožarnog nadzora od 1. srpnja 2008. godine. Tijekom 2016. godine započela je provedba projekta „Rekonstrukcija, nadogradnja i opremanje dijela stare Upravne zgrade Gradskog sportskog centra u Gradu Makarska za potrebe Parka u suradnji s Gradom Makarska. Dio projekta vezan za potrebe JU sufinanciran je sredstvima Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. U sklopu uređenja zgrade, osim uredskih prostorija JU, uredit će se i multimedijalni prezentacijski centar „Adrion - srce planine“, što će se financirati u sklopu NIP projekta sredstvima Svjetske banke.

Tablica 2: Infrastruktura kojom upravlja JU

Naziv	Vlasništvo	Opis i svrha
Ured JU u Makarskoj	Grad Makarska	Glavni ured JU
Ured JU u Podgora selo	Općina Podgora	Ured Stručne, Služba čuvara prirode i Tehničke službe
Info-centar Ravna vlaška	JU	Info punkt i suvenirnica za posjetitelje Parka, štala (projekt BBio)
Info-centar Kotišina	Grad Makarska	Info punkt i suvenirnica za posjetitelje Parka
Info-centar Brela Gornja	Općina Brela	Info punkt i suvenirnica za posjetitelje Parka
Biokovska cesta	Lokalna samouprava i OiV	Pristupna cesta za posjetitelje Parka
Javne sanitarije M/Ž na predjelu Ravna vlaška	JU	Javne sanitarije za posjetitelje Parka
Javne sanitarije M/Ž na ulaznoj rampi Parka	JU	Javne sanitarije za posjetitelje Parka

Financijska situacija JU, ukupni prihodi i rashodi za razdoblje 2010.-2016. prikazana je u Tablici 3. Glavna poglavlja proračuna za 2016. godinu, prikazana su u Tablici 4.

Tablica 3: Godišnji proračun JU za razdoblje od 2010. do 2016. godine

Proračun Parka prirode Biokovo (HRK)				
Godina	Vlastiti prihodi	Državni proračun	Ostali prihodi	Ukupno
2010.	1.247.609	1.912.637	154.169	3.314.415
2011.	1.372.155	1.709.855	98.415	3.180.425
2012.	1.331.228	1.277.084	268.409	2.876.721
2013.	1.354.926	1.243.598	10.834	2.609.358
2014.	1.675.992	1.205.727	192.789	3.126.321
2015.	1.749.278	1.208.620	633.433	3.591.331
2016.	2.008.458	1.180.440	935.177	4.124.075

Tablica 4: Pregled prihoda i rashoda JU za 2016. godinu

Opis	Iznos (HRK)	Postotak (%) u prihodima i rashodima
Prihodi	4.124.075	100
Prihodi iz državnog proračuna	1.180.440	28,62
Prihodi iz vlastitih djelatnosti	2.008.458	48,70

Prihodi od imovine	728	0,02
Donacije	0	0
Ostali prihodi	934.449	22,66
Rashodi	4.219.870	100
Rashodi za zaposlene	1.417.300	33,56
Materijalni rashodi	1.447.197	34,30
Financijski rashodi	17.105	0,41
Donacije	19.375	0,47
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	1.318.893	31,26
Višak prihoda	864.000	

2.1.5. Karte i snimke područja

Na osnovu ugovora s Državnom geodetskom upravom, Ministarstvo kulture (tada nadležno za zaštitu prirode) osiguralo je nabavu svih dostupnih kartografskih podloga, kao i dio katastarskih podloga za područje Parka.

Tablica 5: Pregled karata i snimaka područja Parka

Vrsta karte/snimke	Mjerilo/rezolucija	Vrsta zapisa	Godina izrade	Napomena
Topografska karta	1:25000	digitalni	1997.	DGU
Hrvatska osnovna karta	1:5000	papirnati i digitalni	1984.	DGU
Digitalni ortofoto	1:5000	digitalni	2008.	DGU
Digitalni ortofoto	1:5000	digitalni	2011.	DGU
Satelitski snimak	rez. 15 m	digitalni	2004.	
JU također raspolaže drugim kartama i podlogama raznih namjena i mjerila u digitalnom obliku.				

2.1.6. Ekološka mreža Republike Hrvatske

Ekološka mreža Republike Hrvatske proglašena je Uredbom o ekološkoj mreži (NN 124/13, 105/15) te predstavlja područja ekološke mreže Europske unije **Natura 2000**.

Natura 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije. Njezin cilj je doprinijeti očuvanju povoljnog stanja više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova. Dosad je u ovu ekološku mrežu uključeno oko 28000 područja na gotovo 20% teritorija EU što je čini najvećim sustavom očuvanih područja u svijetu. **Natura 2000 se temelji na EU direktivama Direktiva 2009/147/EZ o zaštiti divljih ptica (SL L 20, 26.1.2010.) i Direktiva 92/43/EEZ o zaštiti prirodnih staništa i divljih biljnih i životinjskih vrsta (SL L 206, 22.7.1992.),** a područja se biraju znanstvenim mjerilima, te se kod upravljanja tim područjima u obzir uzima i interes i dobrobit ljudi koji u njima žive.

Članak 24. ZOZP propisuje obvezu **ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu** svakog plana, programa ili zahvata koji sam ili u kombinaciji s drugim planovima, programima ili zahvatima može imati značajan negativni utjecaj na ciljeve očuvanja i cjelovitost područja ekološke mreže. Pri tome nije važan smještaj zahvata, odnosno je li zahvat smješten u samom Natura 2000 području ili izvan njega, već je mogući utjecaj na ciljne vrste i stanišne tipove taj zbog kojeg se pokreće postupak ocjene prihvatljivosti.

Budući da se svako Natura 2000 područje u mrežu uključuje s ciljem očuvanja određenih vrsta i stanišnih tipova, u postupku ocjene prihvatljivosti utvrđuje se utjecaj plana ili zahvata upravo na one vrste i stanišne tipove zbog kojih je područje uključeno u mrežu.

Ukoliko se u postupku ocjene prihvatljivosti utvrdi da zahvat, unatoč predviđenim mjerama ublažavanja, ima značajan negativan utjecaj na ciljne vrste i stanišne tipove Natura 2000 područja, zahvat je potrebno odbiti. Ukoliko ne postoje alternativna rješenja, ovakav zahvat moguće je dopustiti u slučaju kada je utvrđen prevladavajući javni interes (uključujući i onaj socijalne i gospodarske naravi), uz obvezu provedbe odgovarajućih kompenzacijskih uvjeta.

Ekološku mrežu RH (mrežu Natura 2000) prema članku 6. Uredbe o ekološkoj mreži čine **područja očuvanja značajna za ptice - POP** (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti) i **područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS** (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju).

2.1.6.1. Područja Ekološke mreže u Parku

Unutar granica Parka nalazi se područje ekološke mreže Republike Hrvatske (Natura 2000) značajno za vrste i stanišne tipove Biokovo HR5000030, te dio područja očuvanja značajnog za ptice Biokovo i Rilić HR1000030 koje obuhvaća i susjedni Rilić. Uz jugoistočnu granicu Parka nalazi se i područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove Podbiokovlje HR2001350.

Pravilnik o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže (NN 15/14) propisuje ciljeve očuvanja i osnovne mjere za očuvanje ciljnih vrsta ptica u područjima ekološke mreže (pa tako i za područje Biokova) te način provedbe mjera očuvanja. Ciljevi očuvanja i osnovne mjere za očuvanje ciljanih vrsta, izuzev ptica te stanišnih tipova u području ekološke mreže i način provedbe mjera očuvanja (uključujući i za područja Biokovo i Rilić i Podbiokovlje) će se propisati pravilnikom.

Tablica 6: Područja očuvanja značajna za ptice - POP

EKOLOŠKA MREŽA REPUBLIKE HRVATSKE							
Područja očuvanja značajna za ptice - POP							
Identifikacijski broj područja	Naziv područja	Kategorija za ciljnu vrstu	Znanstveni naziv vrste	Hrvatski naziv vrste	Status (G= gnjezdarica; P = preletnica; Z = zimovalica)		
HR1000030	Biokovo i Rilić	1	<i>Alectoris graeca</i>	jarebica kamenjarka	G		
		1	<i>Anthus campestris</i>	primorska trepteljka	G		
		1	<i>Aquila chrysaetos</i>	suri orao	G		
		1	<i>Bubo bubo</i>	ušara	G		
		1	<i>Caprimulgus europaeus</i>	leganj	G		
		1	<i>Circaetus gallicus</i>	zmijar	G		
		1	<i>Circus cyaneus</i>	eja strnjarica			Z
		1	<i>Dendrocopos leucotos</i>	planinski djetlić	G		
		1	<i>Dryocopus martius</i>	crna žuna	G		
		1	<i>Emberiza hortulana</i>	vrtna strnadica	G		
		1	<i>Falco peregrinus</i>	sivi sokol	G		
		1	<i>Grus grus</i>	ždral		P	
		1	<i>Lanius collurio</i>	rusi svračak	G		
		1	<i>Lullula arborea</i>	ševa krunica	G		
		1	<i>Pernis apivorus</i>	škanjac osaš		P	
		1	<i>Picus canus</i>	siva žuna	G		

Kategorija za ciljnu vrstu:

1 = međunarodno značajna vrsta za koju su područja izdvojena temeljem članka 3. i članka 4. stavka 1. Direktive 2009/147/EZ;

2 = redovite migratorne vrste za koje su područja izdvojena temeljem članka 4. stavka 2. Direktive 2009/147/EZ

Tablica 7: Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS

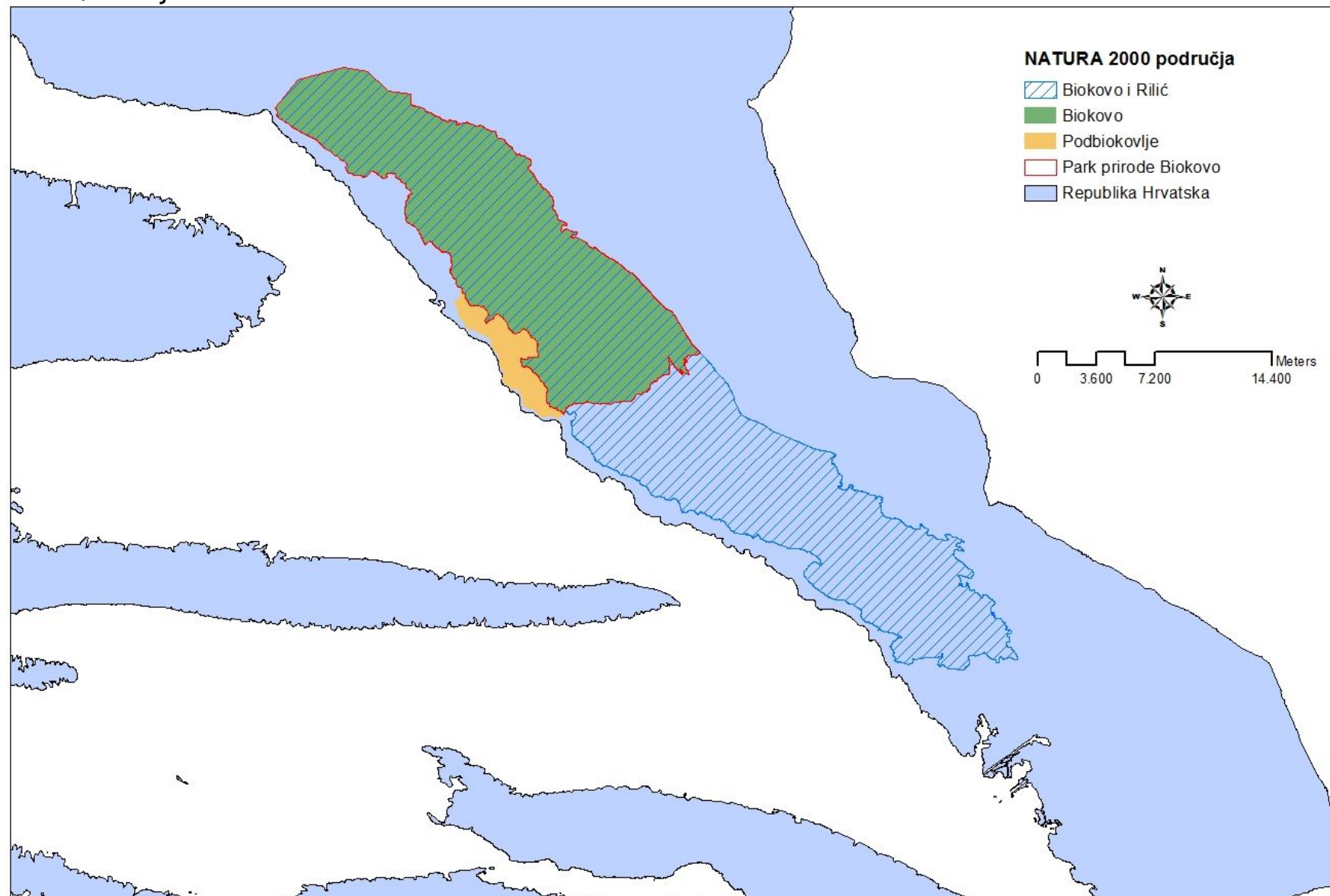
EKOLOŠKA MREŽA REPUBLIKE HRVATSKE				
Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS				
Identifikacijski broj područja	Naziv područja	Kategorija za ciljnu vrstu/ stanišni tip	Hrvatski naziv vrste/hrvatski naziv staništa	Znanstveni naziv vrste/ Šifra stanišnog tipa
HR5000030	Biokovo	1	jelenak	<i>Lucanus cervus</i>
		1	alpinska strizibuba	<i>Rosalia alpina</i> *
		1	hrastova strizibuba	<i>Cerambyx cerdo</i>
		1	velika četveropjega cvilidreta	<i>Morimus funereus</i>
		1	crvenkrpica	<i>Zamenis situla</i>
		1	dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersii</i>
		1	velikouhi šišmiš	<i>Myotis bechsteinii</i>
		1	vuk	<i>Canis lupus</i> *
		1	Skopoliјеva gušarka	<i>Arabis scopoliana</i>
		1	danja medonjica	<i>Euplagia quadripunctaria</i> *
		1	mosorska gušterica	<i>Dinarolacerta mosorensis</i>
		1	dinarski voluhar	<i>Dinaromys bogdanovi</i>
		1	dalmatinski okaš	<i>Proterebia afra dalmata</i>
		1	Sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi	5130
		1	Mediterranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.	5210
		1	Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci	6170
		1	Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)	62A0
		1	Karbonatna točila <i>Thlaspietia rotundifolia</i>	8120
		1	Istočnomediteranska točila	8140
		1	Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom	8210
		1	Špilje i jame zatvorene za javnost	8310

Identifikacijski broj područja	Naziv područja	Kategorija za ciljnu vrstu/ stanišni tip	Hrvatski naziv vrste/hrvatski naziv staništa	Znanstveni naziv vrste/ Šifra stanišnog tipa
		1	Planinske i borealne vrištine	4060
		1	Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu	6110*
		1	Eumediterranski travnjaci <i>Thero-Brachypodietea</i>	6220*
		1	(Sub-) mediteranske šume endemičnog crnog bora	9530*
HR2001350	Podbiokovlje	1	žuti mukač	<i>Bombina variegata</i>
		1	crvenkrpica	<i>Zamenis situla</i>
		1	Špilje i jame zatvorene za javnost	8310

Kategorija za ciljnu vrstu/stanišni tip: 1 = međunarodno značajna vrsta/stanišni tip za koje su područja izdvojena temeljem članka 4. stavka 1. Direktive 92/43/EEZ

Napomena: * prioritetni stanišni tip i vrsta

Karta 3: Područja ekološke mreže u Parku

2.1.7. Istraživačke aktivnosti

Svrha aktivnosti inventarizacije i istraživanja prirodnih i drugih vrijednosti Parka je dobiti sliku njihova stvarnog stanja, kako bi se utvrdile potrebe i provele odgovarajuće aktivnosti upravljanja. Pri odabiru istraživanja, koja je trebalo provesti, krenulo se od inventure postojećih i dostupnih vjerodostojnih podataka, pa su shodno tome prednost dobila ona područja za koja podaci nisu postojali ili su pak opsegom, kvalitetom ili sadržajem bili nedostadni za daljnje postupanje. Također je prioritet dan onim istraživanjima za koja je postojao interes kompetentnih stručnih i istraživačkih timova s obzirom da zbog specifične konfiguracije terena i teških uvjeta rada na terenu za pojedina nužna istraživanja nisu bili dostupni potrebni timovi. Tako je od početka rada JU objavljeno više sustavnih istraživanja flore i faune, uglavnom inventarizacijskog karaktera te su prikupljeni vrijedni podaci, koji značajno doprinose pravilnom planiranju upravljanja ovim područjem.

Tablica 8: Pregled projekata inventarizacije i istraživanja od početka rada JU

Autor/i (prezime, prvo slovo imena)	Godina	Naslov	Izdavač/institucija	Mjesto
Grbac, I.	2001.-2002. 2007.-2009.	Biološka raznolikost i inventarizacija gmazova i vodozemaca Parka prirode Biokovo	HPM	Zagreb
Lacković, D., Bakšić D.	2001.-2002.	Speleološko istraživanje i stvaranje arhive (inventarizacija) dubokih jama na području Parka prirode Biokovo	HPM, Speleološki odsjek planinarskog društva Sveučilišta „Velebit“, Speleološko alpinistički klub Ekstrem	Zagreb
Kučinić, M.	2001.-2003.	Stanje istraženosti faune leptira na području Parka prirode Biokovo Inventarizacija faune leptira PPB	PMF, Zoologijski zavod	Zagreb
Lacković, D.	2001.-2003.	Istraživanje i popularno znanstveni prikaz temeljnih geomorfoloških fenomena Parka prirode Biokovo	HPM	Zagreb
Šolić, M.E.	2001.-2003.	Inventarizacija flore Parka prirode Biokovo	Institut „Planina i more“	Makarska
Mazija, M. (ur.) i dr.	2002.-2003. 2005.	Zbornik istraživačkih radova udruge studenata biologije - BIUS u Parku prirode Biokovo	BIUS	Zagreb
Ozimec, R. Bedek, J. Jalžić, B. Lukić, M. i dr.	2002.-2006.	Inventarizacija faune špilja i izvora i izrada biospeleološkog katastra Parka prirode Biokovo	HBSD	Zagreb
Mihoci, I. i dr.	2003.	Fauna danjih leptira (Insecta Lepidoptera, Rhopalocera) sjeverne ekspozicije biokovskog masiva	BIUS	Zagreb
Brajković, D. i dr.	2003.-2006.	Istraživanje i znanstvena valorizacija geoloških, speleoloških i paleontoloških značajki na području Parka prirode Biokovo	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti	Zagreb

Autor/i (prezime, prvo slovo imena)	Godina	Naslov	Izdavač/institucija	Mjesto
Kušan, V. i dr.	2005.-2007.	Izrada digitalnog ortofota i kartiranje šumskih sastojina za područje Parka prirode Biokovo	OIKON	Zagreb
Ozimec, R.	2007.	Namjenska biospeleološka istraživanja novih svojti špiljske faune Biokova	HBSD	Zagreb
Jelić, D. Peranić, I. Horvatić, B.	2007.	Rasprostranjenost i zaštita podvrsta Vipera ursinii macrops i V. ursinii rakosiensis u Hrvatskoj	BIUS, PMF, HYLA	Zagreb
Mikulić, K. Budinski, I. Čulina, A.	2007.-2008.	Istraživanje cjelokupne ornitofaune Parka prirode Biokovo	BIOM	Zagreb
Mihoci, I.	2007.-2009.	Faunističke, biogeografske i ekološke značajke grbica (Lepidoptera, Geometridae) Parka prirode Biokovo	HPM	Zagreb
Lukić, M. Deharveng, L.	2008.	Biodiversity and distribution of cave collembola (hexapoda) on Biokovo mt., Croatia	Institute for Nature Conservation of Serbia Monograph n*22	Beograd
Lukić, M.	2008.	Posjet jami amfora s ciljem inventarizacije podzemne faune - izvještaj	HBSD	Zagreb
Vela Puharić, V.	2008.	Sakralni objekti i obilježja na Biokovu: Park prirode Biokovo	Gradska galerija Antuna Gojaka	Makarska
Mihoci, I. Šašić Kljajo, M.	2008.-2009.	Istraživanje rasprostranjenosti i monitoring populacija endemične podvrste dalmatinskog okaša na području Parka prirode Biokovo	HPM	Zagreb
Mikulić, K. Budinski, I. Čulina, A.	2009.	Monitoring ptica značajnih za Park prirode Biokovo	BIOM	Zagreb
Telbisz, T. Dragušica, H. Nagy, B.	2009.	Doline Morphometric Analysis and Karst Morphology of Biokovo Mt (Croatia) Based on Field Observations and Digital Terrain Analysis	HRVATSKI GEOGRAFSKI GLASNIK	Zagreb
Mesić, Z. i dr.	2009.-2011.	Izrada vegetacijske karte Parka prirode Biokovo	OIKON	Zagreb
Ozimec, R.	2009.-2012.	Monitoring najvažnijih speleoloških objekata u Parka prirode Biokovo	HBSD/ADIPA	Zagreb
Srzić, M.	2010.	Stručna procjena utjecaja lovstva - lova i inih čimbenika o održivosti vrste Jarebice kamenjarke grivine (Alectoris graeca saxatilis - Meissner) u razdoblju od 1972 do 2010. godine na Biokovu		Makarska

Autor/i (prezime, prvo slovo imena)	Godina	Naslov	Izdavač/institucija	Mjesto
Šprem, N.	2010.-2012.	Istraživanje rasprostranjenosti i monitoring divokoze <i>Rupicapra rupicapra</i> L. u Parku prirode Biokovo	Agronomski fakultet u Zagrebu	Zagreb
Velić, J. Velić, I.	2010.-2016. 2016.	Geološka istraživanja u svrhu izrade Geološkog vodiča kroz Park prirode Biokovo Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo	Geolog d.o.o.	Zagreb
Šprem, N. i dr.	2011.	Primjena senzornih kamera u procjeni gustoće populacije divokoze u Parku prirode Biokovo	Journal of central European agriculture. 12 (2011), 4; 576-583 (članak, znanstveni).	
Protrka, K. Škrabić, H. Srzić, S.	2011.	Znanstveno-stručni skup „Biokovo na razmeđu milenija: razvoj parka prirode u 21. stoljeću“ - knjiga sažetaka	JU	Makarska
Kramer, D. Jurišić Grubešić, R. Popović, Z. Karlović, K.	2012.	Fruit and seed traits of <i>Berberis croatica</i> Horvat and <i>Berberis vulgaris</i> L.	Acta botanica Croatica. 71 (2012), 1; 115-123 (članak, znanstveni).	Zagreb
Gužvica G. i dr.	2013.-2016.	Istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo	OIKON	Zagreb
Budinski I. i dr.	2013.-2014. 2014.-2015.	Istraživanje i monitoring vrtne strnadice (<i>Emberiza hortulana</i>) i surog orla (<i>Aquila chrysaetos</i>) u Parku prirode Biokovo Nastavak istraživanja (monitoringa) vrtne strnadice (<i>Emberiza hortulana</i> L.) i surog orla (<i>Aquila chrysaetos</i> L.) u Parku prirode Biokovo	BIOM	Zagreb
Selanec I. i dr.	2013.-2014. 2014.-2015.	Istraživanje i monitoring dinarskog voluhara (<i>Dinaromys bogdanovi</i>) Nastavak istraživanja i monitoringa dinarskog voluhara (<i>Dinaromys bogdanovi</i> (Martino 1922)) u Parku prirode Biokovo	BIOM	Zagreb
Gužvica G. i dr.	2016.-2017.	Nastavak istraživanja i monitoringa vukova u Parku prirode Biokovo	GEONATURA	Zagreb
	2016.-2017.	Rekonstrukcija, nadogradnja i opremanje dijela stare Upravne zgrade Gradskog sportskog centra u Gradu		

Autor/i (prezime, prvo slovo imena)	Godina	Naslov	Izdavač/institucija	Mjesto
		Makarska za potrebe Parka prirode Biokovo		
Ozimec R. i dr.	2015.	Istraživanje i monitoring kaverni u tunelu Sv. Ilija i odabranih speleoloških objekata na području Parka prirode Biokovo“	ADIPA	Zagreb

2.2. Prirodne vrijednosti

2.2.1. Georaznolikost

Georaznolikost je u smislu ZOZP raznolikost nežive prirode, a čine je raznolikost tla, stijena, minerala, fosila, reljefnih oblika, podzemnih objekata i struktura te prirodnih pojava i procesa koji su ih stvarali kroz geološka razdoblja, a stvaraju ih i danas.

Biokovo pripada planinskom lancu Dinarida, koji je nastao tijekom geološke evolucije Jadranske karbonatne platforme.

U geološkim mjerilima Biokovo je mlada planina, izgrađena od karbonatnih naslaga mezozoika i starijeg paleogena te klastičnih naslaga eocena. Posebnost geološke građe i međusobnog odnosa karbonatnih i nekarbonatnih (klastičnih) naslaga te karakteristični strukturno-tektonski odnosi, čine Biokovo geomorfološki jedinstvenom planinom unutar Vanjskih Dinarida.

Geologija Biokova ne može se promatrati samo u okviru granica Parka prirode, nego se mora sagledati sveobuhvatno i kompleksno. Krajem krede, prije otprilike 65 milijuna godina, započelo je sudaranje Afričke ploče s Euroazijskom, pri čemu su se horizontalni slojevi naborali, razlomili i izdignuli iznad površine mora, tvoreći planinske lance kao što su Alpe i Dinaridi, čiji je jedan dio Biokovo. Na taj način praoocean Tethys je velikim dijelom nestao, a njegov je ostatak današnje Sredozemno more.

Građu u nižim dijelovima prema moru i na suprotnoj zagorskoj strani čine pretežito eocenske fliške naslage, dok su viši dijelovi oblikovani u mezozoijskim karbonatnim sedimentnim stijenama. Podnožje središnjeg dijela Biokova je blago nagnuta zaravan, koja se od mora izdiže do visine od oko 300 m, a s obzirom da je oblikovana pretežito u fliškim naslagama plodna je i zelena. Na taj «zeleni pojas» nastavlja se najimpresivniji dio stijena koje se izdižu u visinu oko 1000 m i kao fasada ograđuju Zagoru od Primorja. Povrh tih stijena pruža se regija koja ima oblik valovite visoravni, široka je oko 3-4 km, karakterizira je bogato razvijen krški reljef, a prema zaleđu se blago i postupno spušta.

2.2.1.1. Geološka građa i sastav

Kao što se već pri prvom pogledu na Biokovu uočavaju razlike u izgledu pojedinih dijelova planine, tako se i s obzirom na stratigrafsko-strukturne osobitosti stijena na Biokovu razlikuju tri osnovne jedinice:

1. Priobalni pojas, područje predgorske stepenice na užem dijelu čine naslage gornje krede (senona), dok dominiraju paleogenske i neogenske naslage. Unutar krednih naslaga najrasprostranjeniji su rudistni vapnenci senona, koji su uglavnom gromadasti, svjetlo sivi s manjim uklopcima dolomita. Paleogen je zastupljen uglavnom slabouslojenim

foraminiferskim vapnencima, čiju glavnu stijensku masu često izgrađuju fosili alveoline i numuliti, zatim slabo uslojenim vapnenačkim brečama, svjetlo smeđe do sive boje, a pretežito su s krupnim fragmentima mikrokristalnih kalcita i fragmentima fosilnih ostataka. Ove naslage nalazimo na širem području od Kravice, preko Makarske do Gornjih Tučepi.

Fliš je rasprostranjen uz obalno područje, a izgrađuju ga pješčenjaci i detritični vapnenci u izmjeni s laporima. Prema petrološkim karakteristikama klasificirani su kao kalciruditi, kalkareniti, kvarckalkareniti, kalcilutiti i lapori.

Postanak kvartarnih taložina vezan je za padinske tj. subaerske gravitacijske procese na strmoj planinskoj padini, koja je uz snažne povremene bujice utjecala na brzi transport materijala i njegovo taloženje u podnožju. Ti procesi, spiranje i jaruženje, utjecali su na stvaranje deluvijalnih i proluvijalnih naslaga (breča), koje nalazimo duž cijelog priobalnog pojasa. Djelovanjem valova i morskih struja koji su razarali breče, zaobljivali njihove fragmente, transportirali ih i taložili na obalu, nastao je još jedan tip kvartarnih taložina, a to su šljunčane plaže, zahvaljujući kojima je Makarsko primorje nadaleko poznato.

2. Centralni gorski hrbat Biokova izgrađuju stijenski kompleksi jurske i kredne starosti (mezozoik). Naslage su razvijene u kontinuiranom slijedu karbonatne sedimentacije (uz 3 lokalne emerzije) od dogera do senona. Zastupljene su plitkovodnim karbonatnim sedimentima litoralnih karakteristika, koji su taloženi u uvjetima prostrane karbonatne platforme. To su debelo uslojeni i gromadasti vapnenci dogera (srednja jura), debelo uslojeni oolitični vapnenci malma (gornja jura) i dolomiti, dolomitični vapnenci, vapnenci i breče kredne starosti.

3. Biokovska zagora oblikovana je u kredno-paleogenskim karbonatno-klastičnim naslagama. Ovdje se debele serije fliških sedimenata odlikuju pravilnim izmjenama stijena krupnijeg i sitnijeg detritusa od breča, pješčenjaka, lapora do laporovitih vapnenaca.

2.2.1.2. Tektonska struktura i odnosi

Geomorfološki gledano, planinski hrbat Biokova oblikovan je u tektonski jako razlomljenim mezozojskim karbonatnim stijenama (pružanja SZ-JI). Izdužen je od linije Vrulja (Dubci) - Šestanovac do rijeke Neretve na jugoistoku, a čini granicu između regionalnih struktura. U geotektonskom smislu pripada zoni Vanjskih Dinarida. Svojim jugozapadnim dijelom struktura Biokova navučena je (odnosno reversno naliže) na intenzivno borane fliške sedimente, koji su rasprostranjeni u širokom pojasu od biokovskih litica do mora.

Razlikuju se tri tektonske jedinice:

1. Tektonska jedinica Makarsko primorje je sa sjeveroistočne strane ograničena čelom navlake Biokova, dok je na jugozapadnoj strani većim dijelom pokrivena morem. U osnovi to je autohtoni fliški sinklinorij izgrađen od niza izduženih i prebačenih bora, često presječenih normalnim rasjedima ili većim pukotinama. Litološki gledano, osnovu ove jedinice čine heterogeni fliški sedimenti različitog plasticiteta i čvrstoće. Idući od obale prema čelu biokovske navlake, može se razlikovati nekoliko nesuvislih izduženih boranih sistema - ljsaka, sa strmim jugozapadnim i blažim sjeveroistočnim krilima. Osnovne karakteristike ove tektonske jedinice su bore, prebačene bore, polegle bore i ljske, a posljedica su navlačenja mase Biokova na sedimente fliša u predgorju.

2. Tektonska jedinica Biokovo obuhvaća prostrano područje istaknutog hrpta s vrlo strmim jugozapadnim i relativno blagim sjeveroistočnim padinama. Čine ju borani i tektonski razmravljeni kompleksi mezozojskih karbonatnih stijena. Krajem gornje krede, u okviru laramijske orogeneze, započinje tektonska evolucija navlake Biokova. Konstantnim djelovanjem tektonskih pokreta raznih orogenetskih faza, najprije dolazi do sažimanja mase, zatim orijentiranja (SZ-JI), formiranja ljske, dijelom polegle bore i na kraju navlake.

U čitavoj dužini podlogu navučene mase Biokova čini fliš. Jedna od osobitosti ove tektonske jedinice je i visok stupanj tektonske poremećenosti. Osim čela navlake i popratnih boranja zapaža se niz vertikalnih i subvertikalnih rasjeda generalnog smjera pružanja S-SZ, J-JI. Ovi rasjedi su posljedica nejednolikog naprezanja strukture Biokova prilikom njenog preformiranja u navlaku i ujedno su i među najstarijim rasjedima Biokova.

3. Tektonska jedinica Biokovska zagora je dio prostranog zaleđa Biokova, a osnovna strukturna karakteristika terena je ljuskava građa. Sastoji se od niza prebačenih antiklinala izgrađenih od krednih karbonata, koje su reversno navučene duž reduciranih jugozapadnih krila na fliš, odnosno foraminiferske vapnence. Mladi radijalni pokreti, iako prisutni, nisu izmijenili osnovni izgled ljuskave građe ove tektonske jedinice. Na području Biokova nalazi se zona recentnog aktivnog i u strukturnom sklopu najvažnijeg rasjeda Mosor-Biokovo. U reljefu se ističe izraženim strmcima. Rasjed Zagvozd-Vrgorac-Metković, odvaja manje strukturne jedinice, Biokovo i biokovska zagora i većim dijelom je istaknut u reljefu strmcem, čija visina mjestimice prelazi 500 metara u krovinskom krilu rasjeda. Područje Biokova spada u ona područja Republike Hrvatske, koja se ističu seizmičkom aktivnosti. Biokovsko epicentralno područje (42.5° - 44.0° SGŠ; 16.4° - 17.5° IGD) dio je uskog pojasa pojačane seizmičke aktivnosti, koji se proteže duž cijele obale Jadrana, a potresi koji ovdje nastaju, posljedica su tektonskih procesa koji se odvijaju na granici sučeljavanja Jadranskog bazena i Dinarida, gdje je osnovni smjer potiska prema kopnu. Izrazitija mjesta pojačane seizmičke aktivnosti su sjecišta i posebno mjesta konvergencije većeg broja rasjeda. Žarišta potresa su na raznim dubinama, ali su sva iznad Mohorovičićevog diskontinuiteta, koji je na osnovi geofizičkih i geodetskih podataka izračunat za ovo područje, a iznosi oko 40 km uz nagib plohe prema S-SI. Biokovo još nije u potpunosti tektonski stabilizirano, jer recentni potresi ukazuju na seizmički izrazito aktivno područje.

2.2.1.3. Geomorfološke osobitosti

Svi do sada registrirani geološki, geomorfološki, tektonski i speleološki odnosi ukazuju na složenost morfologije planinskog reljefa Biokova. Promatrajući krški reljef u cjelini mogu se izdvojiti dva tipa krških oblika: egzogeni i endogeni. Egzogeni krški oblici predstavljaju oblike nastale na površini i na Biokovu su to ponikve (vrtače), uvale, kamenice i škrape. Endogeni krški oblici predstavljaju oblike nastale u podzemlju, a na gorskom hrptu Biokova su predstavljeni jamama, špiljama i kavernama.

Ponikve ili vrtache

Ponikve ili vrtache su tipski oblik za krška područja. To su depresije u kršu obično kružnog do subkružnog oblika u tlocrtu i u promjeru od nekoliko metara do oko jednog kilometra. Bočne strane vrtača variraju od blagih do vertikalnih padina, a duboke su od nekoliko metara do nekoliko stotina metara. U središnjem dijelu Biokova pojavljuju se kao gusto pakirane skupine koje dominiraju terenom i izgledom podsjećaju na kratere Mjesečeve površine tzv. mrežast krš. Obzirom na način postanka razlikujemo dva osnovna tipa vrtača. Jedan tip su vrtache nastale korozivnim udubljivanjem s površine. Prilikom otapanja vapnenca, zaostaje netopivi ostatak u obliku zemlje crvenice. Drugi tip su vrtache nastale urušavanjem stropa nad velikim podzemnim šupljinama. Osim ova dva osnovna mehanizma postanka vrtača u prirodi postoji čitav niz prijelaznih oblika gdje procesi korozije vapnenca i urušavanja u podzemne šupljine djeluju istovremeno i međusobno se nadopunjuju. Procesom korozije rubnih dijelova plćih ponikava vezanih rasjedom, nastaju duguljaste udoline izdužena oblika - uvale.

Škrape

Škrape su u geološkom vremenu vrlo mladi mikrooblici površinskog reljefa. Nastaju djelovanjem vode na gole vapnenačke stijene pod određenim nagibom. To su uske žlijebolike forme, duboke najčešće od 0.1-1 m, a međusobno odvojene ostrim ili zaobljenim bridom.

Mogu biti ravne ako je površina stijene na kojoj nastaju strma ili vijugave kod manjeg nagiba padine.

Kamenice

Kamenice nastaju na padinama malog nagiba ili na horizontalnim površinama. Najčešće veličine su od nekoliko centimetara do jednog metra u promjeru. U početku nastaju manje udubine u kojima se zadržava voda koja postupno otapa vapnenac. Po postanku mogu biti korozijske - nastaju djelovanjem kišnice na vapnenac i biogene - nastaju kada manja udubljenja u karbonatnoj stijeni zapuni organski materijal, koji biokemijskim procesima otapa stijenu.

Špilje

Špilje su podzemni prostori različitih dimenzija i oblika koje najčešće nastaju proširenjem horizontalnih ili blago nagnutih pukotina ili granica između taložnih slojeva stijena. U postanku špilja ključnu ulogu imaju vodeni tokovi obogaćeni ugljičnim dioksidom, koji s površine poniru u podzemlje prateći pukotine u topivim stijenama krša. Voda kemijski otapa vapnenac i mehaničkim radom odlama i odnosi čestice stijene. Na taj način nastaju sve prostraniji kanali i podzemne dvorane. Mineralni talozi koji se formiraju u jamama i špiljama zovu se sige. Pojam siga odnosi se na karakterističan način pojavljivanja minerala u špiljama i jamama, a ne označava sam mineral. Najčešći i najznačajniji talozi u mnogim špiljama su kalcitne sige. Svojim rastom mogu uklopiti i uhvatiti tragove mnogih drugih minerala, poplavnog detritusa, prašine iz zraka, te raznog organskog materijala. Oblik siga najviše ovisi o načinu njihovog postanka. Stalaktiti i stalagmiti su izduženi vertikalno u smjeru kapanja vode. Stalaktiti rastu od stropa prema podu špilje, a stalagmiti obrnuto - od poda prema stropu. Kada stalagmit naraste toliko da se spoji sa stalaktitom, nastaje stup koji može doseći velike dimenzije. Saljevi su također vrlo česte sige. Nastaju polaganom kristalizacijom iz tankog filma vode koja se slijeva po širokoj površini, a oblik im ovisi o podlozi na kojoj nastaju. Vrlo česti ornamenti špilja su zavjese i kaskade (kamenice).

Jame

Jame su vertikalna udubljenja strmih strana i često manjeg promjera, a velike dubine. Jama Mokre noge najdublja je jama na Biokovu, i četvrta po dubini u Hrvatskoj, nalazi se na predjelu Lađana na nadmorskoj visini 1 353 m i istražena je do dubine od 831 m. Jama je kolektor oborinskih voda koje se sustavom kanala (meandara) ulijevaju u glavni "odvod", vertikalnu. Tako se morfologija jame mijenja s dubinom, te početne kratke okomice od desetak metara, postaju sve veće i prelaze sto metara. Vertikale završavaju u dvorani impozantnih dimenzija (200 x 80 metara) na dubini od - 700 metara. U jednom dijelu dvorane nastavlja se u kanal koji se otvara u novu okomicu - vertikalnu koja se spušta do konačne dubine od - 831 metra. Dalje je jama neprolazna za speleologe jer urušene kamene gromade zatvaraju svaki prolaz.

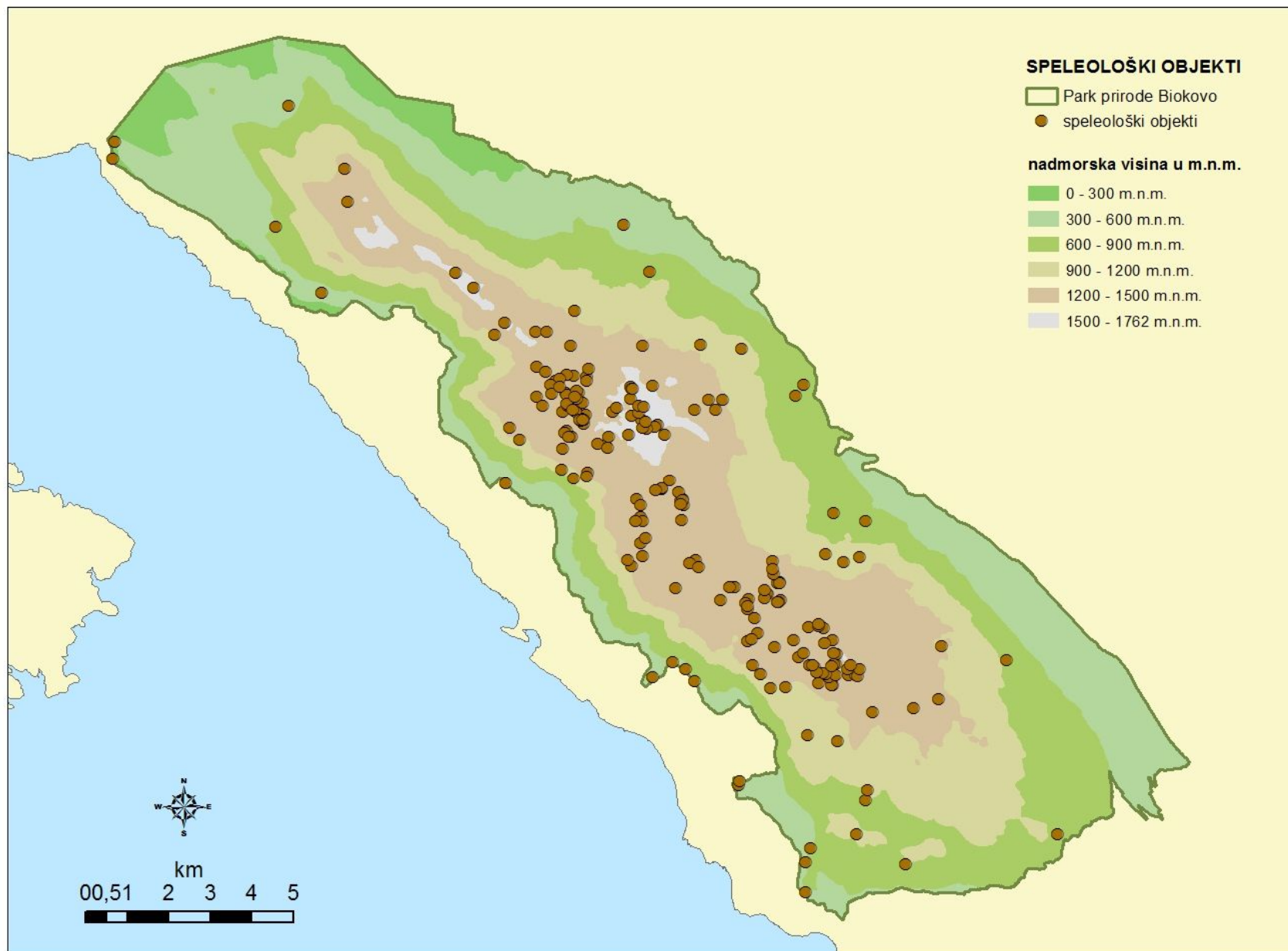
Kaverne

Kaverne su podzemne šupljine koje nisu fizički spojene s površinom odnosno nemaju ulaza. Otkrivaju se najčešće prilikom građevinskih radova u kršu. Najpoznatije takve kaverne u Parku prirode Biokovo otkrivene su prilikom probijanja tunela Sv. Ilija kroz Biokovo (dužine 4 248 m). Kasnijim istraživanjem ustanovljeno je da se ne radi o kavernama, već o jamama čije se istraživanje provodi od 2012. godine u sklopu projekta „Monitoring najvažnijih speleoloških objekata Parka prirode Biokovo“.

Dosadašnjim istraživanjima na Biokovu je utvrđeno oko 400 speleoloških objekata, a procijenjeno je da je njihov ukupni broj veći od 1000. Dosad je istraženo oko 200 speleoloških objekata, no ne postoji jedinstveni popis svih istraženih i poznatih speleoloških objekata.

Tektonska evolucija pokazuje da su mezozoijske naslage i prije taloženja eocenskih sedimenata bile pod utjecajem procesa okršavanja i da najmlađi pokreti nisu bitnije utjecali na osnovne strukture, nego su samo potencirali njihovu jaču razlomljenost. Na ovako oblikovan reljef slijedio je pleistocenski utjecaj ledenog pokrova na koji se nastavlja i njegova današnja klimatska specifičnost.

Karta 4: Prikaz rasporeda speleoloških objekata u Parku.

2.2.1.4. Paleontološki nalazi

U špiljama i jamama Biokova otkriveni su brojni fosilni ostaci iz mlađih geoloških razdoblja. Paleontološka nalazišta faunske zajednice vertebrata su pleistocenske starosti.

Nalazište fosilne faune iz koštanih breča Dubaca, otkriveno pri probijanju ceste, poznato je već više od 120 godina, ali je tek djelomično istraženo. Krajem 19. stoljeća Gasperini (1885) spominje neke fosilne nalaze iz Dubaca, a kasnije i drugi autori (Toula, 1907; Thenius, 1958; Malez, 1965, 1967) opisuju određene fosilne ostatke životinja, no sustavna istraživanja ovog lokaliteta nikada nisu provedena. Malez (1967) u svojoj raspravi iznosi rezultate paleontoloških determinacija i daje svoje zaključke o starosti sedimenata i fosila iz Dubaca.

Paleontološkom analizom životinjskih kostiju i zubi sakupljenih iz koštanih breča, ustanovio je faunsku zajednicu od 29 faunskih elemenata, što ju je tada činilo najbogatijom faunskom zajednicom na području Dinarskog krša. On je smatrao da se radi o donjopleistocenskoj starosti koštanih breča, koje bi bile istovremene s nekim drugim europskim nalazištima iz razdoblja Cromerian. S obzirom da se donja granica, tj. početak pleistocena u novije vrijeme smješta u razdoblje koje je započelo prije oko 2,6 milijuna godina (nekada datirano na 1,8 milijuna godina), spomenuto razdoblje s pripadajućom faunskom zajednicom, zapravo obilježava početak srednjeg pleistocena (suvremeno MIS 13-19), a čija bi starost bila otprilike 780.000 - 500.000 godina prije sadašnjosti. Rekonstrukcijama ceste danas je to nalazište potpuno uništeno.

U špilji Baba koja se nalazi na sjeveroistočnom dijelu Biokova, oblikovanoj u debelo uslojenim gornjokrednim vapnencima, pronađeni su fosili iz gornjeg pleistocena, kada je špilja služila brojnim generacijama špiljskih medvjeda (*Ursus spelaeus*) za sklonište. Na bočnim stijenama i kamenim blokovima vidljiva su tzv. medvjeda bušenja, koja su nastala potezanjem, češanjem i trenjem medvjedih tijela o tvrde stijene oko gnijezda. Zaobljavanje i uglačavanje tih stijena omogućila je ilovača, pijesak i druge mineralne tvari, koje su ušle u medvjede krzno pri njihovom prolasku kroz pećinu. Osim tih nalaza, pronađeni su i fosilni ostaci smeđeg medvjeda (*Ursus arctos*), vuka (*Canis lupus*), skeletni ostaci divokoza (*Rupicapra rupicapra*) i kozoroga (*Capra ibex*), podvrsta snježnog zeca (*Lepus timidus*), planinski svizac (*Marmota marmota*), sniježni miš (*Microtus nivalis*) i skeletni ostaci planinske voluharice (*Dolomys* sp.).

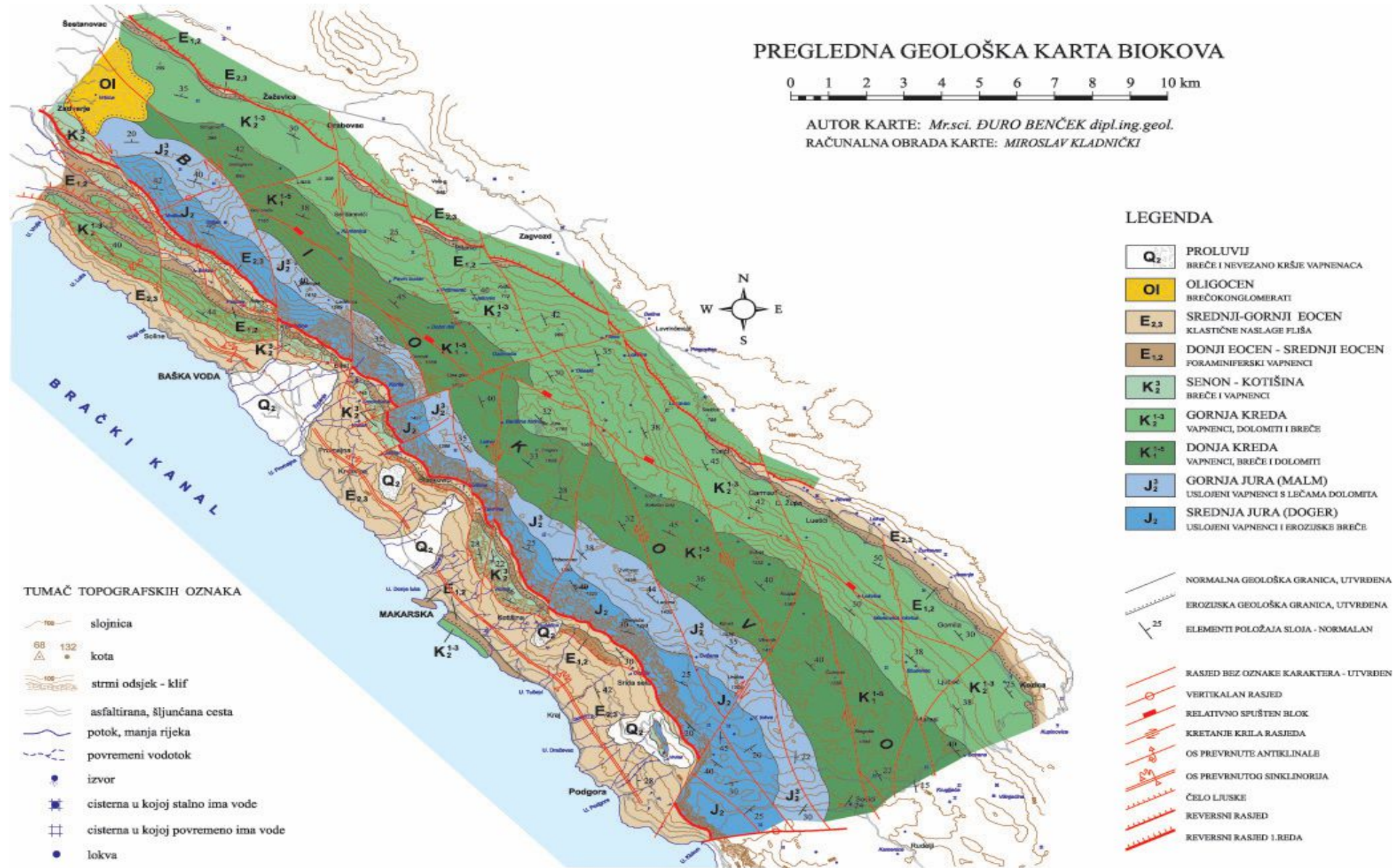
Fosilni ostaci običnog jelena (*Cervus elaphus*) datiraju iz razdoblja gornji pleistocen - donji holocen, a pronađeni su u jami Snježnici sjeverozapadno od vrha Sv. Jure (1762 m) i u Jelenjoj jami sjeverno od vrha Vošac (1422 m).

Paleontološki lokaliteti u Parku:

- lokalitet Dubci (prijevoj Dubci u sjeverozapadnom dijelu Biokova 288m n. m.) je jedino značajno nalazište fosilne faune iz koštanih breča donjopleistocenske starosti na području Parka, a ujedno i jedno od najznačajnijih u Hrvatskoj
 - jama Snježnica sjeverozapadno od najvišeg biokovskog vrha Sv. Jure (1762 m) iz ranog holocena, nalazište je fragmentalne lubanje s rogovljem običnog jelena
- Akademik Mirko Malez (1924 - 1990) hrvatski paleontolog, geolog i speleolog u znanstvenom radu "Fosilni vertebrati na području Biokova" objavljenom u Acta Biocovica I 1981. godine napisao je: "Terenska ekipa Speleološkog društva Hrvatske vršila je prije 20 godina rekognosciranje pećina i jama na Biokovu. Prilikom spuštanja u oko 80 m duboku jamu Snježnicu, koja leži na terenu punom vrtača i dolaca sjeverozapadnije od najvišeg biokovskog vrha Sv. Jure, otkrili su članovi ekipe na dnu jame dobro sačuvanu jelenju lubanju s rogovima. Fragmentarna lubanja s rogovljem običnog jelena potječe iz ranog holocena. Ovaj nalaz predali su upravi Šumskog gospodarstva u Makarskoj."
- jame sjeverno od vrha Vošac (1422 m), nalazište fragmentalne lubanje s rogovljem običnog jelena iz ranoga holocena

- špilja Drinova, iznad sela Bartulovići (525 m/nm), ostatci kostiju i zuba recentnih i fosilnih životinja (špiljski medvjed i planinski svizac)
- Jujnovića špilja, kod zaseoka Jujnovići (Kozica), ostatci 72 skeleta raznih životinja i cjelovit skelet odraslog jelena
- špilja Baba, koja se nalazi ispod vrha Štedovac (1061 m) na sjeveroistočnoj strani Parka gornjepleistocensko nalazište špiljskih medvjeda i ostaci drugih životinja, kozorog, mrki medvjed i planinski svizac
- tragovi kretanja dinosaura (cesta Kozica - Šošići).

Karta 4: Pregledna geološka karta Parka

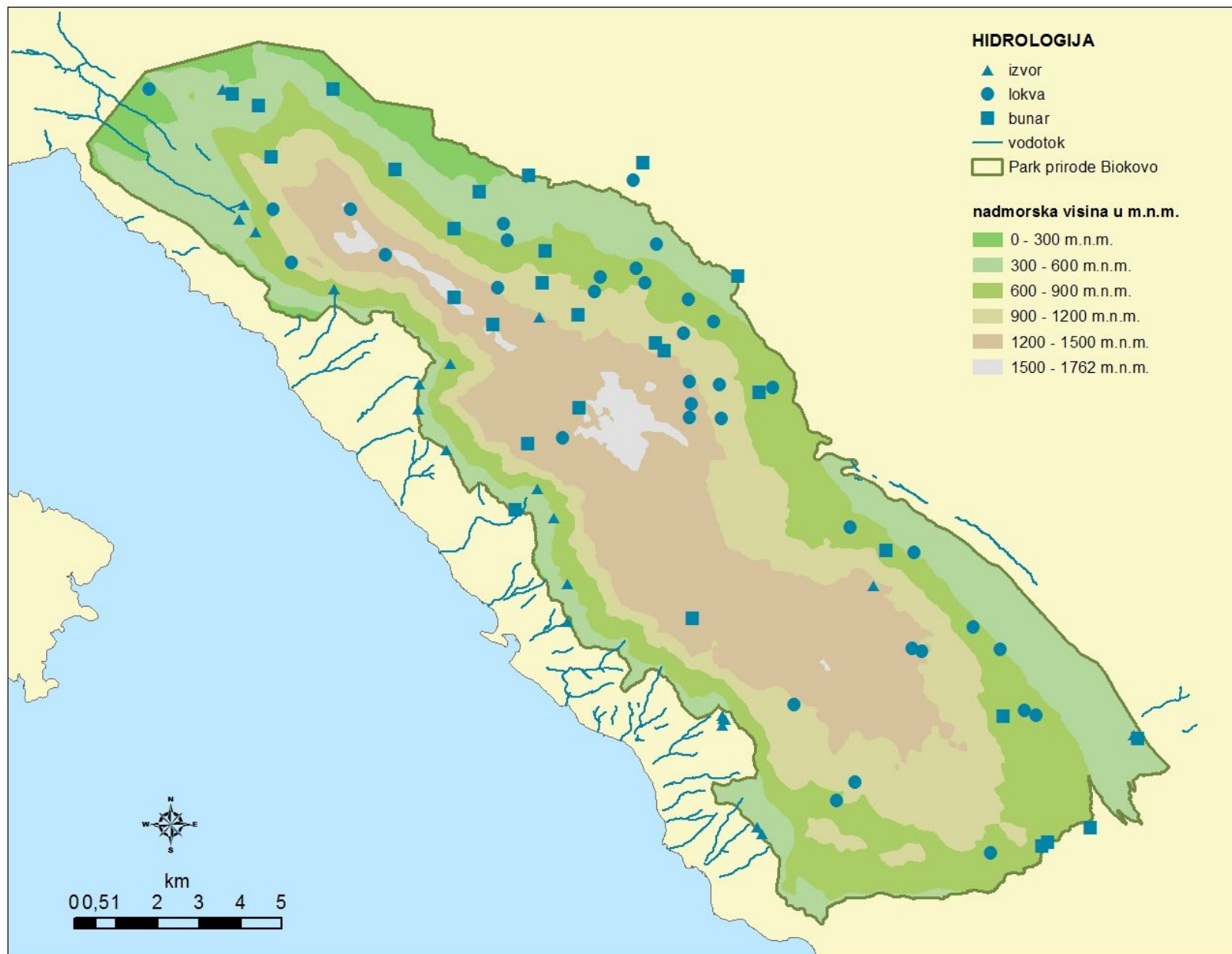

2.2.1.5. Hidrologija

Na hidrogeološke osobitosti naslaga Biokova osim starije geološke povijesti, izrazito su utjecale klimatske promjene u pleistocenu (prije oko 1,5 milijuna godina) te današnja klimatska različitost, izloženost velikim količinama padalina, relativna blizina mora i velike visinske razlike. Za krški reljef je osim egzogenih i endogenih pojava i oblika, karakteristična i njegova hidrografija. Biokovski hrbat oblikovan je u mezozoijskim vapnencima, koji propuštaju vodu. Nakon što kišnica padne na vapnenac, voda jednim dijelom ponire, drugim dijelom otječe, a trećim isparava. Voda koja se skuplja pod zemljom otječući nailazi na flišku barijeru koja ne propušta ili slabo propušta vodu. Zbog toga na kontaktu krednih vapnenaca i eocenskog fliša, duž Makarskog primorja, postoji veći broj izvora, od kojih se neki potocima slijevaju prema moru. Ti izvori i vodotoci izdašniji su u razdoblju topljenja snijega na Biokovu, dok ih jedan dio presušuje u ljetnom periodu. Kada je kontakt vapnenačkih stijena i fliša na morskome dnu, odnosno na mjestima gdje vapnenačke stijene dopiru do mora, voda izbija na morskom dnu u obliku slatkovodnih izvora - vrulja. Ovaj fenomen hidrografije krša zapaža se na morskoj površini posebno u jesenskom, zimskom i proljetnom periodu. Jedna od najvećih i najpoznatijih vrulja u Jadranu, nalazi se na lokalitetu «Vrulja», između Piska i Brela. Taj izvorski kompleks koji izbija po cijelom obodu zaljeva, može se promatrati s prijevoja Dubci (288 m), gdje se biokovske stijene strmo ruše u more. Duž Makarskog primorja vrulja još ima između Podgore i Drašnica - Mala Vrulja i Klokun, te u uvali Žrnovnica kod Gradca. Zbog oskudice izvorne vode čovjek je na Biokovu uglavnom bio i još uvijek je upućen na kišnicu, koja se sabire u raznim manje propusnim površinskim udubljenjima nastalim prirodnim (lokve, kamenice) ili umjetnim putem (bunari). Uz izvore su u prošlosti bila građena i podbiokovska sela, kaptirano je preko 30 izvora, a neki od njih su i danas uključeni u vodovod. Karbonatni dio Biokova karakteriziraju toponimi lokva, lokvica, studenac, korito, ledenica, vodena glava, bunar, jezero koji predstavljaju površinske hidrološke pojave, odnosno mjesta na kojima se voda zadržava zbog erozijom ili geološkom podlogom stvorenih uvjeta.

U prošlosti su, u opskrbi vodom na Biokovu, veliko značenje imale i jame ledenice u kojima se led zadržava tokom cijele godine. Siromašno stanovništvo vadilo je led iz tih ledenica i na magarcima ih prenosilo u Primorje za turističke potrebe (npr. jama Stara ledenica).

Karta 5: Hidrološka karta Parka

2.2.1.6. Tlo

Kao i u drugim područjima primorskoga krša i na Biokovu je tlo pretežnim dijelom i u pravilu slabije razvijeno ili sastavljeno iz raspadnih proizvoda (mehaničkih ili kemijskih karbonata), najvećim dijelom iz starijih i otpornijih vapnenaca i dolomita, a djelomično iz eocenskih vapnenaca, lapora i pješčenjaka.

Geološko litološke značajke

Klimatski faktori (smrzavanje i zagrijavanje stijena) dominantan su faktor nastanka tla. Kameni supstrat Biokova se vrlo intenzivno zagrijava, vrlo često je ogoljen i bez tla i izložen velikim oscilacijama temperature. Procesu nagomilavanja raspadnih materijala i nagomilavanja čestica tla stalno se suprostavlja proces erozije, koji je također vrlo intenzivan. Na najvećem dijelu Biokova na površinu izbija gola stijena i kamen koji predstavlja matični petrografski supstrat koji ima mineralan i skeletni sastav. Iznimku čine površine na kojima se u skladu s planinskom klimom razvijaju dublje vrste smeđeg šumskog tla, dok na višim položajima nalaze se tamnije vrste tla, razne vrste crnica.

Geološko litološka građa je dominantni čimbenik u formiranju tala na području Parka. Kvaliteta supstrata određuje karakteristike zemljišnih kombinacija i u njihovoj strukturi elementarne areale tla.

1. Kvartarne naslage ovog područja rezultat su trošenja i premještanja zdrobljenih supstrata s viših na niža područja. Ovdje su zastupljeni: deluvij i deluvijalne breče. Deluvijalne naslage predstavljaju najmlađi sipari veličine sitno šljunkovitog detritusa do većih gromada kamenja. Nalaze se na vrlo strmim klancima podbiokovlja. Deluvijalne breče su raspređene niže i u većem postotku ih nalazimo izvan Parka u zoni obale mora.
2. Tercijarne naslage zastupljene su sa nekoliko vrsta sedimenata. Javljaju se kao breče sa fragmentima foraminiferskih vapnenaca, fliš i kalkareniti. Brače s fragmentima foraminiferskih vapnenaca javljaju se u povišenim zonama flišnih predjela. Na njima se javljaju tla s manjim sadržajem skeleta. Klakareniti predstavljaju prelazak breča u fliš, a u prostoru se javljaju u tanjim prodorima, od 5 - 40 m. Uvijek su vezani uz fliš. Fliš se proteže na zapadnom dijelu Parka ili fragmentarno ja jugozapadnoj granici prema glavnom jadranskom rasjedu područja. Taj fliški bazen je jako erodiran, a nastavlja se na foraminiferske vapnence. Ovaj fliš čine pješčenjaci i datritični vapnenci u izmjeni s laporima. To su zone većinom poljoprivrednih tla.
3. Kredne i jurske sedimente čine vapnenci, dolomiti, kalkareniti, kalciruditi i vapnenačke breče. To su najrasprostranjeniji supstrati u Parku. Na njima su se razvila na višim i erodiranim površinama najrasprostranjenija vapnenodolomitna crnica (kalkomelanosol), te smeđa tla (kalkokambisoli), a na nižim nadmorskim visinama crvenica i pod utjecajem čovjeka nastala su antropogena tla. Struktura matičnim stijena od presudnog je značaja za trošenje, a time i za razvoj i postanak tala.

Sustavne jedinice tla i njihove karakteristike

Splet pedogenetskih karakteristika, kroz procese, rezultirao je brojnim tipovima tala koji spadaju u automorfni odjel tala. Popis tala prema istraživanjima autora Bogunović, 1980), razvrstanih prema klasifikaciji (Škorić i dr., 1985), daje se i tablici 9.

Tablica 9: Popis pedosistematskih jedinica na području Parka

TIP	PODTIP	VARIJETET	FORMA
1. KAMENJAR (LITOSOL)	1.1. Na vapnencu i dolomitu		
2. SIROŽEM NA RASTRESITOM SUPSTRATU (RIGOSOL)	2.1. Silikatno - karbonatni	2.1.1. na laporu (flišu)	
3. KOLUVIJALNA TLA (KOLUVIJUM)	3.1. Karbonatni koluvij	3.1.1. s prevagom detritusa 3.1.2. s prevagom zemljišnog materijala	1. ilovasti 2. glinasti 3. skeletni
4. VAPNENO DOLOMITNA CRNICA (KALKOMELANOSOL)	4.1. organogena 4.2. organomineralna 4.3. posmeđena	4.1.1. litična 4.1.2. koluvijalna 4.2.1. litična 4.2.2. koluvijalna	
5. RENDZINA	5.1. na laporu 5.2. na dolomitu 5.3. na siparima i breči	5.1.1. karbonatna	1. glinasta 2. skeletna
6. SMEĐE NA VAPNENCU I DOLOMITU (KALKOKAMBISOL)	6.1. tipično 6.2. lesivirano	6.1.1. plitko 6.1.2. srednje duboko 6.1.3. duboko 6.1.4. koluvijalno	1. ilovasto 2. glinasto 3. skeletoidno
7. CRVENICA (TERRA ROSSA)	7.1. tipična 7.2. lesivirana	7.1.1. plitko 7.1.2. srednje duboka 7.1.3. duboka	1. glinasta
8. RIGOLANO (RIGOSOL)	8.1. tla vinograda 8.2. tla intenzivnih voćnjaka 8.3. tla njiva	8.1.1. plitka 8.1.2. srednje duboka 8.1.3. duboka	1. ilovasto 2. glinasta 3. skeletna

Na prostoru Parka utvrđeno je 8 tipova sa 16 podtipova, te više varijeteta i formi tala. Treba istaknuti da ove jedinice ne dolaze zasebno, već one u kartiranim jedinicama dolaze skupno, sa srodnim jedinicama u većoj ili manjoj ovisnosti o speletu pedogenetskih čimbenika.

Dubina tla, stjenovitost i kamenitost bitna su svojstva efektivne plodnosti ovih tala. Najplića tla u Parku su kamenjar i vapneno dolomitna crnica. Najdublja tla su smeđa tla na vapnencu i crvenica, iako i ona po dubini jako variraju od plitkih do jako dubokih.

2.2.2. Klima

Na području Parka nalazi se granica utjecaja mediteranske i kontinentalne klime. Izrazita klimatska raznolikost Biokova očituje se eumediteranskom klimom podgorske stepenice s postupnim prijelazom do oštre visoko planinske klime, koja je karakteristična za biokovsku zaravan. Na vršnom dijelu Biokova sudaraju se zračne mase s mora i kopna zbog čega se vremenski uvjeti konstantno mijenjaju, što u jesenjem periodu dovodi do kišnih i snježnih padalina, a zimi do padanja snijega koji se zadržava i u proljeće.

Srednja godišnja temperatura zraka se na obalnom pojasu kreće od 15,5°C do 3,9°C na najvišem vrhu Sv. Juri, što pokazuje izrazitu klimatsku razliku od 11,6°C na udaljenosti od samo 5 km.

Vjetar ima jako izražen utjecaj na Biokovu. Bura je izrazitija od juga i ima znatan utjecaj na vegetaciju. Bura nastaje kada Biokovo odjeljuje hladni zrak u njegovoj unutrašnjosti od

toplog zraka na Jadranu (uz veliki temperaturni gradijent). Kao i ostale planine, Biokovo za vrijeme stabilnog i vedrog vremena stvara periodični sustav cirkuliranja zraka s dnevnim strujanjem vjetra uz padinu i noćnim, niz padinu.

Oborine imaju najveći klimatski utjecaj na formiranje reljefa Biokova. Oborinski režim za područje Biokova je karakterističan za primorski pojas istočne obale Jadranskog mora. Na području Parka najviše oborina padne u hladnijim jesenskim i zimskim mjesecima, dok znatno manje oborina padne u proljeće. Porastom nadmorske visine godišnji iznosi oborina naglo rastu. U primorskom pojasu godišnje padne 1100 do 1200 mm oborina, na središnjem dijelu Biokova godišnja količina oborina iznosi 1800 - 2218 mm, dok se pretpostavlja da ona na Sv. Juri iznosi i 2500 mm godišnje.

2.2.3. Bioraznolikost

Geografski položaj, geološka građa, karakterističan reljef i specifična klima doveli su do nastanka iznimnih prirodnih obilježja ovog posebno vrijednog područja. Povijest istraživanja Biokova je duga, a kroz radove brojnih autora objavljeni su rezultati dosadašnjih istraživanja na osnovu kojih se može zaključiti da je životinjski i biljni svijet Parka iznimno zanimljiv, bogat, osebujan i raznolik, premda je još uvijek nedovoljno poznat i istražen.

2.2.3.1. Flora i vegetacija

Biokovo se proteže kroz nekoliko vegetacijskih zona. Primorska i kopnena strana iznimno se razlikuju, a uz to obiluju nizom različitih mikrostaništa. Utjecaj čovjeka je dug, što je sve pridonijelo iznimnoj raznolikosti biljnih zajednica. U visinskoj zonaciji razlikujemo podgorski, prigorski, gorski i planinski pojas.

Podgorski je pojas pod najvećim utjecajem čovjeka, pa je i najizmijenjeniji dio Biokova, s brojnim naseljima i poljoprivrednim kulturama. Unutar podgorja razlikuju se pojas vazdazelenih šuma i šikara s crnikom (*Fraxino orni-Quercetum ilicis*) u nižim dijelovima (0-300 m) i pojas listopadnih šuma i šikara bijelog graba i hrasta medunca (*Quercu-Carpinetum orientalis*) u višim dijelovima. Listopadni pojas prostire se do strmog i kamenog odsjeka do najviše 500 m. Primarna šumska vegetacija ovih pojaseva je gotovo u potpunosti uništena i zamijenjena raznim degradacijskim tipovima, odnosno pretvorena u mozaik gariga, naselja, poljoprivrednih kultura i nasada alepskog bora (*Pinus halepensis*). Razvijeni su bušici (*Erico-Cistetum cretici* i *Erico-Arbutetum*, osobito na požarištima sastojina alepskog bora) i mediteranski travnjaci raščice i oštre vlaske (*Brachypodio-Cymbopogonetum hirti*), kao i kamenjare s ljekovitom kaduljom (*Stipo-Salvietum officinalis*). Travnjaci i garizi uglavnom su mozaično ispremiješani i povezani prijelaznim oblicima, ovisno o intenzitetu korištenja. Tu se susreću i razni tipovi korovne vegetacije poljoprivrednih kultura (maslinika, vinograda, polja), te ruderalne vegetacije naselja, rubova putova i slično. Od ruderaliziranih kamenjarskih travnjaka rubova putova i naselja osobito je česta zajednica *Helichryso-Inuletum viscosae*. Od ostalih ruderalnih zajednica značajne su *Parietario-Matthioletum incanae*, *Urticetum piluliferae-caudatae*, *Sysimbrio-Malvetum parviflorae*, *Coronopo-Sclerohloetum durae* i *Cardamino-Hordeetum leporini*.

Prigorski pojas obilježen je šumama i šikarama crnog graba i hrasta medunca (*Seslerio-Ostryetum*, *Ostryo-Quercetum pubescentis*). Tom pojasu pripada znatno šire područje Biokova (450 - 1200 m). Sastojine crnog graba redovito su degradirane i najčešće pretvorene u guste ili prorijeđene šikare, među kojima su veće ili manje ogoljele plohe sa stijenama, kamenim gromadama i točilima. U tom pojasu javljaju se i šume crnog bora (*Ostryo-Pinetum nigrae*), one se u visinskoj zonaciji protežu od 500 do iznad 1500 m, s time da se sastojine viših položaja (otprilike iznad 1100 m) izdvajaju kao zasebna zajednica planinske klečice i crnog bora (*Junipero-Pinetum dalmaticae*) (ujedno i stanišni tip 9530* (Sub-) mediteranske

šume endemičnog crnog bora). Na točilima se razvija endemična zajednica primorskog mekinjaka i biokovskog lanilista (*Linario microsepalaе-Drypetum jacquinianaе*). Vegetacija pukotina stijena također obiluje endemičnim vrstama, pa je opisano i nekoliko zajednica kao što su *Portenschlagiello-Campanuletum portenschlagianaе*, *Campanulo pyramidali-Moltkietum petraeae*, *Inulo verbascifoliae-Centaureetum cuspidatae*, *Moltkio-Inuletum verbascifoliae* i dr.

Gorski pojas obuhvaća zonu bukovih šuma (1200-1600 m) i to je ujedno najrasprostranjenija zona na Biokovu koja zauzima čitavu biokovsku visoravan. U visinskom smjeru razlikuju se dvije osnovne zajednice bukovih šuma: primorska bukova šuma (*Seslerio-Fagetum*) i šuma bukve s jelom (*Abieti-Fagetum* ili *Omphalodo-Fagetum*). Primorske bukove šume nastavljaju se na zonu crnog graba, a najčešće je riječ o manjim šumicama ili, rjeđe, o gušćim šumskim sastojinama. Šume bukve i jele smještene su pak u najkontinentalnijim dijelovima Biokova, npr. na prostoru od Kuranika do Sv. Ilije i dalje u jugoistočnom smjeru prema Sv. Juri. Na malim površinama kopnene strane Biokova zadržale su se i čiste jelove šume. U svom iskonskom obliku zadržale su se na malom prostoru koji započinje na sjeveroistočnim padinama kod Kaoca (1050 m), a završava kod Ozdrvače (1140 m), na podnožju Sv. Jure. Na površinama s kojih su potisnute bukove šume razvijena je pašnjačka vegetacija koja pripada zajednici kamenjarskih pašnjaka s klečicom (*Seslerio-Juniperetum sibiricae*) i zajednici šaša crljenike i šašike (*Seslerio-Caricetum humilis*). Na vršnim grebenima izloženima buri razvija se stenoendemična biokovska zajednica pančičeve vlasulje i biokovskog zvonca (as. *Festuca panciciana-Edraianthus pumilio* ili as. *Edraianthus pumilio-Minuartia clandestina* ili *Edraiantho-Festucetum pancicianaе* ili *Edraiantho-Seslerietum juncifoliae*). Na vlažnim, sjenovitim i mahovinama obraslim stijenama, uglavnom unutar bukovih šuma razvija se zajednica merinke i bijele padimovice (*Moehringio-Corydaletum ochroleucaе*). Oko vrtova na dnima dolčića i ponikvi te uz torišta razvija se ruderalna nitrofilna vegetacija iz sveze *Chenopodion*.

Pretplaninski pojas obilježen je kržljivim bukovim šumama i pretplaninskim vrištinama, rasprostranjenim iznad 1550 m. Šumsku vegetaciju čine prorijeđene sastojine nepravilnih i nižih bukava kojima nedostaju mnoge pretplaninske biljke karakteristične za tu zajednicu na sjeverozapadnijim dijelovima areala (Gorski kotar, Lika, Velebit), tako da je od široko shvaćene zajednice *Fagetum croaticum subalpinum* izdvojena kao *Doronico columnae-Fagetum*. Na sastojine tih bukovih šuma nastavljaju se sastojine s metlikom i klečicom koje se jednim dijelom mogu obuhvatiti u zajednicu biokovskog kozlinca i velike šašike (*Astragalo biokovoensi-Seslerietum robustae*), a prodiru u prorijeđene sastojine bukve ili se s njima mozaično smjenjuju. Na mjestima bez drveća i grmlja razvijaju se travnjačke rudine s bosanskom vlasuljom (*Festucetum bosniacaе*).

Planinski pojas zauzima samo neznatne površine na visinama iznad 1650 m, a najizrazitije je razvijen oko vrha Sv. Jure. Biljni pokrov je veoma siromašan, a biljke su vezane uz tlo nakupljeno u pukotinama stijena. Ta rudinska vegetacija u osnovi pripada zajednici Kitajbelovog šaša i alpske sunčanice (*Carici kitaibelianaе-Helianthemetum alpestris*), iako se u njoj susreću i mnogi elementi sveze *Seslerion tenuifoliae*, no ova sveza je u punom sastavu ograničena na sjeverozapadne Dinaride.

U pukotinama stijena gorskog, pretplaninskog i planinskog pojasa česta je zajednica mirisne paprati (*Dryopteridetum villarii*), razvijena ponajviše u zasjenjenim pukotinama velikih kamenih blokova, dok u vegetaciji točila primorski mekinjak zamjenjuje planinski mekinjak u zajednici *Drypetum spinosae*. Za pukotine stijena najviših vrhova važne su vrste *Saxifraga marginata*, *Malcolmia orsiniana*, *Erysimum helveticum* i *Silene acaulis*.

Uz to što flora Biokova ima više od 1400 svojta, Biokovo je i jedan od najvažnijih centara endemizma u Hrvatskoj zbog svog izoliranog, gotovo otočnog položaja i specifičnih mikroklimatskih prilika uzrokovanih strmim izdizanjem masiva, gotovo neposredno iz mora,

te postojanjem niza mikrostaništa. Od flornih elemenata kojim su obuhvaćene endemične svojte tu se susreću liburnijski element (npr. *Drypis spinosa* ssp. *jacquiniana*, *Dianthus sanguineus*, *Dianthus sylvestris* ssp. *tergestinus*, *Cardamine maritima*, *Linum tommasinii*), istočnojadranski i dalmatinski element (npr. *Vincetoxicum hirudinaria* ssp. *adriaticum*, *Stachys spinulosa*, *Silene reichenbachii*, *Trifolium dalmaticum*, *Petteria ramentacea*, *Genista sylvestris* ssp. *dalmatica*, *Bupleurum karglii*, *Edraianthus tenuifolius*, *Lilium martagon* ssp. *cattaniae*, *Resetnikia triquetra* (*Fibigia triquetra*), *Campanula portenschlagiana*, *Cerastium grandiflorum*, *Onosma dalmatica*, *Ornithogalum dalmaticum*, *Portenschlagiella ramosissima*, *Seseli tomentosum*, *Arenaria gracilis*, *Sesleria robusta*, *Astragalus muelleri*, *Hyacinthella dalmatica*), a od biokovskih endema valja istaknuti *Cerinthe tristis*, *Edraianthus pumilio*, *Edraianthus serpyllifolius*, *Centaurea cuspidata*, *Astragalus angustifolius* ssp. *biokovenssis*, *Hieracium waldsteinii* ssp. *biokovoense*. Od ostalih flornih elemenata tu je čitav niz grupa, od arktalpskog i borealnog, preko srednjoeuropskog, južnoeuropskog, pontskog i ilirskog do mediteranskog. Takav sastav floru Biokova čini iznimno osebujnom i jedinstvenom. Slično miješanje različitih elemenata nalazimo još jedino na Velebitu (Alegro, 2010)¹.

Burina žukica (*Chamaecytisus spinescens* ssp. *ala-venti*), nenazubljeni karanfil (*Dianthus integer*), biokovska visika (*Cerinthe tristis*), biokovsko zvonce (*Edraianthus pumilio*), puzavo zvonce (*Edraianthus serpyllifolius*), pregranata koromačika (portenslagija) (*Portenschlagiella ramosissima*) i razne svojte biokovskih zečina samo su neki od brojnih biokovskih endema koji na Biokovu imaju tipsko nalazište (*locus classicus*).

Edraianthus pumilio - patuljasto zvonce, biokovsko zvonce iz porodice Campanulaceae reliktna je i stenoendemična vrsta Biokova. Prvi je opisao Portenschlag Ledermeyer (1820) na temelju nalaza na Biokovu. Vrsta je rasprostranjena na klisurama planinskih vrhova (Sv. Ilija, Šibenik, Raždol, Sv. Jure, Troglav, Lađana, Ravna Vlača, Šibenik, Osičine ispod vrha Korenik, Borovac, Veliko Brdo - Štopac, Ovčje staje, pod Motikom, Dobri dol, Oštri vrh, Čelišnik, Kimet), te je biokovski endem. Većina populacija nalazi se u gorskom i pretplaninskom pojasu između 1400 i 1700 m nadmorske visine, mjestimično i niže u prigorskom području.

Među brojnim biljnim svojtama veliki broj je rijetkih, ugroženih, strogo zaštićenih i endemičnih vrsta. Postojeće popise ugroženih i strogo zaštićenih vrsta potrebno je ažurirati i uskladiti s važećim Pravilnikom o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13, 73/16), a što će se provoditi u sklopu planiranih aktivnosti.

2.2.3.2. Fauna

Danas još nemamo sustavno prikupljene podatke koji bi nam mogli biti zadovoljavajuća podloga za utvrđivanje stvarnog stanja faune na području Parka. Nešto su istraženiji sisavci, ptice, herpetofauna, kornjaši (tvrdochilci), leptiri, puževi te podzemna fauna. Prema postojećim podacima fauna Biokova, iako je nedovoljno istražena, obiluje endemičnim, rijetkim, ugroženim i strogo zaštićenim vrstama. Postojeći interni popisi vrsta nisu konačni, potrebno ih je revidirati i ažurirati, a što će se provoditi u sklopu planiranih aktivnosti.

Beskralješnjaci

Bez obzira na veliki broj istraživača i brojna istraživanja, fauna beskralješnjaka Biokova danas je još uvijek slabo poznata. Sustavnije su istraživane gujavice, dvojenoge, od kornjaša

¹ Informacije o staništima i svojtama Biokova najpreglednije su napisane u knjizi Botanički važna područja Hrvatske. Tekst je pisao Antun Alegro i ovdje je preuzet gotovo u cijelosti.

trčci, leptiri i ose listarice. Sistematizirane podatke posjedujemo za leptire, a pojedinačne objavljene znanstvene radove samo za neke od navedenih skupina.

Od puževa (Gastropoda) na Biokovu sigurno obitava veliki broj vrsta, prevladavaju kopneni puževi, dok su vodeni slabije zastupljeni. Od kopnenih puževa opisana je makarska zaklopnica (*Medora macascarensis macascarensis*) koja je endem Biokova, te uskoušćana zaklopnica (*Medora stenostoma*) i obična lijepa zaklopnica (*Delima blanda blanda*) koja je također endemična, zatim endemična turijska uskoušćana zaklopnica (*Medora stenostoma klemmi*) kao i brojne druge vrste.

Od maločestinaša (Oligochaeta) dobro su istražene gujavice (Lumbricidae) biokovske vršne zaravni. Od 10 zabilježenih vrsta, *Eophila biocovica* i *Octodrilus pseudolissaensis* endemi su Biokova.

Na Biokovu su do sada zabilježene dvije vrste pijavica. Krške izvore naseljava endemična dalmatinska pijavica (*Trocheta dalmatina*), a najdublje biokovske jame špiljska absolonova pijavica (*Dina absoloni*).

Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja među zabilježenim vrstama najbogatija je fauna člankonožaca (Arthropoda): rakovi (Crustacea), paučnjaci (Arachnida), stonoge (Myriapoda) i najbrojniji kukci (Insecta). Na Biokovu su od rakova najzastupljeniji jednakonošci (Isopoda). Rakušci (Amphipoda) nastanjuju krške izvore i nadzemne tokove, ali i podzemne vode. Od štipavaca ili škorpiona (Scorpiones) zabilježena je vrsta *Euscorpius tergestinus* koja nastanjuje staništa od obale sve do vrha Sv. Jure. Pauci (Araneae) iznimno su bogato zastupljeni, ali još uvijek slabo istraženi. Do sada je utvrđeno oko 100 vrsta iz dvadesetak porodica, a vučjak *Pardosa cincta* u Hrvatskoj je zabilježen jedino na Biokovu. Lažištipavaci (Pseudoscorpiones), su do sada zastupljeni s preko 20 utvrđenih svojti, od kojih je čak dvije trećine špiljskih, a čak polovica njih je nova za znanost. Najduža striga (Chilopoda) Biokova i Europe je *Himantrium gabrielis* koja je uz 170 pari nogu dužine 30 cm. Od prilično istraženih dvojenoga (Diplopoda) utvrđeno je 14 vrsta, od čega ih je 7 iz porodice Julidae. Skokuni (Collembola) su istraživani samo u špiljama i utvrđene su 22 svojte. Od kukaca koji su najbrojniji vrstama najbolje su istraženi kornjaši (Coleoptera), leptiri (Lepidoptera) i dijelom opnokrilci (Hymenoptera). Do sada je utvrđeno oko 20 vrsta vretenaca (Odonata) i ističe se nalaz rijetke vrste *Cordulia aenea* na sjevernim padinama te najsjevernija populacija strogo zaštićene vrste *Caliaeschna microstigma*. Od nakaznika (Cheleutoptera) zabilježen je paličnjak *Bacillus atticus atticus*, endemična podvrsta za istočnu obalu Jadrana. Od ravnokrilaca (Orthoptera) zabilježena je rijetka vrsta konjica *Barbitistes yersini*, a iz bogato zastupljene skupine skakavaca zabilježeni su krški skakavac *Prionotropis hystrix*, *Pachytrachis striolatus*, *Pachytrachis frater*, *Pachytrachis gracilis* i *Pararcyptera brevipennis*. Do sada je utvrđeno preko 300 vrsta kornjaša, što je daleko od konačnog broja. Najveći kornjaš je jelenak (*Lucanus cervus*), a zabilježene su još i alpinska strizibuba (*Rosalia alpina*) i hrastova strizibuba (*Cerambyx cerdo*) koje su strogo zaštićene, te velika četveropjega cvilidreta (*Morimus funereus*). Poznato je 40 vrsta trčaka, od čega su 2 roda i 10 svojti endemi Biokova.

Temeljem terenskih istraživanja iz perioda od 1989. do 2010. godine te publiciranih radova s determiniranim primjercima od 2010. do 2016. godine utvrđeno je 529 vrsta Macroheteroceta (veliki leptiri) iz 16 porodica, od čega 102 vrste danjih leptira iz 5 porodica, a od noćnih 427 iz 11 porodica. Najbrojnija determinirana porodica su sovice (Noctuidae) pa grbice (Geometridae), te porodica Erebidae. Najatraktivniji predstavnici danjih leptira su iz porodice lastinrepaca (Papilionidae), a do sada je zabilježeno pet vrsta iz ove porodice. Dalmatinski uskršnji leptir (*Zerynthia cerisy dalmacijae*) strogo je zaštićena i kritično ugrožena endemična podvrsta u Hrvatskoj, do sada zabilježena samo na jednom lokalitetu podno Biokova. Običan lastin rep (*Papilio machaon*) pripada skupini najvećih europskih leptira, strogo je zaštićena i gotovo ugrožena vrsta. Prugasto jedarce (*Iphiclides podalirius*)

česta je vrsta na čistinama uz rubove miješane šume crnog i alepskog bora. Crni apolon (*Parnassius mnemosynae*) strogo je zaštićena i gotovo ugrožena vrsta zabilježena na južnim padinama u vršnoj zoni Biokova iznad 1400 m, a na sjevernim padinama može se naći na nadmorskoj visini od 700 m naviše. Dalmatinski okaš (*Proterebia afra dalmata*) endemična je podvrsta iz porodice šarenaca zabilježena na sjevernim obroncima Biokova, strogo je zaštićena. Od Erebidae je zabilježena i danja medonjica (*Euplagia quadripunctaria*). Na području Parka je u periodu 1990. do 2007. godine zabilježena i sakupljena vrsta *Antitype suda* iz porodice sovica (Noctuidae) koja prema objavljenom radu donosi prvi nalaz te vrste za faunu Hrvatske (Mrnjavčić Vojvoda A. et al. 2014).

Speleofauna

Biokovo je izrazito bogato speleološkim objektima koji su važno stanište značajnih, strogo zaštićenih i endemičnih vrsta podzemne faune koja je još uvijek nedovoljno istražena. Špiljska fauna je poznata samo iz oko 80 vertikalnih podzemnih krških objekata (jama). Dosadašnjim istraživanjima na Biokovu je utvrđeno oko 400 speleoloških objekata, a procijenjeno je da je njihov ukupni broj veći od 1000. Detaljnija biospeleološka istraživanja dat će nove podatke o istraženim objektima i pronađenim novim vrstama, čiji broj se stalno povećava. Do sada je u špiljama utvrđeno 219 svojti, od čega je 100 svojti pravih špiljskih organizama, troglobionata i stigobionata, pri čemu je za sada poznato svega 10 svojti stigobionata, što ukazuje na značajnu podistraženost špiljske vodene faune. Čak 72 svojti je endemično za Biokovo, od čega ih je 30 opisano, a čak 42 još nisu znanstveno opisane. Otkrivene su brojne svojte nove za znanost, a očekuje se otkrivanje i novih stigobiontnih vrsta. Sve špiljske vrste su strogo zaštićene. Uz vapnenačke stijene špilja i jama drže se brojni puževi, od kojih su značajne za Biokovo endemične vrste *Paladilhiosis pretneri* i *Spelaebiocovica radici*. Uz špilju za Gromačkom vlakom kod Dubrovnika, biokovska jama Amfora jedino je nalazište špiljske absolonove pijavice (*Dina absoloni*) za Hrvatsku. Istraživanja špiljske faune su otkrila 7 vrsta kopnenih endemičnih babura (Isopoda). Za bosansku špiljsku baburu (*Alpioniscus bosniensis*) Biokovo je jedino poznato nalazište u Hrvatskoj. Od Isopoda posebno je značajna vrsta Biokovski grbaš (*Strouhaloniscus biokovoensis*) (Bedek & Taiti, 2009), biokovski je stenoendem, poznat samo iz tipskog nalazišta - Jame kod Saranča. Vlažnu sigovinu nastanjuju bijeli kopneni jednakožni račići iz roda *Alpioniscus*, dok se u nižim i toplijim špiljama kao priljepak na stijeni drži *Strouhaloniscus dalmaticus*. Do sada je utvrđeno nekoliko vrsta iz rodova *Niphargus* i *Gammarus*. Iz Baba špilje opisan je endemični butorovićev rakušac (*Niphargus buturovici*). Na vlažnoj sigovini svoj plijen traži jedan od najvećih špiljskih pauka - hercegovačka stalagcija (*Stalagtia hercegovinensis*) koja zajedno s biokovskom stalitom (*Mesostalita comottii*), endemom Biokova, živi u špilji Tučepka Vilenjača iz koje je stalita i opisana. Svojom posebnosti valja istaknuti rijetku endemičnu i reliktnu vrstu baldehinskog pauka (*Typhlonophia reimoseri*). Biokovski lažištipavci fascinantni su brojem biokovskih endema i veličinom: *Protoneobisium biokovense*, *Neobisium maderi* i *Neobisium peruni* predstavljaju najveće vrste na svijetu kojima je tijelo veće od 1 cm, a s pedipalpima čak 2-2,5 cm. Treba izdvojiti i špiljsku strigu iz roda *Lithobius* koja je jedan od najvećih predatora biokovskog podzemlja (2 cm), te vrlo rijetku *Polybothrus stygis*, kao i 2 slijepe i depigmentirane, za znanost nove vrste špiljskih striga roda *Chilopoda*.

Od dvojenoga ističe se slijepa i bez pigmenta *Biokoviella mauriesi*, endemični rod i vrsta ledenih jama, uz koju su još prisutna 3 endema Biokova: *Dyocerasoma biokovense*, *Macrochaetosoma troglomonatanum biokovense* i *Xestoiulus dalmaticus*. Na Biokovu živi i najveća europska dvojenoga *Apfelbeckia hessei*, čija duljina iznosi preko 10 cm. Nova vrsta skokuna *Tritomurus veles* opisana je iz jame Amfore i endem je Biokova (Lukić, M. et al. 2010). Špiljski konjici (Orthoptera) su na Biokovu predstavljeni s tri roda: *Dolychopoda*, *Troglophilus* i *Grylomorpha*. Kornjaši su najzastupljeniji u podzemnim staništima Biokova. Za Biokovo su endemična čak tri troglobiontna roda: *Radziella*, *Biokovella* i *Protoneobisium*, što govori u prilog izdvojenosti špiljske faune među kojom ima dosta tercijarnih relikata.

Ističu se trčak (*Biokovaphaenopsis radici*), koji živi samo u ledenim jamama i sitna reliktna vrsta kornjaša (*Lovricia aenigmatica*). U podzemlju Biokova je pronađen i najveći svjetski podzemljak (*Speoplanes giganteus biocovensisi*), a samo u najdubljim jamama živi podzemljak (*Radziella styx*) koji se specijalizirao za filtriranje vode.

Ljeti se u špiljama nalaze tulari (Trichoptera), a ljeti i zimi leptiri (Lepidoptera), koje pri hiberniranju vreba parazitska gljiva *Cordiceps riverae*.

Od većih organizama u jamama se gnijezde žutokljune galice (*Pyrrhocorax gracilus*) i obitavaju šišmiši. S obzirom na raznolikost podzemne faune Biokovo predstavlja jedan od centara endemizma u Hrvatskoj.

Kralješnjaci

Vodozemci (*Amphibia*)

Na Biokovu je do sada zabilježeno 7 vrsta vodozemaca čija su staništa rijetki krški izvori, lokve, kamenice i bunari koji su veći dio godine puni vode zahvaljujući nepropusnom sloju gline. Mali vodenjak (*Lissotriton* sp.) zabilježen je na dva lokaliteta, a pjegavi daždevnjak (*Salamandra salamandra*) nastanjuje gotovo sva vodena staništa na Biokovu. Od strogo zaštićenih vrsta zabilježena je žaba gatalinka (*Hyla arborea*), zelena krastača (*Bufo viridis*) i žuti mukač (*Bombina variegata*). Smeđa krastača (*Bufo bufo*) i zelena žaba (*Pelophylax* sp.) također su zabilježene na području Parka.

Gmazovi (*Reptilia*)

Na Biokovu je do sada zabilježeno 24 vrste gmazova. Strogo zaštićena kopnena kornjača ili čančara (*Testudo hermanni*) dolazi na nižim nadmorskim visinama, a ljudi je često drže u zatočeništvu. Od strogo zaštićenih i endemičnih vrsta guštera zabilježene su oštroglava gušterica (*Dalmatolacerta oxycephala*) koja je regionalni endem Dinarida užeg dijela južnog primorskog pojasa, vrlo malog i uskog areala, te mosorska gušterica (*Dinarolacerta mosorensisi*) koja je stenoendem Dinarida. Smeđi blavor (*Pseudopus apodus*), mrki (ljuskavi) gušter (*Algyroides nigropunctatus*), veliki zelembač (*Lacerta trilineata*), zelembač (*Lacerta viridis*), krška gušterica (*Podarcis melisellensis*) i zidna gušterica (*Podarcis muralis*) strogo su zaštićene vrste guštera s područja Parka. Česte vrste su primorska gušterica (*Podarcis siculus*) i kućni macaklin (*Hemidactylus turcicus*). Od neotrovnih strogo zaštićenih zmija zabilježene su smukulja (*Coronella austriaca*), četveroprugi kravosas (*Elaphe quatuorlineata*), šara poljarica (*Hierophis gemonensis*), šilac (*Platycephalus najadum*), bjelica (*Zamenis longissimus*) i crvenkrpica (*Zamenis situla*). Od slabo otrovnih vrsta zmija zabilježena je strogo zaštićena crnokrpica (*Telescopus fallax*), te zmajur (*Malpolon insignitus*) koji nije strogo zaštićena vrsta. Poskok (*Vipera ammodytes*), strogo je zaštićena vrsta i jedina prava otrovnica na Biokovu, prepoznaje se po roščiću na glavi i cik-cak pruzi na leđima.

Ptice (*Aves*)

Na području Biokova do sada je zabilježeno 117 vrsta ptica od kojih je oko 79 gnjezdarica dok ostale područje koriste tijekom hranjenja, zimovanja ili za odmor tijekom preleta. Još tri vrste zabilježene su u neposrednoj blizini. Od značajnih vrsta ujedno su i najugroženije suri orao (*Aquila chrysaetos*) i vrtna strnadica (*Emberiza hortulana*) koja je gnjezdarica selica mozaičnih staništa, a populacija joj je na ovom području znatno opala. Posebnost Biokova je prisutnost gnijezdećih populacija vrsta koje su inače brojne, ali su rijetke u Dalmaciji što njihove populacije čini lokalno značajnima, a to su: alpski popić (*Prunella collaris*), planinski djetlić (*Dendrocopos leucotos*), crna žuna (*Dryocopus martius*), vatroglati kraljić (*Regulus ignicapillus*), crnoglava sjenica (*Poecile palustris*), brgljez (*Sitta europaea*)

i šumska sova (*Strix aluco*). Zbog velikog visinskog raspona staništa nalazimo vrste od tipično mediteranskih - crnoglava grmuša (*Sylvia melanocephala*) pa sve do planinskih - planinski djetlić (*D. leucotos*) i visokoplaninskih - alpski popić (*P. collaris*). Strogo zaštićeni alpski popić malobrojna je gnjezdarica najviših vrhova, a bukove šume koje obiluju starim, šupljim ili suhim stablima stanište su strogo zaštićenog planinskog djetlića. Na strmim liticama gnijezde se brgljez kamenjar (*Sitta neumayer*), modrokos (*Monticola solitarius*) i primorska bjeloguza (*Oenanthe hispanica*), strogo zaštićene vrste. Sivi sokol (*Falco peregrinus*) i suri orao (*Aquila chrysaetos*) također su strogo zaštićene gnjezdarice tih litica, a u potrazi za hranom udaljavaju se više kilometara od gnijezda. Ušara (*Bubo bubo*) je strogo zaštićena gnjezdarica stanarica biokovskog područja. Gnijezdi se na nepristupačnim stijenama, a lovi na rubnim područjima. Strogo zaštićeni jastreb (*Accipiter gentilis*) malobrojna je gnjezdarica stanarica većih kompleksa jelovih šuma na sjevernim padinama na području Kaoca. Kobac (*Accipiter nissus*) je malobrojna gnjezdarica koja se gnijezdi na zagorskoj strani i uglavnom u blizini naselja i strogo je zaštićen. Na Biokovu su se do sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća gnijezdili i bjeloglavi supovi (*Gyps fulvus*) koji od tada više nisu zabilježeni. Brojne žutokljune galice (*Pyrrhocorax graculus*) gnijezde se u špiljama i jamama, a hranu traže u velikim jatima na planinskim travnjacima i primorskim padinama. Zmijar (*Circaetus gallicus*) je gnjezdarica selica te preletnica biokovskog područja, uglavnom se zadržava na južnim padinama, a gnijezdi se na drveću. Škanjac osaš (*Pernis apivorus*) brojna je preletnica zabilježena u jesenskoj i proljetnoj seobi. Obje su strogo zaštićene. Rusi svračak (*Lanius collurio*) česta je gnjezdarica selica koja se gnijezdi na travnjacima sve do 1500 metara nadmorske visine. Od strogo zaštićenih preletnica zabilježen je ždral (*Grus grus*) u velikim jatima u vrijeme seobe te eja strnjarica (*Circus cyaneus*) koja se povremeno i zadržava tražeći plijen iznad otvorenih staništa. Od gnjezdarica prisutne su i primorska trepteljka (*Anthus campestris*), leganj (*Caprimulgus europaeus*), crna žuna (*Dryocopus martius*) i siva žuna (*Picus canus*), koje su strogo zaštićene, te ševa krunica (*Lullula arborea*) i jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*).

Sisavci (Mammalia)

Na području Biokova je do sada zabilježeno više od 40 vrsta sisavaca, premda nema sustavno prikupljenih podataka i provedenih istraživanja. Na nižim nadmorskim visinama Biokova zabilježen je bjeloprsi jež (*Erinaceus concolor*), jedini predstavnik porodice ježeva, a na višim predjelima prisutne su šumska rovka (*Sorex araneus*), mala rovka (*Sorex minutus*) i patuljasta rovka (*Suncus etruscus*) duga tek 4,5 cm.

Šišmiši, koji su strogo zaštićeni, zastupljeni su s tri porodice: Rhinolophidae, s tri vrste roda *Rhinolophus*, Vespertilionidae s 11 vrsta te Mollosidae, koje zastupa sredozemni slobodnorepac (*Tadarida teniotis*). Potencijalno su ugroženi veliki potkovnjak (*Rhinolophus ferrumequinum*) i mali potkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*) te rijetka vrsta Blazijev potkovnjak (*Rhinolophus blasii*). Iz roda dugouhih šišmiša (*Plecotus*) dolaze dvije vrlo rijetke vrste, obje nedovoljno poznate i vjerojatno ugrožene, to su gorski (*Plecotus macrobullaris*) i Kolombatovićev dugoušan (*Plecotus kolombatovici*). Rod pravih šišmiša (*Myotis*) zastupljen je s pet vrsta, od kojih su ridi šišmiš (*Myotis emerginatus*) i veliki šišmiš (*Myotis myotis*) gotovo ugroženi. Dugokrili pršnjak (*Miniopterus schreibersi*) ugrožena je vrsta, a kolonija od 4000 jedinki zabilježena je u jami Jamina na području Parka. Od ostalih vrsta na Biokovu dolaze: primorski šišmiš (*Hypsugo savii*), bjelorubi šišmiš (*Pipistrellus kuhlii*), kasni noćnjak (*Eptesicus serotinus*), brkati šišmiš (*Myotis mystacinus*) i resasti šišmiš (*Myotis nattereri*).

Od zvijeri je zabilježen vuk (*Canis lupus*), strogo zaštićena i gotovo ugrožena vrsta. Od kolovoza 2013. do danas provodi se projekt Istraživanja i monitoringa vuka u Parku primjenom GPS-telemetrije, fotozamki, akustične metode, praćenja tragova i prikupljanja uzoraka izmeta, a dosadašnji dobiveni rezultati upućuju na zaključak da u Parku i kontaktnoj zoni trenutno obitava najmanje deset jedinki vuka iz 2 čopora. Također je zabilježena i lisica (*Vulpes vulpes*), lasica (*Mustela nivalis*), kuna zlatica (*Martes martes*), kuna bjelica (*Martes*

foina), jazavac (*Meles meles*) i dr. Bilježi se i strogo zaštićena divlja mačka (*Felis silvestris*), a u posljednje vrijeme i strogo zaštićeni, gotovo ugroženi smeđi medvjed (*Ursus arctos*).

Od brojnih glodavaca ističe se krški puh (*Eliomis quercinus dalmaticus*), gotovo ugrožena i endemična podvrsta koja na Biokovu obitava na nadmorskoj visini od 50 pa sve do 1400 m. Odlični penjači gotovo su ugrožena vjeverica (*Sciurus vulgaris*) i sivi puh (*Glis glis*). Endem i tercijski relikv dinarskog krškog ekosustava koji se ističe kao posebnost hrvatske prirodne baštine i Biokova dinarski je voluhar (*Dinaromys bogdanovi*). Živi na krškom kamenjaru, najčešće na većim nadmorskim visinama i strogo je zaštićena, a u Parku je od 2013.-2015. provedeno istraživanje i monitoring vrste putem metode fotozamki. U Crvenu knjigu sisavaca Hrvatske uvršten je u kategoriji nedovoljno poznate, a na svjetskoj razini osjetljive vrste. Obični zec (*Lepus europaeus*) iz reda dvojezubaca gotovo je ugrožena vrsta, a rasprostranjen je na cijelom području Biokova. Namnožila se i divlja svinja (*Sus scrofa*), a po stjenovitim liticama Biokova često se susreće gotovo ugrožena divokoza (*Rupicapra rupicapra*) koja je unesena 1964. godine. Dvije godine poslije unesen je i muflon (*Ovis aries musimon*).

2.2.3.3. Staništa

Nacionalni klasifikacijski sustav upotrijebljen je za izradu karte staništa Republike Hrvatske u mjerilu 1:100 000. Na toj karti osnovna prostorna jedinica za koju je utvrđeno kakvo se stanište na njemu nalazi je veličine 9 ha (0,09 km²) (Topić, Ilijanić, Tvrtković & Nikolić, 2006.). Iz tog razloga na karti staništa nema evidentiranih staništa manjih od 9 ha kakva nalazimo na području Parka, a koja su značajna za očuvanje bioraznolikosti područja. U tijeku je izrada nove, preciznije karte staništa čiji se završetak očekuje tijekom 2017. godine. Ista se izrađuje u sklopu projekta na nacionalnoj razini, a budući da za područje Biokova nisu rađena pojedinačna detaljna terenska istraživanja za specifičnosti flore i vegetacije, za pretpostaviti je da će se pojedini podaci preuzeti iz Vegetacijske karte Parka izrađene u sklopu projekta Parka 2012. godine. Projekt „Vegetacijska karta Parka prirode Biokovo“, izrađen je od strane OIKON-a i završen 2012. godine, no međutim interpretacija satelitskih snimki i terenska istraživanja koja su bila ograničena dala su nešto preciznije podatke samo za šumska staništa. Postojeći podaci iz te Vegetacijske karte nisu pouzdani u pogledu areala pojedinih značajnih vrsta i zajednica za Biokovo koje ni do danas nisu detaljno istražene i kartirane. K tome, pod utjecajem mikroklimatskih prilika na Biokovu je prisutan niz različitih mikrostaništa koja se međusobno mozaično isprepliću, te stoga na osnovu interpretacije satelitskih snimki nije moguće dobiti stvaran uvid u rasprostranjenost pojedinih značajnih vrsta, zajednica i staništa, te iscrtati njihove zone rasprostranjenosti. Zbog toga na karti nisu vidljivi brojni manji poligoni stanišnih tipova koji su prilikom izrade karte priključeni većima, na što treba posebno obratiti pažnju prilikom tumačenja. Vegetacija Parka, a posebno ona nešumska, nikad nije detaljno i sustavno istražena zbog čega će vegetacijska istraživanja kao i floristička biti potrebno provesti u sljedećim godinama. U Prilogu 3 se nalazi vegetacijska karta, a u Prilogu 4 karta staništa.

Tablica 10: Popis stanišnih tipova na području Parka prema Nacionalnoj klasifikaciji staništa (OIKON).

Ugrožena i zaštićena staništa otisnuta su debljim slovima (Prilog II Pravilnika o popisu stanišnih tipova, karti staništa te ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima (NN 88/14).

NKS kod	NKS stanište	Površina / ha	% od ukupne površine PP
A.2.2.1.	Povremeni vodotoci	linijska staništa	
B.1.3.	Alpsko-karpatško-balkanske vapnenačke stijene	544,80	2,82
B.1.4.	Tirensko-jadranske vapnenačke stijene	171,35	0,89
B.1.4.2./B.2.2.	Dalmatinske vapnenačke stijene/Ilirsko-jadranska, primorska točila	linijska staništa	
B.1.4.2.3.	Zajednica piramidalnog zvončica i modrog lasinja	točkasta staništa	
B.1.4.2.4.	Zajednica slavlje i crvenkaste biokovske zečine	točkasta staništa	
B.2.2.1.2.	Točilo primorskog mekinjaka i biokovskog lanilista	točkasta staništa	
C.3.5.	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci	1952,31	10,10
C.3.5./D.3.1.	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci/Dračici	7989,14	41,33
C.3.5./E.3.5.	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci/Primorske, termofilne šume i šikare medunca	529,46	2,74
C.3.5.2.3.	Kamenjare uspravnog ovsika i isprekidane šašike	točkasta staništa	
C.3.5.2.4.	Kamenjare primorskog kovilja i šaša crljenike	točkasta staništa	
C.3.5.2.7.	Kamenjarski travnjak biokovskog kozlinca i velike šašike	točkasta staništa	
C.3.6./D.3.4.	Kamenjarski pašnjaci i suhi travnjaci eu- i stenomediterana/Bušici	262,06	1,36
C.4.1.1.4.	Planinske rudine kitajbelovog šaša i balkanske sunčanice	točkasta staništa	
D.2.2.1.1.	Šikara žestike i ribiza	točkasta staništa	
D.3.4.	Bušici	198,54	1,03
D.3.4./I.5.2.	Bušici/Maslinici	0,95	0,00
E.3.5.	Primorske, termofilne šume i šikare medunca	6557,32	33,92
E.7.4.	Šume običnog i crnog bora na dolomitima	279,10	1,44
E.8.2.	Stenomediteranske čiste vazdazelene šume i makija crnike	479,54	2,48
E.9.2.	Nasadi četinjača	36,20	0,19
H.1.3.2.2.	Kamenice	točkasta staništa	
I.2.1.	Mozaici kultiviranih površina	276,28	1,43
I.2.1./J.1.1./I.8.1.	Mozaici kultiviranih površina/Aktivna seoska područja/Javne neproizvodne kultivirane zelene površine	2,57	0,01

NKS kod	NKS stanište	Površina / ha	% od ukupne površine PP
I.5.1./I.5.2.	Voćnjaci/Maslinici	7,00	0,04
I.5.2.	Maslinici	14,57	0,08
J.1.1.	Aktivna seoska područja	27,67	0,14
J.1.1./J.1.3.	Aktivna seoska područja/Urbanizirana seoska područja	1,65	0,01
Ukupno:		19330,54	100,00

2.2.4. Krajobrazna raznolikost

Planina Biokovo nalazi se na obali Jadranskog mora i dio je Vanjskih Dinarida sa smjerom pružanja SZ-JI. Najviši vrh Biokova Sv. Jure (1762 mnv) izdiže se iznad krške zaravni koja se nalazi na visini od 1300 do 1400 m. Sjeveroistočne i jugozapadne padine Biokova vrlo su strme i velike reljefne energije. Upravo to se očituje u bogatstvu njegovih krških reljefnih oblika: škrapa, vrlo velikih ponikava i jama. Posebnost Biokova su duboke ponikve vrlo strmih padina, tako da je krajobraz obilježen ostrim i uskim grebenima i visokim piramidalnim vrhovima koji međusobno odjeljuju ponikve. Stoga se upravo vizualna kakvoća i osobitost Biokova očituje u mozaičkom rasporedu prirodnih i doprirodnih staništa, specifičnom krškom reljefu te tradicijskoj arhitekturi kao važnoj sastavnici krajobraza. Sve to zajedno sačinjava prepoznatljiv prostor, stvarajući jasnu predodžbu krajobraza kao egzistencijalnog prostora čime je određen prepoznatljiv karakter i prostorni identitet Biokova.

Biokovo pripada krajobrazima obalnog područja srednje i južne Dalmacije te Dalmatinske Zagore. Planinski niz Boraja - Kozjak - Mosor - Biokovo - Rilić, odvaja u srednjoj Dalmaciji obalnu zonu od Dalmatinske zagore. Te planine daju glavni pečat krajobrazu kontinentalno-obalnog pojasa, a posebice litice Biokova. Veći dio ove krajobrazne jedinice karakterizira priobalni planinski lanac i niz velikih otoka. Krajobraz u podnožju priobalnih planina često sadrži usku zelenu flišnu zonu. Dojmljivu krajobraznu dominaciju i vrijednost predstavljaju visoke litice Biokova i šumovito Makarsko područje s jedinstvenim plažama. Dalmatinska Zagora je raznoliko područje krških depresija, zaravni i planinskih vijenaca. Masiv Biokova dio je Dalmatinske Zagore. Osnovne značajke ove krajobrazne jedinice su: reljefno i krajobrazno raznoliki prostor koji odlikuju tri glavna reljefna elementa: krške depresije, vapnenačke zaravni i planinski vijenci; među planinama ističu se: Promina, Dinara, Svilaja, Biokovo i Mosor.

Biokovo krasi izrazito vrijedne krajobrazne atraktivnosti, posebno geomorfološki oblici koji su smješteni na relativno malom prostoru dugom oko 30, a širokom 5-7 km. Od ekoloških sustava ističu se šume, krš i podzemlje te travnjaci, uz kojih su brojna staništa sa brojnim endemskim vrstama.

Biokovo karakteriziraju velike krajobrazne različitosti. Podnožje središnjeg dijela Biokova je blago nagnuta zaravan, pretežito u flišnim naslagama koja je plodna, zelena i od mora se izdiže do visine od oko 300 m. Kontaktnu zonu sa planinom izgrađuju brojni sipari. Izuzev sipara to je kultivirani krajolik. Prirodne biljne zajednice većinom su nestale te su ih zamijenile poljoprivredne kulture (maslinici, vinogradi) i umjetno podignute šume alepskog bora, dok se u višim zonama nalazi i crni bor. Na zeleni pojas nastavlja se najimpresivniji dio stijena, koje se izdižu na visinu oko 1000 m i ograđuju Zagoru od Primorja. Povrh stijena pruža se cjelina, koja ima oblik valovite visoravni, široka je oko 3-4 km i karakterizira je bogato razvijen krški reljef. Ona se prema zaleđu blago i postupno spušta. U vršnoj zoni Biokova ostatci šume se nalaze još samo po vrtačama, a bliže primorju nalazi se pojas

izrazite dominacije planinskih pašnjaka, s kamenjarskim površinama. Kultivirani agrarni krajolik je najčešće oblikovan, kao suhozidom omeđene terase na flišnim obroncima Biokova, a ponekad i kao način parcelacije polja. Ovakav agrarni krajolik je vezan uz južni, primorski dio, gdje je povijesno dominiralo ratarstvo nad stočarstvom. Područje kopnene strane Biokova, gdje su vrtače i dolci kultivirani krajolik, sastoji se od podzidanih terasa i obzidanih vrtača i dolaca u suhozidu, gdje je dominiralo stočarstvo nad ratarstvom te je iz funkcionalnih razloga bilo neophodno ograđivanje. Smanjeno bavljenje tradicionalnom poljoprivredom, posebno stočarenjem, dovodi do zapuštanja krajobraza, u prvome redu planinskih pašnjaka i livada te lokvi i bunara, što dugoročno dovodi do zaraštavanja i nestanka tih iznimno važnih staništa. Jedan od najvažnijih elemenata upravljanja krajobrazima Biokova bit će povratak stočarstva te održavanje postojećih antropogenih staništa, što je preduvjet za opstanak biljnih i životinjskih vrsta vezanih uz stoku.

Unutar teritorija Parka definirano je nekoliko krajobraznih vizurnih cjelina. To su prostori unutar valovite visoravni, koji predstavljaju karakteristične i tipične ambijente krajobraza biokovske valovite visoravni. Takvih je prostora mnogo, ali su od osobite važnosti oni koji se nalaze u zoni očekivanog većeg intenziteta posjećivanja.

2.3. Kulturno-povijesna baština

Biokovo se odlikuje bogatom kulturnom baštinom koja je jedna od bitnih vrijednosti Parka. Unutar Parka nalaze se mnogi kulturno-povijesni spomenici starije i mlađe prošlosti razvrstani na:

2.3.1. Arheološka baština

2.3.1.1. Arheološki pojedinačni lokalitet, registrirano i evidentirano kulturno dobro

- prapovijesne gomile uz cestu Makarska - Vrgorac (Miočevići)
- pećina Svetica uz morsku stranu prijevoja Dubci
- pećina Pozjata
- pećina Matijaševa peć iznad Župe
- pećina Gradska spila iznad Župe
- pećina Samogorska spila iznad Župe
- pećina Brščanova jama zapadno od Velikog Godinja
- prapovijesne gomile na Brdu (Veliko Brdo)
- prapovijesne gomile na Budošćiću u Velikom Brdu
- zazidane pećine iznad Budošćića u Velikom Brdu
- gradina - gomila na Strigovu (Šestanovac)
- gradina iznad Škrabića u Gornjim Brelima - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja (gradina je smještena na uzvisini iznad zaseoka, na strateškom položaju biokovsko-dovanjskih vrata te kontrolira prдавni put od mora prema unutrašnjosti)
- prapovijesna gradina u Subotištu - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja (Na gradini dominira veliki obrambeni tumul, u koji se naknadno ukupovalo. U zapadnom podnožju tumula vidljivi su ostaci arhitekture)
- prapovijesna gradina na Takalu u Župi
- stećak na Popovoj glavi zapadno od izvora Kjeve ispod utvrde Poletnice
- stećci na Grebinama zapadno od Popove glave
- nadgrobne ploče iz 15. st. na groblju kod crkve Sv. Nikole
- nadgrobni blokovi kod Sv. Kaje
- nadgrobne ploče iz 15. st. kod crkve Sv. Martina u Kotišini
- prapovijesni lokalitet na širem podnožju Velike i Male Vučije iznad zaseoka Vranješi u Podgori

- Matina gradina iznad Poganovca s ostacima zidova iz Prvog Svjetskog rata
- Čupova gradina (kota 781,7), prapovijesna gradina s dva niza bedema kod zaseoka Okmadžići (Kozica)
- prapovijesna gomila kod zaseoka Vranješi (Kozica)
- prapovijesna gomila na Grubuškoj glavici
- prapovijesna gomila nasjeverno kod zaseoka Družijanići (Raščane)
- velika prapovijesna gomila (promjera 25 m) u zaseoku Mali Godinj - Kovačevići
- prapovijesna gomila sjeverno od Velikog Godinja
- prapovijesna gomila (jedna veća i nekoliko manjih) zapadno od zaseoka Brzice (Zagvozd)
- skupina prapovijesnih gomila istočno od Podglogovika (toponim „Vič“)
- skupina prapovijesnih gomila uz put Podglogovik - Saranač (položaj Prisika)
- prapovijesna gomila na vrhu Promajna (kota 692,2)
- arheološki Lokalitet Skupina prapovijesnih gomila „Troje gomile“. Dominantne su tri gomile, dok je četvrta manja i posve devastirana. (nekoliko prapovijesnih gomila) iznad Podgore (kota 822)
- prapovijesna gomila kod zaseoka Papići (Gornje Igrane)
- prapovijesne gomile (najmanje 3) na lokalitetu Donja Gora iznad Podgore
- prapovijesna gomila istočno zapadno od Podglogovika uz cestu prema Lemešinim docima s vidljivim središnjim grobom
- prapovijesna gomila istočno od Podglogovika s tragovima kasnije nastambe
- gomila Ursići u Zaveterju (Gornja Brela)
- veća skupina prapovijesnih gomila na Remnicama nadomak Prosika (najveći tumul je promjera 25 m)
- gomila Čelo Kopačine
- tumul na Stražiću istočno od Gradine u Škrabićima
- naselje Zabrdo u Gornjim Brelima
- prapovijesni lokalitet oko crkve Sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelim
- skupina prapovijesnih gomila na prijevoju Nevista
- prapovijesna gomila na Malom Borovcu
- groblje u podnožju Borovca
- groblje kraj kapelice Sv. Kaje na Nevisti
- groblje na Vincu u zapadnom podnožju kapelice Sv. Kaje
- srednjovjekovno groblje oko crkve Sv. Nikole u Gornjim Brelim
- srednjovjekovno groblje kraj crkve Sv. Martina u Kotišini
- groblje uz cestu u Rogličima (nasuprot kuće akademika Josipa Roglića)
- prapovijesni lokalitet Podstine u Makru.

2.3.2. Povijesna graditeljska cjelina

2.3.2.1. Seoska naselja (ambijenti građevinskog ruralnog nasljeđa), registrirano i evidentirano kulturno dobro

- zaseoci Zaveterja (Gornja Brela): Ursići, Brkulji i Tomaši (zaštićeno kulturno dobro)
- zaseok Tomaši - Gornja Mala (naselje Gornja Brela)
- zaseok Stari Škrabci/Prosik (naselje Gornja Brela)
- zaseok Pekovići/Radići (naselje Grabovac)
- zaseok Topići (naselje Baška Voda)
- zaseok Nemčići (naselje Veliko Brdo)
- zaseok Veliki Godinj, zaseok Mali Godinj, zaseok Družijanići (naselje Kozica).

2.3.3. Povijesni sklop i građevina

2.3.3.1. Civilne građevine

- Ercegova gradina iz 15. st. u Velikom Brdu
- Francuska cesta, cesta nikada nije dovršena i sačuvana je samo fragmentarno s nizom serpentina u donjem dijelu južno od Nevistine stine, a u Gornjim Brelima postoje tragovi izvedenog dijela trase (cesta je tzv. bijela cesta bez asfalta, podzidana kamenim zidovima i izvan je funkcije)
- Napoleonova cesta iz 19. stoljeća koja se u većem dijelu trase poklapa sa sadašnjom državnom cestom D62 (po trasi ceste danas se proteže većim dijelom granica Parka Zagvozd
- Župa - Raščane)
- Turska pećina u liticama Biokova iznad Vrutka
- utvrđene špilje iznad Makra
- rimski lokalitet na istočnoj strani Piraka
- topnički put
- Rodićeva cesta.

2.3.3.2. Fortifikacije

- kaštel u Kotišini iz 17. st. na užem prostoru prapovijesnog naselja (RST-1314)
- Hercegova kula u Gornjim Brelima
- utvrda Poletnica s ostatcima turske kule na mjestu prapovijesne gradine
- utvrđene špilje Makar.

2.3.3.3. Graditeljski sklop

- sklop stare župne kuće u Zagvozdu (jugoistočno od crkve velike Gospe i zagvoškog groblja)
- srednjovjekovno naselje Klešići (naselje Gornja Brela)
- staro naselje Drinova (Zaveterje, naselje Gornja Brela).

2.3.3.4. Sakralne građevine

- crkva Sv. Križa u Rastovcu (Zagvozd) iz 17. stoljeća
- crkva Velike Gospe u Zagvozdu iz 17. stoljeća
- crkva Sv. Martina u Kotišini 14. - 15. stoljeća
- crkva Sv. Ante u Kotišini iz 19. stoljeća
- crkva Sv. Nikole u Gornjim Brelima iz 14. - 15. stoljeća
- crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima iz 18. st. (RST-1321)
- kapela Sv. Kaje u Gornjim Brelima iz 18. stoljeća
- lokalitet Sutvid zapadno od ulazne recepcije Parka (prapovijesna utvrda na kojoj je još u kasnoj antici u razdoblju oko 5. - 6. stoljeća podignuta crkva Sv. Vida, crkva je pregrađena tijekom 11. - 12. stoljeća).

2.3.4. Memorijalna baština

2.3.4.1. Spomen (memorijalni) objekt

- spomenici i lokaliteti iz II. Svjetskog rata
- lokaliteti iz Domovinskog rata (koje je potrebno obilježiti).

2.3.5. Etnološka baština

2.3.5.1 Etnološko područje

Kultivirani agrarni krajolik je najčešće oblikovan kao suhozidom omeđene terase na flišnim obroncima Biokova, a ponekad i kao način parcelacije polja. Ovakav agrarni krajolik je vezan

uz južni, primorski dio gdje je povijesno dominiralo ratarstvo nad stočarstvom. Na području na kopnenoj strani Biokova, gdje su vrtače i doci, kultivirani krajolik se sastoji od podzidanih terasa i obzidanih vrtača i dolaca u suhozidu gdje je dominiralo stočarstvo nad ratarstvom te je iz funkcionalnih razloga bilo neophodno ograđivanje.

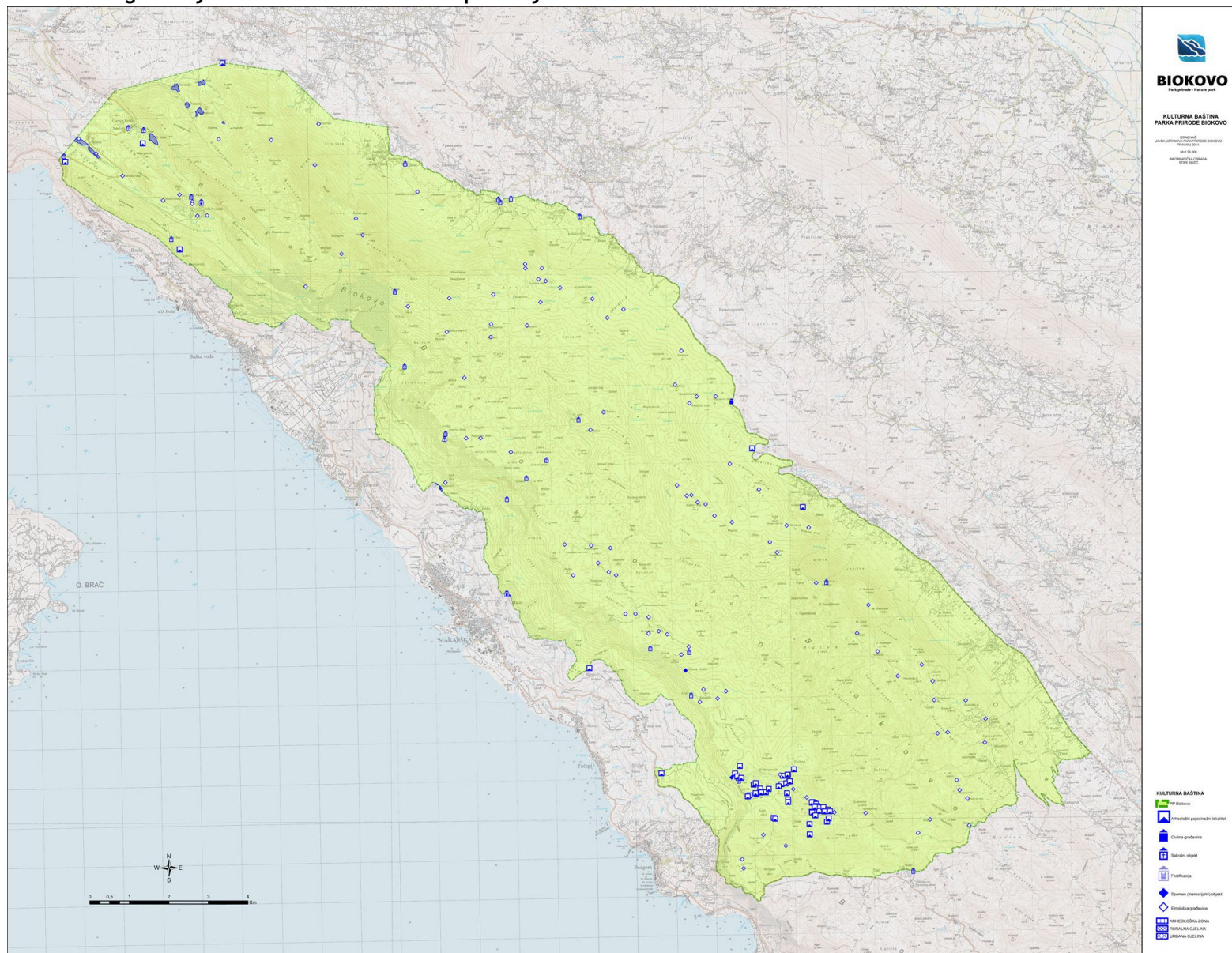
2.3.5.2. Etnološke građevine

- stočarski stanovi (Podglogovik, Lemešini doci, Lađane, Ravna Vlačka, Mali Vrv, Pod Sv. Nikolom i Lozovci)
- planinski stočarski stanovi (pojedinačne građevine)
- sekundarno naselje Podglogovik, bunja (trim) u sekundarnom naselju Otučak.

2.3.6. Nematerijalna kulturna baština

Park je područje bogato nematerijalnim kulturnim dobrima, a to su razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva, što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito: jezik, dijalekti, govori i toponimika te usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote, tradicijska umijeća i obrti. Iz perspektive odnosa prirodnog okoliša i lokalne kulture, tradicionalni zanati i djelatnosti predstavljaju najvažniji dio nematerijalne baštine. Tisućljećima duga tradicija održivog gospodarenja prirodnim okolišem čini ove djelatnosti najočiglednijim temeljem budućeg održivog razvoja ovog područja. Planom zalaže se za očuvanja istih učinkovitim sustavom zaštite, na regionalnoj i nacionalnoj razini te za uspostavljanje i unapređivanje međunarodne suradnje.

Karta 6: Pregled objekata kulturne baštine na području Parka

2.4. Društveno-gospodarske značajke

2.4.1. Naselja i demografske značajke

Na prostoru Parka na južnim i sjevernim padinama smještena su ruralna naselja organizirana po plemenskim zajednicama ili komšilucima - zaselcima, u kojima obitavaju uglavnom obitelji istog prezimena. Njihova sekundarna naselja su stočarske nastambe - staje, koja isto tako imaju nazive po plemenskoj zajednici stanovnika primarnog naselja, koji su joj vlasnici. U Makarsko primorje na južnim padinama Biokova pripadaju naselja, koja su na području Parka:

Gornja Brela sa zaseocima:

- primarna naselja: Škrabići, Subotiće, Zaveterje, Brkulji, Tomaši, Bartulovići, Ursići
- sekundarna naselja: Ivandića staje, Medića staje, Sokolove staje

Baška Voda:

- zaselak Topići obuhvaćen je granicama Parka djelomično svojim sjevernim dijelom naselja

Makarska:

- primarna naselja: Veliko Brdo, zaselak Baškovići-Žlib, Makar, Kotišina (djelomično unutar granice Parka)

Tučepi:

- sekundarna naselja: Lemišini Doci, Ravna Vlača, Mali Vrv, Lađana

Podgora:

- sekundarna naselja: Podglogovik, Osičine, Stratinovac, Donja Gora

Drašnice:

- primarna naselja: Otućci, Donje Luke i Gornje Luke
- sekundarna naselja: Kolibrat, Batva - Prlaci, Igar - Šulente

Gornje Igrane:

- primarna naselja: Papići, Čokići, Šošići
- sekundarna naselja: Žagrice

Kozica:

- primarna naselja: Saranač, Vranješi, Marasi, Okmadžići, Lendići, Jujnovići, Pucari, Donji Ravlići
- sekundarna naselja: Miočevića staje, Bušelića staje, Ravlića staje

Donje Rašćane:

- primarna naselja: Gomila, Družijanići, Mali Godinj, Veliki Godinj, Njivice
- sekundarna naselja: sva primarna naselja imala su staje

Župa:

- primarna naselja: Turići, Garmazi, Takalo, Roglići, Luetići
- sekundarna naselja: Čulija, Brnića stan, Vlaka Luetića stanovi, Ploča, Trepetljikovac, Bukov pod, Modrića spila, Dolina, Bubalov konak, Blogova, Robovi doci, Duba.

Zagvozd:

- primarna naselja: Brnasi, Katušići, Brzice, Mucići, Milići

Donji Rastovac:

- primarna naselja: Lončari, Šute, Serdarevići, Gavrani, Dujmovići

Gornji Rastovac:

- primarna naselja: Vranjići, Stanići, Dedići

Šestanovac:

- primarna naselja: Čikeši, Perkovići
- sekundarna naselja: Čikešove i Pekovića staje

Biokovsko selo:

- sekundarna naselja: Lozovci, Lipi dočić, Razvala, Krči, Kančeluk, Klačina

Tablica 11: Udio jedinica lokalne samouprave na području Parka

Županije	Splitsko - dalmatinska županija								
Gradovi i općine	Makarska	Vrgorac	Brela	Baška Voda	Tučepi	Podgora	Zagvozd	Zadvarje	Šestanovac
Udio u površini (%)	13,40	12,55	11,30	6,69	7,68	13,80	30,70	0,03	3,85

Karta 7: Jedinice lokalne samouprave na području Parka

Prema položaju, naselja u Parku možemo podijeliti na 3 područja:

Naselja na južnim padinama Biokova: su naselja koja u širem smislu možemo nazvati: „naselja Makarskog primorja“. Makarsko primorje je već odavna bilo naseljeno, zbog povoljnih zemljopisnih, ekoloških, klimatskih i hidroloških osobina. Kroz povijest se na padinama Biokova koncentriralo stanovništvo i formiralo prva naselja, obzirom da je prostor omogućavao čovjeku bavljenje stočarstvom i uzgojem određenog broja kultura, kao što su maslina i vinova loza, koje su se počele uzgajati još u antici. Naselja su se u povijesnom razdoblju uglavnom formirala oko izvora vode, o čemu govore i brojni arheološki nalazi.

Naselja na sjevernim padinama Biokova su obično razbijena na više komšiluka ili zaselaka. U njima obitavaju plemenjaci, srodnici po podrijetlu, istog prezimena, po kojima su i komšiluci dobili nazive. Ovakva organizacija naselja je karakteristična za dinarski kulturni krug. Pri tom su se birali pogodni tereni za gradnju, zaklonjeni od vjetrova, po mogućnosti na prisojnoj strani, ne zadirući u područje plodnog tla. Prostor je bio obično u blizini izvora, plodne zemlje, pašnjaka ili puta, pristupačan čovjeku i stoci. Seoske kuće su imale karakterističnu arhitekturu.

Sekundarna naselja - staje na Biokovu: Sezonska stočarska naselja na Biokovu čine cjelinu sa stalnim, primarnim, matičnim gazdinstvima. Ta dva tipa naselja, primarna i sekundarna, ponekad dijeli znatna udaljenost. Na tom karakterističnom međuprostoru su se odvijale ustaljene stočarske aktivnosti. Objekti su građeni od kamena, bez vezivnog materijala, a pokrov je bio od kamenih ploča ili ražene slame, kojih je ovdje bilo u izobilju. Stočarski stambeno-gospodarski sklopovi sadržavali su gustirne, bunare, lokve te guvna za vršidbu žitarica, raži i ječma, što su uz krumpir, kupus i mrkvu glavne kulture koje su se ovdje uzgajale.

Prostor Biokova u novije vrijeme pratili su demografski procesi jednaki za sve prostore sličnih prostorno-geografskih karakteristika. Uslijed iznimno loših gospodarskih uvjeta života na Biokovu, loše prometne povezanosti i drugih infrastrukturnih nedostataka, ovo je područje kao posljedicu imalo relativni pad životnog standarda u odnosu na okolna područja, što je dovelo do populacijskog praznjenja biokovskog područja, u prvo vrijeme emigracijama mladih ljudi, radno aktivnih i u fertilnoj dobi, a danas i praktički potpunim napuštanjem predmetnog područja kao mjesta stalnog prebivališta. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u jedinicama lokalne samouprave biokovskog područja, odnosno u 7 općina (Zagvozd, Šestanovac, Zadvarje, Brela, Baška Voda, Tučepi, Podgora) i 2 grada (Makarska i Vrgorac) živjelo je 32.768 stanovnika. Stanovništvo navedenih jedinica lokalne samouprave životno je vezano za Biokovo međusobnim prostornim, tradicionalnim, rodbinskim i gospodarskim silnicama. S demografskog stajališta, stanovništvo prostora Parka možemo razmatrati kao:

- Stanovništvo u širem smislu ili ukupno stanovništvo prethodno navedenih naselja, koja se samo dijelom nalaze u granicama parka prirode.

- Stanovništvo u užem smislu ili stanovništvo koje ima mjesto stalnog prebivališta unutar Parka ili stanovništvo u užem smislu koje živi u zaseocima razasutim na padinama Biokova i uz cestovne prometnice. U granicama Parka živi oko 300 stanovnika. Na području Parka nema većeg središta, čak ni naselja koje bi predstavljalo središnje mjesto Parka.

Dobna piramida stanovništva poremećena je na štetu mlađih dobnih skupina. Obzirom da je na promatranom području koeficijent starosti nepovoljan, riječ je o starom stanovništvu, što implicira negativnu tendenciju demografskog razvoja.

Na području Parka, stanovništvo je staračko, uglavnom iznad 60 godina starosti i bavi se tradicionalnim djelatnostima, kao što su biljna proizvodnja i stočarstvo. Uvjeti za spomenute djelatnosti su prilično loši zbog velike rasparceliranosti i slabije kvalitete zemljišta. Zaposleno stanovništvo dnevno migrira prema većim lokalnim središtima, posebno Makarskoj i ostalim mjestima na obali. Razvitak turizma u specifičnim planinskim uvjetima, renoviranje

i rekonstrukcija starih kuća, pogodnosti blizine mora za boravak i posjete turista trebalo bi dovesti do revitalizacije stanovanja i poticanja razvoja gospodarstva.

2.4.2. Dosadašnje korištenje prostora

Na Biokovu se stanovništvo od davnina bavilo stočarstvom, biljnom proizvodnjom i korištenjem šume za ogrjev i građenje. Umješnim gospodarenjem prirodnim resursima ljudi su postali značajan faktor u oblikovanju ovdašnjih krajobraza i ekosustava.

2.4.2.1. Šume

Šumski pokrov Parka bio je gotovo do nedavno izložen dugotrajnom utjecaju čovjeka, koji se ogleda u vrlo intenzivnom stočarstvu i sječi šuma za ogrjev i građenje. Unatoč tome na Biokovu su se sačuvala velika prostranstva autohtone šumske vegetacije koja zauzima ukupno 11.170 ha Parka. Trenutno, podaci o šumskim ekosustavima na području Parka prirode Biokovo i njihovim površinama potječu od HŠ, koje na tom prostoru upravljaju šumama. Privatnim šumama upravljaju privatni šumoposjednici.

S fitocenološkog gledišta na Biokovu se mogu izdvojiti četiri šumsko - vegetacijska pojasa i to: podgorski, prigorski, gorski i planinski.

Unutar podgorskog pojasa se razlikuje eumediteranski pojas vazdazelenih šuma i šikara sa česminom i submediteranski pojas listopadnih šuma i šikara sa hrastom meduncem.

Pojas vazdazelenih šuma i šikara sa česminom (*Quercus ilex*), proteže se u uskom pojasu do 300 m.n.v. u kojem je izvorna vegetacija s česminom pod jakim utjecajem čovjeka potpuno devastirana i potisnuta. Od nekad razvijene zajednice česmine (*Orno quercetum ilicis*) ostali su samo tvrdolisni zakržljali grmovi u obliku prorijeđenih šikara, koje najčešće tvore vrste: maslina (*Olea oleaster*), planika (*Arbutus unedo*), zelenika (*Phillyrea latifolia*), tršlja (*Pistacia lentiscus*), mirta (*Myrtus comunis*), smrič (*Juniperus oxycedrus*), božje drvece (*Lonicera implexa*). Sljedeći vegetacijski pojas se proteže do visine 1200 m.n.v., a čini ga šuma i šikara crnog graba (*Seslarion - Ostryetum*). Sastojina je jako degradirana i razvija se na oskudnom tlu.

Na primorskoj strani Biokova na južnim, jugozapadnim i zapadnim padinama na visini od 1000 m.n.v. nalaze se nešto gušće šikare, ispod strmih stijena, u depresijama, kao i na terasama, gdje se može pratiti prijelaz prema bukovim sastojinama. Šikare odnosno, šume crnog graba, nalaze se na povoljnim terenima s kopnene strane Biokova. Mjestimično je pojas crnog graba širok i 800 m, a optimalno je razvijen u pojasu između 800 i 1200 m.n.v. U šikarama crnog graba na većinskom području zastupljen je crni jasen i bijeli grab.

U novije vrijeme primjetna je prirodna obnova šuma na znatnim prostranstvima ovog područja, što je posljedica smanjenog pritiska lokalnog pučanstva (sječe za osobne potrebe, kresanje lisnika) i smanjenog brsta koza. Cijelo područje Parka bogato je raznovrsnim samoniklim biljem i sporednim šumskim plodovima. Branje ljekovitog bilja za osobne potrebe dosta je zastupljeno, a beru se uglavnom: šipak, kadulja i druge ljekovite trave. Također se beru šparoge i gljive.

2.4.2.2. Biljna proizvodnja

U primorskom dijelu Biokova nije bilo pašnjaka. Sva poljoprivreda se odvijala u terasasto uređenim njivama, na kojima su se uzgajale masline, loze, smokve, bademi i višnje. U višim

planinskim predjelima za poljoprivredne potrebe služili su dolci i vrtače u kojima je sađen krumpir te sijane žitarice: pšenica, ozimica, ječam, zob, leća i ponekad kukuruz. Žitarice su služile za prehranu, dok je slamu seljak koristio za pokrivanje krovova nastamba za ljude i za životinje. Opseg korištenja poljoprivrednog zemljišta danas je izrazito smanjen, o čemu svjedoče brojni napušteni dolci i terase obradivog zemljišta zarasli u šumu. Šumom se gospodarilo za vlastite potrebe, drvna građa za gradnju i drvo za ogrijev. Mnogo se djelatnosti tradicionalno oslanjalo na sakupljanje šumskih i livadnih plodova i njihovu preradu, kao što su na primjer proizvodnja rakiije travarice od biokovskih trava te travarstvo.

Područje Parka je tipično krško područje dinarskog smjera pružanja na kojem prevladavaju vapnenački grebeni. Po mjerilima intenzivne poljoprivrede, to je prostor ograničenih mogućnosti. U pogledu zemljišnih resursa prevladavaju goleti, kamenjari i siromašni pašnjaci, a nedostatak plodnih obradivih površina je evidentan. Veliki su tereni pod kamenom stancem, a ponegdje se pokrivenost kreće i do 100%. PP Parka dopuštena tradicionalna poljoprivreda na postojećim poljoprivrednim površinama, docima i vrtacama. Budući razvoj i očuvanje poljoprivrede na području Parka i njegovim kontaktnim područjima trebao bi uvažavati stupanj zaštite područja i postojeću strukturu proizvodnje, jer je ona rezultat specifičnih prirodnih, ekonomskih i drugih uvjeta kao što su običaji, navike i tradicija.

Bitne promjene su se dogodile u drugoj polovici 20. stoljeća, zbog snažnog procesa deagrarizacije. Redukcijom broja poljoprivrednih domaćinstava, smanjio se ukupni broj seoskog stanovništva. Proces „odvajanja“ od poljoprivrede nije rezultirao poboljšanjem gospodarske situacije područja i poboljšanjem posjedovne strukture. Tradicionalnih poljoprivrednih gospodarstava nema, a poljoprivredna kućanstva se bave i drugim djelatnostima osim poljoprivrede. Glavnina poljoprivrednih površina, vinogradi i maslinici, nalazi se izvan granica parka. Unutar granica Parka, obrađene poljoprivredne površine nalaze se po vrtacama - „docima“ i često su ograđene kamenom. Većinom su danas zapušteni, osim rijetkih u blizini naselja, koji se koriste za uzgoj krumpira, kupusa i mrkve. Od ukupne površine parka, poljoprivredne površine zauzimaju nešto više od 200 ha: maslinici - 25,4 ha, oranice - 87,6 ha, voćnjaci - 32,3 ha, vinogradi - 69,1 ha. Razvoj poljoprivrede u Parku treba stoga promatrati kroz razvoj ruralnog prostora, gdje obitavaju mala seoska gospodarstva. Pretpostavka je da poljoprivredna proizvodnja ne može biti glavni prihod takvih domaćinstava, već bi ju trebalo prezentirati kao dio turističke ponude, kroz plasman poljoprivrednih proizvoda.

2.4.2.3. Stočarstvo

Prema arheološkim podacima, stočarstvo je na području Biokova bilo zastupljeno već u paleolitiku, a stočarska kretanja su započela negdje početkom neolitika te predstavljaju jedan segment tradicionalnog gospodarskog privređivanja. Stoga su pašnjaci postali sastavni dio biokovskog sjeverozapadnog dijela uz Gornja Brela, jugoistočnog prostora uz Gornje Igrane te manji dio sjevernih padina Parka, koji karakterizira specifični oblik antropogenog pejzaža. Bitno obilježje planinskog stočarstva na cijelom mediteranskom prostoru sezone su seobe i izmjene zimovališta u primorju, u podnožju planine i ljetnih staništa na planinskim pašnjacima. Tako je od davnina bilo i na Biokovu, sve do današnjih dana, kada tradicionalna poljoprivredna proizvodnja gubi bitku s tzv. modernom proizvodnjom hrane.

Opadanje broja stanovnika, dovelo je do stagnacije u poljoprivrednoj proizvodnji i zapuštanja stočarstva. Kao privredna grana, gotovo da više i ne postoji, osim pojedinačnih pokušaja stvaranja malih stada ovaca i koza, čiji ukupni broj ne prelazi više od 200-300 komada. U novije vrijeme, ispaša je potrebna zbog zaštite staništa i bioraznolikosti. Ovi visinski pašnjaci isto tako pružaju mogućnost tradicionalne ispaše, posebne kvalitete. Ovakav način uzgoja stoke pogodan je zbog mogućnosti plasmana u obalnom prostoru ispod Biokova

te je isto tako moguća njegova interpretacija kao tradicionalnog načina života ovog prostora. Prema raspoloživim podacima, područja pašnjaka prostiru se na površini od 980 ha. Međutim, na Biokovu postoji oko 6000 ha prostora pogodnih za ispašu, koji se trenutno ne koriste, ali bi u određenom dijelu i pod određenim uvjetima mogli postati područja za ispašu. Dosadašnjim prostorno-planskim podlogama je za tu namjenu određen prostor na jugoistočnom dijelu Parka, od Podglogovika prema istoku do ceste Podgora-Kozica i dalje preko nje, izvan područja parka. Navedeno područje Parka bilo je oduvijek zona ispaše, prometno je pristupačno, a postoje i pedološke studije kao i studije o potencijalnom i optimalnom korištenju prostora, koje pokazuju da bi ispaša na ovim prostorima najmanje dolazila u koliziju s uvjetima tla i njegovim karakteristikama. Stoga će se u okviru Plana ovoj problematici posvetiti posebna pažnja te će se poticati lokalno stanovništvo na revitalizaciju i održavanje travnjaka i pašnjaka u skladu s preporukama Studije stanja mediteranskih travnjaka u narednom desetogodišnjem razdoblju.

Prema procjeni iz 2011. godine, stočarenje na području Biokova svedeno na oko 900 grla stoke. Struktura je ovakva: ovce 400 grla, koze 250 grla, goveda 200 te konji i magarci 50 grla.

Povezano uz ispašu, na jugoistočnom dijelu Biokova se nalaze i stočarski ljetni stanovi, koji su danas većinom u ruševnom stanju. Obzirom da predstavljaju kulturno-etnološku baštinu prostora Biokova, trebalo bi ih zaštititi.

Za Biokovo je karakteristično postojanje rijetkih pasmina domaćih životinja - dalmatinske buše i dalmatinskog magarca, sivog dalmatinskog goveda i konja hrvatskog bušaka.

JU zajedno s Udrugom za zaštitu i očuvanje izvornih pasmina domaćih životinja iz Širokog Brijega bila je partner u BBio projektu koji su provodile Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije (u daljnjem tekstu RERA S.D.) i Ministarstvo gospodarstva Zapadnohercegovačke Županije iz BiH.

Dvogodišnji BBio projekt (15.06.2013.-15.06.2015.) financiran je sredstvima Europske Unije u iznosu od 385.288,43 EUR u sklopu IPA programa za prekograničnu suradnju Hrvatska - Bosna i Hercegovina, mjera 2.1: Zaštita okoliša. Opći cilj BBio projekta je bio očuvanje i valorizacija pograničnih područja prirodne baštine kroz teritorijalnu suradnju između Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Kako bi se osigurao održiv razvoj navedenih područja BBio projekt je osmišljen za očuvanje autohtonih pasmina kroz uspostavu edukativno-informativnih i genskih centara u Dalmaciji i Hercegovini. Svrha genskih centara je održavati matična stada za daljnje selekcije i reprodukcije, potaknuti uspostavu jedinstvenih istraživačkih jedinica koje će pridonijeti očuvanju neprocjenjivog genetskog bogatstva, i podizanje javne svijesti o očuvanju pasmina kroz obrazovne i web aktivnosti. U sklopu BBio projekt provedena je adaptacija starog vojnog objekta u blizini Info centra Ravna Vlača u štalu za smještaj autohtonih pasmina. U blizini štale postavljen je tor za životinje i poučne table. Također, uređen je pašnjak Sridivice, (napravljen je Pilot projekt obnove i monitoringa zapuštenog pašnjaka Sridivice, koji je obnovljen uklanjanjem drvenastih vrsta te je postavljen električni pastir) izrađena je Studija stanja mediteranskih suhih travnjaka na području Parka prirode Biokovo, a uređena je i poučna staza „Sridivice“ koja se nastavlja na postojeću poučnu stazu "Putovima drevne Berulije" i tako čini kružnu stazu koja kreće od info centra Gornja Brela, a na kojoj se posjetitelji putem tri poučne table mogu informirati o nomadskom stočarstvu i važnosti poljoprivredno-bioraznolikost u očuvanju pašnjaka i održivom razvoju Biokova.

2.4.2.4. Infrastruktura

Na području Parka nalazi se više lokalnih prometnica, kojima upravljaju jedinice lokalne samouprave (svaka na svome području), državna cesta D39 i D76, te dionica autoceste A1 Šestanovac - Ravča. Godine 2010. je probijen tunel „Sv. Ilija“. Biokovska cesta (D512-vrh Sv. Jure) koja se cijelom svojom dužinom od 23 km proteže kroz Park i glavna je prometnica u Parku, nerazvrstana je cesta koja se nalazi na području Grada Makarska, te općina Podgora, Tučepi i Zagvozd. Nerazvrstana cesta prema čl. 101 Zakona o cestama (NN 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) je javno dobro u općoj upotrebi u vlasništvu jedinice lokalne samouprave na čijem se području nalazi. Biokovsku cestu koriste i održavaju JU i OiV. Zbog izuzetne važnosti ceste koja je najviša asfaltirana cesta u RH i ima veliku stratešku važnost te zbog izuzetno velikih troškova održavanja, potrebno je što prije riješiti njen formalno pravni i imovinski status u dogovoru s nadležnim institucijama, kako bi se cesta u potpunosti rekonstruirala i primjerno održavala.

Područjem Parka kroz lokalitet Prošik, Žavnjak te Nevistina stina prolaze dalekovodi od 35 i 110 kV prema Dubroviku, te 10 kV do objekta Kuk 0 na predjelu Žavnjak. Dalekovodom upravlja tvrtka Hrvatska elektroprivreda d.d.

Regionalnim vodovodom Zadvarje-Makarska-Drvenik-Otok Hvar, koji prolazi kroz Park na predjelu Brela Gornjih, upravlja Vodovod Makarska d.o.o.

Na najvišem vrhu Biokova Sv. Juri nalazi se objekt telekomunikacijske infrastrukture za potrebe javnih telefonskih mreža, te emitiranje TV programa. Objektom upravlja tvrtka OiV.

Na sjeverozapadnom dijelu Parka planiran je odvojni plinovod za MRS Brela. Planiran je kao okvirni koridor, a detaljna trasa će se definirati kroz izradu studije utjecaja na okoliš.

Na području Parka planira se izgradnja žičare Makarska - Štrbina (ispod vrha Vošac) čija je trasa unutar granice Parka u dužini od 2 kilometra, a nalazi se izvan zone stroge zaštite.

2.4.2.5. Lov

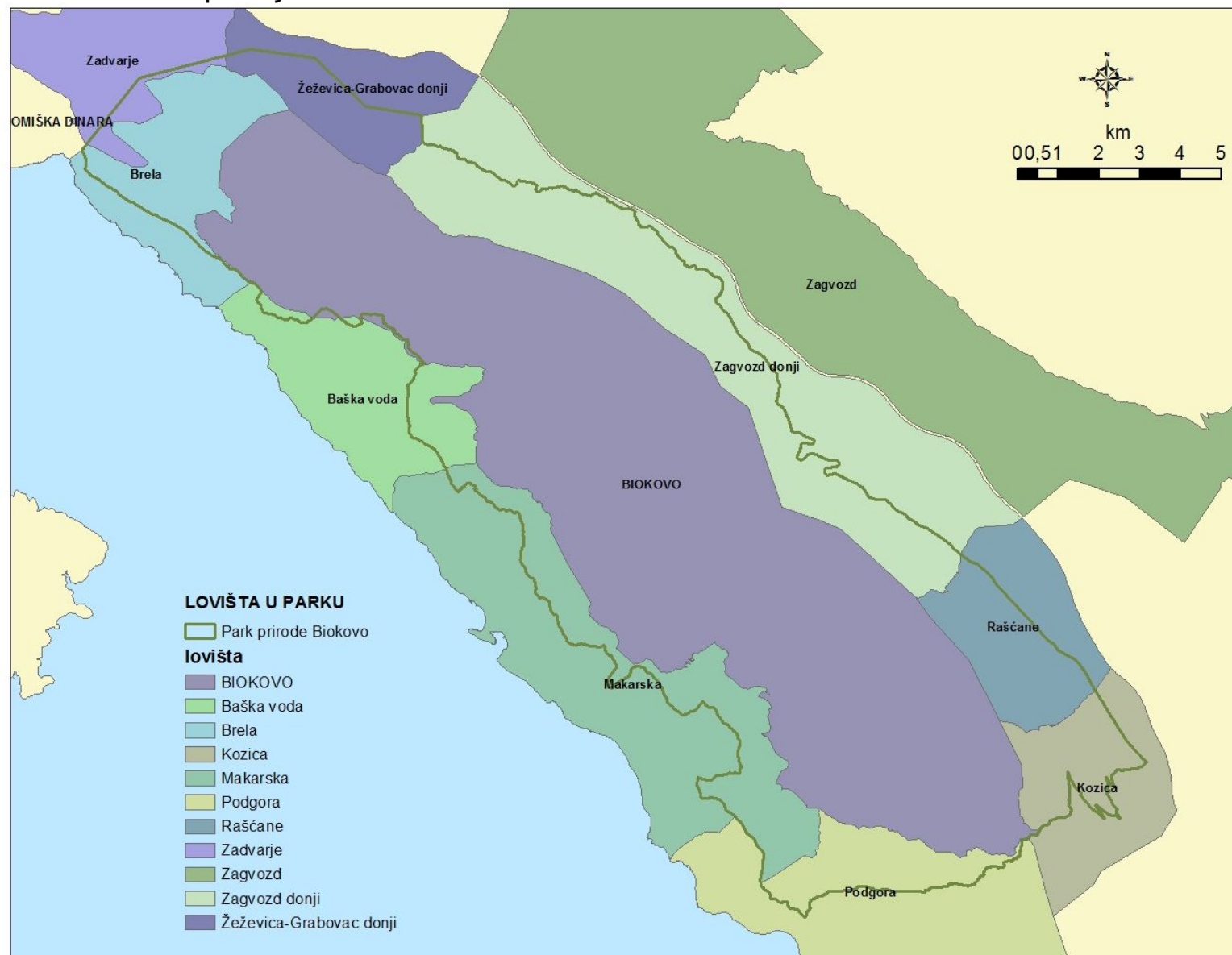
Ukupna površina lovišta Biokovo iznosi 19.330 ha. Postoji Državno lovište Biokovo s površinom od 11.320 ha, kojim gospodare HŠ - Šumarija Makarska, dok rubnim dijelom biokovskog masiva, podijeljenog u 6 županijskih lovišta, gospodare Lovačke udruge iz Makarske, Zagvozda, Podgore, Kozice, Žeževice, Grabovca, Vrgorca, Brela, Baške Vode, i Zadvarja. Brojno stanje sitne i krupne divljači, a posebno divokoza, muflona te posljednjih desetljeća sve prisutnije divlje svinje u laganom je oporavku i usponu poslije šteta i negativnih posljedica nastalih zbog neprimjerenog gospodarenja za vrijeme trajanja Domovinskog rata.

Tablica 12: Lovišta i lovozakupnici na području Parka

Lovište	Vrsta lovišta	Površina/ u parku (ha)	(%)	Lovozakupac
XVII/1 - Biokovo	otvoreno lovište	11.208,49	57,99	Šumarija Makarska
XVII/154 - Zagvozd Donji	zajedničko lovište	2.490,28	12,88	LU„Zec“ Zagvozd
XVII/140 - Makarska	zajedničko lovište	1.319,57	6,83	LU“Biokovo“ Makarska
XVII/139 - Podgora	zajedničko lovište	670,53	3,46	LU“Kamenjarka“ Podgora
XVII/137 - Kozica	zajedničko lovište	617,60	3,19	LU“Kozica“ Kozica
XVII/153 - Žeževica-Grabovac Donji	zajedničko lovište	594,25	3,07	LU“Vepar“ Žeževica-Grabovac

Lovište	Vrsta lovišta	Površina/ u parku (ha)	(%)	Lovozakupac
XVII/156 - Raščane	zajedničko lovište	841,44	4,36	LU“Zagora“ Vrgorac
XVII/160 - Brela	zajedničko lovište	1.024,68	5,30	LU“Brela“ Brela
XVII/141 - Baška Voda	zajedničko lovište	375,01	1,94	LU“Kuna“ Baška Voda
XVII/148 - Zadvarje	zajedničko lovište	188,65	0,98	LU“Osoje Zadvarje“ Zadvarje

Karta 8: Lovišta na području Parka

2.4.3. Posjećivanje

Prema hrvatskom zakonodavstvu i prema međunarodnim kriterijima i standardima IUCN-a (International Union for Conservation of Nature), edukacija spada u jedan od najvažnijih ciljeva upravljanja zaštićenim područjima u kategoriji „park prirode“. Edukacija predstavlja jedan od glavnih zadataka Parka i jedan je od najvažnijih načina promicanja zaštite prirode. Osnovne informacije o Parku i njegovim vrijednostima dostupne su svim posjetiteljima putem poučno-interpretacijskih ploča i promidžbenih materijala. Ploče se nalaze na mjestima najveće posjećenosti, kao što su vidikovci Ravna Vlača, Štrbina i vrh Sv. Jure. Osim što opisuju prirodne i kulturne značajke Parka, one služe i kao orijentir u prostoru. Također, u Parku postoje i poučno-interpretacijske ploče koje se nalaze uz Biokovsku cestu na predjelu Staza, Supin, Podglogovik, Lemišini doci, Vošac, Sv. Jure te uz državnu cestu D-39 na predjelu Dubci, koje opisuju značajne lokalitete.

Na području Parka trenutno postoje četiri poučne staze: Poučna geološka staza „Pod Vilovikom“, Poučna staza „Putovima drevne Berulje“, Poučna staza „Sridivice“ i Poučna staza „Topnički put“ na kojima posjetitelji mogu saznati kako je nastalo Biokovo, o životu stare Berulje i njenih stanovnika te o događanjima tijekom I. svjetskog rata na ovim prostorima. Posjetitelji također mogu doživjeti prirodnu i kulturnu baštinu Parka kroz stručna vođenja uz tumačenje prilagođeno uzrastu i interesu skupine. Osim u izravnom dodiru s prirodom, prirodne i kulturne vrijednosti prezentiraju se i putem tematskih predavanja primjerenih interesu posjetitelja. Upoznavanjem s vrijednostima Parka budi se svijest o potrebi očuvanja prirode i okoliša, a to rezultira promjenom odnosa spram zaštite prirode, odnosno dolazi do potrebe posjetitelja da se aktivno uključi u zaštitu prirode i okoliša u svakodnevnom životu.

Kroz provođenje edukativnih aktivnosti (radionica, predavanja i sl.) povodom obilježavanja važnih datuma u zaštiti prirode, te kroz organizaciju kulturnih manifestacija u Zabiokovlju s ciljem očuvanja tradicijskih vrijednosti JU nastoji omogućiti javnosti, a najviše školskoj djeci, upoznavanje s prirodnim vrijednostima parka (georaznolikosti i bioraznolikosti), te s tradicionalnim načinom života i sl., kako bi ih potakla da se aktivno uključe u zaštitu prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Uključivanjem u akciju Zelena čistka JU nastoji potaknuti lokalnu zajednicu kao i lokalno stanovništvo na promišljanje o vlastitom postupanju i pojedinačno djelovanje za očuvanje prirode i okoliša. Edukacijom lokačnog stanovništva želi se potaknuti ruralni razvoj te naglasiti značaj tradicionalnih poljoprivrednih djelatnosti, posebno uzgajanja biokovskog krumpira i uzgoja buše, koji će pridonijeti očuvanju bioraznolikosti Parka. Također, predavanjima i sastancima nastoji se upoznati javnost sa zaštićenim područjem, načinom upravljanja, zaštitom prirode, planom upravljanja i sl.

Područje Parka ujedinjuje zajedničku turističku ponudu mora i planine, koja još uvijek nije dovoljno valorizirana. Promidžbenim aktivnostima potrebno je uvrstiti ljepote Biokova u turističke ciljeve posjećivanja uz ulaganje u zaštitu Biokova i potenciranje njegovih vrijednosti. Do sada su u Parku zone intenzivnog zadržavanja posjetitelja bile smještene duž područja Biokovske ceste, koja je u cijeloj svojoj dužini od 23 km asfaltirana i vodi do najvišeg vrha Sv. Jure. Upravo su ta područja uz cestu izložena najvećem negativnom utjecaju te je u svrhu njihove bolje zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti Parka, posjećivanje i razgledavanje nužno organizirati na način koji će imati najmanji negativan utjecaj na područje parka prirode. U Parku su dopuštene i razvijene određene rekreacijske i sportske aktivnosti. Rekreacijske aktivnosti vezane su uz samo posjećivanje (šetnja u prirodi), dok sportske aktivnosti uključuju planinarenje, alpinizam, biciklizam, slobodno penjanje i slobodno letenje (padobransko letenje). Ove aktivnosti, kao i ekstremni sportovi sastavni su dio pustolovnog ekoturizma ovoga područja, koje u posljednje vrijeme bilježi rast od 10 do 30 %.

Gotovo cjelokupno posjećivanje Parka obavlja se preko Biokovske ceste. Uz Biokovsku cestu uređeno je više odmorišta na kojima su postavljeni masivni stolovi i klupe. U Parku ima samo jedna ulazna recepcija na predjelu Staza (iznad Podgore), gdje se obavlja prodaja ulaznica. Javna ustanova nema centre za posjetitelje, a info-punktovi Parka nalaze se u Makarskoj i na Ravnoj Vlačkoj (uz vidikovac), dok se prezentacijski centri JU nalaze u Podgori (selo) u sklopu uredskih prostorija (stručne i nadzorne službe), Brelima Gornjim (Subotiće) i Kotišini (u sklopu BBVK). JU planira unaprjeđenje i promjenu modela posjećivanja Parka s unapređenjem interpretacijskih sadržaja. Ona uključuje dodatno uređenje ulazne recepcije Parka, uređenje lokaliteta Staza, uređenje prostora oko info-centra Ravna Vlačka, uređenje prostora oko planinarskog doma „Vošac“, prostora oko najvišeg biokovskog vrha Sv. Jure, sekundarnih ulaza Saranač-Miočevići, Milići i Kaoci, te bijelog puta Saranač-Staza i novih odmorišta uz Biokovsku cestu. Na navedenim lokacijama planirano je uređenje parkirališta, dječjeg igrališta i ostalih pratećih sadržaja, škole u prirodi, zatim izgradnja kućice za čuvare prirode, geološkog stupa i vidikovca i izgradnja info punktova, a predviđena je i nabava autobusa za organiziran prijevoz posjetitelja. U svrhu rasterećenja Biokovske ceste i disperzije posjetitelja, te bolje posjećenosti sjeverne strane parka, u suradnji s lokalnom zajednicom planira se uređenje modernog centra za posjetitelje u Župi. S obzirom da su potrebna sredstva za provedbu planiranih aktivnosti izrazito visoka, ista će se nastojati osigurati kroz prijavu na natječaje za dobivanje sredstva iz fondova Europske unije.

Tablica 13: Evidentirani posjetitelji u posljednjih 7 godina u Parku

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Broj posjetitelja	39.404	44.299	42.350	43.859	46.378	46.982	55.255

3. UKLJUČIVANJE KORISNIKA PROSTORA U IZRADU PLANA

3.1. Proces uključivanja korisnika prostora u izradu Plana

U Parku, korisnici prostora, osim lokalnog stanovništva, su svi pojedinci, interesne skupine i organizacije koji na području Parka obavljaju svoje djelatnosti, borave, rekreiraju se ili na neki drugi način koriste područje Parka. Oni su u izravnoj ili neizravnoj interakciji s aktivnostima JU pa stoga na očuvanje i korištenje vrijednosti Parka mogu utjecati pozitivno ili negativno.

Suradnja s korisnicima područja Parka i do sada je bila dobra, no tijekom izrade Plana ona je proširena na veliku skupinu korisnika s kojima do sada nije bilo kontakata, izvan okvira potrebe rješavanja konkretnih problema. Na taj način se pokušalo bolje upoznati korisnike s područjima djelovanja JU i uspostaviti konstruktivan odnos u svrhu uspostave suradnje u budućnosti, jer JU u suradnji s lokalnom zajednicom prepoznaje mogućnosti za realizaciju ciljeva upravljanja Parkom, na obostranu korist. Stoga su u okviru izrade Plana provedene detaljne konzultacije s korisnicima Parka. Osim detaljnih konzultacija s korisnicima prostora, analiziran je njihov odnos prema Parku te su rezultati ove analize prikazani u Prilogu 5. Pri tom je identificirano 695 pojedinačnih korisnika i skupina korisnika prostora, koji su podijeljeni u 14 grupa, obzirom na područja njihovog interesa i djelovanja.

Namjera je JU bila da se za vrijeme izrade Plana prikupi što više informacija i mišljenja lokalne zajednice i svih korisnika prostora, koji su bili važna polazna točka za kasnije faze strateškog planiranja i planiranja aktivnosti u provedbi plana. Stoga je tijekom 2009. godine organiziran niz sastanaka s predstavnicima lokalne samouprave i nadležnim institucijama, skupinama dionika istih interesa te su provedeni pojedinačni strukturirani intervjui s lokalnim stanovništvom i posjetiteljima Parka. Obavljeni su intervjui s predstavnicima nadležnih Ministarstava i Državnih uprava te Uprava raznih tvrtki, koji svoje djelatnosti obavljaju na Biokovu, s načelnicima i gradonačelnicima svih općina i gradova (8), s ukupno 335 stanovnika Parka, koji žive u 124 domaćinstva, vlasnika objekata na Biokovu (17), obrtnika (2), stočara koji vrše ispašu u Parku (10), pčelara (7) i uzgajivača krumpira (25), predstavnicima vrtića, osnovnih i srednjih škola s područja općina u Parku (8), koncesionarima (2), a u periodu od 1. do 4. lipnja 2009. održano je ukupno 12 zajedničkih sastanaka s predstavnicima interesnih skupina: Uprave šuma (4), lovozakupnici (10), turističke zajednice (7), agencije (12), predstavnika ugostiteljskih djelatnosti (4), prijevoznika (7), DVD-i i HGSS (11), domicilne udruge (6), udruge koje se bave organizacijom rekreativnih djelatnosti (8). Osim toga, JU je provela i 2 vrste strukturiranih intervjua s posjetiteljima Parka, tijekom 2009. godine, tako da je ukupno provedeno 187 kratkih i 82 duga intervjua na hrvatskom, engleskom, njemačkom, češkom i talijanskom jeziku.

Sva mišljenja, ideje i prijedlozi, tijekom konzultacija s dionicima su objedinjena i korištena kao važne smjernice prilikom definiranja strateških ciljeva i aktivnosti za njihovo ostvarenje u narednih 10 godina realizacije Plana. Sažetak mišljenja, stavova i prijedloga prikupljenih kroz 695 obavljenih pojedinačnih intervjua s lokalnim stanovništvom i posjetiteljima te zajedničkih sastanaka s predstavnicima lokalne zajednice prezentirano je u narednim poglavljima Plana.

Od 2009. do danas dionici na području Parka bili su uključeni u sve faze izrade ovog Plana. JU konstantno je radila na unaprjeđenju odnosa s dionicima kroz organizaciju radionica, predavanja kao i na zajedničkoj suradnji u ostvarivanju projekata. Također, lokalno stanovništvo je educirano i informirano o mogućnostima i prednostima življenja unutar zaštićenog područja kroz suradnju sa WWF-om (World Wildlife Fund) i uključivanje Parka u asocijaciju Parkovi Dinarskog luka.

3.2. Kako korisnici prostora vide Park

3.2.1. Lokalno stanovništvo

Rezultati ankete stanovništva u Parku pokazali su da najveći dio žitelja Parka zna da živi unutar granica Parka (93,8%) dok mali broj ne zna da se njihova imanja nalaze u Parku (6,2%). Na upit i činjenicu što im znači podatak da žive u Parku, većina anketiranih se izjasnila pozitivno i naglasila da je to prednost kako iz praktičnih razloga (život u zaštićenom i očuvanom prostoru je kvalitetniji) tako i zbog mogućih ekonomskih koristi, koje bi u budućnosti mogao donijeti razvoj ruralnog turizma. Samo tri ispitanika su iznijela primjedbu na ograničenja i zabrane koje moraju poštovati kao žitelji Parka, a koje im otežavaju svakodnevni rad i život. Mali dio ispitanika (sedam) ne zna tko upravlja Parkom dok na pitanje "kakva iskustva imaju s upravom Parka većina anketiranih (njih 322) ocjenjuje pozitivnim dok ih 11 nema nikakvo iskustvo, a dvoje anketiranih imaju negativno iskustvo isključivo zbog nebrige oko odlaganja smeća i otpada kao i zbog slabe komunikacije Uprava-stanovništvo. Od ukupnog broja anketiranih, svi ispitanici drže pozitivnim očuvanje ekoproizvodnje u mjestu življenja, njih 17 je zainteresirano za pružanjem ugostiteljskih i turističkih usluga, 15 ispitanika podržava domaću radinost, 5 ispitanika razvoj obrtništva dok se njih 200 izjasnilo pozitivno o razvoju lovstva u Parku. Većina stanovnika, od 335 ispitanih, protivi se deponiranju smeća i otpada u svom mjestu, 330 ispitanika drži nepoželjnim otvaranje kamenoloma, 289 betonare, a 2 ispitanika drže da je lov nepoželjan u Parku.

Od budućeg upravljanja Parkom svi anketirani očekuju veće mogućnosti zapošljavanja domicilnog stanovništva te veće mogućnosti prezentacije i plasmana viškova svojih proizvoda (pretežno poljoprivrednih), kao i bolju prezentaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti tog kraja. Veći dio njih očekuje pomoć u realizaciji infrastrukturnih, komunalnih i drugih problema, dok žitelji zaseoka Čikeši očekuju pomoć u rješavanju vodovodne infrastrukture. Informacije prikupljene provedenom anketom ukazale su na životnu problematiku i opredijeljenost stanovništva za unaprjeđenje rada JU u budućnosti.

U periodu od provođenja ankete do izrade nacрта konačnog prijedloga Plana, praćenjem stanja na terenu, utvrđeno je da nema bitnih promjena.

Tablica 14: Prikaz strukture uzgoja poljoprivrednih kultura anketiranih domaćinstava.

NAZIV POLJOPRIVREDNE KULTURE KOJA SE UZGAJA NA PODRUČJU PARKA PRIRODE BLOKOVO	BROJ STABALA ZA UZGOJ / ZASIJANA POVRŠINA
Vinova loza	31.770
Maslina	2.312
Trešnja	433
Višnja	226
Smokva	149
Jabuka	103
Kruška	102
Bajam	94
Orah	21
Šljiva	13
Breskva	6
Đenerika	1
Pšenica	1 ha

Tablica 15: Prikaz strukture uzgoja životinja (stoke) anketiranih domaćinstava.

NAZIV ŽIVOTINJE(STOKE) U UZGOJU	BROJ STOKE U UZGOJU
Perad	225
Koze	60
Ovce	46
Goveda*	17
Konji	2
Magarci	2

*Od ukupno anketiranih stanovnika samo 4 (četiri) obitelji su iskazale zanimanje za uzgoj autohtonog goveda buše.

U proteklom periodu JU je nastavila s planiranim aktivnostima kroz organiziranje stručnih tribina s ciljem poticanja lokalnog stanovništva na uzgoj autohtonih sorti i pasmina.

3.2.2. Lokalna samouprava i institucije

Suradnja JU s lokalnom samoupravom, javnim i privatnim tvrtkama, organizacijama i ustanovama ocijenjena je vrlo pozitivno i većina intervjuiranih predstavnika ima pozitivna iskustva u suradnji s JU te pozitivno ocjenjuje većinu dosada provedenih aktivnosti i planira nastavak suradnje s JU te potporu u provedbi daljnjih zajedničkih aktivnosti.

U periodu od provođenja ankete do izrade nacрта konačnog prijedloga Plana nastavljena je dobra suradnja sa lokalnom samoupravom kroz planiranje i provedbu zajedničkih projekata financiranih putem pretpripravnih i strukturnih fondova EU, kao i aktivnosti planiranih godišnjim programima JU.

3.2.3. Posjetitelji

Prema rezultatima provedenih intervjua s 270 posjetitelja, od kojih većinu čine inozemni posjetitelji (78,95%), pojedinačno su najzastupljeniji Česi, Nijemci i Poljaci. Značajna je i relativno velika zastupljenost posjetitelja iz Hrvatske (21,05%), a slijede ih ostale europske zemlje: Slovaci, Francuzi, Talijani te izvan europske zemlje. Prosječna starost posjetitelja Parka iznosi 41 godinu, a većina je visokoobrazovana. 92% svih posjetitelja s kojima je proveden intervju, prvi put je bila u Parku i većina ih je došla u Park na jednodnevni izlet, a u slučaju višednevnog boravka smješteni bili su na obali. Većinu posjetitelja Parka privlači predivan, netaknuti krajolik, doživljaj mira i spokoja, predivan pogled s vidikovca na vrhu Sv. Jure te cjelokupan doživljaj Parka. Nezadovoljstvo su iskazali gastronomskom ponudom i kvalitetom smještaja te ponudom kulturnih/umjetničkih atrakcija. Što se tiče prijedloga za poboljšanja u Parku, 30% posjetitelja preporuča poboljšati pristupne ceste i izgradnju većeg broj ugibališta te posjetiteljsku infrastrukturu. Pri tome nije zanemarivo, da skoro 14% od intervjuiranih posjetitelja ne bi ništa mijenjalo u odnosu na trenutno stanje posjetiteljske infrastrukture i ponude u Parku.

U periodu od provođenja ankete do izrade nacрта konačnog prijedloga Plana u više navrata provedene je anketa sa ciljem dobivanja povratnih informacija o kvaliteti usluge u Parku.

3.3. Sadašnji način života u Parku i okolici

Područje Biokova i Zabiokovlja već je dugo podložno negativnim demografskim trendovima pa stoga ne čudi da velika većina lokalnih stanovnika svoje prihode ostvaruje izvan ovih prostora. Zbog takvog stanja kao i opće promjene društveno-gospodarskih okolnosti zamire i tradicionalni način života i privređivanja na planini i u njezinom zaleđu, jer radno sposobno stanovništvo zaposlenje većinom ostvaruje u obližnjim urbanim centrima na obali, dok ih se

tek manji dio profesionalno bavi tradicionalnim aktivnostima poljoprivrede. Većina domaćinstava ipak još uvijek posjeduje manje nasade i nekolicinu domaćih životinja s kojima zadovoljavaju vlastite prehrambene potrebe. Tradicijski zanati su gotovo u potpunosti zamrli. Lokalno stanovništvo prirodnim resursima gospodari u skladu s tradicijom - na travnjacima i livadama se vrši ispaša stoke, a doci se koriste za sadnju krumpira i kupusa te vrsta žitarica koje ovdje uspijevaju. Nekolicina stanovnika se bavi pčelarstvom i sakupljanjem ljekovitog bilja, za svoje potrebe.

3.4. Zapažene promjene u posljednjim desetljećima

Većina intervjuiranih vidi znatne promjene u lokalnom krajobrazu uzrokovane smanjenjem ljudske gospodarske aktivnosti tijekom zadnjih desetljeća, uglavnom spominjući koliko je pašnjaka i obrađivanih dolaca danas obraslo šikarom ili zapušteno. Istaknuta je potreba oživljavanja i motiviranja većeg broja ljudi na bavljenje tradicionalnim načinima poljoprivrede na Biokovu, kako bi se zaštitio i očuvao tradicionalni izgled krajobrazu te očuvali stari zanati, koji su vezani uz poljoprivredu.

3.5. Problemi sadašnjice - prijetnje za budućnost

Kao glavnu prijetnju ovome kraju stanovnici Parka prepoznaju spomenute depopulacijske trendove. Ovoj situaciji doprinose problemi poput nemogućnosti zapošljavanja u ovom kraju, vrlo malih mogućnosti za organizirani plasman proizvoda malih poljoprivrednika, lošu prometnu povezanost i nedostatak komunalne infrastrukture. Obzirom na starosnu dob stanovništva, koje se bavi poljoprivredom, proširenje proizvodnje isto tako je upitno. Stanovništvu nedostaju i društveni sadržaji, ugostiteljski objekti, događanja. Ukoliko se ovo stanje ne poboljša mnogi ispitanici sumnjaju u mogućnost poboljšanja trenutne situacije. Kao razlog za optimizam, među lokalnim stanovnicima Biokova i Zabiokovlja je izgradnja tunela, što je skratilo put i poboljšalo mogućnosti prometovanja prema obali, a isto tako otvorilo i put posjetiteljima s obale da posjećuju Zabiokovlje. Kroz povećanje broja posjetitelja, lokalno stanovništvo vidi dobru prometnu povezanost i turizam, kao priliku za ostvarivanje vlastite bolje egzistencije.

3.6. Viđenja budućnosti

Određeni broj intervjuiranih izrazio je interes za bavljenje seoskim turizmom, kada bi se za to stvorili uvjeti. Od JU očekuju pomoć u promociji, izradi projekata, traženju financijskih sredstava, stvaranju zanimljivih rekreativnih i poučnih sadržaja te dovođenju gostiju i plasmanu njihovih proizvoda. Aktivni poljoprivrednici, potaknuti obnovljenim interesom za tradicijske i zdrave proizvode, proširili bi proizvodnju, uz uvjet da im Park pruži potporu u organiziranju plasmata te u dobivanju financija kao i pomoć pri promoviranju. Lokalni ljudi istaknuli su i niz putova, prirodnih i kulturnih atrakcija u svome kraju za koje smatraju da bi bile zanimljive posjetiteljima ukoliko se budu uredile.

3.7. Očekivanja od Parka

Od većine intervjuiranih lokalnih stanovnika, većina ih je bila upoznata s proglašenjem Parka. Informaciju o tome dobili su uglavnom putem medija, dok su neki o postojanju Parka naučili tek u konkretnim slučajevima, pri realizaciji neke aktivnosti i kontaktu s djelatnicima Parka ili po postavljenim pločama u Parku ili uz prilazne prometnice. Neki o Parku više znaju iz razgovora s djelatnicima na terenu. Vrlo mali broj intervjuiranih stanovnika (njih troje) je još uvijek zabrinuto jer smatraju da puno aktivnosti koje ih interesiraju ne mogu obavljati u Parku. Neki smatraju da nemaju dovoljno informacija o djelovanju JU. Prisutni su strahovi o

nepostojećim restriktivnim mjerama, koje bi im ograničile svakodnevne aktivnosti te dodatno razvojno kočile napredak ovog područja. Osim općenite ideje zaštite prirode i krajobraznih vrijednosti ovog kraja, neki su detaljnije upoznati s razlozima uspostavljanja Parka i trenutnim aktivnostima. Od JU uz brigu o prirodi i okolišu najviše očekuju na polju razvoja turizma, daljnjeg uređenja posjetiteljske infrastrukture, promocije lokalnih proizvoda i zapošljavanja lokalnog stanovništva. Uz to postoje i nerealna očekivanja od JU poput asfaltiranja prometnica i izgradnje komunalne infrastrukture, financiranja izgradnje staja i kupnje stoke, sudjelovanja u izgradnji lovačke infrastrukture i sl. Od promjena koje su se desile dolaskom Parka, stanovnici najviše zamjećuju postavljanje ploča i putokaza, poučne staze, više planinara i turista i aktivnosti na smanjenju broja divljih smetlišta, izgradnji posjetiteljske infrastrukture te brigu za okoliš. Većina je, usprkos mnogim nepoznanicama, vezanim uz JU, prihvatila proglašenje Parka i vjeruje u pozitivnu ulogu JU i mogućnosti suradnje u budućnosti. Većina ipak ističe potrebu za intenziviranjem komunikacije s djelatnicima Parka u budućnosti, posebno na terenu. Posjetitelji Parka zadovoljni su komunikacijom s djelatnicima te ponuđenim uslugama i sadržajima, ali očekuju poboljšanja u posjetiteljskoj infrastrukturi i ponudi.

4. UPRAVLJANJE

Vizija Parka poveznica je interesa JU, svih interesnih skupina i dionika koji bi zajedno trebali djelovati na osiguravanju kvalitetnije budućnosti Parka, lokalne zajednice i dionika.

Sve daljnje aktivnosti, koje će se planirati tijekom izrade druge faze Plana moraju biti usklađene s vizijom Parka, jer je ona odraz svrhe i upravljačkih ciljeva Parka.

JU je definirala sljedeću viziju:

VIZIJA PARKA:

Biokovo je planina neponovljivog sraza kopna i mora iznimnih krških oblika, bioraznolikosti, brojnih endema i kulturnog nasljeđa, očuvana održivim razvojem u suradnji s lokalnom zajednicom.

Vizija Parka odraz je želje djelatnika JU da zajedno s lokalnim stanovništvom i ostalim dionicima u budućnosti zajednički osiguraju dugoročnu zaštitu područja parka na principima održivosti. Na temelju vizije, u budućnosti bi sve odluke trebale biti usmjerene k ciljevima:

- Očuvanja jedinstvene bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti karakteristične za područje Biokova, omogućujući odvijanje prirodnih procesa i zaštite područja uz neophodne aktivnosti čovjeka, koje su dio kulturnog nasljeđa ovog kraja i neće imati negativne utjecaje na kvalitete prirode i krajobraza;
- Uspostave dugoročne suradnje s lokalnom zajednicom u planiranju i provedbi Plana;
- Osiguranja potpunog doživljaja za posjetitelje parka ovog iznimnog prirodnog područja.

Budući ciljevi upravljanja Parka trebali bi biti usklađeni s vizijom i razlozima zbog kojih je ovo područje proglašeno zaštićenim. Jedan od važnih aspekata Plana je intenziviranje suradnje s lokalnom zajednicom u cilju njenog aktivnog uključivanja u očuvanje i upravljanje zaštićenim područjem. JU očekuje i od ostalih dionika da se uključe u proces upravljanja Parkom, ali na način da se promjene, koje će u narednom razdoblju donijeti aktivnosti u Parku odvijaju na način, koji će osigurati očuvanje značaja prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Da bi se ostvarili ciljevi očuvanja i razvoja područja u sinergiji s lokalnom zajednicom i posjetiteljima, jedan od temeljnih ciljeva upravljanja, koji proizlazi iz vizije je edukacija i promocija, kao vrlo važan segment budućih aktivnosti JU.

MISIJA PARKA:

Misija Parka odražava svrhu postojanja Parka. U drugoj fazi izrade Plana, misija je bila vodilja pri definiranju prioriteta ciljeva razvoja Parka, te ključnih smjernica upravljanja. Tim za izradu Plana definirao je misiju na sljedeći način:

Očuvanje prirodne i kulturne baštine, poticanje i provođenje aktivne zaštite, znanstvenih istraživanja, monitoringa, edukacije stanovništva i šire javnosti te suradnja s lokalnom zajednicom u cilju održivog korištenja prirodnih dobara.

4.1. Teme, ciljevi i aktivnosti Plana

Teme su planski dio Plana koji se bavi srodnim nizom pitanja, odnosno predstavljaju glavna pitanja kojima će se Plan baviti.

Ovim Planom upravljanja obrađene su sljedeće teme:

- A-Zaštita i očuvanje prirodne baštine
- B-Zaštita i očuvanje kulturno-povijesne baštine
- C-Suradnja s lokalnom zajednicom
- D-Edukacija i interpretacija
- E-Posjećivanje i promocija
- F-Razvoj upravljanja JU
- G-Očuvanje krajobraza i održivo korištenje prirodnih dobara

Opći ciljevi obuhvaćaju bit svake teme, njihovim razdvajanjem na specifične ciljeve dobiva se jasnija slika onoga što se želi postići Planom, a putem pokazatelja ciljeva (indikatora) se omogućava praćenje ostvarivanja konačnih ciljeva zaštite i unaprjeđenja prostora.

Specifični ciljevi ostvaraju se provedbom planiranih aktivnosti. Pokazatelji provedbe aktivnosti omogućavaju praćenje provedbe Plana i rada JU.

Kako bi se dobio bolji uvid u raspored i prioritete pojedinih aktivnosti, napravljen je planirani vremenski raspored provedbe svih aktivnosti prema godinama te su navedeni suradnici u provedbi bez kojih bi izvršenje pojedinih elemenata ili cijele aktivnosti bilo nemoguće.

Zbog ograničenih ljudskih i financijskih kapaciteta definirane su prioritetne aktivnosti.

Prioriteti:

- 1 - Aktivnosti koje se **MORAJU** poduzeti za vrijeme trajanja Plana. Smatra se da su to ključne aktivnosti, neispunjavanje kojih narušava cijeli Plan.
- 2 - Aktivnosti koje **TREBA** dovršiti. Postoji određena fleksibilnost, no za neprovođenje ovih aktivnosti mora postojati opravdani razlog.
- 3 - Aktivnosti koje se **MOGU** poduzeti kada vrijeme i/ili sredstva postanu dostupni nakon dovršenja aktivnosti 1. i 2. razine prioriteta.

Prioritet 1 je u tablicama označen zlatnom bojom.

Prioritet 2 je u tablicama označen svijetlo žutom bojom.

Prioritet 3 je u tablicama označen zelenom bojom.

Popis kratica suradnika korištenih u tablicama, a koje nisu navedene na popisu kratica u prvom dijelu Plana ispod sadržaja (str. 5):

DV - dječji vrtić

DVD - dobrovoljno vatrogasno društvo

IS - inspekcijske službe

KOST - Ministarstvo kulture - Konzervatorski odjel u Splitu (KOST)

LAG - Lokalna akcijska grupa „Adrion“

LD - lovačka društva

MARA - Makarska razvojna agencija

MK - Ministarstvo kulture

NI - nadležne institucije

OiG - općine i gradovi na području PPB

OPG - poljoprivredna gospodarstva

PPB - djelatnici JU
ŠK - škola
TZ - turistička zajednica
VOL - volonteri
VS - vanjski suradnici
VSI - vanjski suradnici - istraživači

TEMA A: Zaštita i očuvanje prirodne baštine

Dosadašnja istraživanja provedena su s ciljem inventarizacije Parka, a u sklopu kojih su provedena višegodišnja istraživanja (2002., 2006. i 2010. godine) geobaštine. Također od 2010. do 2016. godine provedena su opsežna terenska, laboratorijska i kabinetska istraživanja s ciljem izrade „Geološkog vodiča kroz Park prirode Biokovo“, te zaštite i očuvanja geološke baštine.

Tijekom razdoblja od 2001. do 2003. godine, u suradnji s HPM-om realiziran je projekt „Speleološko istraživanje i stvaranje arhiva dubokih jama Parka prirode Biokovo“ rezultat čega je nadopunjena baza speleoloških objekata sa topografskim nacrtima najdubljih jama Biokova i s osnovnim prostornim podacima o jami, o speleogenezi, vrsti i tipu šiga, te fosilnim nalazima. Za potrebe izrade PP Parka izrađen je elaborat o pedološkim značajkama i vrednovanju tla i zemljišta. U sklopu elaborata izrađena je i digitalna pedološka karta Parka koja se koristi pomoću ArcGis programa. U suradnji sa Zavodom za paleontologiju i geologiju kvartara, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, na području Parka provedena su od 2013. do 2016. godine geološka, paleontološka, sedimentološka i speleološka istraživanja kojima su obuhvaćeni špiljski lokaliteti s kvartarnom faunom (Drinova II, Baba i Jujnovića špilja), te je rekognoscirano danas površinsko i otvoreno nalazište koštanih breča s faunom srednjeg pleistocena (Malez 1981).

Uslijed složene geološke građe što je posljedica izražene tektonske poremećenosti, velikog broja speleoloških objekata i brojnih geomorfoloških fenomena karakterističnih za Biokovo potrebno je na osnovi postojećih istraživanja nastaviti daljnje istraživanje geobaštine Parka, te na temelju prikupljenih podataka izdvojiti posebno vrijedne geolokalitete za koje će biti predložene dodatne mjere očuvanja.

Od 2009. godine provodi se monitoring najvažnijih speleoloških objekata, parametara stanja staništa i 10 indikatorskih vrsta (skupina vrsta) u 15 važnijih speleoloških objekata. Procjenjuje se da je stanje podzemnih staništa zadovoljavajuće, a u svrhu istraživanja novih vrsta špiljske faune te zbog mogućih štetnih antropogenih utjecaja potrebno je nastaviti istraživanje i monitoring važnijih speleoloških objekata. Dodatno je potrebno nadzirati speleološke objekte u blizini naselja radi kontrole bacanja otpada u iste budući da je do sada zabilježeno nekoliko speleoloških objekata onečišćenih otpadom. Provedeno je i više speleoloških kampova i istraživanja pojedinačnih objekata osobito dubokih jama s ciljem prikupljanja podataka za potrebe speleološkog katastra te se i dalje planira sudjelovati u organizaciji takvih istraživanja. Osnovne mjere za ostvarenje ciljeva očuvanja stanišnog tipa 8310 Špilje i jame zatvorene za javnost (24 speleološka objekta) integrirane su unutar više tema i specifičnih ciljeva. U PP Parka Jama za Supinom planirana je za turističko uređenje, što nije moguće realizirati budući da je ta jama jedan od ukupno 24 objekta koji se nalaze unutar navedenog stanišnog tipa, te se zbog toga planira aktivnost za pronalaženje jednog speleološkog objekta pogodnog za turističko uređenje i posjećivanje.

Od beskralježnjaka sustavnije su istraživani leptiri od 1989. do 2010. godine te su do danas publicirani radovi s determiniranim primjercima, a broj do sada zabilježenih vrsta velikih leptira sa značajnim endemičnim podvrstama je impresivan i za očekivati je njegov značajan porast. Stoga je potrebno nastaviti istraživanja i monitoring leptira u Parku, s posebnim naglaskom na dalmatinskog uskršnjeg leptira, dalmatinskog okaša i danje medonjice. Biokovska populacija endemične podvrste dalmatinskog uskršnjeg leptira, podno Biokova, između Biokova i Makarske (400-500 m.n.m.) jedina je u Hrvatskoj i ugrožena je jer se nalazi na području velikog pritiska izgradnje i uzgoja maslina. S druge strane zapuštanje nekadašnjih poljoprivrednih površina dovelo je do zatvaranja i zarastanja livada, a područje je dodatno ugroženo i zbog požara. Rasprostranjenost vrste je potrebno dodatno istražiti, te potvrditi dosadašnji nalaz. Osnovni uzroci ugroženosti dalmatinskog okaša su izolacija, fragmentacija i zarastanje staništa. Na sjevernoj strani biokovskog masiva neki lokaliteti su u potpunosti uništeni zbog izgradnje autoceste i pristupnih prometnica. Zarastanje i

sukcesija u rubnim dijelovima šume dovodi do nestanka medonosnih biljaka, a što je potencijalna ugroza za danju medonjicu uz upotrebu pesticida i herbicida. Potrebno je provoditi istraživanja i monitoring ostalih vrsta beskralježnjaka, s posebnim naglaskom na jelenka, alpsku i hrastovu strizibubu, te veliku četveropjegu cvilidretu, kao i na biospeleološka istraživanja 24 Natura 2000 speleološka objekta i podzemne ekosustave. Osnovni uzrok ugroženosti jelenka i alpske strizibube su šumski požari, ali se u slučaju jelenka može govoriti i o potencijalnom pozitivnom učinku požara budući da su djelomično oštećena stabla koja lagano odumiru prikladna za razvoj potomstva. Uklanjanje starih i mrtvih stabala iz šume također ugrožava obje vrste, stoga je potrebna zaštita i očuvanje njihovih staništa. Velika četveropjega cvilidreta ugrožena je zbog promjena povoljnih životnih uvjeta, uništavanja, izolacije i fragmentacije staništa, a hrastova strizibuba zbog uništavanja staništa i uklanjanja starih stabala iz šuma te nekontroliranog korištenja pesticida. Potrebno je utvrditi rasprostranjenost ovih vrsta, te provesti ciljana istraživanja za potrebe procjene veličine populacije koja do sada nisu provedena za niti jednu od navedenih vrsta.

Do sada su rađena dvogodišnja istraživanja cjelokupne herpetofaune Parka koje je potrebno nastaviti osobito u pogledu utvrđivanja rasprostranjenosti pojedinih značajnih vrsta, te očuvanja lokvi i bunara u Parku kao važnih vodenih staništa budući da veliki broj njih ubrzano zarasta. Daljnja istraživanja je potrebno provoditi s posebnim naglaskom na mosorsku guštericu i crvenkrpicu. Mosorska gušterica je jedna od najslabije istraženih vrsta Hrvatske herpetofaune i jedan od osnovnih uzroka njene ugroženosti je nedostatak bazičnih podataka o stanju populacije. Osim toga su populacije međusobno izolirane i relativno male što predstavlja dodatni problem zbog mogućnosti smanjene genetičke varijabilnosti. Razlozi ugroženosti crvenkrpice su nestanak, degradacija i fragmentacija staništa zbog urbanizacije i razvoja turističke i ostale infrastrukture, te intenziviranje poljoprivrede, a osim toga prometnice su razlog njenog izravnog stradavanja tijekom prelaska ili za vrijeme grijanja na asfaltu. Problem predstavlja i njeno često usmrćivanje od strane ljudi zbog zamjene s otrovnicama. Potrebno je utvrditi rasprostranjenost ovih vrsta, te provesti ciljana istraživanja za potrebe procjene veličine populacije koja nisu provedena za nijednu od njih.

Tijekom istraživanja speleoloških objekata bilježena su i opažanja vezana za šišmiše, a njihovo istraživanje je provedeno i u dva navrata u okviru biološkog kampa studenata biologije, te je utvrđen značajan broj vrsta i jedna brojna kolonija. Stoga je potrebno provesti detaljnije istraživanje i monitoring šišmiša u Parku. U sklopu istraživanja i monitoringa šišmiša potrebno je poseban naglasak staviti na dugokrilog pršnjaka i velikouhog šišmiša. Kolonija od 4000 jedinki dugokrilog pršnjaka zabilježena je u jami Jamina na području Parka, te je potrebno pratiti dinamiku korištenja i brojnost šišmiša u ovom važnom podzemnom skloništu. Ova vrsta šišmiša je osjetljiva na postavljanje rešetki na špilje i uznemiravanje, a razlozi ugroženosti su gubitak lovnog staništa i skloništa, prekomjerna upotreba pesticida, masovno prstenovanje i trovanje hrastovih šuma. Velikouhi šišmiš šumska je vrsta, dolazi u listopadnim šumama sa starim stablima. Razlozi njegove ugroženosti su prekomjerna sječa starijih stabala s dupljama i prerana sječa starijih sastojina, ali budući da slobodno prelazi otvorene prostore leteći nisko izložen je opasnostima i prilikom prelaska prometnica. Vrsta je u kategoriji slabo istraženih vrsta tako da ne raspoložemo s podacima o stanju populacije. Za obje vrste je potrebno utvrditi rasprostranjenost i istražiti stanje populacije.

Od 2013. godine provodi se istraživanje i monitoring populacije vuka u Parku na osnovu kojega se može trenutno potvrditi prisutnost dva čopora s 10 jedinki. Istraživanje i monitoring je potrebno nastaviti tijekom cijelog perioda provedbe Plana kako bi se utvrdila stvarna brojnost populacije i ustanovio eventualni ilegalni odstrjel. Jedan od potencijalnih razloga ugroženosti vuka je i trovanje, budući da su do sada u Parku zabilježeni otrovni mamci, te je bilo slučajeva trovanja domaćih životinja i pasa. U okviru nastavka istraživanja vuka potrebno je planiranje i praćenje prisutnosti ostalih vrsta velikih zvijeri.

Do sada je proveden dvogodišnji projekt istraživanja dinarskog voluhara koji je privremeno obustavljen zbog nedostatka sredstava, a potrebno ga je nastaviti kontinuirano tijekom provedbe Plana kako bi se istražila rasprostranjenost vrste i brojnost populacije. Tijekom istraživanja dinarskog voluhara utvrđena je i potencijalna ugroza od strane kućne mačke koja se namnožila na području dužeg zadržavanja lokalnog stanovništva. Stoga je potrebno raditi na edukaciji lokalnog stanovništva s ciljem poticanja vlasnika na poduzimanje mjera za kontrolu njihovog broja (sterilizacija). Uz za voluharice razmjerno nisku plodnost, unutarnji faktori izoliranih reliktnih populacija čine dinarskog voluhara osjetljivim na sve utjecaje koji mogu smanjiti brojnost vrste. Tijekom provedbe Plana potrebno je provoditi istraživanje i monitoring ostalih značajnih vrsta sisavaca, a svakako i krškog puha.

Do sada je proveden dvogodišnji monitoring (2013.-2015.) vrtne strnadice i surog orla. Utvrđena je izražena sekundarna sukcesija travnjačkih staništa budući da je brojnost ove vrste kritično opala te su tijekom zadnjeg monitoringa zabilježena samo 4 pjevajuća mužjaka, a očuvanje staništa preduvjet je oporavka populacije. Suri orao je također kritično ugrožena vrsta, a glavni razlozi ugroženosti su smanjenje brojnosti vrsta kojima se hrani (u prvom redu jarebica i zečeva), trovanje, nezakoniti odstrjel i uznemiravanje na stijenama na kojima se gnijezdi. Dosadašnjim monitoringom u parku su utvrđeni teritoriji 2 para no u drugoj godini monitoringa utvrđena je i nesparenost jedne jedinke. Kako je monitoring zbog nedostatka sredstava obustavljen već skoro dvije godine nema novih podataka o stanju gnijezdeće populacije. Stoga je nužno nastaviti monitoring značajnih vrsta ptica, kao i istraživanje cjelokupne ornitofaune Parka.

Za procjenu stanja pojedinih stanišnih tipova nedostaju podaci budući da podaci terenskih florističkih istraživanja koja već dugi niz godina provodi Institut „Planina i more“ i dr. sc. Marija Edita Šolić s ostalim suradnicima nisu dostupni Ustanovi niti su uzeti u obzir prilikom izrade svih podloga na ostalim razinama. Kako bi se dobio uvid u stvarno stanje pojedinih stanišnih tipova potrebno je detaljno istražiti i na terenu kartirati pojedine ako ne i sve tipove staništa, a osobito - 5130 Sastojine *Juniperus communis* na kiseloj ili bazičnoj podlozi i 5210 Mediteranske makije u kojima dominiraju borovice *Juniperus* spp., 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, 8210 Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom, 4060 Planinske i borealne vrištine, 6110* Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu, kao i cjelokupnu floru odnosno značajne zajednice s posebnim naglaskom na rijetke, ugrožene, endemične te nedovoljno poznate biljne vrste i zajednice. Postojeći podaci iz Vegetacijske karte Parka iz 2011. godine nisu pouzdani u pogledu areala pojedinih značajnih vrsta i zajednica. Tim više što je pod utjecajem mikroklimatskih prilika na Biokovu prisutan niz različitih mikrostaništa koja se međusobno mozaično isprepliću, stoga na osnovu interpretacije satelitskih snimki i površnih terenskih istraživanja nije moguće dobiti stvaran uvid u rasprostranjenost pojedinih značajnih vrsta i staništa, te detaljno iscrtati zone njihove rasprostranjenosti. Pojedini stanišni tipovi nisu detaljno kartirani u postojećoj karti staništa stoga ih je potrebno detaljnije kartirati na temelju detaljnijih terenskih istraživanja, uz prethodno prikupljanje i analizu, te uzimanje u obzir svih postojećih literaturnih podataka svih autora koji su do sada istraživali na Biokovu, kako bi se ažurirale postojeće zone rasprostranjenosti koje nisu dovoljno precizno iscrtane. RH izrađuje novu kartu staništa koja je pred završetkom, te će se popis stanišnih tipova koje je potrebno detaljnije kartirati prema potrebi eventualno revidirati kada ista postane dostupna JU.

Zbog nedostatka istraživanja i kontinuiranog monitoringa indikatorskih vrsta moguća je samo procjena stanja travnjaka (stanišnih tipova - 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, 62A0 Istočno submediteranski suhi travnjaci (*Scorzonera villosa*), 6220* Eumediterranski travnjaci *Thero-Brachypodietea*) na osnovu trogodišnjeg monitoringa vrtne strnadice i studije procjene stanja travnjaka - mediteranskih suhih travnjaka (vapnenački pašnjaci i travnjaci - BBio projekt), a što ukazuje na izraženu sukcesiju, tim više što je broj stoke koja je pasla na području Biokova u odnosu na podatke iz 1930-tih godina izrazito

smanjen. Stoga je potrebno provoditi i sustavni monitoring travnjaka te procjenu stvarnog stanja i utvrđivanje mjera aktivne zaštite travnjaka kao prave riznice bioraznolikosti. Bitno je detaljno istražiti i provesti kartiranje stanišnog tipa 6170 kako bi se ažurirale postojeće zone koje nisu dovoljno precizno iscrtane iz već navedenih razloga.

Stanje stjenovitih staništa (stanišnih tipova - 8120 Karbonatna točila *Thlaspietea rotundifolii*, 8140 Istočnomediteranska točila, 8210 Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom) procjenjuje se bez monitoringa indikatorskih vrsta kao relativno dobro zbog nepristupačnosti terena. Kao što je prethodno navedeno potrebno je provesti detaljnije kartiranje stanišnog tipa 8210 na terenu. Nužno je kontrolirati i slobodno penjanje kao potencijalnu prijetnju stjenovitim staništima. Također je potrebno provoditi kontinuirani monitoring stjenovitih staništa zbog moguće ugroze i gubitka važnih staništa zbog izgradnje infrastrukturnih objekata.

Stanje šumskih staništa (stanišni tip 9530* (Sub-) mediteranske šume endemičnog crnog bora, te ostale važne šume i šumske zajednice) je relativno dobro, a što se procjenjuje bez monitoringa indikatorskih vrsta. Potrebno je dodatno istražiti pojedine značajne šumske zajednice, te postoji potreba za unapređenjem mehanizama za ugradnju, nadzor i provođenje mjera zaštite prirode u šumskogospodarske osnove, te zaštite od nametnika. Zabilježeno je sušenje jele na području Kaoca zbog nametnika, te promjene na lišću bukvi, stoga je potrebno uspostaviti suradnju s HŠ u pogledu potrebne zaštite. Istraživanja i monitoring treba usmjeriti i na posebno značajne asocijacije šumskih zajednica (ass. *Ostryo-Abietetum* (Fukarek) Trinajstić 1983, *Rhamno-Abietetum* Fukarek 1958, *Doronico-Fagetum* Trinajstić 1983). Potrebno je unapređenje protupožarne zaštite u smislu provođenja pojačane preventivne mjere osmatranja i ophodnje s ciljem sprječavanja šumskih požara na posebno važnim područjima šumske vegetacije, posebice na području šuma dalmatinskog crnog bora i ostalih značajnih šumskih područja.

Potencijalna prijetnja praktički svim tipovima staništa su invazivne vrste u Parku koje je potrebno identificirati, kartirati i po potrebi uklanjati. Zabilježeno je širenje osobito pajasena. Također je potrebno provoditi kontinuiranu edukaciju kako o biljnim tako i o životinjskim invazivnim vrstama i njihovom negativnom učinku, te o svim ugrozama za ostale značajne stanišne tipove i vrste.

Stanje stanišnog tipa 6110* Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu nije poznato zbog nepostojanja monitoringa i kartiranja biljnih vrsta za raspoznavanje staništa i indikatorskih vrsta. Kao pionirske zajednice u sastavu kojih dominiraju jednogodišnje biljke ove zajednice podložne su prirodnoj vegetacijskoj sukcesiji. Svaka zasjena ugrožava stanište. Stoga je ovaj stanišni tip potrebno detaljnije kartirati kako bi se revidirale zone njihove rasprostranjenosti i utvrdilo stanje, a što je predviđeno u sklopu projekta na nacionalnoj razini. Planirana je provedba potrebnih aktivnosti u skladu s ciljevima očuvanja.

Za procjenu stvarnog stanje stanišnog tipa 4060 Planinske i borealne vrištine potrebno je provesti detaljnije kartiranje i istraživanje na terenu te analizu stanja zbog nepostojanja terenskih podataka, te je na osnovu istog potrebno korigirati zone rasprostranjenosti. Također je potrebno pratiti stanje te bilježiti opažanja s terena u svezi s rasprostranjenosti vrsta *Juniperus communis* ssp. *nana*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Genista radiata* i *Genista holopetala*.

Za stanišne tipove 5130 sastojine *Juniperus communis* na kiseloj ili bazičnoj podlozi i 5210 Mediteranske makije u kojima dominiraju borovice *Juniperus* spp. ne raspoložemo podacima za procjenu stvarnog stanja, stoga je potrebno detaljnije na terenu kartirati ove stanišne tipove i provesti analizu njihovog stanja. Potrebno je pratiti stanje te bilježiti opažanja s

terena u svrhu utvrđivanja rasprostranjenosti vrsta *Juniperus communis*, *J. oxycedrus* i *J. phonicea*.

U sklopu cjelokupnog kartiranja flore i pojedinih stanišnih tipova pogodnih za vrstu potrebno je utvrditi i areal rasprostranjenosti Skopolijeve gušarke. Glavna prijetnja joj je gubitak otvorenih staništa zbog sukcesije, ali kako je ona ipak prvenstveno vezana za kamenita staništa (pukotine stijena, rastrošene stijene i točila), a tek onda za travnjake, populacije su uglavnom slabo pogođene sukcesijom.

Postojeći interni popisi biljnih i životinjskih vrsta nisu konačni, zato nisu ni dani u preglednim tablicama u ovom Planu jer ih je potrebno prethodno revidirati i ažurirati posebice u pogledu ugroženih i zaštićenih vrsta. Za to je potreban duži vremenski period stoga je u Planu predviđena i ova aktivnost u okviru očuvanja nedovoljno poznatih značajnih vrsta.

Povećanje broja posjetitelja potencijalna je prijetnja zaštiti i očuvanju prirodnih vrijednosti stoga je posjećivanje i razgledavanje potrebno pomno planirati kao i održivo korištenje, a posebno izgradnju i uređenje posjetiteljskih sadržaja u zonama rasprostranjenosti važnih stanišnih tipova i vrsta.

Pojedinačna istraživanja s ciljem inventarizacije Parka se provode posljednjih 16 godina, ali na žalost prilikom dosta istraživanja novijeg datuma nisu uzeti u obzir do sada objavljeni radovi svih autora, te brojna terenska opažanja pojedinih stručnjaka koji dobro poznaju područje, a što dovodi do značajnih odstupanja i pogrešnih smjernica za očuvanje i zaštitu pojedinih vrsta i staništa. Zbog nedostatka sistematiziranih podataka i sustavnih istraživanja, za potpunu sliku stanja na terenu je potrebno provesti niz istraživanja kako bi se dobio kompletan uvid u postojeće stanje prirodnih vrijednosti Parka. Nužno je provjeriti i revidirati stare spoznaje te doći do novih i tako osigurati osnovni preduvjet za ispravno upravljanje područjem s ciljem očuvanja postojećih vrijednosti.

šifra podtema

AA	Beskralješnjaci
AB	Ptice
AC	Sisavci (šišmiši, dinarski voluhar, vuk, divlja mačka, medvjed)
AD	Vodozemci i gmazovi (herpetofauna)
AE	Gljive
AF	Endemične vrste i zajednice flore (uključuje i posebno vrijedna botanička područja)
AG	Travnjaci
AH	Stjenovita staništa
AI	Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu
AJ	Posebno vrijedna područja šumske vegetacije (šume dalmatinskog crnog bora, bukove šume, šume jele, rezervati šumske vegetacije)
AK	Planinske i borealne vrištine
AL	Sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi i Mediteranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.)
AM	Značajne vrste i staništa koja je potrebno istražiti
AN	Invazivne vrste
AO	Geobaština (špilje i jame zatvorene za javnost, speleološki objekti, posebna vrijedna geomorfološka područja, paleontološki vrijedna područja, hidrogeološka područja, morene i fluvioglacialni nanosi-karbonatna točila)
AP	Područja ekološke mreže Podbiokovlje te Biokovo i Rilić

ZAŠTITA I OČUVANJE PRIRODNE BAŠTINE (A)														
OPĆI CILJ: Očuvati prirodnu baštinu u njezinom sadašnjem stanju kroz provođenje mjera zaštite istovremeno provodeći istraživanja i aktivnosti u skladu s održivim razvojem.														
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: AA - Očuvati faunu beskralješnjaka u odnosu na stanje iz 2009., te staništa u odnosu na ciljeve očuvanja. INDIKATOR CILJA: Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja beskralješnjaka (brojnost i rasprostranjenost vrsta, procjena stanja populacije prisutnih špiljskih svojiti i dr.). Površina pogodnih staništa za pojedine vrste beskralješnjaka. Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja Natura 2000 speleoloških objekata (fizičko stanje špiljskih staništa, izmjera i praćenje mikroklimatskih parametara, prisutnost antropogenih utjecaja i zagađenja).														
AA1	Nastaviti istraživanja i monitoring faune leptira, posebice dalmatinskog okaša, danje medonjice i dalmatinskog uskršnjeg leptira.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
AA2	Istražiti i pratiti stanje populacija značajnih vrsta beskralješnjaka, posebice jelenka, alpske strizibube, hrastove strizibube i četveropjege cvilidrete.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
AA3	Provoditi biospeleološka istraživanja i monitoring Natura 2000 speleoloških objekata i podzemnih ekosustava.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AB - Očuvati pogodna staništa za održanje populacija ciljnih vrsta ptica u odnosu na ciljeve očuvanja, te za održanje značajne zimujuće populacije i nesmetan prelet tijekom selidbe za značajne vrste zimovalica i preletnica u odnosu na početna istraživanja. INDIKATOR CILJA: Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja (broj gnijezdećih parova, brojnost zimujuće populacije, broj preletnica).														
AB1	Istraživati i provoditi monitoring Natura 2000 i strogo zaštićenih vrsta ptica.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AC - Očuvati postojeće populacije i pogodna staništa za značajne vrste sisavaca u odnosu na početna istraživanja i na ciljeve očuvanja (šišmiši 2010., voluhar 2015., krški puh, vuk 2016., medvjed i divlja mačka). INDIKATOR CILJA: Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja (rasprostranjenost i brojnost vrsta - velike zvijeri, dinarski voluhar i krški puh, prisutnost šišmiša u skloništu, broj i vrsta objekata u kojima obitavaju šišmiši). Površina pogodnih staništa za značajne vrste sisavaca.														
AC1	Istraživati i provoditi monitoring velikih zvijeri.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, HŠ, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
AC2	Istraživati i provoditi monitoring populacije značajnih vrsta sisavaca, a posebice dinarskog voluhara i krškog puha.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
AC3	Istraživati i provoditi monitoring populacije šišmiša, posebice dugokrilog pršnjaka i velikouhog šišmiša.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Propisane mjere zaštite. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
AC4	Provoditi propisane mjere očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za sve vrste značajnih sisavaca	Izvještaji o provođenju mjera. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	2											VS, HŠ, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AD - Očuvati povoljna staništa i održati brojnost vrsta herpetofaune u odnosu na stanje iz 2014., te u odnosu na ciljeve očuvanja. INDIKATOR CILJA: Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja (prisutnost i brojnost vrsta herpetofaune, promjena u površini lokve koja je zarasla, dubina lokvi i količina mulja).														
AD1	Nastaviti istraživanja i monitoring herpetofaune, posebice mosorske gušterice i crvenkrpice.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
AD2	Održati postojeći broj aktivnih lokvi, kamenica, bunara i izvorišta u Parku redovitim održavanjem s ciljem očuvanja vrsta herpetofaune.	Broj održavanih aktivnih staništa herpetofaune prema tipu staništa.	1											VS, VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AE - Očuvati bioraznolikost gljiva u odnosu na preliminarne rezultate iz 2002. i početna istraživanja. INDIKATOR CILJA: Popis identificiranih vrsta gljiva.														
AE1	Istražiti raznolikost gljiva, a posebice provesti mikološka istraživanja u šumama jele.	Izvještaji istraživanja. Izvještaji monitoringa. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	2											VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AF - Očuvati florističku i vegetacijsku raznolikost, a posebice endemične vrste i zajednice u odnosu na početna istraživanja INDIKATOR CILJA: Kartirana flora, posebice endemične vrste i zajednice. Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja (rasprostranjenost vrsta, sastav zajednica i dr.).														
AF1	Provesti Inventarizaciju i kartiranje flore.	Izrađena floristička karta.	1											VSI, PPB
AF2	Provoditi monitoring endemičnih vrsta i značajnih zajednica flore.	Izvještaji monitoringa.	1											VSI, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: AG - Očuvati postojeće površine i povoljno stanje travnjaka (stanišnih tipova - 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, 62AO Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>), 6220* Eumediterranski travnjaci <i>Thero-Brachypodietea</i>) u odnosu na ciljeve očuvanja i na početna istraživanja. INDIKATOR CILJA: Površina travnjaka (stanišni tipovi planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, istočno submediteranski suhi travnjaci, eumediterranski travnjaci <i>Thero-Brachypodietea</i>). Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja (sastav zajednice, broj i omjeri vrsta i dr.). Praćenje provedbe mjera održavanja travnjaka (npr. mjere za sprječavanje sukcesije).														
AG1	Identificirati i valorizirati travnjake navedenih stanišnih tipova te izraditi plan za njihovo održavanje.	Baza podataka travnjaka. Plan održavanja travnjaka.	2											VSI, PPB
AG2	Provoditi mjere održavanja i monitoring travnjaka (npr. mjere za sprječavanje sukcesije) u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za ciljne i ostale značajne vrste i zajednice.	Izvještaji o provođenju mjera. Izvještaji monitoringa.	1											PPB, VS, VSI
AG3	Kartirati stanišni tip 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci te provesti analizu i praćenje stanja.	Karta staništa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka. Izvještaji monitoringa.	1											VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AH - Očuvati postojeće površine stjenovitih staništa (stanišnih tipova - 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietia rotundifolii</i> , 8140 Istočnomediterranska točila, 8210 Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom) i povoljne stanišne uvjete, posebice za razvoj vegetacije sveza <i>Peltarion alliaceae</i> , <i>Centaureo-Portenschlagiellion</i> i <i>Geranio-Anthriscetum fumarioidis</i> te reda <i>Drypetalia spinosae</i> u odnosu na ciljeve očuvanja i početna istraživanja. INDIKATOR CILJA: Površina stanišnog tipa. Broj provedenih aktivnosti uklanjanja drvenastih vrsta i očišćena površina. Veličina i smještaj zabranjenjih zona za penjanje, broj penjača u reguliranim zonama za penjanje, broj identificiranih ilegalnih penjača.														
AH1	Identificirati stupanj sukcesije na točilima na mjestima gdje je to moguće.	Baza podataka o točilima i stupnju njihove sukcesije.	2											VSI, PPB
AH2	Pratiti stanje i, prema potrebi, uklanjati drvenaste vrste koje umiruju točila na mjestima gdje je to moguće.	Izvještaji monitoringa. Broj i lokacije uklanjanja drvenastih biljaka.	3											VSI, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
AH3	Kartirati stanišni tip (8210 Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom) te provesti analizu i praćenje stanja.	Karta staništa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, HAOP, PPB
AH4	Nadzirati slobodno penjanje i utvrditi zone zabranjene za slobodno penjanje.	Propisana regulacija slobodnog penjanja i utvrđene zone zabranjene za penjanje (Pravilnik o zaštiti i očuvanju). Izvještaji o provedenim aktivnostima slobodnog penjanja.	2											VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AI - Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj otvorenih kserotermofilnih pionirskih zajednica na karbonatnom kamenitom tlu (stanišni tip 6110*) u odnosu na ciljeve očuvanja, te početna istraživanja i spriječiti vegetacijsku sukcesiju. INDIKATOR CILJA: Površina stanišnog tipa. Praćenje provedbe aktivnih mjera zaštite (podaci o sprječavanju vegetacijske sukcesije - aktivnosti, površina i dr.).														
AI1	Kartirati stanišni tip (6110* Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu) (kroz projekt planiran na nacionalnoj razini).	Karta staništa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, HAOP
AI2	Pratiti stanje stanišnog tipa (6110* Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu) i prema potrebi, provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.	Izvještaji monitoringa. Baza podataka o kserotermofilnim zajednicama i stupnju njihove sukcesije.	1											VSI, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AJ - Očuvati postojeće površine posebno vrijednih područja šumske vegetacije na području Parka u odnosu na početna istraživanja i na ciljeve očuvanja. INDIKATOR CILJA: Površine posebno vrijednih područja šumske vegetacije. Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja šume dalmatinskog crnog bora, bukovih šuma i šuma jele (sastav zajednica i dr.)														
AJ1	Analizirati i pratiti stanje važnih šumskih ekosustava, posebice šume dalmatinskog crnog bora, bukovih šuma i šuma jele.	Prikupljeni literaturni podaci. Uspostavljen monitoring važnih šumskih ekosustava. Izvještaji monitoringa.	2											VSI, HŠ, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
AJ2	Prikupiti podatke o provedenim istraživanjima i uspostaviti suradnju sa stručnim i znanstvenim institucijama po pitanjima zaštite važnih šumskih ekosustava.	Popis literature. Broj i tip zajedničkih aktivnosti.	2											VSI, HŠ, PPB
AJ3	Kartirati posebno značajne asocijacije šumskih zajednica (ass. <i>Ostryo-Abietetum</i> (Fukarek) Trinajstić 1983, <i>Rhamno-Abietetum</i> Fukarek 1958, <i>Doronico-Fagetum</i> Trinajstić 1983).	Karta staništa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	2											VSI, PPB, HŠ
SPECIFIČNI CILJ: AK - Očuvati postojeće površine planinskih i borealnih vriština (stanišni tip 4060) u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima, u odnosu na ciljeve očuvanja i na početna istraživanja. INDIKATOR CILJA: Površina stanišnog tipa. Rasprostranjenost vrsta (<i>Juniperus communis</i> ssp. <i>nana</i> , <i>Arctostaphylos uva-ursi</i> , <i>Genista radiata</i> i <i>Genista holopetala</i>).														
AK1	Kartirati stanišni tip 4060 Planinske i borealne vrištine i provesti analizu stanja.	Karta staništa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	2											VSI, HŠ, PPB
AK2	Pratiti stanje te bilježiti opažanja sa terena u svezi s rasprostranjenosti vrsta <i>Juniperus communis</i> ssp. <i>nana</i> , <i>Arctostaphylos uva-ursi</i> , <i>Genista radiata</i> i <i>Genista holopetala</i> .	Izvještaji monitoriga. Izvještaji opažanja s terena. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	2											VSI, HŠ, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AL - Očuvati postojeće sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi (stanišni tip 5130) i mediteranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp. (stanišni tip 5210) u odnosu na početna istraživanja i ciljeve očuvanja. INDIKATOR CILJA: Površina stanišnih tipova. Rasprostranjenost vrsta borovica (<i>Juniperus communis</i> , <i>J. oxycedrus</i> , <i>J. phonicea</i>).														
AL1	Kartirati stanišne tipove (sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi i mediteranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.) i provesti analizu stanja.	Karta staništa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	2											VSI, HŠ, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
AL2	Pratiti stanje te bilježiti opažanja sa terena u svrhu utvrđivanja rasprostranjenosti vrsta <i>Juniperus communis</i> , <i>J. oxycedrus</i> , <i>J. phonicea</i> .	Izveštaji monitoringa. Izveštaji opažanja s terena.	2											VSI, HŠ, PPB
SPECIFIČNI CILJ: AM - Osigurati očuvanje nedovoljno poznatih značajnih vrsta i staništa u odnosu na početna istraživanja. INDIKATOR CILJA: Popis nedovoljno poznatih značajnih vrsta i staništa. Popis predloženih i provedenih mjera očuvanja.														
AM1	Istraživati nedovoljno poznate značajne biljne i životinjske vrste te staništa.	Izveštaji istraživanja.	2											VSI, PPB
AM2	Ažurirati popise ugroženih i zaštićenih vrsta biljaka i životinja Parka	Popisi ugroženih i zaštićenih vrsta biljaka i životinja Parka	2											PPB
SPECIFIČNI CILJ: AN - Utvrditi, nadzirati i regulirati invazivne vrste na području Parka. INDIKATOR CILJA: Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja (rasprostranjenost i površina invazivnih vrsta). Praćenje provedbe aktivnih mjera zaštite (podaci o uklanjanju invazivnih vrsta - popis vrsta, aktivnosti, površina i dr.).														
AN1	Prikupiti postojeće literaturne podatke o invazivnim stranim biljnim vrstama te izraditi popis invazivnih vrsta za Biokovo.	Popis literature i popis vrsta.	2											PPB
AN2	Kartirati rasprostranjenost invazivnih vrsta i identificirati površine koje su njima prekrivene.	Karta rasprostranjenosti invazivnih vrsta. Površine prekrivene invazivnih vrstama.	2											PPB, VSI
AN3	Izraditi plan uklanjanja invazivnih vrsta i provoditi planirane mjere i monitoring invazivnih vrsta u suradnji s drugim sektorima.	Plan uklanjanja invazivnih vrsta. Izveštaji o provedbi planiranih mjera. Izveštaji monitoringa.	2											HŠ, PPB, VSI
SPECIFIČNI CILJ: AO - Dodatno istražiti, vrednovati i očuvati geobaštinu Parka u odnosu na početna istraživanja 2002. godine INDIKATOR CILJA: Popis i stanje geobaštine (geolokaliteti, minerali, stijene, fosili i dr.). Promjene utvrđenih parametara praćenja stanja speleoloških objekata (istraživanje, speleogeneza, katastar speleoloških objekata, izmjera i praćenje mikroklimatskih parametara, prisutnost antropogenih utjecaja i zagađenja).														
AO1	Nastaviti inventarizaciju i vrednovati geološku baštinu.	Popis geološke baštine. Podaci o geološkoj baštini uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
A02	Očuvati i konzervirati vrijedne geološke i geomorfološke lokalitete.	Broj očuvanih i konzerviranih vrijednih geoloških i geomorfoloških lokaliteta.	1											VSI, PPB
A03	Provoditi speleološka istraživanja nedovoljno istraženih i neistraženih područja.	Izvještaji istraživanja. Podaci su uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
A04	Provoditi monitoring speleoloških objekata.	Izvještaji monitoringa. Podaci uneseni u GIS bazu podataka.	1											VSI, PPB
A05	Izraditi bazu podataka o georaznolikosti Parka (kartu i katalog georaznolikosti, kartu i katalog/atlas minerala, stijena, fosila, speleoloških objekata i dr.).	Redovito ažurirana baza podataka.	3											PPB
A06	Izraditi geološki stup na lokalitetu Ravna Vlačka.	Izrađen i postavljen geološki stup.	2											VSI, VS, PPB
A07	Nadzirati pristup jamama i špiljama te uspostaviti bazu podataka aktivnosti u speleološkim objektima kao i nadzirati onečišćenje speleoloških objekata ilegalnim odlaganjem otpada.	Evidencija speleoloških aktivnosti. Uspostavljena baza podataka. Broj očišćenih speleoloških objekata.	1											PPB
A08	Istražiti mogućnost i započeti s pripremama za uključivanje Parka u UNESCO program Geoparkova.	Izvještaj o mogućnostima uključivanja Parka u UNESCO program Geoparkova. Ovisno o izvještaju, provesti proces uključivanje Parka u UNESCO program Geoparkova.	3											VS, PPB
A09	Potaknuti aktivnosti za proglašenje lokaliteta Dubci paleontološkim spomenikom prirode.	Lokalitet Dupci proglašen paleontološkim spomenikom prirode.	3											MZOE, VSI, PPB
A010	Uspostaviti suradnju vezano za kontinuirano praćenje i prikupljanje meteoroloških podataka na vrhu Sv. Jure.	Redovito dobivanje meteoroloških podataka (dnevno). Tip dobivenih meteoroloških podataka.	2											VSI, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: AP - Osigurati primjereno upravljanje područjima ekološke mreže Podbiokovolje te Biokovo i Rilić. INDIKATOR CILJA: Način upravljanja (izrada i provedba plana upravljanja, suradnje, godišnja izvješća).														
AP1	Izraditi plan upravljanja područjima ekološke mreže Podbiokovlje te Biokovo i Rilić.	Izrađen plan.	1											HAOP, MZOE, VS, PPB
AP2	Provoditi plan upravljanja za Podbiokovlje te Biokovo i Rilić za vrijeme trajanja Plana.	Broj i popis odrađenih aktivnosti (godišnja izvješća).	1											HAOP, MZOE, VS, PPB

Tablica 16: Ciljevi i mjere očuvanja za ciljne vrste i stanišne tipove područja ekološke mreže Natura 2000.

Identifikacijski broj područja	Naziv područja	Hrvatski naziv vrste / hrvatski naziv staništa	Znanstveni naziv vrste / Šifra stanišnog tipa	Cilj očuvanja	Osnovne mjere	Upravno područje	Broj aktivnosti
HR5000030	Biokovo	Sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi	5130	Očuvane sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi	Mjere nisu potrebne;	zaštita prirode	AL1, AL2
HR5000030	Biokovo	Mediterranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.	5210	Očuvane mediteranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.	Mjere nisu potrebne;	zaštita prirode	AL1, AL2
HR5000030	Biokovo	Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci	6170	Očuvano 70 ha postojeće površine stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Poljoprivredu, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja - operacija Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti;	poljoprivre da; zaštita prirode	AG1, AG2, AG3, GB4, GB5
HR5000030	Biokovo	Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci	6170	Očuvano 70 ha postojeće površine stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj zajednica planinskih rudina kitajbelovog šaša i alpske sunčanice (As. <i>Carici kitaibelianae</i> - <i>Helianthemum alpestris</i>) i planinskih rudina biokovskog zvonca i uskolisne šašike (As. <i>Edraiantho pumilio</i> - <i>Seslerietum juncifoliae</i>);	zaštita prirode	AG1, AG2, AG3, GB1

HR5000030	Biokovo	Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)	62A0	Očuvano 5100 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja - operacija Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti;	poljoprivreda; zaštita prirode	AG1, AG2, GB4, GB5
HR5000030	Biokovo	Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)	62A0	Očuvano 5100 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj sveza <i>Saturejon subspicatae</i> i <i>Chrysopogoni-Koelerion splendentis</i> te zajednica travnjaka uskolisne šašike i šaša crljenike (As. <i>Seslerio-Caricetum humilis</i>), kamenjarskih pašnjaka šaša crljenike i žute kraške zečine (As. <i>Carici-Centaureetum rupestris</i>), kamenjara uspravnog ovsika i isprekidane šašike (As. <i>Bromo-Seslerietum interruptae</i>), kamenjara primorskog kovilja i šaša crljenike (As. <i>Stipo-Caricetum humilis</i>); kamenjarskih travnjaka biokovskog kozlinca i velike šašike (As. <i>Astragalo-Seslerietum robustae</i>);	zaštita prirode	AG1, AG2, GB1
HR5000030	Biokovo	Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	8120	Očuvano 27 ha postojeće površine stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj vegetacije reda <i>Drypetalia spinosae</i> ;	zaštita prirode	AH1, AH2, AN2, AN3
HR5000030	Biokovo	Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	8120	Očuvano 27 ha postojeće površine stanišnog tipa	U slučaju izražene sukcesije, gdje god je moguće, uklanjati drvenaste vrste koje umiruju točila;	zaštita prirode	AH1, AH2
HR5000030	Biokovo	Istočnomediteranska točila	8140	Očuvano 350 ha postojeće površine stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj vegetacije sveze <i>Peltarion alliaceae</i> ;	zaštita prirode	AH1, AH2

HR5000030	Biokovo	Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom	8210	Očuvano 1350 ha postojeće površine stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj vegetacije sveze <i>Centaureo-Portenschlagiellion</i> ;	zaštita prirode	AH1, AH2, AH3, AH4
HR5000030	Biokovo	Špilje i jame zatvorene za javnost	8310	Očuvana 24 speleološka objekta koja odgovaraju opisu stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete u registriranim objektima (tama, vlažnost, prozračnost, fizikalni i kemijski uvjeti, količina vode i vodni režim);	zaštita prirode	AA3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, AO7, AC3
HR5000030	Biokovo	Špilje i jame zatvorene za javnost	8310	Očuvana 24 speleološka objekta koja odgovaraju opisu stanišnog tipa	Ne dopustiti komercijalno korištenje registriranih speleoloških objekata;	zaštita prirode	AA3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, AO7, AC3
HR5000030	Biokovo	Špilje i jame zatvorene za javnost	8310	Očuvana 24 speleološka objekta koja odgovaraju opisu stanišnog tipa	Ne dopustiti uređenje speleoloških objekata posjetiteljskom infrastrukturom;	zaštita prirode	AA3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, AO7, AC3
HR5000030	Biokovo	Planinske i borealne vrištine	4060	Očuvano 120 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj vegetacije pretplaninske klekovine - sastojine patuljaste borovice i sastojine medvjetke (<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>) te sastojine u kojima dominira zrakasta žutilovka (<i>Genista radiata</i>);	zaštita prirode	AK1, AK2
HR5000030	Biokovo	Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu	6110*	Očuvane otvorene površine i karakteristične pionirske vrste	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj kserotermofilnih zajednica;	zaštita prirode	AI1, AI2

HR5000030	Biokovo	Eumediterranski travnjaci <i>Thero-Brachypodietea</i>	6220*	Očuvano 150 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja - operacija Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti;	poljoprivreda; zaštita prirode	AG1, AG2, GB4, GB5
HR5000030	Biokovo	Eumediterranski travnjaci <i>Thero-Brachypodietea</i>	6220*	Očuvano 150 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj vegetacije sveze <i>Cymbopogo-Brachypodion retusi</i> ;	zaštita prirode	AG1, AG2, GB1
HR5000030	Biokovo	(Sub-) mediteranske šume endemičnog crnog bora	9530*	Očuvano 760 ha postojeće površine stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete za razvoj šuma dalmatinskog crnog bora s klečicom (As. <i>Junipero sibiricae-Pinetum dalmaticae</i>);	šumarstvo; zaštite prirode	AJ1, AJ2, GC1, GC4
HR5000030	Biokovo	jelenak	<i>Lucanus cervus</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s borovim sastojinama i autohtonom vegetacijom degradiranog tipa te s dovoljno krupnih panjeva, odumirućih ili svježe odumrlih stabala za razvoj i prehranu ličinki)	Očuvati povoljne stanišne uvjete u šumskim ekosustavima za očuvanje vrste;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	jelenak	<i>Lucanus cervus</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s borovim sastojinama i autohtonom vegetacijom degradiranog tipa te s dovoljno krupnih panjeva, odumirućih ili svježe odumrlih stabala za razvoj i prehranu ličinki)	Osigurati da u šumi bude stalno zastupljeno najmanje 3% od odumrle ili odumiruće drvne mase;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5

HR5000030	Biokovo	jelenak	<i>Lucanus cervus</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s borovim sastojinama i autohtonom vegetacijom degradiranog tipa te s dovoljno krupnih panjeva, odumirućih ili svježe odumrlih stabala za razvoj i prehranu ličinki)	U gospodarskim šumama (izuzev kultura i plantaža) nakon sječe ostavljati minimalno 50% panjeva;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	alpiska strizibuba	<i>Rosalia alpina*</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (topla i osunčana šumska staništa s dovoljno svježe odumrlih ili posječenih stabala krupnijih dimenzija)	Očuvati povoljne stanišne uvjete u šumskim ekosustavima za očuvanje vrste;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	alpiska strizibuba	<i>Rosalia alpina*</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (topla i osunčana šumska staništa s dovoljno svježe odumrlih ili posječenih stabala krupnijih dimenzija)	Osigurati da u šumi bude stalno zastupljeno najmanje 3% od odumrle ili odumiruće drvne mase;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	hrastova strizibuba	<i>Cerambyx cerdo</i>	Očuvano 5600 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s hrastom, veće površine panjača i šikara hrasta medunca)	Očuvati povoljne stanišne uvjete u šumskim ekosustavima za očuvanje vrste;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	hrastova strizibuba	<i>Cerambyx cerdo</i>	Očuvano 5600 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s hrastom, veće površine panjača i šikara hrasta medunca)	Očuvati ravnomjerni udio hrastovih sastojina starijih od 80 godina;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5

HR5000030	Biokovo	velika četveropjega cvilidreta	<i>Morimus funereus</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)	Očuvati povoljne stanišne uvjete u šumskim ekosustavima za očuvanje vrste;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	velika četveropjega cvilidreta	<i>Morimus funereus</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)	Osigurati da u šumi bude stalno zastupljeno najmanje 3% od odumrle ili odumiruće drvne mase;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	velika četveropjega cvilidreta	<i>Morimus funereus</i>	Očuvano 10200 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)	U gospodarskim šumama (izuzev kultura i plantaža) nakon sječe ostavljati minimalno 50% panjeva;	šumarstvo; zaštite prirode	AA2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	crvenkrpica	<i>Zamenis situla</i>	Očuvano 10300 ha pogodnih staništa za vrstu (otvorena, sunčana i suha staništa, osobito kamenita i stjenovita staništa s nešto vegetacije koja imaju dovoljno zaklona i potencijalnih skrovišta poput rijetke makije i gariga,	Očuvati povoljne stanišne uvjete na otvorenim, sunčanim, i suhim, kamenitim i stjenovitim područjima za očuvanje vrste;	zaštite prirode	AD1

				kamenjarskih livada i pašnjaka, suhozida; obradive površine: vinogradi, vrtovi, maslinici)			
HR5000030	Biokovo	crvenkrpica	<i>Zamenis situla</i>	Očuvano 10300 ha pogodnih staništa za vrstu (otvorena, sunčana i suha staništa, osobito kamenita i stjenovita staništa s nešto vegetacije koja imaju dovoljno zaklona i potencijalnih skrovišta poput rijetke makije i gariga, kamenjarskih livada i pašnjaka, suhozida; obradive površine: vinogradi, vrtovi, maslinici)	Poticati tradicionalnu poljoprivredu;	poljoprivre da; zaštite prirode	AD1, GB1, GB2, GB4, GB5
HR5000030	Biokovo	crvenkrpica	<i>Zamenis situla</i>	Očuvano 10300 ha pogodnih staništa za vrstu (otvorena, sunčana i suha staništa, osobito kamenita i stjenovita staništa s nešto vegetacije koja imaju dovoljno zaklona i potencijalnih skrovišta poput rijetke makije i gariga, kamenjarskih livada i pašnjaka, suhozida; obradive površine: vinogradi, vrtovi, maslinici)	U planove izgradnje cestovne infrastrukture potrebno je ugraditi smjernice za izradu cestovnih prijelaza;	promet; prostorno planiranje; zaštite prirode	AD1
HR5000030	Biokovo	dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Očuvana migracijska kolonija od minimalno 3000 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito špilja Jamina) i pogodna lovna staništa (bjelogorična šumska staništa bogata strukturama, rubovi šuma, nizinska šumska i grmljem / makijom / šikarom	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem šumskih staništa, drvoreda i otvorenih lokvi te ograničiti uporabu sredstava za zaštitu bilja;	poljoprivre da; šumarstvo; zaštita prirode	AC3, AC4, AD2, GB6, GC1, GC5

				obrasla staništa, stari voćnjaci i maslinici)			
HR5000030	Biokovo	dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Očuvana migracijska kolonija od minimalno 3000 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito špilja Jamina) i pogodna lovna staništa (bjelogorična šumska staništa bogata strukturama, rubovi šuma, nizinska šumska i grmljem / makijom / šikarom obrasla staništa, stari voćnjaci i maslinici)	Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u podzemnim objektima te na ulaznim dijelovima špilje ne postavljati vrata s horizontalnim prečkama;	zaštita prirode	AC3, AC4
HR5000030	Biokovo	dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Očuvana migracijska kolonija od minimalno 3000 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito špilja Jamina) i pogodna lovna staništa (bjelogorična šumska staništa bogata strukturama, rubovi šuma, nizinska šumska i grmljem / makijom / šikarom obrasla staništa, stari voćnjaci i maslinici)	Ne osvjetljivati ulaze u skloništa šišmiša;	zaštita prirode	AC3, AC4
HR5000030	Biokovo	velikouhi šišmiš	<i>Myotis bechsteinii</i>	Očuvana populacija te očuvana skloništa i 10200 ha pogodnih lovnih staništa (šumska staništa u kojima je visoka strukturiranost i zastupljenost starijih dobnih razreda drveća te drveća s dupljama, rubovi šuma i šumske čistine)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem visoko strukturiranih šuma, prirodnih starijih šumskih sastojina, ostavljanjem pojedinačnih starijih stabala s dupljama, drvoreda i održavanjem otvorenih lokvi te ograničiti uporabu sredstava za zaštitu bilja;	šumarstvo; zaštite prirode	AC3, AC4, AD2, GB6, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	velikouhi šišmiš	<i>Myotis bechsteinii</i>	Očuvana populacija te očuvana skloništa i 10200 ha pogodnih lovnih staništa	U slučaju sječe (sanacija, održavanje šumskih površina uz staze, puteve, vidikovce i	šumarstvo; zaštite prirode	AC3, AC4, GC1, GC5

				(šumska staništa u kojima je visoka strukturiranost i zastupljenost starijih dobnih razreda drveća te drveća s dupljama, rubovi šuma i šumske čistine)	objekte), prilikom doznake ostaviti stabla s dupljama za koja je utvrđeno da se u njima nalaze kolonije vrste;		
HR5000030	Biokovo	velikouhi šišmiš	<i>Myotis bechsteinii</i>	Očuvana populacija te očuvana skloništa i 10200 ha pogodnih lovnih staništa (šumska staništa u kojima je visoka strukturiranost i zastupljenost starijih dobnih razreda drveća te drveća s dupljama, rubovi šuma i šumske čistine)	Očuvati strukturnu raznolikost šuma s najmanje 30% udjela stabala prsnog promjera iznad 30 cm, a pogotovo stabala s pukotinama u kori i dupljama;	šumarstvo; zaštite prirode	AC3, AC4, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	velikouhi šišmiš	<i>Myotis bechsteinii</i>	Očuvana populacija te očuvana skloništa i 10200 ha pogodnih lovnih staništa (šumska staništa u kojima je visoka strukturiranost i zastupljenost starijih dobnih razreda drveća te drveća s dupljama, rubovi šuma i šumske čistine)	Provoditi mjere očuvanja stanišnog tipa 8310;	zaštite prirode	AA3, AC3, AC4, AO3 AO4, AO5, AO7
HR5000030	Biokovo	velikouhi šišmiš	<i>Myotis bechsteinii</i>	Očuvana populacija te očuvana skloništa i 10200 ha pogodnih lovnih staništa (šumska staništa u kojima je visoka strukturiranost i zastupljenost starijih dobnih razreda drveća te drveća s dupljama, rubovi šuma i šumske čistine)	Podržavati čistine unutar šume (livade, pašnjake i dr.) i njihove grmolike rubne površine te stajaće vode;	šumarstvo; zaštite prirode	AC3, AC4, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	vuk	<i>Canis lupus*</i>	Očuvana 2 čopora i očuvana pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa)	Očuvati povoljne stanišne uvjete;	zaštite prirode	AC1, AC4, CB4, GC2, GC6

HR5000030	Biokovo	vuk	<i>Canis lupus*</i>	Očuvana 2 čopora i očuvana pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa)	Prilikom planiranja cestovne infrastrukture, prema potrebi osigurati izgradnju prijelaza za divlje životinje (zelenih mostova);	promet; prostorno planiranje; zaštite prirode	AC1, AC4, CB4
HR5000030	Biokovo	vuk	<i>Canis lupus*</i>	Očuvana 2 čopora i očuvana pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa)	Očuvati postojeću zelenu cestovnu infrastrukturu (zeleni mostovi i prolazi ispod prometnica);	promet; zaštite prirode	AC1, AC4, CB4
HR5000030	Biokovo	vuk	<i>Canis lupus*</i>	Očuvana 2 čopora i očuvana pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa)	Ne dopustiti ograđivanje lovišta niti značajnije ograđivanje drugih posjeda radi sprečavanja fragmentacije staništa;	lovstvo; zaštite prirode	AC1, AC4, CB4, GC2, GC6
HR5000030	Biokovo	vuk	<i>Canis lupus*</i>	Očuvana 2 čopora i očuvana pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa)	Sanirati postojeća odlagališta otpada te ne dopustiti ilegalno odlaganje otpada na području;	zaštite prirode	AC1, AC4, CB3, CB4
HR5000030	Biokovo	Skopolijeva gušarka	<i>Arabis scopoliana</i>	Očuvano 1450 ha pogodnih staništa za vrstu (pukotine vapnenačkih stijena u pojasu planinskih rudina, pretplaninski i planinski pašnjaci, točila pretplaninskog i planinskog pojasa)	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja - operacija Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti;	poljoprivre da; zaštite prirode	AM1, AM2, GB4, GB5
HR5000030	Biokovo	Skopolijeva gušarka	<i>Arabis scopoliana</i>	Očuvano 1450 ha pogodnih staništa za vrstu (pukotine vapnenačkih stijena u pojasu planinskih rudina, pretplaninski i planinski pašnjaci, točila pretplaninskog i planinskog pojasa)	Očuvati povoljne stanišne uvjete na kamenitim staništima (pukotine stijena, rastrošene stijene i točila) te travnjacima;	zaštite prirode	AH1, AG1, AG2, DA1, DA3
HR5000030	Biokovo	mosorska gušterica	<i>Dinarolacerta mosorensis</i>	Očuvano 9300 ha pogodnih staništa za vrstu (gola i krševita staništa s malo vegetacije, makije, rubovi	Očuvati povoljne stanišne uvjete spriječavanjem fragmentacije i uništavanja staništa;	zaštita prirode	AD1

				šuma i suhozidi na višim nadmorskim visinama)			
HR5000030	Biokovo	dinarski voluhar	<i>Dinaromys bogdanovi</i>	Očuvano 7700 ha pogodnih staništa za vrstu (djelomično otvorena krševita staništa)	Očuvati povoljne stanišne uvjete na krškim područjima s izraženim krškim oblicima: škrape, vrtače, sipari;	zaštita prirode	AC2, DA8
HR5000030	Biokovo	dinarski voluhar	<i>Dinaromys bogdanovi</i>	Očuvano 7700 ha pogodnih staništa za vrstu (djelomično otvorena krševita staništa)	Ne dopustiti pošumljavanje otvorenih staništa četinjačama;	šumarstvo; zaštita prirode	AC2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	dinarski voluhar	<i>Dinaromys bogdanovi</i>	Očuvano 7700 ha pogodnih staništa za vrstu (djelomično otvorena krševita staništa)	Ne dopustiti širenje šmrike (<i>Juniperus oxycedrus</i>) na otvorena krševita staništa pogodna za vrstu;	zaštita prirode	AC2, GC1, GC5
HR5000030	Biokovo	dalmatinski okaš	<i>Proterebia afra dalmata</i>	Očuvano 345 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi travnjaci i vapnenački kamenjari s grmovima borovice (<i>Juniperus oxycedrus</i>) na sjevernim padinama planine do 700 m nadmorske visine uključujući lokalitete važne za vrstu: prostor na Cesti križnog puta od Rastovca do crpne vodne stanice, područje Stanića, prostor od Brzica do Kaoca, područje Turića i Turije i padine iza lokve na Turiji)	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz mjeru Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja - operacija Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti;	poljoprivre da; zaštite prirode	AA1, DA6, GB4, GB5
HR5000030	Biokovo	dalmatinski okaš	<i>Proterebia afra dalmata</i>	Očuvano 345 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi travnjaci i vapnenački kamenjari s grmovima borovice (<i>Juniperus oxycedrus</i>) na sjevernim padinama planine do 700 m nadmorske visine uključujući lokalitete važne za vrstu:	Ne dopustiti izolaciju, fragmentaciju i uništavanje staništa građevinskim radovima i izgradnjom prometnica;	zaštita prirode	AA1

				prostor na Cesti križnog puta od Rastovca do crpne vodne stanice, područje Stanića, prostor od Brzica do Kaoca, područje Turića i Turije i padine iza lokve na Turiji)			
HR5000030	Biokovo	danja medonjica	<i>Euplagia quadripunctaria</i> *	Očuvano 600 ha pogodnih staništa za vrstu (termofilna staništa uz šumske puteve, rubove šuma, vrištine, zarasle travnjačke površine, šuma i šikara crnog graba koja započinje na gornjoj granici bjelograbovih šuma i šikara, a završava s bukovim šumama na 1200 metara nadmorske visine te ogoljele površine sa stijenama, kamenim blokovima i kamenim kršom u najvišem pojasu)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste;	zaštita prirode	AA1, DA1, DA3, DA6
HR5000030	Biokovo	danja medonjica	<i>Euplagia quadripunctaria</i> *	Očuvano 600 ha pogodnih staništa za vrstu (termofilna staništa uz šumske puteve, rubove šuma, vrištine, zarasle travnjačke površine, šuma i šikara crnog graba koja započinje na gornjoj granici bjelograbovih šuma i šikara, a završava s bukovim šumama na 1200 metara nadmorske visine te ogoljele površine sa stijenama, kamenim blokovima i kamenim kršom u najvišem pojasu)	Prilikom provedbe šumskogospodarskih radova održavati rubove šuma i grmoliku vegetaciju	šumarstvo; zaštita prirode	AA1, GC1, GC5

Napomena: * prioritetni stanišni tip i vrsta

Ciljevi očuvanja i osnovne mjere očuvanja ptica u području očuvanja značajnom za ptice broj **HR1000030 - Biokovo i Rilić** navedeni su u Prilogu I Pravilnika o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže (NN 15/2014). Tijekom izrade plana upravljanja za Biokovo i Rilić će se ažurirati osnovne mjere očuvanja ptica te, prema potrebi, definirati i dodatne mjere.

TEMA B: Zaštita i očuvanje kulturno-povijesne baštine

O dugoj povijesti čovjekova prisustva, djelovanja i suživota s planinom svjedoče brojni arheološki lokaliteti, kamene ilirske gomile, pastirski stanovi, kaštel i sakralni objekti, koji posjetiteljima pružaju uvid u bogato kulturno nasljeđe Parka. Osim materijalnom kulturnom baštinom, Biokovo je bogato i nematerijalnom kulturnom baštinom, pradačnim običajima i vjerovanjima, pričama i legendama koje su se transformirale i očuvale usmenom predajom kroz duga vremena.

Zbog raznih ekonomskih i društvenih čimbenika, koji su se odvijali tijekom 20. st. i početkom 21. st., veliki dio stanovništva je napustio ovaj prostor i specifičnu kulturu življenja te se okrenuo modernom načinu života. Upravo veliki odljev stanovništva iz Zabiokovlja prouzrokovalo je opustošenje ovog područja i nestajanje nekadašnje kulture življenja. Kako bi se spriječilo da ona u potpunosti nestane, potrebno ju je revitalizirati i na adekvatan način javnosti prikazati njenu vrijednost i značaj za čitav taj prostor.

Veliki Godinje je zaseok Raščana i biser pučke arhitekture i tradicijskog načina života, a zbog svoje jedinstvenosti i očuvanosti proglašen je zaštićenim kulturnim dobrom. Raščane se u pisanim dokumentima prvi put spominju u Kreševskoj povelji 12. kolovoza 1434. godine. Svake godine u Velikom Godinju održava se manifestacija „Tragom tradicije i pučke arhitekture“ gdje se posjetitelji upoznaju s običajima Zabiokovlja.

U Parku se nalazi i „Poučna povijesna staza Topnički put“, gdje se posjetitelji upoznaju s povijesnim značenjem Prvog svjetskog rata na ovom području.

Najznačajniji dijelovi kulturne baštine u Parku su ostaci planinskih stočarskih stanova i staja - sklopova: Podglogovik, Stratinovac, Lemišini doci, Mali vrh, Radića stanovi, Pod Sv. Nikolom itd., u koje se stanovništvo sa svojim blagom (stokom) zaklanjalo za nevremena te ostavljalo alat za obradu dolaca i uzgoj nadaleko poznatog biokovskog krumpira. Danas pojedini obnovljeni stanovi imaju svoju nekadašnju svrhu, dok se ostali koriste kao vikendice.

Na Biokovu je zabilježeno oko 30 sakralnih objekata (crkvice i kapelice) i oko 80 sakralnih lokaliteta. Crkvice Sv. Jure na istoimenom vrhu, crkva je na najvišoj nadmorskoj visini u Hrvatskoj. Crkva je trenutno u lošem stanju te joj je potrebna obnova. Osim te crkve na Biokovu nalazimo i novovjekovnu crkvu Sv. Ilije podignutu u 19. stoljeću na predjelu Staza koju je JU rekonstruirala 2005. godine u suradnji s konzervatorskom odjelom u Splitu te crkvu Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima, čiju obnovu JU planira pokrenuti.

Također, u Parku se nalaze i groblja, kameni tumuli ili gomile. Najbrojnije su skupine tumula na rubnim dijelovima Biokova, na području Gornjih Brela, na području Staze te između Staze i Saranča. Tijekom provedbe Plana JU planira pokrenuti istraživanje, vrednovanje i zaštitu pojedinih tumula.

Unutar Parka posebnu pažnju zavrjeđuju Stećci, kameni nadgrobni spomenici iz 14. i 15. stoljeća. Posebno su brojni na prostoru Grabovca i Zagvozda, a među najljepšim je onaj na Vukovu grebu, na zapadnom ulazu u Zagvozd. Tijekom provedbe Plana JU planira pokrenuti zaštitu lokaliteta na kojima se stećci nalaze.

Cijelo područje Parka nedovoljno je istraženo. Zbog nedostatka djelatnika za samostalno provođenje planiranih aktivnosti u suradnji s nadležnim institucijama potrebno je provesti istraživanja radi evidencije, adekvatne zaštite, očuvanja i prezentacije krajobrazne i kulturne baštine. Navedene aktivnosti biti će razrađene i konkretizirane na godišnjoj razini kroz GP. Dosad nije vođena evidencija ciljanih posjetitelja kulturne baštine jer se statistički podaci odnose isključivo na posjetitelje koji su kupili ulaznicu na ulaznoj recepciji.

Aktivnostima planiranim ovim Planom planira se očuvati kulturno-povijesnu baštinu, zaštititi lokalitete od posebne kulturno-povijesne važnosti te ih što bolje prezentirati.

šifra podtema

BA Kulturno-povijesna baština

ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE (B)														
OPĆI CILJ: Očuvati kulturno-povijesnu baštinu provođenjem valorizacije, obnove i zaštite pod stručnim nadzorom, istovremeno promičući svijest o kulturno-povijesnim vrijednostima parka.														
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: BA - Zaštititi, obnoviti i očuvati kulturno-povijesne vrijednosti Parka (značajne arheološke, sakralne, fortifikacijske i ostale povijesne lokalitete i nematerijalnu kulturnu baštinu) u suradnji s nadležnim institucijama u odnosu na početna stanja. INDIKATOR CILJA: Popis i stanje očuvanih lokaliteta. Stupanj informiranosti lokalne zajednice i posjetitelja o kulturno-povijesnoj baštini.														
BA1	Rekognosticirati i valorizirati arheološke lokalitete u Parku i pokrenuti detaljno istraživanje najvažnijih lokaliteta.	Rekognoscirani arheološki lokaliteti uneseni u GIS bazu. Opisani arheološki lokaliteti. Broj pokrenutih istraživanja najvažnijih lokaliteta.	1											KOST, VSI, MK, PPB
BA2	Istražiti i opisati nepokretna kulturna dobra te valorizirati i provesti proceduru zaštite i obnove najvrjednijih dobara.	Popis i opis nepokretnih kulturnih dobara. Broj izrađenih projekata sanacije i obnovljenih najvrjednijih dobara.	1											KOST, VSI, MK, PPB
BA3	Istražiti i opisati nematerijalna kulturna dobra te valorizirati i provesti proceduru zaštite najvrjednijih dobara.	Popis i opis nematerijalnih kulturnih dobara. Broj pokrenutih procedura zaštite.	2											KOST, VSI, MK, PPB

TEMA C: Suradnja s lokalnom zajednicom

Jedna od najvećih vrijednosti Parka i područja koje gravitira Parku je lokalno stanovništvo koje svojim djelovanjem znatno utječe na prirodne i krajobrazne vrijednosti ovoga kraja.

Većina lokalnog stanovništva živi u primorskim naseljima van granica Parka, ali je direktno (kroz obnavljanje pastirskih stanova te ekstenzivno bavljenje poljoprivredom i stočarstvom), ili indirektno (kroz turizam) vezana uz Park. U ruralnim naseljima na području Parka zbog sve prisutnije depopulacije živi stanovništvo starije životne dobi. Mlađe, radno aktivno stanovništvo, zbog nedostatka adekvatnog zaposlenja bilo je prisiljeno otići u veća urbana mjesta i na taj način ostvariti životnu egzistenciju. Odlazak stanovništva bio je popraćen opadanjem društvene infrastrukture tako da je danas broj škola, zdravstvenih ustanova, kulturnih i sportskih sadržaja sveden na nulu. Zbog toga je potrebno potaknuti razvoj održivih gospodarskih djelatnosti kako bi se stvorili uvjeti za povratak ljudi na to područje te poboljšao život postojećeg stanovništva. U tom cilju JU svake godine u suradnji s lokalnom zajednicom organizira niz manifestacija (Eko-etno Zagvozđ, Tragom tradicije i pučke arhitekture, Sveta misa u crkvi Sv. Ilije na Stazi, Međunarodna brdska utrka Makarska-Vošac, Biciklistička utrka Makarska-Sv. Jure) kako bi se prezentiralo vrijednosti tradicijskih djelatnosti lokalne zajednice te potaknuo razvoj seoskog turizma i povratak tradicijske proizvodnje.

šifra podtema

- CA Ruralni razvoj i autohtoni proizvodi
- CB Suradnja Parka i lokalne zajednice

SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM (C)														
OPĆI CILJ: Održavati dobru suradnju s lokalnom zajednicom, istovremeno uzimajući u obzir njihove interese i mogućnosti Parka.														
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: CA - Podržavati i promicati ruralni razvoj lokalne zajednice i poticati plasman autohtonih proizvoda u skladu s principima zaštite prirode. INDIKATOR CILJA: Stupanj ruralnog razvoja lokalne zajednice (broj domaćinstava ruralnog turizma), statistika autohtonih proizvoda, korištenje etikete "Izorno biokovsko,, (razvoj etikete, statistika korištenja).														
CA1	Poticati i podržavati dionike i lokalnu zajednicu na razvoj ruralnog turizma na području Parka.	Broj održanih manifestacija, tribina i radionica. Broj ljudi koji se bave ruralnim turizmom.	3											VS, OIG, TZ, PPB
CA2	Promovirati autohtone proizvode i tradicionalne djelatnosti s područja Parka.	Broj i tip promotivnih materijala i aktivnosti koje promoviraju autohtone proizvode s područja Parka.	3											VS, OPG, OIG, PPB, TZ
CA3	Poticati prodaju autohtonih proizvoda u Parku.	Broj ponuđenih autohtonih proizvoda na prodaju u Parku.	3											VS, OPG, PPB
CA4	U suradnji s lokalnim stanovništvom osmisliti i uvesti etiketu „Izorno biokovsko“ za proizvode s područja Parka.	Osmišljen brand. Broj proizvoda s brandom „izorno biokovsko“.	2											VS, OIG, OPG, PPB
CA5	Poticati izradu tradicionalnih proizvoda i suvenira iz prirodnih sirovina (kamena, vune, drva) te raditi na revitalizaciji tradicionalnih obrta.	Broj udruga i OPG-ova uključenih u izradu tradicionalnih proizvoda i suvenira iz domaćih sirovina. Primjeri revitalizacije tradicionalnih obrta.	3											VS, OPG, TZ, PPB
SPECIFIČNI CILJ: CB - Unaprijediti suradnju Parka i dionika, posebice lokalnih i regionalne razvojne agencije, LAG-ova, JLS-a, Hrvatskih šuma, turističkih zajednica, lokalnih društava i udruga. INDIKATOR CILJA: Percepcija lokalnog stanovništva i nadležnih tijela o kvaliteti suradnje s Parkom.														
CB1	Održavati redovite sastanke s predstavnicima lokalnih zajednica na području Parka.	Broj održanih informativnih sastanaka s predstavnicima lokalne zajednice (najmanje jednom godišnje).	2											VS, LAG, OIG, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
CB2	Organizirati aktivnosti i podržavati inicijative lokalnog stanovništva koje pridonose kvaliteti života u zaštićenom području (npr. Eko-etno Zagvozd, Tragom tradicije i pučke arhitekture Veliki Godinjski, Zelena čistka, Udruga Mucića ledenica).	Broj održanih aktivnosti i inicijativa podržanih od strane Parka. Tip aktivnosti.	1											VS, OPG, OIG, TZ, PPB
CB3	U suradnji s nadležnim tijelima lokalne zajednice unaprjeđivati sustav zbrinjavanja otpada na području Parka .	Baza nelegalnih odlagališta. Smanjen broj nelegalnih odlagališta otpada.	1											OIG, VS, PPB
CB4	Razvijati suradnju s dionicima u svrhu praćenja i bilježenja opažanja znakova prisutnosti velikih zvijeri.	Broj održanih sastanaka i radionica te prikupljeni podaci.	2											LD, PPB, OPG, VS, HŠ

TEMA D: Edukacija i interpretacija

Osnovna djelatnost JU je očuvanje i zaštita prirode, a jedan od načina postizanja tog cilja je edukacija i podizanje svijesti javnosti. Područje Parka jedinstveni je prostor za edukativne i interpretativne aktivnosti. Stijene, točila, šume, pašnjaci, arheološki lokaliteti, sakralni objekti i pastirski stanovi pružaju mogućnost za upoznavanje posjetitelja s prirodnim i kulturnim vrijednostima područja. Prezentacijski i informativni centri u Parku, povijesne i prirodoslovne poučne staze na otvorenom te stručna vođenja odlična su sredstva za edukaciju i promicanje zaštite prirode, koja se provodi u JU.

JU provodi edukativne aktivnosti za djecu vrtićke i školske dobi, studente, lokalnu zajednicu i sve ostale skupine posjetitelja kroz obilježavanje važnih datuma u zaštiti prirode, kao i dugogodišnjim sudjelovanjem u obilježavanju Tjedna botaničkih vrtova, arboretuma i botaničkih zbirki Hrvatske, organiziranjem manifestacija „Tragom tradicije i pučke arhitekture“ i „Eko - etno Zagvozd“ na način da se održavaju radionice, stručna vođenja i tematske predstave. Također, JU je u svrhu poboljšanja edukacije izdala edukativni vodič za djecu predškolske i rane školske dobi „Biokovo4Kids“.

Broj djece koja sudjeluju u edukativnim aktivnostima svake godine se povećava. Ograničavajući faktor povećanju broja sudionika edukativnih aktivnosti je premali broj prijevoznika licenciranih za prijevoz djece, visoke cijene prijevoza kao i prometno ograničenje Biokovske ceste na kojoj nije moguće prometovanje autobusa.

Također, problem predstavljaju i vremenski uvjeti zbog kojih je Park službeno zatvoren za posjećivanje u razdoblju od studenog do travnja.

U Parku su uređene četiri poučne staze - „Poučna geološka staza“, „Poučna povijesna staza Topnički put“, „Poučna staza Sridivice“ i poučna staza „Putovima drevne Berulije“, a u narednom periodu planira se otvorenje „Poučne staze Kaoci“ s edukativnim centrom i vanjskim prostorom za edukaciju (amfiteatar) koja se financira sredstvima fondova Europske unije. Tijekom 2017. godine planirano je otvaranje novog multimedijalnog prezentacijskog centra „Adrion - srce planine“ u Makarskoj gdje će se edukacija moći provoditi tijekom cijele godine.

Edukacijom dolazimo do spoznaja o prirodnim i kulturnim vrijednostima Parka, čime možemo planirati kvalitetnije i učinkovitije mjere zaštite s ciljem očuvanja temeljnih vrijednosti Parka, a kod posjetitelja i lokalnog stanovništva stvaramo svijest o poštovanju prema prirodi.

šifra podtema

DA Edukacija i interpretacija

EDUKACIJA I INTERPRETACIJA (D)														
OPĆI CILJ: Unaprijediti sustav edukacije i interpretacije vrijednosti Parka kroz osmišljavanje i provedbu edukativnih programa koji će istovremeno podići razinu osviještenosti lokalne zajednice i posjetitelja.														
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: DA - Unaprijediti postojeće i razviti nove edukativne programe i materijale te interpretativne sadržaje za različite skupine posjetitelja prema specifičnim interesima. INDIKATOR CILJA: Raznolikost programa i edukativnih materijala (statistika programa, prezentacija i sl., broj i tip edukativnih materijala). Stupanj informiranosti svih ciljnih skupina.														
DA1	Provoditi edukaciju i interpretaciju o temeljnim vrijednostima Parka (stručno vođenje, predavanja, prezentacije, kongresi).	Broj i tip provedenih edukacija i interpretacija. Broj korisnika.	1											VS, PPB
DA2	Razviti i provoditi edukativne programe za različite skupine posjetitelja.	Broj i tip edukativnih programa. Broj korisnika po skupinama.	1											VS, VRT, ŠK, PPB
DA3	Izraditi tematske edukativne materijale o temeljnim vrijednostima Parka (ploče, plakati, letci, vodiči, igre i pomagala, multimedijalni interpretacijski sadržaji).	Broj i tip izrađenih tematskih edukativnih materijala.	2											VS, PPB
DA4	Kontinuirano vrednovati provedene edukativne i interpretativne aktivnosti, materijale i sadržaje.	Broj evaluacijskih upitnika i rezultati vrednovanja.	1											PPB
DA5	Podržavati i sudjelovati u provođenju izvannastavnih aktivnosti odgojno obrazovnih ustanova.	Broj aktivnosti u kojima je sudjelovala JU.	3											VS, VRT, ŠK, PPB
DA6	Priprema i tisak publikacije Leptiri Biokova.	Publikacija Leptiri Biokova tiskana i distribuirana (broj primjeraka).	3											VS,PPB, VSI
DA7	Pripremiti i tiskati publikacije o flori Biokova.	Broj i tip tiskanih publikacija flore. Broj distribuiranih primjeraka.	3											VS, PPB, VSI
DA8	Provoditi edukaciju o invazivnim stranim vrstama, te o ugrozama	Broj i tip edukativnih aktivnosti.	2											VSI, PPB, HAOP, VS

	značajnih vrsta flore i faune, posebice dinarskog voluhara.													
DA9	Pripremiti i tiskati publikaciju vezanu za kulturna dobra.	Tiskana i distribuirana publikacija (broj primjeraka).	2											VS, PPB

TEMA E: Posjećivanje i promocija

Jedna od funkcija Parka je omogućavanje posjećivanja i promocije prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja.

Posjećivanje u Parku treba biti održivo i odgovorno na duže razdoblje. Treba se provoditi u suradnji s lokalnom zajednicom, gospodarskim i drugim čimbenicima, također bi trebalo pratiti trend povećanja broja i potreba posjetitelja. Potrebno izbjegavati uništavanje prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti Parka.

Park je otvoren za posjetitelje od travnja do studenog. Najveći dio posjetitelja dolazi putem Biokovske ceste, koja je trenutno jedini službeni ulaz u Park gdje se vrši naplata ulaza, a nalazi se uz cestu Makarska-Vrgorac. Cesta vodi do najvišeg vrha Biokova, Sv. Jure, a duga je 23 km i najviša je asfaltirana cesta u RH. Posjetitelji Park mogu posjetiti u privatnom aranžmanu vlastitim prijevoznim sredstvom (automobilom, motociklom, biciklom) ili posredstvom turističkih agencija koje nude nekoliko programa posjećivanja. Glavne turističke atrakcije Parka su vidikovci (Sv. Jure, Štrbina, Ravna vlaška, Vošac, Staza i Turija), s kojih se pruža izvanredan pogled na srednjodalmatinske otoke i Dalmatinsku zagoru. Park godišnje posjeti više od 50.000 posjetitelja (s plaćenom ulaznicom). Preko zime Park je zatvoren za posjetitelje zbog opasnosti od odrona i nemogućnosti održavanja i čišćenja snijega na Biokovskoj cesti. Godišnji prihod koji se ostvari od naplate ulaznica koristi se za financiranje sezonskih zaposlenika, protupožarne zaštite i održavanja te znanstvenih istraživanja i projekata zaštite, očuvanja i promicanja Parka.

U planu je izrada akcijskog plana upravljanja posjetiteljima koja će biti dodatak ovom Planu i čija će osnovna namjena biti uskladiti posjećivanje sa zaštitom vrijednosti u Parku.

Lokalnom stanovništvu dopušten je cjelogodišnji ulaz u Park uz predodženu godišnje dopuštenice koju mogu kupiti u JU uz simboličnu naknadu.

JU priprema projektni prijedlog kojim bi se promijenio dosadašnji model posjećivanja. S obzirom na trend povećanja broja posjetitelja svake godine, osnova projekta je rasterećenje Biokovske ceste od prekomjernog broja osobnih automobila nabavkom autobusa (*shuttle bus*) i električnih bicikala za prijevoz posjetitelja te disperzija posjetitelja u planirane nove centre za posjetitelje s većom uslugom u smislu održivog upravljanja Parkom.

Aktivnosti koje se kontinuirano provode, a s ciljem što bolje prezentacije Parka i njegovih sadržaja su redovito održavanje web stranica i društvenih mreža, oglašavanje u zemlji i inozemstvu, tiskanje promotivnih materijala (letci, prospekti, brošure, knjige, DVD-i, foto monografije, baneri i sl.), organizacija prezentacija, stručnih skupova i kongresa, posjete sajmovima, a osobito postavljanje informativnih ploča kako u samom Parku tako i van njega. Radi što kvalitetnijeg održavanja kontakta s javnošću pravodobno se šalju priopćenja o događanjima u Parku, a u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom, županijskom Turističkom zajednicom te turističkim zajednicama s Makarskog primorja organizira se prihvati novinara kako bi im se prezentirale sve prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti Biokova te održivog razvoja turizma u Parku.

šifra podtema

- EA Posjetiteljska i prometna infrastruktura
- EB Ponuda proizvoda i usluga dostupnih posjetiteljima
- EC Upravljanje posjećivanjem Parka
- ED Promotivne aktivnosti

POSJEĆIVANJE I PROMOCIJA (E)														
OPĆI CILJ: Za vrijeme trajanja plana razvijati posjećivanje i rekreaciju komplementarnu ponudi Makarske rivijere i ruralnim mogućnostima Biokovske zagore, vodeći računa o vrijednostima Parka i mogućnostima prihvata posjetitelja.														
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: EA - Održavati i unaprijediti postojeću i razviti novu posjetiteljsku i prometnu infrastrukturu u skladu s potrebama posjetitelja i mogućnostima ciljanih lokaliteta. INDIKATOR CILJA: Kvaliteta posjetiteljske i prometne infrastrukture (popis smeđe signalizacije vidikovaca, odmorišta, statistika info-centara, tipskih kućica i ulaza u Park, popis održavanih cesta, parkirališta i dr.).														
EA1	Održavati i unaprjeđivati prometnu infrastrukturu u Parku (Biokovska i Rodićeva cesta i dr.), uključujući rješavanje formalno pravnog statusa Biokovske ceste.	Duljina (km) održavanih cesta. Unaprijeđena prometna infrastruktura.	1											VS, PPB
EA2	Urediti parkirališta s pripadajućem komunalnom i urbanom opremom na lokaciji Staza-Podglogovik.	Uređeno parkiralište. Popis pripadajuće opreme.	1											VS, PPB, MZOE
EA3	Kontinuirano unaprjeđivati i održavati turističku i ostalu signalizaciju.	Broj i tip održavane smeđe signalizacije. Broj i tip nove smeđe signalizacije.	1											VS, PPB
EA4	Unaprijediti, urediti i održavati vidikovce na Stazi, Ravnoj Vlačkoj, Štrbini, Vošcu i Sv. Juri.	Broj održavanih i uređenih vidikovaca. Popis vidikovaca.	1											VS, PPB
EA5	Potaknuti i pomoći uređenje i održavanje planinarske infrastrukture.	Duljina (km) održavane i uređene planinarske infrastrukture. Broj uređenih planinarskih objekata.	2											VS, PPB
EA6	Unaprijediti, urediti i održavati postojeće (Brela Gornja, Kotišina, Podgora, Ravna Vlačka, Makarska) te izraditi tehničku dokumentaciju i sukladno mogućnostima otvoriti nove info i prezentacijske centre (Rastovac, Župa, Rašćane, Šošići, Podgora).	Broj održavanih i uređenih info-centara i njihova lokacija.	2											VS, OIG, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
EA7	Infrastrukturno opremiti ulaznu recepciju Parka.	Opremljena ulazna recepcija Parka.	1											VS, MZOE, PPB
EA8	Realizirati projekt izgradnje i uređenja upravne zgrade s multimedijalnim prezentacijskim centrom, uredima i pratećim sadržajima.	Izgrađena upravna zgrada s multimedijalnim prezentacijskim centrom, uredima i pratećim sadržajem.	1											VS, MZOE, OIG, PPB
EA9	Izraditi projekt sanacije i uređenja s troškovnikom te izvršiti sanaciju ceste Staza - Saranač (Rodićeva cesta).	Izrađen projekt sanacije s troškovnikom. Izvršena sanacija Rodićeve ceste.	1											VS, KOST, MZOE, PPB
EA10	Otvoriti i urediti nove ulaze u Park (Saranač, Gornja Brela i Milići).	Broj otvorenih novih ulaza i njihova lokacija.	2											PPB
EA11	Postaviti tipske kućice (suvenirnica, WC, prodaja ulaznica, info-punkt) u cilju poboljšanja posjetiteljske infrastrukture.	Broj i tip postavljenih tipskih kućica.	1											VS, MZOE, PPB
EA12	Regulirati status i upravljanje BBVK te do regulacije održavati vrt.	Godišnji izvještaji o upravljanju i održavanju BBVK.	3											OIG, PPB
EA13	Obnoviti i održavati postojeća te urediti nova odmorišta s komunalnom i urbanom opremom.	Broj i lokacija obnovljenih odmorišta i popis opreme. Broj i lokacija novih odmorišta i popis opreme.	1											VS, PPB
EA14	Projektirati i izgraditi platformu vidikovac (skywalk) uz info-centar Ravna Vlača.	Projektiran i izgrađen vidikovac.	1											VS, MZOE, PPB
EA15	Ostvariti pretpostavke, prikupiti dokumentaciju i izraditi projekt rekonstrukcije Biokovske ceste.	Prikupljena dokumentacija i izrađen projekt rekonstrukcije.	1											VS, NI, MZOE, OIG, PPB
EA16	Istražiti mogućnosti za prilagođavanje jednog speleološkog objekta za posjećivanje, provesti potrebnu proceduru, osposobiti objekt i održavati ga.	Jedan speleološki objekt je uređen i pripremljen za posjećivanje.	2											VSI, MZOE, HAOP, VS, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: EB - Razviti i unaprijediti ponudu proizvoda i usluga u Parku dostupnih posjetiteljima u odnosu na 2016.														
INDIKATOR CILJA: Raznolikost ponude proizvoda i usluga. Kvaliteta usluge Parka. Stupanj zadovoljstva posjetitelja. Broj posjetitelja koji se vraćaju u Park.														
EB1	Istražiti i poticati mogućnosti bavljenja novim vidovima rekreacije - jahanje, zimski sportovi, fotosafari, slobodno penjanje i brdski biciklizam.	Pravila za obavljanje rekreacijskih djelatnosti, broj koncesijskih odobrenja.	3											VS, NI, PPB
EB2	Urediti i promovirati nove lokacije za slobodno penjanje te obnoviti postojeća (Brela).	Broj uređenih i promoviranih penjališta u Parku. Lokacije penjališta.	2											VS, TZ, OIG, PPB
EB3	Posjetiteljima pružiti više informacija koristeći mogućnosti digitalne tehnologije (npr. interaktivni touch screen ekrani na Makarskoj rivijeri i u Parku).	Broj i vrsta prezentacije Parka uz korištenje digitalne tehnologije u prezentacijskim i info centrima.	1											VS, MZOE, PPB
EB4	Poticati organizirano posjećivanje u Parku .	Broj organiziranih posjeta u Parku. Popis organizatora (Park, agencije...).	2											PPB
EB5	Prilagoditi posjećivanje Parku osobama s posebnim potrebama.	Broj objekata prilagođenih posjećivanju osoba s posebnim potrebama.	1											VS, PPB
EB6	Osmisliti i izraditi suvenire Parka.	Broj izrađenih suvenira.	3											VS, PPB
EB7	Redovito provoditi istraživanje kvalitete usluge Parka i zadovoljstva posjetitelja.	Broj i rezultati analiza anketa ili drugih ispitivanja.	3											VS, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
EC1	Utvrditi novi model posjećivanja Parka, vodeći računa i o mogućnostima izgradnje žičare na Biokovo, te izraditi prometnu studiju..	Izrađena prometna studija. Usvojen novi model posjećivanja Parka.	1											VS, MZOE, HAOP, OIG, PPB
EC2	Odrediti kapacitete prihvata posjetitelja pojedinih lokaliteta, izraditi akcijski plan upravljanja posjetiteljima.	Određeni kapaciteti prihvata posjetitelja pojedinih lokaliteta. Izrađen akcijski plan upravljanja posjetiteljima.	1											VS, PPB
EC3	Provoditi mjere osiguranja posjetitelja.	Posjetitelji su osigurani za vrijeme boravka u Parku.	1											VS, PPB
EC4	Nabaviti autobuse u svrhu promjene modela posjećivanja.	Nabavljeni autobusi. Broj autobusa.	1											VS, PPB
SPECIFICNI CILJ: ED - Kontinuirano provoditi i unaprjeđivati aktivnosti vezane uz promociju Parka u odnosu na 2016. INDIKATOR CILJA: Popis i distribucija promidžbenih materijala, tip i statistika korištenja multimedijalnih sadržaja, popis i statistika obilježavanja važnih datuma u zaštiti prirode, broj i tip manifestacija i nastupa na sajmovima, statistika medijskih objava i dr..														
ED1	Izraditi i izvršiti dotisak promidžbenih materijala i ulaznica u skladu s godišnjim planom izrade.	Donesen godišnji plan i izrađeni promidžbeni materijali.	1											VS, PPB
ED2	Izraditi multimedijalne sadržaje u svrhu promocije prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka.	Broj multimedijalnih sadržaja. Redovito održavana web stranica.	2											VS, PPB
ED3	Promovirati vrijednosti i sadržaje Parka putem obilježavanja važnih datuma u zaštiti prirode.	Obilježeni važni datumi. Broj i vrsta promidžbenih aktivnosti. Broj sudionika aktivnosti.	1											VS,OPG, OIG, TZ, PPB
ED4	Promovirati Park kroz zajedničke manifestacije i nastup na sajmovima u suradnji s drugim zaštićenim područjima, turističkim zajednicama općina i gradova s područja Parka i dr.	Broj održanih manifestacija i zajedničkih nastupa. Broj podijeljenih promotivnih materijala.	2											VS,TZ, OIG, PPB

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: EC - Unaprijediti sustav posjećivanja Parka u odnosu na 2016. INDIKATOR CILJA: Prostorna i vremenska distribucija posjetitelja.														
ED5	Osmisliti i realizirati izložbe u svrhu promicanja vrijednosti Parka.	Broj i vrsta izložbi. Broj sudionika izložbi.	3											VS, PPB
ED6	Nastaviti suradnju s medijima u svrhu što boljeg educiranja i obavješćivanja javnosti o aktivnostima Parka.	Broj objavljenih članaka i obavijesti o aktivnostima Parka.	2											PPB
ED7	Osigurati pravodobno i točno informiranje javnosti i dionika o aktivnostima Parka.	Broj i teme konferencija za medije. Broj i teme informacija objavljenih na web stranicama JU.	2											PPB

TEMA F: Razvoj upravljanja JU

JU je osnovana 1998. godine sa svrhom upravljanja Parkom i obavljanja djelatnosti zaštite, očuvanja i promicanja. Administrativni ustroj JU uređen je Pravilnikom o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“ od 26. veljače 2014. godine, prema kojem bi JU trebala imati 6 ustrojstvenih jedinica, s ukupno 27 djelatnika.

Trenutno zaposleni tim čini 9 stalno zaposlenih iz proračuna MZOE, 2 stalno zaposlena iz vlastitih sredstava te 1 zaposlen na određeno vrijeme iz vlastitih sredstava. Ustanova je uključena u provedbu mjere Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa. Veliki raskorak između stvarno potrebnih i danas zaposlenih djelatnika JU pokušava riješiti na različite načine, bilo da pojedini djelatnici obavljaju više različitih poslova, odnosno poslova i zadataka vezanih za više radnih mjesta, bilo da se službe međusobno ispomažu, ili angažiranjem vanjskih suradnika. Za obavljanje dodatnih poslova protupožarnog motrenja, nadzora, naplate ulaza i prezentacije (info-centri Makarska, Brela Gornja, Kotišina i Ravna Vlačka) koriste se sezonski djelatnici. Dio specifičnih poslova obavlja se kroz ugovornu suradnju s planinarskim društvima (čišćenje i markiranje planinarskih staza), dobrovoljnim vatrogasnim društvima, HŠ (protupožarno motrenje) te lokalnom zajednicom i turističkim zajednicama (promocija i dr.).

Radi bolje organizacije i efikasnosti zaposlenih, JU mora kontinuirano unaprjeđivati opće akte i stvarati pretpostavke za stručno usavršavanje svih djelatnika.

Svi djelatnici JU, a posebno menadžment, mora odgovoriti na sve zahtjeve vezane za izvršavanje planiranih poslova i zadataka, za postizanje upravljačkih ciljeva, mora biti spremna na uvođenje nove tehnologije, stjecanje novih znanja, kao i suradnju sa svim dionicima u Parku, ustanovama i tijelima iz sektora zaštite prirode, u zemlji i inozemstvu te otvorena prema javnosti.

šifra podtema

FA	Upravljanje JU
FB	Infrastruktura i oprema
FC	Administrativne i zakonske obaveze

RAZVOJ UPRAVLJANJA JU (F)														
OPĆI CILJ: Razviti JU u svrhu povećanja učinkovitosti administracije i ispunjenja ciljeva zadanih Planom.														
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: FA - Podići nivo znanja i vještina zaposlenika JU te ojačati kadrovsku strukturu u odnosu na stanje iz 2016. INDIKATOR CILJA: Popis zaposlenika, stručna sprema te edukacija i treninga koje su pohađali (godišnje).														
FA1	Omogućiti stjecanje novih znanja i vještina nužnih za upravljanje JU.	Tip edukacija i stručnih usavršavanja. Broj djelatnika koji su prošli edukacije i stručna usavršavanja. Financijska sredstva za educiranje djelatnika.	1											VS, PPB
FA2	Osposobiti i uključiti sve djelatnike Parka u edukativne aktivnosti, tumačenje i promociju.	Broj uključenih djelatnika u programe edukacije. Broj djelatnika Parka osposobljen za pružanje edukativnih aktivnosti.	1											PPB
FA3	Uspostaviti razmjenu iskustava s drugim zaštićenim područjima u zemlji i inozemstvu.	Broj i vrsta događaja kroz koje je omogućena razmjena iskustva s drugim zaštićenim područjima.	2											PPB
FA4	Po potrebi uključiti volontere, vježbenike i pripravnike u rad JU.	Podaci o broju volontera i vježbenika te akcija u koje su uključeni.	2											VOL, HZZO, PPB
SPECIFIČNI CILJ: FB - Razviti potrebnu infrastrukturu i adekvatno opremiti službe Parka u odnosu na stanje iz 2016. INDIKATOR CILJA: Stanje infrastrukture Parka i popis opreme (godišnje).														
FB1	Osigurati i redovito obnavljati opremu, uređaje i programe za rad radnika JU.	Popis i stanje opreme i uređaja, kao i programa koji omogućuju efikasno upravljanje.	1											VS, PPB
FB2	Redovito održavati pokretnu i nepokretnu imovinu.	Popis i stanje imovine.	1											PPB
FB3	Ostvariti pretpostavke i potrebnu dokumentaciju za realizaciju upravne zgrade u vlasništvu JU.	Broj i tip sastanaka. Projektna dokumentacija.	1											VS, PPB, OIG

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
SPECIFIČNI CILJ: FC - Redovito ispunjavati administrativne i zakonske obaveze u skladu sa zakonodavnim okvirom. INDIKATOR CILJA: Usklađenost akata Parka (popis ažuriranih i neažuriranih akata), prijave projekata (popis prijavljenih i odobrenih projekata).														
FC1	Redovito ažurirati akte sukladno zakonima i potrebama Parka.	Broj i popis ažuriranih akata.	1											PPB
FC2	Aktivno surađivati s nadležnim institucijama i potencijalnim partnerima u financiranju JU putem strukturnih fondova EU i drugih izvora financiranja.	Broj i popis kandidiranih projekata.	1											NI, VS, MZOE, HAOP, FZOEU

TEMA G: Očuvanje krajobraza i održivo korištenje prirodnih dobara

Održivo korištenje prirodnih dobara obuhvaća gospodarske djelatnosti koje se u Parku odvijaju, a uključuju tradicijsku poljoprivredu, šumarstvo i lovstvo. Ovdje je uključena i protupožarna zaštita te očuvanje krajobraza kao važnog elementa zbog kojeg je Biokovo proglašeno parkom prirode.

Cijelo područje Parka podijeljeno je na jedno državno lovište kojim upravljaju HŠ i devet županijskih lovišta, kojima upravljaju lokalna lovačka društva. U 2007. godini došlo je do smanjenja površine državnog lovišta u korist županijskih. Sukladno ciljevima upravljanja zaštićenim područjem poticat će se lovna etika i uvoditi nove aktivnosti (fotosafari, birdwatching), kojima je cilj promicanje bioloških i krajobraznih vrijednosti.

Šume bukve, jele, crnog i alepskog bora, crnog i bijelog graba, šikare hrasta medunca te crnog i bijelog jasena zauzimaju oko 60 % površine Parka. Ostalo zauzimaju kamenjarski pašnjaci, goleti, sipari, poljoprivredno zemljište i naselja. Posebno se ističe razvoj sukcesije od 70-ih godina zbog prestanka bavljenja tradicijskim stočarstvom i poljoprivredom. Šumama gospodare HŠ temeljem Planova gospodarenja. Privatne šume su neuređene i bez planova gospodarenja, a posebna su požarna opasnost uz prometnice, koje označavaju granicu Parka s primorske strane. Park obiluje brojnim vrstama samoniklog bilja i gljiva. Kroz naredni period planira se educirati domaće stanovništvo o načinima skupljanja i nastaviti provođenje nadzora nad eventualnim komercijalnim korištenjem navedenih vrsta.

U suradnji s dionicima i udrugama s područja Parka (Udruga Mucića ledenice, HŠ, lovačke udruge) nastavit će se čišćenje i obnova starih urušenih bunara. Na području Parka izgrađene su i tri povijesne prometnice: Napoleonova cesta na predjelu Turija i Nevistine stine te Rodića cesta od Staze do Saranča. Od ulaza u Park do vrha Sv. Jure vodi nerazvrstana asfaltirana cesta dužine 23 kilometra, koja je „žila kucavica“ ovog područja posebno u ljetnim mjesecima, kada dnevno prometuje 200-tinjak automobila. Na južnim obroncima Parka nalazi se zatvoreni kamenolom Bast koji je negativno djelovao na krajobraz cjelokupne padine i visoravni ispod Sv. Ilije, a pored kojega je južni portal tunela „Sv. Ilija“.

Na vršnim dijelovima u vrtačama i docima tradicijski se uzgajao krumpir, ječam, pšenica i kupus. Lokalno stanovništvo oko 1970. godine, zbog promjene socijalno-ekonomskih prilika zapostavlja tradicijski način stočarstva i poljoprivrede, koji potom sasvim izumire. Posljednjih godina JU potiče sadnju i uzgoj krumpira u biokovskim docima kroz organiziranje akcije „1000 iznad 1000“, tijekom koje se zainteresiranim vlasnicima dolaca podijeli više tona sjemenskog krumpira. Od nekadašnjih više desetaka tisuća ovaca, koza, krava, magaraca, mazgi i konja, preostalo je oko tisuću koza i stotinjak krava. U sklopu prekograničnog projekta BBio - Održivi razvoj pograničnih područja kroz očuvanje autohtonih pasmina i uspostavu gen-centara u Buhovu i na Biokovu, koji je financiran sredstvima Europske unije, u Parku je obnovljen pašnjak Sridivice s poučnom stazom na kojem se vrši ispaša autohtonog goveda buše. Također, na području Ravna Vlačka uređene su poučne ploče, odmorišta te štala i tor za prihvrat autohtone pasmine primorsko-dinarskog magarca.

U sklopu suradnje s korisnicima prostora, poticati će se ponovno uvođenje starih vrsta i zanata barem na simboličkoj razini, posebno u vidu razvoja seoskog turizma.

JU provodi zaštitu od požara na temelju godišnjih programa zaštite od požara uz neposrednu suradnju i koordinaciju s HŠ, jedinicama lokalne samouprave s područja Parka te područnim vatrogasnim društvima, planinarskim udrugama, dionicima Parka i lokalnim stanovništvom. Također je izrađena Procjena ugroženosti od požara te je tijekom 2015. godine donesen Plan zaštite od požara.

šifra podtema

GA Krajobraz

GB Tradicijska poljoprivreda

GC Šumarstvo i lovstvo

GD Preventivna zaštita od požara

OČUVANJE KRAJOBRAZA I ODRŽIVO KORIŠTENJE PRIRODNIH DOBARA (G)															
OPĆI CILJ: Omogućiti korištenje prirodnih dobara u Parku istovremeno vodeći računa da se time ne naruše vrijednosti zbog kojih je Park proglašen.															
Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi	
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026		
SPECIFIČNI CILJ: GA - Očuvati raznolikost krajobraza poticanjem djelatnosti koje su u skladu sa smjernicama zaštite prirode. INDIKATOR CILJA: Stanje krajobraza (vrednovanje krajobraza, karta krajobraznih tipova, mjere za očuvanje i obnovu krajobraznih vrijednosti).															
GA1	Izraditi kartu krajobraznih tipova za područje Parka.	Izrađena karta krajobraznih tipova i unesena u GIS bazu.	2											VS, PPB	
GA2	Procijeniti značajke krajobraza i mogućnosti korištenja istog u skladu sa zonama zaštite.	Plan s mogućnostima (turističkog i poljoprivrednog) korištenja.	2											VS, PPB	
GA3	U suradnji s nadležnim institucijama i lokalnim stanovništvom provoditi mjere za očuvanje i obnovu krajobraznih vrijednosti Parka.	Broj aktivnosti na očuvanju izvorne krajobrazne raznolikosti, organiziran u suradnji s lokalnim stanovništvom i nadležnim institucijama.	1											NI, OIG, VS, PPB	
GA4	Provoditi redovni nadzor i postupanje u pogledu kršenja propisa iz zaštite prirode.	Izvještaji čuvara prirode.	1											PPB	
SPECIFIČNI CILJ: GB - Poticati razvoj tradicijske poljoprivrede i primjenu mjere Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja. INDUKATOR CILJA: Stanje tradicijske poljoprivrede (broj poljoprivrednika, tip tradicijske poljoprivrede i odgovarajući parametri - broj grla, obrađena površina i dr.), provedba mjere Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja (broj poljoprivrednika, tip podmjere, ha na kojima se provode podmjere).															
GB1	Poticati lokalno stanovništvo na uzgoj autohtonih pasmina (npr. krava buša, primorsko-dinarski magarac, ovca pramenka, dalmatinska bila koza) i pomoć oko prodaje.	Broj lokalnog stanovništva koji se bavi uzgojem autohtonih sorti i pasmina. Broj grla i vrsta autohtonih pasmina koje se uzgajaju.	2											OPG, VS, PPB	
GB2	Poticati razvoj tradicijske poljoprivrede ("Tisuću iznad tisuću" - podjela sjemenskog krumpira, uzgoj bikovskog krumpira, mahunarki, pšenice ozimice, kupusnjača, ograde).	Broj lokalnog stanovništva koje se bavi tradicijskom poljoprivredom. Veličina obrađenih obradivih površina. Vrsta kulture.	2											OPG, VS, PPB	

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
GB3	Aktivnim mjerama poticati pčelarstvo u Parku.	Broj pčelara i košnica.	2											OPG, VS, PPB
GB4	Poticati lokalno stanovništvo na revitalizaciju i održavanje travnjaka i pašnjaka u skladu s preporukama Studije stanja mediteranskih travnjaka.	Površine održavanih travnjaka i pašnjaka.	2											OPG, VS, PPB
GB5	Poticati lokalno stanovništvo na prijavu i korištenje mjere Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja.	Broj održanih prezentacija i sastanaka. Broj lokalnog stanovništva koje koristi mjere. Vrsta mjera, te adekvatno mjerilo mjere (u skladu s Programom ruralnog razvoja).	2											OPG, OIG, VS, MARA, RERA S.D., LAG, PPB
GB6	Utvrđiti vrste i način korištenja sredstava za zaštitu bilja te regulirati (ograničiti) i nadzirati njihovu upotrebu.	Baza podataka korištenja sredstava za zaštitu bilja.	2											VS, PPB
SPECIFIČNI CILJ: GC - Sudjelovati u izradi i nadzirati provođenje gospodarskih osnova. INDUKATOR CILJA: Uvjeti zaštite prirode i mjere očuvanja ugrađene u gospodarske osnove i provode se.														
GC1	Nadzirati provođenje šumsko-gospodarskih osnova.	Godišnje izvješće o nadzoru šumsko-gospodarskih osnova.	1											HŠ, PPB
GC2	Nadzirati provođenje lovno-gospodarskih osnova.	Godišnje izvješće o nadzoru lovno-gospodarskih osnova.	1											LU, HŠ, PPB
GC3	Pratiti stanje populacije divokoze.	Izvještaji monitoringa.	3											LU, HŠ, VSI, PPB
GC4	Očuvati značajna šumska područja posebice postojeće površine šume dalmatinskog crnog bora kroz pojačanu ophodnju i motrenje za vrijeme trajanja protupožarne sezone u suradnji s HŠ.	Izvještaji ophodnje i motrenja.	1											PPB, HŠ, DVD

Br. akt.	AKTIVNOST	INDIKATOR	P	Period provođenja plana										Suradnici u provedbi
				2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
GC5	Osigurati primjereno gospodarenje šumskim ekosustavima u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za očuvanje značajnih vrsta beskralješnjaka, ptica, šišmiša i malih sisavaca.	Godišnji izvještaji o nadzoru šumsko-gospodarskih osnova (provedba uvjeta i mjera).	2											HŠ, PPB
GC6	Osigurati primjereno gospodarenje lovištima u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za vuka, odnosno sprječavanje fragmentacije staništa.	Godišnji izvještaji o nadzoru lovno-gospodarskih osnova (provedba uvjeta i mjera).	2											LU, HŠ, VSI, PPB
GC7	U suradnji s lovoovlaštenicima provoditi praćenje stanja populacije jarebice kamenjarke.	Izvještaji praćenja stanja.	2											LU, HŠ, PPB, VSI
GC8	Uspostaviti suradnju s HŠ u pogledu provođenja mjera za suzbijanje potkornjaka u šumama jele.	Izvještaji o provedbi mjera.	2											HŠ, PPB, VSI
SPECIFIČNI CILJ: GD - Osigurati primjerenu protupožarnu zaštitu. INDUKATOR CILJA: Definirane protupožarne mjere, provedba protupožarne zaštite (broj akcija, šteta od požara i dr.).														
GD1	Redovno definirati protupožarne mjere i osigurati njihovu provedbu.	Broj požara, opožarena površina, šteta od požara.	1											DVD, HŠ, MUP, PPB
GD2	Ojačati suradnju s lokalnim DVD-ima.	Broj zajedničkih aktivnosti s lokalnim DVD-ima.	1											DVD, PPB

4.2. Zonacija

Zoniranje zaštićenog područja je jedan od osnovnih koraka u planiranju korištenja i upravljanja prostorom, čija bi provedba trebala osigurati očuvanje prirodnih vrijednosti zaštićenih područja. Postupkom zoniranja, područje Parka se dijeli prema ciljevima zaštite i potrebama korištenja prostora te je omogućeno planiranje i definiranje postojećeg i budućeg korištenja vrijednosti Parka u dijelovima, gdje je ono u skladu s ciljevima očuvanja prirode. Zoniranje na području Parka obavljeno je na temelju recentnih karti staništa i karti zemljišnog pokrova uvažavajući probleme i prijedloge ustanovljene kroz proces sudjelovanja javnosti pri izradi Plana te višegodišnjeg terenskog iskustva od strane djelatnika Parka.

Zona 1 - Zona stroge zaštite

Zona stroge zaštite obuhvaća područja velike prirodne vrijednosti čije je očuvanje od iznimne važnosti i u njoj nisu dopuštene nikakve intervencije u prostoru već samo iznimne aktivnosti vezane uz znanstvena istraživanja, inventarizaciju i monitoring bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti, uklanjanje invazivnih alohtonih vrsta, intervencije u izvanrednim okolnostima i sl.. Zona stroge zaštite obuhvaća 18,11% površine Parka, odnosno 3.499,64 ha.

Podzona 1a - Zona vrlo stroge zaštite

Ova podzona obuhvaća 0,05% površine Parka, odnosno 8,75 ha. Čine ju najgušće sastojine jele na predjelu Kaoci i ispod Sutvida. Ova staništa žele se očuvati zbog njihovog geografskog položaja, submediteranskih značajki, iznimne starosti i potpuno nativnog stanja. Za vrijeme trajanja provedbe Plana na ovom području ne predviđaju se nikakvi zahvati.

Podzona 1b - Zona stroge zaštite

Zbog osjetljivosti ekosustava i očuvanja temeljnih fenomena Parka - jedinstvena geomorfologija, iznimna bioraznolikost i osobita ljepota krajobraza, te potencijalnog negativnog utjecaja većeg broja posjetitelja, ova zona obuhvaća šire područje šume dalmatinskog crnog bora na predjelu Bukovac, zatim floristički značajna primorska točila i zajednice kamenjara primorske padine Biokova, vrh Sv. Ilije s koritom iznad Basta, predio Kaoci s visoko vrijednom zajednicom jele i crnog graba (*As. Ostryo - Abietetum* (Fukarek) Trinajstić 1983.), predio između Kozjaka do Sv. Roka i Kimeta s vrijednim šumskim sastojinama graba, bukve i jele te područje oko najvišeg vrha Sv. Jure. Ovu zonu presijeca većina planinarskih staza. Površina zone je 18,06% površine Parka, odnosno 3.490,89 ha. U ovoj podzoni stroge zaštite se u iznimnim slučajevima dopuštaju mjere očuvanja.

Zona 2 - Zona usmjerene zaštite

Zona usmjerene zaštite obuhvaća područja velike vrijednosti za očuvanje, gdje se očekuje značajan angažman JU u svrhu očuvanja ili obnavljanja prirodnih i kulturnih vrijednosti područja. Tipičan primjer takvih površina su poluprirodni travnjaci, koji bez aktivnog održavanja (košnja, ispaša itd.) zarastaju u šume. Ova zona najčešće obuhvaća i područja u kojima lokalno stanovništvo, u skladu s ciljevima očuvanja, koristi prirodne resurse (primjerice ekstenzivno korištenje poljoprivrednih površina i šuma), a prema svrsi i namjeni može se podijeliti u niz podzona.

Zona usmjerene zaštite obuhvaća najveći dio Parka, tj. 78,86% površine Parka, odnosno 15.245,08 ha i karakteriziraju je područja tipično raspoređenih staništa šuma, pašnjaka i makije u kojima korisnici prostora, u skladu s ciljevima očuvanja, koriste prirodne resurse (obrađivanje dolaca, ispaša stoke, lov itd.). Kako su ovom zonom obuhvaćene i obrađene

poljoprivredne površine u području uz granicu Parka, poticat će se promjene trenutne poljoprivredne prakse te prelazak na ekološki prihvatljivu poljoprivredu.

Podzona 2a - Podzona očuvanja staništa

Područje velike vrijednosti za očuvanje šumskih, pašnjačkih, stjenovitih i drugih ekosustava, koje je podvrgnuto aktivnoj intervenciji kao načinu upravljanja, kojim se osigurava zaštita, očuvanje i održavanje bioraznolikosti. U ovu podzonu su svrstane: pašnjačke površine; poljoprivredne površine; površine šuma kojima se upravlja sukladno Šumsko-gospodarskim osnovama; površine pod makijom i površine u visokom stupnju sukcesije; površine kojima se upravlja temeljem Lovno-gospodarskih osnova.

Planom upravljanja predviđa se provoditi aktivnosti na sprječavanju sukcesije travnjačkih i pašnjačkih površina. Te se omogućava provođenje važećih Programa gospodarenja šumama, te Lovno-gospodarskih osnova sukladno uvjetima zaštite prirode.

Podzona 2b - Podzona očuvanja tradicionalne arhitekture i baštine

Stoljeća naseljavanja i aktivnog življenja na Biokovu ostavila su tragove u arhitekturi, gradnji prometnica, sakralnih objekata i kulturnih spomenika. Ta se tradicija ogleda u ostacima pastirskih stanova i sakralnih objekata, koji su zadovoljavali potrebe sezonskog ritma dolazaka i odlazaka stanovništva i stoke iz Podbiokovlja i Zabiokovlja u planinu. U ovu podzonu su svrstani: obnovljeni i/ili neobnovljeni pojedinačni pastirski stanovi i/ili kompleksi pastirskih stanova; sakralni objekti; suhozidi i drugi elementi tradicijske arhitekture. Planom se predviđa napraviti plan obnove i upotrebe pastirskih stanova i drugih objekata graditeljske baštine kao dijela turističke infrastrukture Parka.

Zona 3 - Zona korištenja

Zona korištenja obuhvaća područja niže vrijednosti za očuvanje i područja gdje je tradicionalno prisutan određen stupanj korištenja te se njima uglavnom upravlja u neke druge svrhe značajne za razvoj i funkcije zaštićenog područja. Ova zona obično obuhvaća područja naselja i turističkog korištenja te je svojevrstan kompromis između korištenja i zaštite područja, a aktivnosti moraju biti u skladu s načelima održivog razvoja, bez narušavanja svrhe i cilja zaštićenog područja. Zona korištenja podijeljena je prema svrsi i namjeni na dvije podzone.

U ovu zonu, iako nisu grafički istaknute, ulaze i sve postojeće šumske ceste, planinarske, poučne, biciklističke i druge markirane staze.

Zona korištenja obuhvaća najmanji dio Parka, tj. 3,03% površine Parka, odnosno 585,82 ha i u njoj se nalaze naselja, infrastrukturni koridori, Biokovska cesta. Cilj upravljanja područjem ove zone jest održivo posjećivanje, rekreacija i edukacija posjetitelja, u skladu s ciljevima očuvanja bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti područja.

Podzona 3a - Podzona naselja

Područje naselja, tradicionalne poljoprivrede, ruralnog turizma te radnih zona Zagvozd i Gornja Brela.

Podzona 3b - Podzona posjetiteljske infrastrukture

Ova podzona obuhvaća sve javne prometnice u Parku, lokalitet Kuk 0, usko područje oko najvišeg vrha Sv. Jure, usko područje Biokovske ceste, ceste Staza-Saranač, prijevoj Staza s dijelom pastirskog naselja Podglogovik, te lokaciju trase buduće žičare s vidikovcem Štrbina

i šire područje oko vrha Vošac i planinarskog doma „Vošac“, info-centar Ravna Vlačka, lokalitet saniranog odlagališta otpada Donja gora, područje oko ulazne rampe za biokovsku cestu, te sekundarne ulaze u Park: Saranač, Milići i Gornja Brela. U ovoj podzoni predviđeni su novi sadržaji koji će unaprijediti posjetiteljsku infrastrukturu.

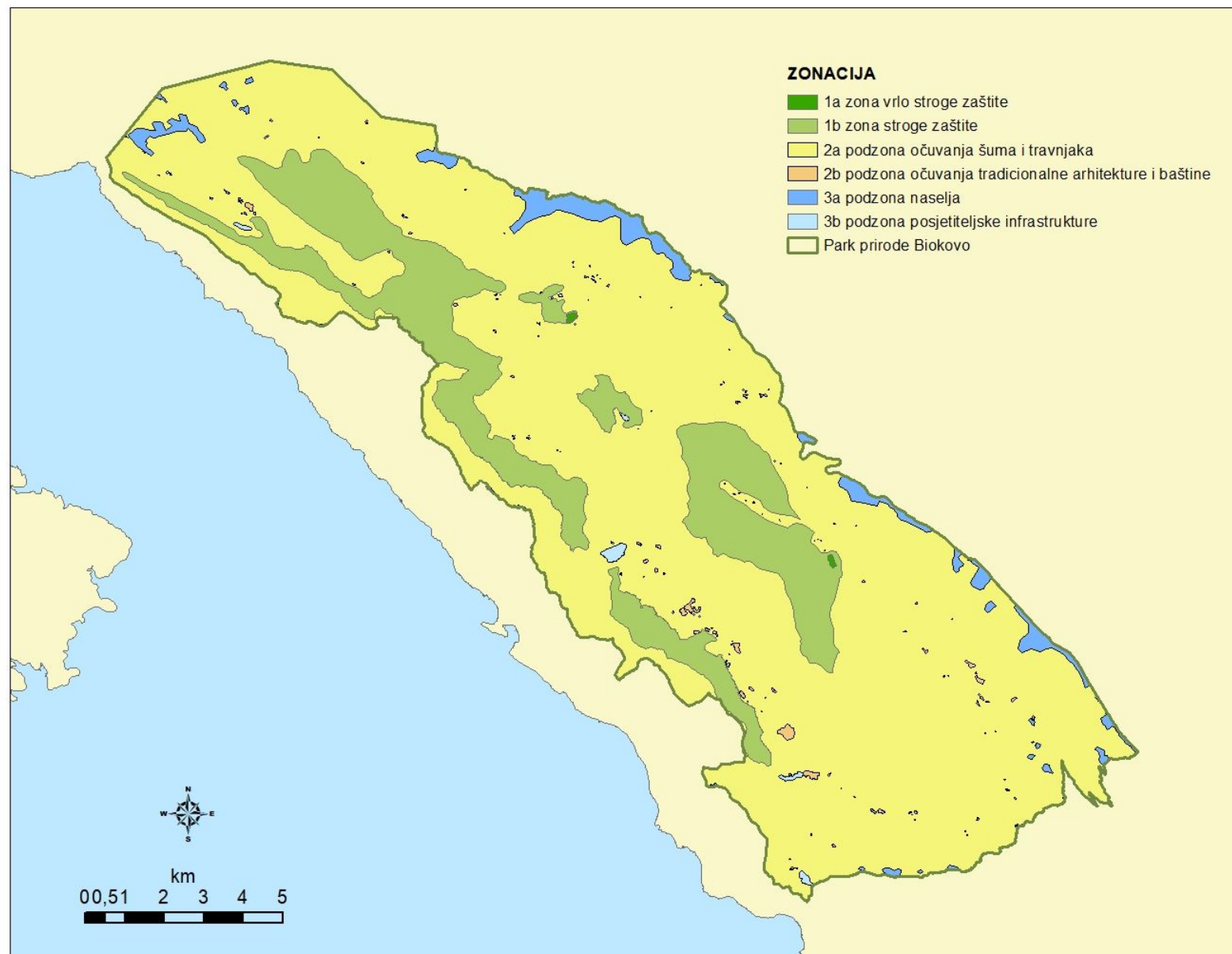
Tablica 17: Objekti/lokaliteti u zoni korištenja, podzoni posjetiteljske infrastrukture 3b

Lokacija	Izgrađeno do donošenja Plana
Donja gora	Sanirani deponij smeća
Ulaz Biokovska cesta	Recepcija, CLIVUS biološki WC, rampa
Podglogovik	Ugostiteljski objekt “Vrata Biokova”, spomenik NOB-a “Partizanske veze”, ugostiteljski objekt “Šunde”, zadržni dom, ruševine pastirskog naselja Podglogovik
Ravna vlačka	Zgrada info centra, CLIVUS biološki WC, interpretacijski sadržaji
Vošac - Štrbina	Planinarski dom pod Vošcem, dva obnovljena pastirska stana, obnovljeni pastirski stanovi (ruševine), planinarska kuća na vrhu Vošca
Sv. Jure	Kružna staza oko vrha Sv. Jure; TV odašiljač, crkvice Sv. Jure, parkiralište, informacijsko-poučne ploče
Kuk 0	Objekti u sklopu bivšeg vojnog objekta Kuk 0 (prijemni objekt, garaža, spavaonica za vojsku, prateći objekti)
Kuk 0 - rampa	-
Heliodrom Žavnjak	Bivši heliodrom u sklopu objekta Kuk 0
Ulaz Kaoci	-
Kaoci - šumarska kuća	Šumarska kuća sagrađena početkom dvadesetog stoljeća (obnovljena 2016. godine u sklopu projekta IPA ForestEye)
Kaoci - planinarska kuća	Planinarska kuća (bivša lovačka kuća)

Tablica 18: Udio površine pojedinih zona unutar Parka

Šifra zone	Zona/Podzona	Površina (ha)	% ukupne površine PPB
1	stroge zaštite	3.499,64	18,11
1a	vrlo stroge zaštite	8,75	0,05
1b	stroge zaštite	3.490,89	18,06
2	usmjerene zaštite	15.245,08	78,86
2a	očuvanja staništa	15.180,43	78,53
2b	očuvanja tradicionalne arhitekture	64,70	0,33
3	korištenja	585,82	3,03
3a	naselja	544,52	2,82
3b	posjetiteljska infrastruktura	41,30	0,21

Karta 9: Zoniranje Parka

4.3. Planirani ljudski resursi

Iz godine u godinu u Parku se otvaraju novi sadržaji i potrebno je zaposliti nove kadrove kako bi sve moglo funkcionirati na zadovoljavajući način. Dodatna potreba za kadrovima proizlazi i iz činjenice da se vremenom mijenjaju i zakoni i/ili pravilnici koji obvezuju na zapošljavanje dodatnih stručnjaka na pojedinim poslovima. Osim toga zbog NATURA 2000 područja koja su dodijeljena JU na upravljanje potrebno je zaposliti nove djelatnike na poslovima zaštite prirode. Trenutno zaposleni tim čini 9 stalno zaposlenih iz proračuna MZOE, 2 stalno zaposlena iz vlastitih sredstava, te 1 zaposlen na određeno vrijeme iz vlastitih sredstava. Ustanova je korisnik mjere stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Veliki raskorak između stvarno potrebnih i danas zaposlenih djelatnika JU pokušava riješiti na različite načine, bilo da pojedini djelatnici obavljaju više različitih poslova, odnosno poslova i zadataka vezanih za više radnih mjesta, bilo da se službe međusobno ispomažu, ili angažiranjem vanjskih suradnika.

Prilikom planiranja predviđelo se zapošljavanje novih djelatnika, a koji su predviđeni sistematizacijom i nedostaju prilikom obavljanja redovnih djelatnosti JU. Ovdje nisu navedeni djelatnici koje će trebati nadomjestiti zbog odlaska u mirovinu ili drugih razloga. Važno je i napomenuti da je potrebno revidirati sistematizaciju radnih mjesta o čemu će se voditi računa prilikom izrade novih akata JU.

Tablica 19: Plan zapošljavanja novih djelatnika prema Pravilniku o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“

PLAN ZAPOSŁJAVANJA NOVIH DJELATNIKA										
PLANIRANI BROJ ZAPOSLENIKA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA									
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
stručni suradnik za vođenje projekata										
stručni suradnik agronom I vrste										
stručni suradnik šumar I vrste										
voditelj promidžbe I vrste										
voditelj protupožarne zaštite I vrste										
čuvar prirode II vrste										
čuvar prirode III vrste										
čuvar prirode III vrste										
čuvar prirode III vrste										
čuvar prirode III vrste										
čuvar prirode III vrste										
voditelj računovodstva II vrste										
informatör -administrator III vrste										
informatör -administrator III vrste										
informatör -administrator III vrste										
informatör -administrator III vrste										

NAPOMENA:

Zvanje Stručni savjetnik i Viši stručni savjetnik određene struke stječe se na osnovi radnog staža i stručne spreme.

U skladu s potrebama, za vrijeme rada Parka (travanj-listopad) dodatno će se zapošljavati 5-8 sezonskih djelatnika.

Zbog projekta uređenja sustava posjećivanja u Parku predviđa se dodatno zapošljavanje djelatnika (vozači, informatori i dr.).

S obzirom na povećani obim poslova zbog NATURA 2000 područja koja su JU dodijeljena na upravljanje potrebno je revidirati sistematizaciju u Parku i zaposliti nove djelatnike.

4.4. Planirani financijski resursi

JU ostvaruje vlastite prihode (ulaznice, usluge stručnog vođenja, prodaja suvenira, koncesijska odobrenja i dr.), a određeni dio sredstava osigurava se putem Državnog proračuna, prijavljivanja projekata na brojne nacionalne i međunarodne programe sufinanciranja.

Za provođenje ovog Plana JU će osigurati sredstva iz sljedećih izvora:

- Državni proračun
- Vlastiti prihodi
- Međunarodni projekti
- Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
- Pomoći od međunarodnih organizacija
- Donacije i sponzorstva

Ukupna sredstva potrebna za provođenje Plana za razdoblje od 2017.-2026. godine iznose **107.717.437,00 kn**. Od tog iznosa na rashode za provođenje aktivnosti Plana otpada **51.421.437,00 kn**, a na rashode poslovanja JU **56.296.000,00 kn** (Tablica 20.).

Tablica 20: Ukupna sredstva za provedbu Plana

UKUPNA SREDSTVA ZA PROVOĐENJE PLANA											
PRORAČUN	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
RASHODI ZA ZAPOSLENE*	1.468.000,00	1.508.000,00	1.508.000,00	2.700.000,00	3.200.000,00	3.600.000,00	3.800.000,00	4.100.000,00	4.400.000,00	4.600.000,00	30.884.000,00
RASHODI KOJI NISU OBUHVAĆENI AKTIVNOSTIMA PLANA**	1.309.000,00	1.564.000,00	1.919.000,00	2.540.000,00	2.640.000,00	2.845.000,00	2.945.000,00	3.050.000,00	3.250.000,00	3.350.000,00	25.412.000,00
RASHODI PROVOĐENJA AKTIVNOSTI PLANA***	8.433.437,00	11.776.000,00	11.783.000,00	2.878.000,00	2.962.000,00	3.156.000,00	2.366.000,00	2.532.000,00	2.656.000,00	2.879.000,00	51.421.437,00
UKUPNO	11.210.437,00	14.848.000,00	15.210.000,00	8.118.000,00	8.802.000,00	9.601.000,00	9.111.000,00	9.682.000,00	10.306.000,00	10.829.000,00	107.717.437,00

***NAPOMENA:**

Rashodi za zaposlenike predviđeni su uzimajući u obzir plan kadrovskog popunjavanja JU prikazan u Tablici 19. te zapošljavanju dodatnih djelatnika u slučaju provedbe promjene modala posjećivanja financiranog iz sredstava fondova Europske unije.

****NAPOMENA:**

U rashodima, koji nisu obuhvaćeni aktivnostima plana uračunati su troškovi za:

Služena putovanja
 Uredski materijal
 Materijal i sirovine
 Energiju
 Tekuće i investicijsko održavanje
 Sitan inventar i auto gume
 Telekomunikacijske usluge
 Komunalne troškove
 Računalne usluge
 Ostale usluge
 Naknade predstavničkih tijela
 Reprezentaciju
 Financijske rashode
 Uređaje strojeve i opremu

Računalne programe
Računovodstveni servis

*****NAPOMENA:**

Pojedine aktivnosti nisu apsolutno točno iskazane u ukupnim sredstvima potrebnim za provođenje Plana iz razloga što je potrebno izraditi projektnu dokumentaciju temeljem koje će se utvrditi točna financijska sredstva za realizaciju istih. Navedene aktivnosti biti će realizirane kada se osiguraju sredstva raznih fondova Europske unije, nacionalnih fondova, donacija i sponzorstava.

Detaljan prikaz troškova svih aktivnosti Plana nalazi se u Prilogu 6.

Tablica 21: Rashodi provođenja aktivnosti prema temama Plana

RASHODI PROVOĐENJA AKCIJA PREMA TEMAMA PLANA											
PRORAČUN	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
ZAŠTITA I OČUVANJE PRIRODNE BAŠTINE	377.500,00	891.000,00	991.000,00	1.088.000,00	868.000,00	1.118.000,00	1.078.000,00	1.173.000,00	1.158.000,00	1.088.000,00	9.830.500,00
ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE	156.000,00	45.000,00	70.000,00	42.000,00	9.000,00	37.000,00	9.000,00	9.000,00	37.000,00	9.000,00	423.000,00
SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM	78.000,00	77.000,00	107.000,00	97.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	773.000,00
EDUKACIJA I INTERPRETACIJA	72.000,00	117.000,00	97.000,00	92.000,00	72.000,00	72.000,00	42.000,00	87.000,00	87.000,00	42.000,00	780.000,00
POSJEĆIVANJE I PROMOCIJA	7.104.937,00	10.140.000,00	10.017.000,00	1.003.000,00	1.408.000,00	1.307.000,00	652.000,00	658.000,00	744.000,00	940.000,00	33.973.937,00
RAZVOJ UPRAVLJANJA JU	393.000,00	197.000,00	177.000,00	197.000,00	177.000,00	199.000,00	182.000,00	202.000,00	227.000,00	397.000,00	2.348.000,00
OČUVANJE KRAJOBRAZA I ODRŽIVO KORIŠTENJE PRIRODNIH DOBARA	252.000,00	309.000,00	324.000,00	359.000,00	359.000,00	354.000,00	334.000,00	334.000,00	334.000,00	334.000,00	3.293.000,00
UKUPNO	8.433.437,00	11.776.000,00	11.783.000,00	2.878.000,00	2.962.000,00	3.156.000,00	2.366.000,00	2.532.000,00	2.656.000,00	2.879.000,00	51.421.437,00

Tablica 22: Rashodi provođenja aktivnosti prema prioritetima Plana

RASHODI PROVOĐENJA AKTIVNOSTI PREMA PRIORITETIMA PLANA											
PRIORITET	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
1	7.907.437,00	8.147.000,00	7.957.000,00	1.679.000,00	1.494.000,00	1.589.000,00	1.509.000,00	1.574.000,00	1.687.000,00	2.009.000,00	35.552.437,00
2	452.000,00	3.536.000,00	3.731.000,00	1.054.000,00	1.368.000,00	1.479.000,00	764.000,00	825.000,00	831.000,00	782.000,00	14.822.000,00
3	74.000,00	93.000,00	95.000,00	145.000,00	100.000,00	88.000,00	93.000,00	133.000,00	138.000,00	88.000,00	1.047.000,00
UKUPNO	8.433.437,00	11.776.000,00	11.783.000,00	2.878.000,00	2.962.000,00	3.156.000,00	2.366.000,00	2.532.000,00	2.656.000,00	2.879.000,00	51.421.437,00

4.5. Praćenje provedbe Plana

Cilj praćenja provedbe je uočiti primjenjuje li se Plan djelotvorno te postižu li se zadani ciljevi. Praćenje također omogućava da se kroz promatranje utjecaja upravljanja prikupe iskustva sukladno kojima će se dalje prilagođavati upravljačke aktivnosti. U skladu s Planom, djelatnici JU bit će odgovorni za praćenje provođenja različitih dijelova Plana. Svi djelatnici trebaju prikupljati dokaze i informacije koji će pokazati postižu li se ciljevi Plana. Na osnovu rezultata praćenja učinka Plana predlagat će se redovne godišnje izmjene programa praćenja provedbe. Tako aktivnosti za nadolazeću godinu mogu biti prilagođene iskustvima prošlogodišnje realizacije ili promijenjenim okolnostima i novim saznanjima. U završnoj godini provedbe Plana potrebno je napraviti cjelovitu procjenu postignuća, ciljeva i vizije Plana, a rezultati revizije uključit će se u plan upravljanja za sljedeće razdoblje.

CILJ	
Nadzirati i prikupljati / dokumentirati rezultate aktivnosti upravljanja kao i ispunjenje ciljeva upravljanja.	
AKTIVNOSTI PRAĆENJA PROVEDBE PLANA	AKTIVNOSTI PLANA UPRAVLJANJA KOJE SE PRATE
IZVJEŠTAVANJA	
M1 Osigurati pravovremeno podnošenje izvještaja o istraživanju (u zadanim vremenskim rokovima i unutar smjernica zadanih od strane JU) za sav istraživački rad proveden od strane djelatnika JU ili kao ugovorna obveza suradnika.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AD1, AE1, AF1, AF3, AG1, AH3, AI1, AJ1, AJ3, AK1, AL1, AM1, AN1, AO1 AO3, AO4, BA1, BA2, BA3.
M2 Osigurati uspostavu redovitog pisanog izvješćivanja od strane čuvara prirode i ostalih suradnika na terenu o aktivnostima koje se odnose na kontrolu i monitoring ugroženih vrsta i pristupa osjetljivim područjima u Parku. Organizirati bazu izvještaja čuvara prirode.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AD2, AE1, AF1, AF3, AG1, AG2, AH1, AH2, AH3, AH4, AI2, AJ2, AJ2, AK2, AL2, AN3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO8, CB4, GA1, GA2, GA3, GA4.
M3 Osigurati da se ispunjava redovite izvještaje o aktivnostima vezanim uz kontrolu i motrenje invazivnih vrsta.	AN2, AN3, AN4.
M4 Osigurati da djelatnici JU izrađuju bilješke sa svih konzultacija i savjetodavnih sastanaka s državnim tijelima, vlastima i grupama korisnika prirodnih resursa te pojedincima, kako bi se utvrdilo ispunjavanje njihovih upravljačkih obaveza unutar Parka.	CA1, FB3, FC2, FC2, GA3, GB6.
M5 Osigurati da djelatnici JU vode bilješke sa svih konzultacija i savjetodavnih sastanaka i aktivnosti u smislu podrške lokalnom stanovništvu i grupama specijaliziranih korisnika prostora, koji obavljaju svoje aktivnosti na području Parka.	CA1, CA2, CA3, CA4, CA5, CB1, CB2, CB3, CB4, GA3, GB1, GB2, GB3, GB4, GB5, GB6.
BAZE PODATAKA	
M6 Osigurati redoviti unos i analizu svih podataka o istraživanjima i monitorinzima u GIS bazi podataka, kako bi se utvrdili trendovi i upravljački odgovori na njih.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AD2, AE1, AF1, AF3, AG1, AG2, AH1, AH2, AH3, AI1, AI2, AJ1, AJ2, AJ3, AK1, AK2, AL1, AL2, AM1, AM2, AN1, AN2, AN3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, CB4, GA1, GA2.
M7 Osigurati da su podaci o ključnim vrstama, staništima, zemljišnom pokrovu, oblicima i krajobraznim karakteristikama te kulturnoj baštini redovito ažurirani u GIS bazi podataka.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AD2, AE1, AF1, AF3, AG1, AG2, AH1, AH2, AH3, AH4, AI1, AI2, AJ1, AJ2, AJ3, AK1, AK2, AL1, AL2, AM1, AM2, AN1, AN2, AN3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, AO8, AO10, BA1, BA2, BA3, CB4, GA1, GA2, GA3.
M8 Osigurati i održavati bazu podataka terenskih zapisnika i izvještaja stručne službe, te svih podataka koji se tiču prirodnih vrijednosti Parka.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AD2, AE1, AF1, AF3, AG1, AG2, AH1, AH2, AH3, AH4, AI1, AI2, AJ1, AJ2, AJ3, AK1, AK2, AL1, AL2,

	AM1, AM2, AN1, AN2, AN3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, AO8, AO10, CB4,
M9 Održavati bazu podataka o broju posjetitelja na odabranim lokalitetima i/ili po pojedinim organiziranim posjetima.	DA1, DA2, DA4, EB1, EB2, EB4, EB5, EB7, EC1, EC2, EC3, EC4.
M10 Voditi evidenciju o proizvodnji i prodaji domaćih proizvoda i suvenira.	CA2, CA3, CA4, CA5, EB6.
M11 Održavati aktualan popis vozila i opreme.	FB1, FB2.
M12 Održavati ažurirani popis osoblja (uključujući i volontere), njihovih uloga i odgovornosti, potreba za obučavanjem, kao i izvještaja o službenim putovanjima, odrađenim tečajevima i radionicama, te internim sastancima, upitnicima i događanjima.	FA1, FA2, FA3, FA4.
M13 Voditi evidenciju o svim prihodima i rashodima JU, za planirane aktivnosti na godišnjoj razini.	Odnosi se na sve aktivnosti Plana upravljanja koje se provode u tekućoj godini.
M14 Ažurirati zapis komentara, pohvala i pritužbi dobivenih od strane posjetitelja ili dionika.	AH4, AN4, AO8, AP1, CA1, CA2, CA3, CA4, CA5, CB1, CB2, CB3, CB4, DA1, DA2, DA3, DA4, DA5, EB1, EB2, EB3, EB4, EB5, EB7, EC3, ED3, ED4, ED5, ED6, ED7, GB1, GB2, GB3, GB4, GB5, GB6, GD2.
M15 Voditi evidenciju o izrađenim informativnim i edukativnim materijalima i programima; o održanim edukacijskim i prezentacijskim programima i događanjima te o broju sudionika.	AN4, DA1, DA2, DA3, DA4, DA5, FA2.
M16 Voditi evidenciju o pojavljivanju Parka u medijima, o promotivnim aktivnostima (manifestacije, sajmovi i dr.), te o tiskanim publikacijama.	AA2, AF2, BA4, ED1, ED2, ED3, ED4, ED5, ED6, ED7.
M17 Voditi redovite zapisnike o predstavljanjima i lobiranjima kod državnih tijela i službi.	FB3, FC1, FC2, GA3, GA4, GB5, GC1, GC2.
M18 Održavati aktualnom kartu Parka, temeljenu na GIS-u, unoseći sve izmjene opisa granice, upravljačkih ovlasti i zona unutar Parka.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AD2, AE1, AF1, AF3, AG1, AG2, AH1, AH2, AH3, AH4, AI1, AI2, AJ1, AJ2, AJ3, AK1, AK2, AL1, AL2, AM1, AN2, AN3, AO1, AO2, AO3, AO4, AO5, AO7, AO8, AO10, AP1, AP2, BA1, BA2, BA3, FC1.
ISTRAŽIVANJA I MONITORINZI	
M19 Vršiti monitoring ključnih i indikatorskih vrsta te odabranih stanišnih tipova, uključujući vrste i stanišne tipove Natura 2000, kako bi se osiguralo da ih aktivnosti Parka ili drugih dionika ne ugrožavaju.	AA1, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AD2, AF3, AG2, AH1, AH2, AI2, AJ1, AJ2, AO4, GC3, GC7, GC8.
M20 Procijeniti razinu svijesti i razumijevanja stanovništva i posjetitelja prije i nakon provedenih edukacijskih programa i aktivnosti.	DA4, EB7.
M21 Pregledati infrastrukturu Parka (npr. staze, ceste, centri, proizvodi i usluge) na godišnjoj razini, kako bi se dobile informacije važne za buduće planiranje razvoja i poboljšanja.	EA1, EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EA9, EA10, EA11, EA12, EA13, EA14, EA15.
M22 Pregledati privatnu posjetiteljsku infrastrukturu, proizvode i usluge na godišnjoj razini, kako bi se dobile informacije važne za buduće planiranje razvoja i poboljšanja.	CA2, EB1, EB2.
SURADNJA I KOORDINACIJA	
M23 Osigurati formaliziranje i potvrdu svih partnerstava kroz razmjenu dopisa, ugovora ili sporazuma o suradnji.	AO9, AO11, EA12, EB4, EC1, FC1, FC2, GB5, GB6, GC1, GC2, GC4, GC5, GC6, GC7, GC8, GD1, GD2.

M24 Osigurati pribavljanje potrebnih dopuštenja, dozvola i potvrda za tehničke zahvate od nadležnih institucija.	AO6, AO7, BA1, BA2, BA3, EA1, EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EA9, EA10, EA11, EA13, EA14, EA15, EB2, FB3, GD1.
M25 Osigurati da Park dobiva na uvid sve vanjske planove, strategije i zakone koje su izradile službe ili predstavnici ovlaštenih institucija, koje utječu na upravljanje Parkom i da sudjeluje u njihovom stvaranju pismenim preporukama.	AH4, BA1, BA2, BA3, CA1, CB3, DA5, EA12, EB1, FC1, GC1, GC2.
M26 Osigurati da se sve službene karte Parka, planovi i smjernice distribuiraju dionicima i nadležnim službama u vrijeme njihovog objavljivanja, revidiranja ili dopuna.	AC4, AD2, AG1, AG2, AH4, AM2, AN1, AN2, AN3, AO1, AO2, AO5, AO7, AO8, AO9, AO10, AP1, BA1, BA2, BA3, EA12, EC1, EC2, FC1, GA1, GA4, GD1.
SASTANCI I ARHIVA	
M27 Organizirati dva interna sastanka godišnje s ciljem da se utvrdi da li Park razvija i implementira ključne planove, projekte, programe i strategije, koji su definirani u aktivnostima Plana.	Odnosi se na sve aktivnosti Plana, koje se provode u tekućoj godini, a posebno na one koji su prioritet 1.
M28 Osigurati da su interna organizacijska i operativna problematika stalna tema sastanaka UV Parka.	Odnosi se na sve aktivnosti iz Teme F: Razvoj upravljanja JU te na sve aktivnosti definirane kao prioritetne za realizaciju Plana.
M29 Osigurati da se web stranica redovito ažurira te da prati sve važnije događaje u Parku.	CB1, CB2, ED2, ED3, ED7.
M30 Uspostaviti i održavati aktualnom arhivu službenih dokumenata, planova, istraživačkih i drugih izvještaja, projekata, interpretacijskih i edukacijskih materijama, tiskanih materijala vezanih za Park, i sl.	AA1, AA2, AA3, AB1, AC1, AC2, AC3, AC4, AD1, AE1, AF1, AF2, AF3, AG1, AG2, AH2, AH3, AI1, AI2, AJ1, AJ2, AJ3, AK1, AK2, AL1, AL2, AM1, AM2, AN1, AN4, AO1 AO3, AO4, AP1, BA1, BA2, BA3, BA4, DA1, DA2, DA3, DA4, DA5, ED1, ED2, ED3, ED4, ED5, ED6, ED7, GC3, GC7.
PLANIRANJE UPRAVLJANJA	
M31 Izrađivati GP prema aktivnostima iz Plana, a u skladu s mogućnostima.	Odnosi se na sve aktivnosti Plana koje se provode u tekućoj godini.
M32 Pripremiti cjelokupnu procjenu Plana tijekom pete godine provedbe te po potrebi izraditi revidirani plan.	Sve aktivnosti Plana otpočete u prvih 5 godina provedbe.
M33 Izraditi i provoditi Plan upravljanja za Podbiokovlje te Biokovo i Rilić.	AP1, AP2.

5. LITERATURA

- Alegro, A. L.; Bogdanović, S.; Dobrović, I. (2006): Plant diversity of the Mt. Biokovo (Croatia). U: Anonymus ur.: IV Balkan Botanical Congress "Plant, fungal and habitats diversity investigation and conservation". Book of abstracts. Bulgar. Acad. of Sciences, Institut of Botany, 53.
- Bedek, J., Taiti, S., Gottstein, S. (2011): Catalogue and atlas of cave-dwelling terrestrial isopods (Crustacea: Oniscidea) from Croatia. Nat. Croat., Vol. 20, No. 2., 237-354, Zagreb.
- Bedek, J., Taiti, S. (2009): A new species of *Strouhaloniscellus* Tabacaru, 1993 (Crustacea: Isopoda: Oniscidea) from a cave in Mt Biokovo, Croatia. Zootaxa 2196, 59-64.
- Benček, Đ. (2002): Park prirode Biokovo - osobitosti geološke građe. Institut za geološka istraživanja, Zavod za geologiju. Zagreb.
- Bogunović, M., Husnjak, S., Bensa, A. (2002): Pedološke značajke Parka prirode Biokovo. Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet. Zagreb.
- Budinski, I., Mikulić, K., Čulina, A. (2008): Ornitofauna Parka prirode Biokovo. BIOM. Zagreb. Izvještaj istraživanja cjelokupne ornitofauna Parka prirode Biokovo.
- Budinski, I., Mikulić, K., Čulina, A. (2009): Monitoring ptica značajnih za Park prirode Biokovo-. BIOM. Zagreb. Izvještaj monitoringa ptica značajnih za Park prirode Biokovo.
- Budinski, I. i dr. (2014): Istraživanje i monitoring značajnih vrsta ptica u PPB (*Emberiza hortulana* - vrtna strnadica i *Aquila chrysaetos* - suri orao). BIOM. Zagreb. Izvještaj prve godine istraživanja i monitoringa.
- Budinski, I. i dr. (2015): Istraživanje i monitoring značajnih vrsta ptica u PPB (*Emberiza hortulana* - vrtna strnadica i *Aquila chrysaetos* - suri orao). BIOM. Zagreb. Izvještaj druge godine istraživanja i monitoringa.
- Bušelić, S. (2001): Speleološki lokaliteti i objekti na Biokovu unutar granica Parka prirode Biokovo. Hrvatsko planinarsko društvo „Biokovo“. Makarska.
- Domac, R. (1957): Flora i vegetacija točila u primorskom pojasu Biokova. Biol. glas. Period. biol. No.10 (1-2):13-41.
- Dragušica, H. (2003): Geomorfološke značajke planinskog hrpta Biokova, Diplomski rad, geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Drnjević, B. (2005): Sanacija odlagališta Donja Gora. Institut građevinarstva Hrvatske, d.d. Zagreb.
- Državni zavod za zaštitu prirode (2006): Mjere i prijedlozi uvjeta zaštite prirode za program gospodarenja za gospodarsku jedinicu Biokovska sela. Stručna podloga. Zagreb.
- Državni zavod za zaštitu prirode (2012): Park prirode Biokovo stručna podloga zaštite prirode za prostorni plan područja posebnih obilježja - nadopunjena verzija. Zagreb.
- Državni zavod za zaštitu prirode (2013): Ciljane izmjene i korekcije granica Parka prirode Biokovo (word dokument i kartografski prikazi) iz Stručne podloge zaštite prirode za prostorni plan posebnih obilježja Parka prirode Biokovo iz 2012. Zagreb.

Durbešić P., Vujčić-Karlo S. (2000): Prilog povijesti istraživanja faune kukaca (Insecta) Biokovskog područja. U Kerovec, M. et Durbešić, P. ur. (2002): Ekološke monografije 5. Prirodoslovna istraživanja biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11.-16. listopada 1993. u Makarskoj knjiga 2. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb, 245 - 253.

Financijsko izvješće Javne ustanove Park prirode Biokovo za 2013. godinu.

Financijsko izvješće Javne ustanove Park prirode Biokovo za 2014. godinu.

Financijsko izvješće Javne ustanove Park prirode Biokovo za 2015. godinu.

Fukarek, P., Šolić, E. M. (1983): Reliktne sastojine eumediteranske vegetacije na biokovskom području. Acta Biokov. Radovi o prirodi biokovskog područja Vol. 2, 243-246.

Gasperini, R. (1885): Contributo alla conoscenza geologica del diuviale Dalmata, Anuario Dalm. II, Zara.

Gjeldum, D. K., etnolog, Gamulin, A. (2001): Ruralna naselja na području Parka prirode Biokovo. Konzervatorski elaborat. Županija splitsko-dalmatinska, Županijski zavod za prostorno uređenje.

Godišnji program zaštite, održavanja, promicanja i korištenja Parka prirode Biokovo za 2013. godinu.

Godišnji program zaštite, održavanja, promicanja i korištenja Parka prirode Biokovo za 2014. godinu.

Godišnji program zaštite, održavanja, promicanja i korištenja Parka prirode Biokovo za 2015. godinu.

Godišnji program zaštite, održavanja, promicanja i korištenja Parka prirode Biokovo za 2016. godinu.

Godišnji program zaštite, održavanja, promicanja i korištenja Parka prirode Biokovo za 2017. godinu.

Grbac, I., Lazar, B. (2001): Vodozemci i gmazovi Parka prirode Biokovo. Izvještaj prve godine istraživanja. Hrvatski prirodoslovni muzej. Zagreb.

Grbac I. (2002): Vodozemci i gmazovi Parka prirode Biokovo, Izvještaj druge godine istraživanja, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zoološki odjel, Zagreb, 1-16.

Grbac, I. (2009): Biološka raznolikost i inventarizacija gmazova i vodozemaca Parka prirode Biokovo. Završni izvještaj. Hrvatski prirodoslovni muzej. Zagreb.

Gužvica, G. (2014) Istraživanje i monitoring velikih zvijeri u PPB - stanje populacije vuka (*Canis lupus*). Izvještaj prve godine istraživanja. OIKON d.o.o. Zagreb.

Gužvica, G. (2015) Istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo. Izvještaj druge godine istraživanja. OIKON d.o.o. Zagreb.

Gužvica, G. (2016): Istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo. Izvještaj treće godine istraživanja. OIKON d.o.o. / OIKON zelena infrastruktura d.o.o. Zagreb.

Gužvica, G. (2016): Istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo. Završno izvješće trogodišnjeg istraživanja. OIKON d.o.o. / OIKON zelena infrastruktura d.o.o. Zagreb.

Horvat, I. (1941): Istraživanje vegetacije Biokova, Orjena i Bjelašnice. Ljetopis JAZU No.53:163172.

Hršak, V., Alegro, A. L. (2008): Biljni svijet Biokova. U: Ozimec, R. ur.: Biokovo. Graphis d.o.o. i Javna ustanova "Park prirode Biokovo" : 88-108.

Hrvatski prirodoslovni muzej, Speleološki odsjek Planinarskog društva Sveučilišta „Velebit“, Speleološko alpinistički klub „Ekstrem“ (2002): Speleološko istraživanje i stvaranje arhive (inventarizacija) dubokih jama Parka prirode Biokovo. Izvješće sa speleološkog istraživanja jame Amfora 2002. godine. Zagreb.

Institut građevinarstva Hrvatske, d.d. (2001): Studija utjecaja na okoliš tunela Sv. Ilija - Biokovo s pristupnim cestama. Zagreb.

Izvješće o provedbi Godišnjeg programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Parka prirode „Biokovo“ za 2013. godinu.

Izvješće o provedbi Godišnjeg programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Parka prirode „Biokovo“ za 2014. godinu.

Izvješće o ostvarivanju Plana upravljanja i Godišnjeg programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Javne ustanove «Park prirode Biokovo» za 2015. godinu

Jelić, D., Peranić, I., Horvatić, B. (2007): Rasprostranjenost i zaštita podvrsta *Vipera ursinii macrops* i *V. ursinii rakosiensis* u Hrvatskoj. Podnesak projekta. Udruga studenata biologije „BIUS“ i Hrvatsko Herpetološko Društvo „Hyla“. Zagreb.

Juretić, B., Kovačić, S., Mihelj, D. (studen 2003): Izvješće o stručnim radovima u Biokovskom botaničkom vrtu Kotišina u listopadu 2003. godine. PMF, Botanički vrt. Zagreb.

Kerovec, M., Durbešić, P. (2002): Prirodoslovna istraživanja Biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11-16 listopada 1993 u Makarskoj. Knjiga 2. Ekološke monografije 5. Hrvatsko ekološko društvo. Zagreb, i-iii, 1-145.

Kučinić M. (2002): Faunistička istraživanja i inventarizacija leptira Biokova (preliminarni izvještaj). Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, Zoologijski zavod, Zagreb, 1-57.

Kučinić, M. (2003): Faunistička istraživanja i inventarizacija leptira Parka prirode Biokovo. Izvještaj za 2002. godinu. Zagreb.

Kučinić M., Balen S., Šašić M. (2000): Prilog poznavanju faune sova (Insecta Lepidoptera, Noctuidae) Biokova. U Kerovec, M. et Durbešić, P. ur. (2002): Ekološke monografije 5. Prirodoslovna istraživanja biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11.-16. listopada 1993. u Makarskoj knjiga 2. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb, 233-243.

Kušan, F. (1956): Osobitosti u sastavu i rasporedu biljnog svijeta na planini Biokovu. Biol. glas. Period. biol. No.8:103-109.

Kušan, F. (1969): Biljni pokrov Biokova. Prir. istraž. JAZU ser. Acta biol. Vol. 5, No.37:5-224.

Kušan, F. (1971): Biokovo. Malakološki muzej, Makarska,

Kušan, F. (1973): Biokovo. Priroda Vol. 62, No.5:157-159.

Lacković, D. (2001): Istraživanje i popularno znanstveni prikaz temeljnih geomorfoloških fenomena Parka prirode Biokovo. Izvješće s prvog dijela projekta provedenog 2001. godine. Hrvatski prirodoslovni muzej. Zagreb.

Lukač, G. (1988, 1992, 1993, 2002): Istraživanje ptica na Biokovu, popis vrsta dan na temelju terenskih obilazaka provedenih u navedenim godinama, bilješke autora.

Lukač, G. (1994): Vegetacijske i florističke osobitosti Biokova. Ekol. glas. Vol. 3, No.3-4:1422.

Lukač, G., Vujčić Karlo, S., Gottstein Matočec, S., Ozimac, R., Babić, S., Rađa, T. (2003): Studija „0“ stanja na pristupnim cestama i portalima tunela Sveti Ilija - Biokovo. Zagreb.

Lukić, M. (2008): Posjet jami Amfori s ciljem inventarizacije podzemne faune . Izvještaj. Hrvatsko biospeleološko društvo. Zagreb.

Lukić, M., Houssin, C., Deharveng, L. (2010): A new relictual and highly troglomorphic species of Tomoceridae (Collembola) from a deep Croatian cave. *ZooKeys*. (69):1-16. doi:10.3897/zookeys.69.739.

Malez, M. (1967): Donjopleistocenska fauna koštane breče kod sela Dubci u Dalmaciji, Rad JAZU, 345, Zagreb.

Martinis Z. (1971): Ekomorfološke karakteristike životnog oblika patuljastog zvonca *Edraianthus pumilio* (Portenschlag) DC i srodnih vrsta, *Ekologija*, 6 (2): 205-230, Beograd.

Mazija, M. (ur.) (2005): Zbornik istraživačkih radova Udruge studenata biologije - "BIUS" u Parku prirode "Biokovo". Udruga studenata biologije - BIUS, Zagreb, 4-123.

Mesić, Z. i dr. (2011): Izrada vegetacijske karte Parka prirode Biokovo. OIKON d.o.o. Zagreb.

Mihoci, I. (2005): Fauna danjih leptira (Insecta: lepidoptera: Rhopalocera) sjevernih obronaka Biokova. Diplomski rad. PMF, Biološki odsjek. Zagreb.

Mihoci, I. (2012): Doktorska disertacija. Raznolikost grbica (Lepidoptera, Geometridae) Hrvatske i ekološka uvjetovanost njihove visinske rasprostranjenosti, Zagreb.

Mihoci, I., Hršak, V., Kučinić, M., Mičetić Stanković, V., Delić, A., Tvrtković, N. (2011): Butterfly diversity and biogeography on the Croatian karst mountain Biokovo: Vertical distribution and preference for altitude and aspect?. *Eur. J. Entomol.* 108 (4): 623-633.

Mihoci, I., Šašić Kljajo M. (2009): Istraživanje rasprostranjenosti i monitoring populacija endemične podvrste dalmatinskog okaša *Proterebia afra dalmata* (Godart [1824]) na području Parka prirode Biokovo. Hrvatski prirodoslovni muzej. Zagreb.

Mikac, K. (2004): Geomorfologija predhorske stepenice Biokova između Dubaca i Makarske. Diplomski rad. PMF, Geološki odsjek. Zagreb.

Mikulić, K., Budinski, I., Ćulina, A. (2010): Monitoring ptica značajnih za Park prirode Biokovo. Izvještaj za 2009. godinu. Udruga za biološka istraživanja „BIOM“. Zagreb.

Mrnjavčić Vojvoda, A. (2016): Doktorska disertacija. Vertikalna rasprostranjenost, raznolikost, ekološke i biogeografske značajke viših Ditrysia (Lepidoptera: Macroheterocera) Biokova i Ličke Plješivice, Zagreb.

Mrnjavčić Vojvoda, A., Mihoci, I., Vajdić, M., Kučinić, M. (2014): Antitype suda (Geyer, 1832) (Lepidoptera: Noctuidae), new species of noctuid fauna of Croatia, found in the Biokovo Nature Park. Nat. Croat., Vol. 23, No. 2., 379-388, Zagreb.

Munda, B., Brkić, Ž., Trutin, M. (2009): Vodoistražni radovi za utvrđivanje prijedloga zona sanitarne zaštite izvorišta javne vodoopskrbe Makarskog Primorja. Geoaqua d.o.o. Zagreb.

Nikolić, T. (2007): Park prirode Biokovo. U: Budak, N. ur.: Croatica. ©HR - Hrvatski udio u svjetskoj baštini. 2. dio. Profil International d.o.o. : 892-895.

Nikolić T., Topić J., Vuković N. (urednici) (2010) Botanički važna područja hrvatske. Školska knjiga. Zagreb.

Oikon d.o.o. (2002): Studija utjecaja na okoliš tunela Sv. Ilija - Biokovo s pristupnim cestama - odabrana poglavlja; flora, vegetacija i fauna. Izmjene i dopune u vezi primjedbi s javnog uvida. Zagreb.

Ozimec, R., Jalžić, B. (2002): Biospeleološka istraživanja na području Parka prirode Biokovo. Hrvatsko biospeleološko društvo i Hrvatski prirodoslovni muzej. Zagreb.

Ozimec R., Jalžić B., Pavlinić I., Bedek J. (2002): Godišnji izvještaj projekta Inventarizacija faune špilja i izvora i izrada biospeleološkog katastra Parka prirode Biokovo za 2002. godinu. Hrvatsko biospeleološko društvo, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb, 1-34.

Ozimec, R. (2007): Namjenska Biospeleološka istraživanja novih svojti špiljske faune Parka prirode Biokovo za 2007. godinu. Zagreb.

Ozimec, R. ur i sur. (2008): „Biokovo“ - monografija. Graphis d.o.o.. Zagreb.

Ozimec, R. (2009): Monitoring najvažnijih speleoloških objekata Parka prirode Biokovo. Izvještaj za 2009. godinu. Hrvatsko biospeleološko Društvo. Zagreb.

Ozimec, R. (2011): Monitoring najvažnijih speleoloških objekata Parka prirode Biokovo za 2011. godinu. Izvještaj za 2011. godinu. Samostalna znanstveno-stručna djelatnost Roman Ozimec. Varaždin.

Ozimec, R. (2012): Monitoring kaverni u tunelu Sv. Ilija na području Parka prirode Biokovo za 2012. godinu. Izvještaj za 2012. godinu. Hrvatsko biospeleološko Društvo. Zagreb.

Ozimec, R. (2013): Monitoring kaverni u tunelu Sv. Ilija na području Parka prirode Biokovo za 2013. godinu. Izvještaj za 2013. godinu. ADIPA. Zagreb

Ozimec, R. (2015): Izvještaj monitoringa najvažnijih speleoloških objekata Parka prirode Biokovo za 2015. godinu. ADIPA. Zagreb

Ozimec, R. (2015): Monitoring kaverni u tunelu Sv. Ilija na području Parka prirode Biokovo za 2015. godinu. ADIPA. Zagreb

Ozimec, R., Basara, D., Rade, P., Rnjak, G., Glavaš, I., Jalžić, B., Bartulović, T., Protrka, K. (2015): Jame u tunelu Sv. Ilija, Zagvozd, Biokovo, 49-50. u: Prpić i sur., Zbornik sažetaka Skupa speleologa Ogulin 2015., pp. 85, Ogulin.

Pavletić, Z. (1987): Prilozi poznavanju Biokovske flore. Acta Biokov. Radovi o prirodi biokovskog područja No.4:25-30, SIŽ za kulturu, Centar za kulturu, Institut „Planina i more“, Makarska

Pavletić, Z. (2002): Pregled florističkih istraživanja Biokovskog područja. U: Kerovec, M., Durbešić, P. ur.: Prirodoslovna istraživanja Biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11-16 listopada 1993 u Makarskoj. Knjiga 2. Ekološke monografije 5. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb, 1-12.

Perović F. (1995): Dalja istraživanja faune osa biljarica (Hymenoptera, Symphyta) Biokova. U Kerovec, M. et Durbešić, P. ur. (2002): Ekološke monografije 5. Prirodoslovna istraživanja biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11.-16. listopada 1993. u Makarskoj knjiga 2. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb, 213 - 231.

Pravilnik o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže (Narodne novine br. 15/2014)

Pravilnik o popisu stanišnih tipova, karti staništa te ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima (Narodne novine br. 88/2014)

Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (Narodne novine br. 144/2013 i 73/2016)

Pravilnik o unutarnjem redu u Parku prirode «Biokovo» (Narodne novine br. 66/2001).

Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove «Park prirode Biokovo» (usvojen 26.02.2014.)

Protrka, K., Ozimec, R. (2010): Stručni seminar o zaštiti špilja i podzemne faune. Zbornik sažetaka. Zagreb

Protrka, K., Škrabić, H., Srzić, S. (ur.)(2011): Znanstveno-stručni skup "Biokovo na razmeđu milenija : razvoj parka prirode u 21. stoljeću" : knjiga sažetaka = Scientific and Professional Meeting "Biokovo at the Turn of the Millennium : the Development of Nature Park in the 21st Century" = book of abstracts. Javna ustanova „Park prirode Biokovo“. Makarska.

Protrka K., Ozimec R., Škrabić H. (2011): Monitoring of speleological objects in Nature Park Biokovo, book of abstracts. KARST RESEARCH INSTITUTE at ZRC SAZU. Postojna, Slovenija.

Prostorni plan Parka prirode Biokovo (Narodne novine br. 108/2015).

Radić, J. (1976): Bilje Biokova. Inst. "Planina i more"., Makarska, 1-237.

Radić, J. (1979): Doprinosi fitogeografiji biokovskog područja. Acta Bot. Croat. Vol. 38, 95-103.

Ritz, S., Jurić, Ž. Burek, J., Kisić, Z. (2003): Elaborat o utjecaju automobila na okoliš Parka prirode Biokovo. Ekonerg holding d.o.o. Zagreb.

Rucner D., Rucner R. (2000): Novi podaci za avifaunu Biokova i okolice. U Kerovec, M. et Durbešić, P. ur. (2002): Ekološke monografije 5. Prirodoslovna istraživanja biokovskog

područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11.-16. listopada 1993. u Makarskoj knjiga 2. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb, 275 - 278.

Rukavina M. ur. (1983): Prostorni plan. Park prirode i spomen područje Biokovo. Zavod za urbanizam Arhitektonskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1-81.

Selanec, I. i dr. (2014): Istraživanje i monitoring dinarskog voluhara (*Dinaromys bogdanovi*). Izvješće prve godine istraživanja i monitoringa. BIOM. Zagreb.

Selanec, I. i dr. (2015): Istraživanje i monitoring dinarskog voluhara (*Dinaromys bogdanovi*). Izvješće druge godine istraživanja i monitoringa. BIOM. Zagreb.

Statut Javne ustanove «Park prirode Biokovo» (usvojen 24.10.2014.)

Šilić, Č., Šolić, M. E. (2002): Addition to the vascular flora in the region of Biokovo (Dalmatia, Croatia). Nat. Croat., Vol. 11, No. 3., 341-363, Zagreb.

Šolić, E. M. (1983): Endemizam planine Biokova. Acta Biokov. Radovi o prirodi biokovskog područja Vol. 2, 179-182, SIŽ za kulturu, Centar za kulturu, Institut „Planina i more“, Makarska.

Šolić, E. M. (1983): Poznavanje flore Biokova od Visianija do danas. Muzej grada Šibenika, Šibenik, 349-364, Šibenik.

Šolić, M. E. (2001): Floristička i fitocenološka sastavnica područja Parka prirode Biokovo i kontaktnih zona Parka, za potrebe izrade prostornog plana Parka prirode Biokovo, Institut „Planina i more“, Makarska.

Šolić, E. M. (2003): Izvješće rada na projektu: inventarizacija flore Parka prirode Biokovo, za 2002.godinu. Institut „Planina i more“. Makarska.

Šprem, N., Reindl, B. (2010): Istraživanje i monitoring divokoze (*Rupicapra rupicapra* L.) u Parku prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima. Agronomski fakultet. Zagreb.

Šprem, N., Reindl, B. (2011): Istraživanje i monitoring divokoze (*Rupicapra rupicapra* L.) u Parku prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima. Agronomski fakultet. Zagreb.

Šprem N., Fabijanić N., Protrka K., Popović Z., Bulić A., Šabić B.(2011): „The applicability of camera trapping to estimate population density of chamois in Biokovo Nature Park“/„Primjena senzornih kamera u procjeni gustoće populacije divokoze u Parku prirode Biokovo“. // *Journal of central European agriculture*. 12 (2011) , 4; 576-583.

Šprem, N., Reindl, B. (2012): Istraživanje i monitoring divokoze (*Rupicapra rupicapra* L.) u Parku prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima. Agronomski fakultet. Zagreb.

Thenius, E.(1958): Über einen Kleinbären aus dem Pleistozän von Slowenien nebst Bemerkungen zur Phylogenese der plio-pleistozänen Kleinbären, Razpr. SAZU, Cl. 4, 4, Ljubljana.

Topić J., Ilijanić Lj., Tvrtković N., Nikolić T. (2006) Staništa, Priručnik za inventarizaciju, kartiranje i praćenje stanja, DZZP, Zagreb.

- Toula, F. (1907): *Rhinoceros Mercki Jäger in Österreich*, Jahrb. d. k. k. geol. R. A., 57, Wien.
- Trinajstić, I. (1987): Sintaksonomski pregled biljnih zajednica planine Biokova. *Acta Biokov. Radovi o prirodi biokovskog područja* Vol. 4, 143-174, SIZ za kulturu, Centar za kulturu, Institut „Planina i more“, Makarska.
- Trinajstić, I. (2002): Pregled vegetacije Biokovskog područja. U: Kerovec, M., Durbešić, P. ur.: *Prirodoslovna istraživanja Biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11-16 listopada 1993 u Makarskoj. Knjiga 2. Ekološke monografije 5. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb*, 13-37.
- Tvrčković, N. (koordinator i redakcija teksta) i sur. (2002./2003): *Stručna podloga za Prostorni plan Parka prirode Biokovo - Fauna*. Hrvatski prirodoslovni muzej. Zagreb.
- Uredba o ekološkoj mreži (Narodne novine br. 124/2013 i 105/2015)
- Uredba o osnivanju Javne ustanove «Park prirode Biokovo» (Narodne novine br. 44/1998 i 85/2014)
- Udruga studenata biologije „BIUS“, Lepidopterološka sekcija (2003): *Fauna danjih leptira (Insecta, Lepidoptera, Rhopalocera) sjeverne ekspozicije Biokovskog masiva*. Zagreb.
- Vela Puharić, V. (2008): *Sakralni objekti i obilježja na Biokovu / Park prirode Biokovo*. Gradska galerija „Antun Gojak“. Makarska.
- Velić, I., Velić, J. (2010): *Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima u 2010. godini*. Geolog d.o.o. Zagreb.
- Velić, I., Velić, J. (2011): *Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima u 2011. godini*. Geolog d.o.o. Zagreb.
- Velić, I., Velić, J. (2012): *Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima u 2012. godini*. Geolog d.o.o. Zagreb.
- Velić, I., Velić, J. (2013): *Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima u 2013. godini*. Geolog d.o.o. Zagreb.
- Velić, I., Velić, J. (2015): *Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo. Godišnje izvješće o obavljenim radovima u 2015. godini*. Geolog d.o.o. Zagreb.
- Velić, I., Velić, J. (2016): *Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo. Javna ustanova „Park prirode Biokovo“*. Makarska.
- Velić, J., Velić, I., Kljajo, D., Protrka, K., Škrabić, H., Mašić, T. (2013): *Sedimentna tijela, oblici i pojave glacijalnih naslaga na Velebitu i Biokovu (Hrvatska) // Knjiga sažetaka / Organizacijski odbor (ur.). HAZU i Geološki zavod Slovenije, 2013. 54-55*. Zagreb.
- Vrdoljak, Ž. (1983): *Prilog poznavanju šumske vegetacije Biokova. Acta Biokov. Radovi o prirodi biokovskog područja* Vol. 2, 247-282, SIZ za kulturu, Centar za kulturu, Institut „Planina i more“, Makarska
- Vučjić-Karlo S., Durbešić P. (2000): *Visinska distribucija trčaka (Carabidae) na Biokovu*, U Kerovec, M. et Durbešić, P. ur. (2002): *Ekološke monografije 5. Prirodoslovna istraživanja biokovskog područja. Zbornik radova s Kongresa održanog od 11.-16. listopada 1993. u Makarskoj knjiga 2. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb*, 255-265.

Zakon o proglašenju planine Biokovo parkom prirode (Narodne novine br. 24/1981)

Zakon o zaštiti prirode (Narodne novine br. 80/2013)

Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara (2004): Istraživanje i znanstvena valorizacija geoloških, speleoloških i paleontoloških značajki na području Parka prirode Biokovo. Preliminarno izvješće. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.

PRILOG 1 - POPIS TABLICA, KARATA I SHEMA U PLANU

Tablica 1: vrste staništa	12
Tablica 2: Infrastruktura kojom upravlja JU.....	15
Tablica 3: Godišnji proračun JU za razdoblje od 2010. do 2016. godine	15
Tablica 4: Pregled prihoda i rashoda JU za 2016. godinu.....	15
Tablica 5: Pregled karata i snimaka područja Parka	16
Tablica 6: Područja očuvanja značajna za ptice - POP	18
Tablica 7: Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS.....	19
Tablica 8: Pregled projekata inventarizacije i istraživanja od početka rada JU	22
Tablica 9: Popis pedosistematskih jedinica na području Parka	37
Tablica 10: Popis stanišnih tipova na području Parka prema Nacionalnoj klasifikaciji staništa (OIKON).	46
Tablica 11: Udio jedinica lokalne samouprave na području Parka	54
Tablica 12: Lovišta i lovozakupnici na području Parka	60
Tablica 13: Evidentirani posjetitelji u posljednjih 7 godina u Parku.....	64
Tablica 14: Prikaz strukture uzgoja poljoprivrednih kultura anketiranih domaćinstava. ...	66
Tablica 15: Prikaz strukture uzgoja životinja (stoke) anketiranih domaćinstava.	67
Tablica 16: Ciljevi i mjere očuvanja za ciljne vrste i stanišne tipove područja ekološke mreže Natura 2000.	86
Tablica 17: Objekti/lokaliteti u zoni korištenja, podzoni posjetiteljske infrastrukture 3b	125
Tablica 18: Udio površine pojedinih zona unutar Parka.....	125
Tablica 19: Plan zapošljavanja novih djelatnika prema Pravilniku o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“	127
Tablica 20: Ukupna sredstva za provedbu Plana	129
Tablica 21: Rashodi provođenja aktivnosti prema temama Plana	131
Tablica 22: Rashodi provođenja aktivnosti prema prioritetima Plana	132
 Karta 1: Geografski položaj Parka u Republici Hrvatskoj	10
Karta 2: Geografski položaj Parka s prometnom infrastrukturom	11
Karta 3: Područja ekološke mreže u Parku	21
Karta 5: Pregledna geološka karta Parka.....	33
Karta 6: Hidrološka karta Parka	35
Karta 7: Pregled objekata kulturne baštine na području Parka.....	52
Karta 8: Jedinice lokalne samouprave na području Parka	55
Karta 9: Lovišta na području Parka	62
Karta 10: Zoniranje Parka	126
 Shema 1: Organizacijska struktura JU prema Pravilniku o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Javne ustanove „Park prirode Biokovo“	14

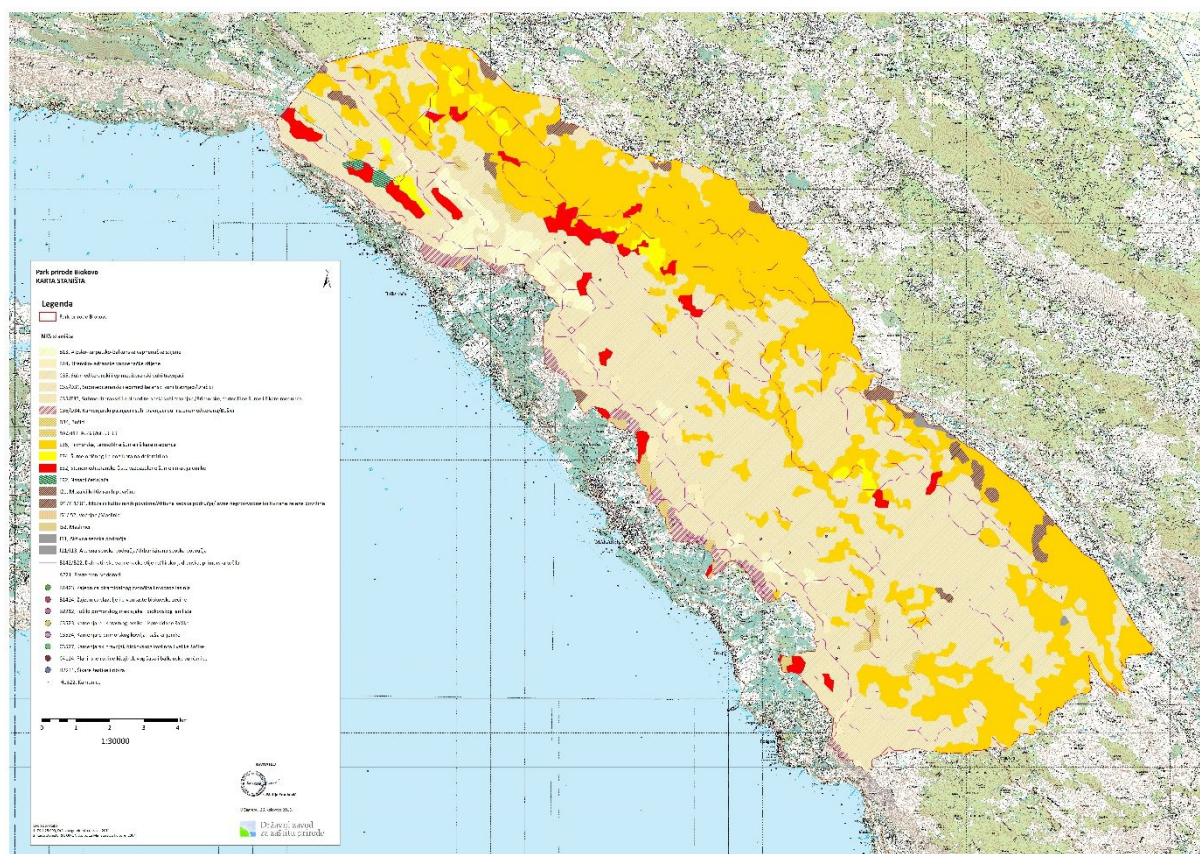
PRILOG 2 - TEKSTUALNI OPIS GRANICA

Granica Parka teče cestom od prevoja Dupci na Jadranskoj magistrali do Novaka, zatim podnožjem strmca do zaseoka Bartulovići, putem do sela Topići i sjeverno od kamenoloma do starog sela Bast, preko Smokvine na izvor Jablan, nadalje putem od zaseoka Žlib-Veliko Brdo do sela Makar i ispod strmca sela Kotišina, do zaseoka Potpeć-Tučepi, zatim podnožjem strmca do ruba šume Staza, pa sjevernim rubom šume do Vrgoračke ceste i nadalje Vrgoračkom cestom do Gornjih Igrana, pa cestom do Kozice, zatim na sjeverozapad cestom do Zagvozda, gdje skreće put prema Dedićima i Lončarima do kapele Sv. Stjepana pa na kotu 306, zatim na zaselak Čikeš, preko kote Sedlača (278) na kote Strogovo (398) i Kula (382) te ravnom linijom na početnu točku prijevoja Dubci.

PRILOG 3 - VEGETACIJSKA KARTA

PRILOG 4 - KARTA STANIŠTA I POPIS STANIŠNIH TIPOVA PARKA

PRILOG 5 - ANALIZA KORISNIKA PROSTORA

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
Tijela regionalne i lokalne razine		
Splitsko-dalmatinska županija	Cijelo područje Parka nalazi se na području Splitsko-dalmatinske županije. JU se natječe na raspisane natječaje Županije za financiranje i sufinanciranje projekata.	A, B, C, D, E, F, G
Grad Makarska	13,40 % Parka je na području Grada Makarska. Grad i Park i do sada su imali suradnju oko korištenja određenih prostora, a dobru suradnju bi u ubuduće htjeli proširiti.	A, B, C, D, E, F, G
Grad Vrgorac	12,55 % Parka je na području Grada Vrgorca. Dosadašnja dobra suradnja Grada i Parka u budućnosti će se nastaviti, a po mogućnosti proširiti.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Baška Voda	6,69 % Parka je na području Općine Baška Voda. Dosadašnja dobra suradnja Općine i Parka u budućnosti će se nastaviti, a po mogućnosti proširiti.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Tučepi	7,68 % Parka je na području Općine Tučepi. U budućnosti će se suradnja nastaviti na projektima od obostranog interesa.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Podgora	13,8 % Parka je na području Općine Podgora. Općina i Park su do sada imali dobru suradnju. U budućnosti će se suradnja nastaviti na projektima od obostranog interesa, a po mogućnosti i proširiti.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Zagvozd	30,7 % Parka je na području Općine Zagvozd. Općina i Park su do sada imali dobru suradnju. U budućnosti će se suradnja nastaviti na projektima od obostranog interesa, a po mogućnosti i proširiti.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Šestanovac	3,85 % Parka je na području Općine Šestanovac. U budućnosti će se suradnja nastaviti na projektima od obostranog interesa.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Zadvarje	0,03 % Parka je na području Općine Zadvarje. U budućnosti će se suradnja nastaviti na projektima od obostranog interesa.	A, B, C, D, E, F, G
Općina Brela	11,3 % Parka je na području Općine Brela. Općina i Park su	A, B, C, D, E, F, G

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	do sada imali dobru suradnju. U budućnosti će se suradnja nastaviti na projektima od obostranog interesa, a po mogućnosti i proširiti.	
Muzej Grada Makarska	Park surađuje sa Muzejem u organiziranju i postavljanju prigodnih izložbi kojima se predstavljaju rezultati projekata, kao i za konzultacije prilikom provođenja određenih istraživanja.	A, B, C, E, F
Gradska galerija Antun Gojak, Makarska	Park surađuje s Gradskom galerijom Antun Gojak na postavljanju prigodnih izložbi kojima se predstavljaju rezultati projekata i u edukativnim aktivnostima povodom Tjedna botaničkih vrtova i arboretuma RH.	A, B, C, E, F
Institut „Planina i more“	Osnivač Instituta fra Jure Radić bio je i jedan od osnivača Parka, a osnovao je i BBVK. Park je do sada s Institutom surađivao prilikom provedbe projekata inventarizacije flore Biokova za potrebe izrade Prostornog plana 2001. i 2002. godine. Nakon toga je izostala suradnja, a JU ne raspolaže s podacima, saznanjima, bilješkama, herbarijskim primjercima, opažanjima i rezultatima istraživanja koje je Institut provodio u proteklom periodu.	A, B, C, D, E, F, G
Tijela državne razine		
Vlada Republike Hrvatske	Osnivač JU (Uredba o osnivanju Javne ustanove «Park prirode Biokovo»)	A, B, C, D, E, F, G
Ministarstvo zaštite okoliša i energetike	Ministarstvo sufinancira i nadgleda rad JU. Nadležna uprava je Uprava za zaštitu prirode.	A, B, C, D, E, F, G
Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja	Ministarstvo je nadležno za izradu i usvajanje Prostornih planova, izdavanje građevinskih i uporabnih dozvola te inspekcija gradnje.	A, B, C, D, E, F, G
Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije	Ministarstvo obavlja poslove koji se odnose na planiranje i provođenje regionalne razvojne politike i uspostave cjelovitog sustava planiranja, izradu programa, upravljanja i financiranja regionalnog razvoja. Kroz suradnju s operativnim institucijama	A, B, C, D, E, F

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	Ministarstva Park će i ubuduće nastaviti dobru suradnju na projektima koji se financiraju kroz sredstva fondova Europske unije.	
Ministarstvo turizma	Ministarstvo povremeno raspisuje natječaje za programe financiranja i potpore vezane za razvoj turističke ponude i infrastrukture u sklopu kojih će Park prirode pokušati participirati u svrhu razvoja sadržaja za posjetitelje.	A, B, C, D, E
Ministarstvo poljoprivrede	Ministarstvo je nadležno za područja poljoprivrede, ribarstva, veterinarstva i ruralnog razvoja uz pripadajuće inspekcijske poslove. Ministarstvo obavlja poslove koji se odnose na šumarstvo i zaštitu šuma, drvnu industriju i lovstvo. Zaduženo je za inspekcijske poslove u šumarstvu i lovstvu. Parku je važna suradnja sa svrhom ostvarenja planiranih aktivnosti.	A, B, C, D, E, F
Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta	Ministarstvo raspisuje natječaje za razvoj gospodarstva, poduzetništva i obrtništva za lokalne i područne samouprave ili poduzetnike i obrtnike, što je Parku važno u ostvarivanju planiranih aktivnosti.	B, C, D, E, F
Ministarstvo znanosti i obrazovanja	Ministarstvo nadležno za odobravanje i preporuku školskih i predškolskih edukativnih programa. Važna uloga u realizaciji planiranih aktivnosti Parka.	B, C, D, E
Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture	Ministarstvo nadležno za rad tvrtke OiV koja ima objekt i odašiljač na najvećem biokovskom vrhu Sv. Jure, te nadležno za dio prometnica na području Parka.	A, B, C, E, F
HAOP	Središnja ustanova u Republici Hrvatskoj, koja obavlja stručne poslove, edukaciju i promidžbu u zaštiti prirode. Daje stručno mišljenje na sve planske i strateške dokumente JU.	A, B, C, D, E, F, G
Državni hidrometeorološki zavod	Provodi meteorološka motrenja na području Parka, surađuje s JU u proširenju i modernizaciji sustava motrenja.	B, C, D, E, F
FZOIE	Fond financira ili sufinancira programe i aktivnosti, koje su u	B, C, D, E

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	skladu s nacionalnim strateškim i programskim dokumentima. Isto tako, sufinancira projekte zaštite i očuvanja bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti, održivog razvoja ruralnih područja i održive gradnje.	
Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel Split	Regionalni ured Uprave za zaštitu kulturne baštine. JU surađuje oko pitanja zaštite i rekonstrukcije pojedinih značajnih lokaliteta.	A, B, C, D, E, F, G
Poljoprivredno-savjetodavna služba - Hrvatska poljoprivredna komora, sjedište u Zagrebu, poljoprivredni savjetnici u Makarskoj	Služba nadležna za savjetovanje poljoprivrednika. Važna JU kod realizacije planiranih aktivnosti.	B, C, E, F, G
Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski odjel Split	Obavlja konzervatorske i restauratorske poslove pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara na području Parka. Važna JU kod realizacije planiranih aktivnosti.	A, B, C, E, F
Turističke zajednice		
Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije	Osmišljava i provodi turističke programe na području Županije te se bavi promidžbom. Važna uloga u realizaciji planiranih aktivnosti Parka.	A, B, C, D, E, F
Turističke zajednice gradova i općina	Na području Parka djeluju TZ gradova i općina: Makarska, Vrgorac, Brela, Podgora, Tučepi, Baška Voda. Bave se promidžbom i osmišljavanjem programa, koji uključuju i vrijednosti Parka. Važna uloga u realizaciji planiranih aktivnosti Parka.	A, B, C, D, E, F
Korisnici prirodnih resursa Parka		
HŠ	Državno poduzeće koje upravlja šumama na području Parka, preko Uprave šuma Split i šumarija: Makarska, Imotski i Vrgorac.	A, B, C, E, F
Državno lovište, lovačka društva i udruge	Upravljaју lovištima na području Parka, koja su u državnom vlasništvu ili zakupu. Podjeljena su na područja kojima upravljaju: Državno lovište br. XVII/I Biokovo, LD Kuna, LD Biokovo, LD Kamenjarka (Podgora), LD Kozica, LD Zagvozđ, LD	A, B, C, E

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	Kamenjarka (Grabovac), Lovačka udruga Brela, Lovačka udruga „Osoje“, Zadvarje, Lovačka udruga „Zagora“, Vrgorac.	
Infrastruktura		
Komunalna infrastruktura: Lokalna komunalna poduzeća, Lokalni vodovodi, HRVATSKE VODE pravna osoba za upravljanja vodama, vodnogospodarski odjel Split	Lokalna komunalna poduzeća općina i gradova s područja Parka organiziraju zbrinjavanje otpada, a lokalni vodovodi (i/ili komunalna poduzeća) upravljaju sustavima odvodnje i vodovodnom mrežom na svojim područjima. Vodnim resursima na području Parka upravljaju HRVATSKE VODE pravna osoba za upravljanja vodama putem svojeg Vodnogospodarskog odjela Split	B, C, E, F, G
Elektro-energetska infrastruktura: Hrvatska elektroprivreda d.d. Elektrodalmacija Split	Upravljanje elektro-energetskom mrežom na području Parka podijeljeno je između pogona Makarska, Vrgorac i Imotski, a cijelo područje Parka nalazi se unutar distribucijskog područja kojim upravlja Elektrodalmacija Split.	B, C, E, F, G
Cestovna Infrastruktura: Hrvatske ceste, Split Hrvatske autoceste Javna ustanova „Park prirode Biokovo“ OIV	Na području Parka nalazi se više lokalnih prometnica kojima upravljaju jedinice lokalne samouprave (svaka na svome području). Državnom cestom D 39 i D76 upravljaju Hrvatske ceste, a dionicom autoceste A1 Šestanovac - Ravča, upravljaju Hrvatske autoceste. Biokovska cesta se cijelim dijelom prostire na području Parka, a njeni korisnici su JU i OIV. Gotovo cjelokupne financijske izdatke potrebne za sanaciju i obnovu Biokovske ceste snosi JU.	B, C, E, F, G
Telekomunikacije i infrastruktura odašiljača: OIV	Radio i TV odašiljačima upravlja tvrtka OIV odašiljačima mobilnih operatera, davatelji usluga, a odašiljačima Javnih službi, nadležne službe i institucije.	A, B, C, E
Privatno poduzetništvo		
Ugostiteljski objekti	U Parku djeluju 4 ugostiteljska objekta: Ugostiteljski obrt „Panorama“, Ugostiteljski objekti „Konoba Roko“ i „Vrata Biokova“ i „Chalet Vrata Biokova“ koji nudi i smještaj na području Parka.	A, B, C, E

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
Pčelari	Na području Parka djeluje 6-7 pčelara, koji za ispašu koriste livadna i šumska staništa. U Zabiokovlju brojna domaćinstva imaju po koju košnicu, tako da je točan broj nepoznat. Važna uloga u budućnosti u očuvanju bioraznolikosti Parka i ostvarenju planiranih aktivnosti.	A, B, C, E, F
Uzgajivači krumpira	Na području Parka krumpir uzgaja 107 uzgajivača. Važna uloga u budućnosti u očuvanju autohtonih sorti i ostvarenju planiranih aktivnosti.	A, B, C, E, F
Stočari	Na području parka djeluje 6-7 uzgajivača stoke, uglavnom miješanih pasmina. Važna uloga u budućnosti u očuvanju travnjaka i pašnjaka te autohtonih sorti stoke te ostvarenju planiranih aktivnosti.	A, B, C, E, F
Obrtnici	Na području Parka djeluju 2 obrtnika. Važna uloga u budućnosti u očuvanju tradicionalnih obrta i ostvarenju planiranih aktivnosti.	A, B, C, E
Turističke agencije i prijevoznici	Na području Parka djeluje 13 ovlaštenih prijevoznika ili turističkih agencija koje organiziraju izlete na području PPB. Važna uloga u budućnosti u ostvarenju planiranih aktivnosti.	A, B, C, E, F
Koncesionari	Na području Parka djeluje jedan koncesionar („EDEL“ padobransko jedrenje). Važna uloga u budućnosti u ostvarenju planiranih aktivnosti.	A, B, C, E
Trgovine	U Parku postoji jedna trgovina u Gornjim Brelima.	A, B, E
GEOLOG d.o.o.	Geološka istraživanja u okviru projekta „Geološki vodič kroz Park prirode Biokovo“	A, B, C, D, E, F, G
Geonatura	Istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo	A, B, C, D, E, F, G
OIKON	Izrada vegetacijske karte, istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo	A, B, C, D, E, F, G
OIKON ZELENA INFRASTRUKTURA d.o.o.	Istraživanje i monitoring vukova u Parku prirode Biokovo	A, B, C, D, E, F, G
Lokalna zajednica i zaslužni pojedinci		
Lokalno stanovništvo	Stanovništvo koje stalno obitava na području Parka (cca. 300).	A, B, C, E, F, G

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
Poljoprivrednici	Bave se poljoprivredom u Parku.	A, B, C, E, F, G
Vlasnici obnovljenih pastirskih stanova na Biokovu	Vlasnici objekata, koji povremeno obitavaju na području Parka.	A, B, C, E, F, G
gosp. Filip Vilim Šabić	Sudjelovao u osnivanju Parka, te prenosi bogato znanje i iskustvo.	C
Nevladine organizacije		
Planinarsko društvo „Pozjata“, Brela	Upravlja planinarskom kućom „Bukovac“ na predjelu Bukovac, vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku.	A, B, C, E, F, G
Hrvatsko planinarsko društvo „Sv. Ilija“, Baška Voda	Vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, koristi staru školu u Bastu koja je obnovljena i nudi smještaj, te organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
Hrvatsko planinarsko društvo „Biokovo“, Makarska	Upravlja planinarskom kućom „Slobodan Ravlić“ na predjelu Lokva, planinarskom kućom „Pod Sv. Jurom“ te planinarskim domom „Pod Vošcem“, vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
Planinarsko društvo „Vitrenik“, Podgora	Upravlja planinarskom kućom „Podglogovik“ na predjelu Podglogovik-Staza, te organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
Hrvatsko planinarsko društvo „Sv. Jure“, Zagvozd	Upravlja planinarskom kućom „Kaoci“ na predjelu Kaoci, te planinarskom kućom „Akademik Josip Roglić“ na predjelu Čulija. Vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, te organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
Planinarsko društvo „Veliko Brdo“	Vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, te organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
SAK „Ekstrem“, Makarska	Upravlja planinarskom kućom „Toni Roso“ na vrhu Vošac, vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, organizira planinarske škole, speleološke škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
HPD „Imotski“, Imotski	Vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, te organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
HPD „Čubrijan“, Rašćane	Vrši čišćenje, uređenje i održavanje staza u Parku, te organizira planinarske škole i društvene planinarske izlete.	A, B, C, E, F, G
Klub padobranskog jedrenja „Edel“, Makarska	Klub koristi letjelište «Biokovo» koje se nalazi u Parku i službeno je registrirano temeljem Rješenja tada nadležnog Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka, a namijenjeno je letenju ovjesnih jedrilica i parajedrilica u svrhu sportskog i rekreativnog letenja. Poletišta Miletin bor i Pržinovac nalaze se u Parku, a sletište Ramova dio je obalnog rta u Makarskoj.	A, B, C, E, F, G
Biciklistički klub Makarska	Vožnja biciklom predviđena je asfaltnom Biokovskom cestom (23 km), od ulaza u Park do najvišeg vrha Sv. Jure - 1762 m nm. Makadamska cesta Staza-Saranač duljine 8 km, kao i protupožarni putevi u okviru Parka i u kontaktnim zonama pogodni su za brdski biciklizam. Sudjeluje u organizaciji biciklističke utrke Makarska-Sv. Jure.	C
Atletski klub „Sv. Marko“, Makarska	Sudjeluje u organizaciji atletske utrke „Međunarodna planinska utrka Makarska-Vošac“.	C
Trail i trekking klub Strka	Sudjeluje u organizaciji utrka „Dalmacija Ultra Trail“ i „Biokovo Vertikala“.	C
Ekološka udruga „Meteor“, Makarska	Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj.	C
Eko udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj "Mucića ledenice", Zagvozd	Cilj udruge „Mucića ledenice“ je zaštita prirodne i kulturne baštine, očuvanje i promoviranje prirodnih vrijednosti kao temeljnog preduvjeta zdravog života.	C
Udruga „Vrdol“, Župa	Cilj udruge „Vrdol“ je zaštita prirodne i kulturne baštine, očuvanje i promoviranje prirodnih vrijednosti kao temeljnog preduvjeta zdravog života, organizacija sportsko -	C

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	rekreativnih djelatnosti kao i izdavačko - promidžbene aktivnosti kojima se promovira Župski kraj.	
Udruga „Brolanenses“, Gornja Brela	Poticanje, usmjeravanje i istraživanje, te promicanje svijesti i ideja o očuvanju, oplemenjivanju, njegovanju i prezentiranju kulturno-povijesnog i prirodnog nasljeđa, breljanskih starina i prirode. U suradnji s Parkom otvoren prezentacijski centar Brela Gornja te poučna staza „Putovima drevne Berulije“.	C
Zavičajno društvo „Veliki Godinji“, Župa	Zavičajno društvo „Veliki Godinji“ ima za cilj zaštitu nasljeđa pučke arhitekture i tradicijskog načina života te promicanje Velikog Godinja kao turističkog odredišta. Održavanje klesarske škole u Velikom Godinju održava se uz podršku Parka prirode Biokovo te turističke zajednica Grada Vrgorca.	C
Udruga Sv. Vicenco	Udruga se bavi promicanjem, očuvanjem te zaštitom prirodnih, kulturnih, turističkih i drugih gospodarskih vrijednosti na području općine Podgora.	C
Kulturna udruga „Glumci u Zagvozdu“, Zagvozd	Organizacija kazališnih susreta „Glumci u Zagvozdu“.	A
Hrvatsko biospeleološko društvo	Suradnja na projektima inventarizacije faune špilja i izvora i izrada biospeleološkog katastra.	A, B, C, D, E, F, G
ADIPA	Suradnja na projektima inventarizacije faune špilja i izvora i izrada biospeleološkog katastra.	A, B, C, D, E, F, G
Savez gorskih vodiča Hrvatske	Potpisan sporazum o suradnji kojim se unaprjeđuje razina stručnosti i stručnih znanja.	A, B, C, E, F, G
BIOM	Članovi udruge provode istraživanja flore i faune na području Parka.	A, B, C, E, F, G
Interventne službe		
DVD	Na području Parka djeluju: DVD Makarska, DVD Baška Voda, DVD Brela, DVD Podgora, DVD	A, B, C, E, F, G

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	Tučepi, DVD Vrgorac, DVD Zadvarje, DVD Zagvozd. Važne u ostvarivanju planiranih ciljeva.	
Hrvatska gorska služba spašavanja, stanica Makarska	HGSS je dobrovoljna služba spašavanja u planinama, speleološkim objektima i drugim nepristupačnim mjestima i ima svoju ispostavu u Makarskoj. Važna uloga i u budućnosti kod spašavanja na području Parka.	A, B, C, E, F, G
Državna uprava za zaštitu i spašavanje Područni ured Split	Samostalna, strukovna i upravna organizacija u Republici Hrvatskoj koja priprema, planira i rukovodi operativnim snagama te koordinira djelovanje svih sudionika zaštite i spašavanja. Važna uloga i u budućnosti kod spašavanja na području Parka.	A, B, C, E, F, G
Gradski centar za obavješćivanje „Osejava“, Makarska	GCOM funkcionira u okviru Službe 112, a zadatak mu je preuzimanje informacija od građana te rješavanje problema. Važna uloga i u budućnosti kod spašavanja na području Parka.	A, B, E, F
Hitne službe	Na poziv dolazi hitna služba iz Makarske.	A, B, C, E, F, G
Policajske postaje	Na području Parka nadležne su policijske postaje Grada Makarske i Vrgorca.	A, B, C, E, F, G
Mediji		
Makarska kronika, Radio Makarska Rivijera, Slobodna Dalmacija, Radio Brač, Radio Imotski, Hrvatski radio 2. program, TV Jadran, HRT, Internet portali - www.makarsko-primorje.com , www.makarska-danas.com	Navedeni mediji prate rad JU i događanja u Parku.	A
Odgojno-obrazovne institucije		
VT	Vrtići se nalaze u općinskim sjedištima, te su važni u smislu ostvarivanja planiranih edukacijskih aktivnosti u Planu.	A, C, E
OŠ	Osnovne škole nalaze se u općinskim središtima i većim naseljima. Važne su u smislu ostvarivanja planiranih edukacijskih aktivnosti u Planu.	A, B, C, E
Srednje škole	Srednje škole se nalaze u Makarskoj i Vrgorcu. Važne su u	A, B, C, E

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
	smislu ostvarivanja planiranih edukacijskih aktivnosti u Planu.	
Posjetitelji		
Individualni posjetitelji	Većina posjetitelja Parka, koji koriste turističku infrastrukturu te neke od ponuđenih aktivnosti u Parku.	A, B, C, E, F
Posjetitelji koji koriste usluge vođenja	Posjetitelji koji dolaze preko turističkih agencija te koriste usluge vođenja od strane Parka.	A, B, C, E, F
Školska djeca, studenti	Školska djeca i studenti koriste usluge edukacije u Parku. Važna su skupina dionika i za ostvarivanje aktivnosti planiranih u Planu.	A, B, C, E, F
Akadska zajednica		
PMF Zagreb, Agronomski fakultet Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, HPM, Hrvatski geološko društvo, Hrvatski geološki institut, Hrvatsko biološko društvo, Hrvatsko botaničko društvo	Suradnja u provođenju projekata inventarizacije i monitoringa, kao i sustavnih istraživanja flore, faune, geologije i kulturne baštine područja Parka.	A, B, C, D, E, F, G
Međunarodna suradnja		
RERA S.D. (RH) i Ministarstvo gospodarstva Zapadnohercegovačke Županije (BiH) s partnerima JU i Udrugom za zaštitu i očuvanje izvornih pasmina domaćih životinja Široki Brijeg	Partnerstvo u provedbi Projekta BBio - Održivi razvoj pograničnih područja kroz očuvanje autohtonih pasmina i uspostavu gen-centara u Buhovu i na Biokovu, IPA prekogranična suradnja Hrvatska - Bosna i Hercegovina, mjera 2.1: Zaštita okoliša.	A, B, C, D
HŠ i Institut za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) s hrvatske strane, Hercegbosanske šume d.o.o. i Ministarstvo znanosti, prosvjete, kulture i športa (BiH)	Suradnja na provedbi Projekta "ForestEye - Zaštita prirode i okoliša od šumskih požara", projekt IPA programa za prekograničnu suradnju Hrvatska - Bosna i Hercegovina 2007-2013, komponenta II, prioritet 2 - Poboljšanje kvalitete življenja i socijalna kohezija, Mjera 2.1 Zaštita prirode i okoliša.	A, B, C, D
Studenti Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani i Univerze na Primorskem (SLO) - Društvo studenata biologije i Sveučilište u Ljubljani	Istraživanje biotske pestrosti - Terenski dani Biokova 2015. i 2016.	A, B, C, D

Korisnik prostora	Odnos između korisnika prostora i zaštićenog područja	Stupanj uključivanja
Inozemni donatori		
Komisija EU / Fondovi	Financirat će projekte za koje se JU kandidirala. Važan izvor financiranja i za buduće projekte, koji su predviđeni u okviru PU.	A, B, C, E, F

Stupanj uključivanja korisnika prostora:

A - informirati

B - tražiti informacije

C - konzultirati i tražiti mišljenje

D - poticati na dobivanje informacija (osigurati sredstva za specifične usluge ili istraživanja)

E - tražiti povratni odgovor

F - uključiti u analizu aktivnosti i pronalaženje smjernica

G - uključiti u planiranje i donošenje odluka

PRILOG 6 - PROCJENA TROŠKOVA PREMA AKTIVNOSTIMA PLANA

UPRAVLJANJE PRIRODNOM BAŠTINOM (A)												
R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
AA1	Nastaviti istraživanja i monitoring faune leptira, posebice dalmatinskog okaša, danje medonjice i dalmatinskog uskršnjeg leptira.	38.500,00	40.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	40.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	328.500,00
AA2	Istražiti i pratiti stanje populacija značajnih vrsta beskralježnjaka, posebice jelenka, alpinske strizibube, hrastove strizibube i četveropjege cvilidrete..		40.000,00	40.000,00	40.000,00			30.000,00	30.000,00	30.000,00		210.000,00
AA3	Provoditi biospeleološka istraživanja i monitoring Natura 2000 speleoloških objekata i podzemnih ekosustava.	5.000,00					30.000,00	30.000,00	40.000,00	40.000,00	50.000,00	195.000,00
AB1	Istraživati i provoditi monitoring Natura 2000 i strogo zaštićenih vrsta ptica.	26.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	416.000,00
AC1	Istraživati i provoditi monitoring velikih zvijeri.	100.000,00	100.000,00	100.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	1.140.000,00
AC2	Istraživati i provoditi monitoring populacije značajnih vrsta sisavaca, a posebice dinarskog voluhara i krškog puha..	35.000,00	35.000,00	35.000,00	35.000,00	35.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00 kn	400.000,00
AC3	Istraživati i provoditi monitoring populacije šišmiša, posebice dugokrilog pršnjaka i velikouhog šišmiša.		15.000,00	25.000,00	30.000,00	30.000,00	15.000,00	15.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	220.000,00
AC4	Provoditi propisane mjere očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za sve vrste značajnih sisavaca.		5.000,00	10.000,00	5.000,00	10.000,00	5.000,00	10.000,00	5.000,00	10.000,00	5.000,00	65.000,00
AD1	Nastaviti istraživanja i monitoring herpetofaune, posebice mosorske gušterice i crvenkrpice.	5.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	225.000,00
AD2	Održati postojeći broj aktivnih lokvi, kamenica, bunara i izvorišta u Parku redovitim održavanjem s ciljem očuvanja vrsta herpetofaune.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00

AE1	Istražiti raznolikost gljiva, a posebice provesti mikološka istraživanja u šumama jele.				35.000,00	35.000,00			45.000,00	45.000,00		160.000,00
AF1	Provesti Inventarizaciju i kartiranje flore.		200.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00					600.000,00
AF2	Provoditi monitoring endemičnih vrsta i značajnih zajednica flore.							45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00	180.000,00
AG1	Identificirati i valorizirati travnjake navedenih stanišnih tipova te izraditi plan za njihovo održavanje.			50.000,00	50.000,00							100.000,00
AG2	Provoditi mjere održavanja i monitoring travnjaka (npr. mjere za sprječavanje sukcesije) u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za ciljane i ostale značajne vrste i zajednice.						45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00	225.000,00
AG3	Kartirati stanišni tip 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, te provesti analizu i praćenje stanja.		40.000,00	40.000,00	40.000,00							120.000,00
AH1	Identificirati stupanj sukcesije na točilima na mjestima gdje je to moguće.			30.000,00	30.000,00	30.000,00						90.000,00
AH2	Pratiti stanje i, prema potrebi, uklanjati drvenaste vrste koje umiruju točila na mjestima gdje je to moguće.						20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	100.000,00
AH3	Kartirati stanišni tip (8210 Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom) te provesti analizu i praćenje stanja.		70.000,00	90.000,00	90.000,00							250.000,00
AH4	Nadzirati slobodno penjanje i utvrditi zone zabranjene za slobodno penjanje.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
AI1	Kartirati stanišni tip (6110* Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu) (kroz projekt planiran na nacionalnoj razini).		20.000,00	20.000,00	20.000,00							60.000,00
AI2	Pratiti stanje stanišnog tipa (6110* Otvorene kserotermofilne pionirske zajednice na karbonatnom kamenitom tlu) i prema potrebi, provoditi mjere za sprječavanje vegetacijske sukcesije.					20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00			80.000,00

AJ1	Analizirati i pratiti stanje važnih šumskih ekosustava, posebice šume dalmatinskog crnog bora, bukovih šuma i šuma jele.	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	250.000,00
AJ2	Prikupiti podatke o provedenim istraživanjima i uspostaviti suradnju sa stručnim i znanstvenim institucijama po pitanjima zaštite važnih šumskih ekosustava.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
AJ3	Kartirati posebno značajne asocijacije šumskih zajednica (ass. <i>Ostryo-Abietetum</i> (Fukarek) Trinajstić 1983, <i>Rhamno-Abietetum</i> Fukarek 1958, <i>Doronico-Fagetum</i> Trinajstić 1983).	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	200.000,00
AK1	Kartirati stanišni tip 4060 Planinske i borealne vrištine i provesti analizu stanja.						70.000,00	70.000,00	90.000,00	90.000,00	90.000,00	410.000,00
AK2	Pratiti stanje te bilježiti opažanja s terena u svezi sa rasprostranjenosti vrsta <i>Juniperus communis</i> ssp. <i>nana</i> , <i>Arctostaphylos uva-ursi</i> , <i>Genista radiata</i> i <i>Genista holopetala</i> .						50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	250.000,00
AL1	Kartirati stanišne tipove (sastojine <i>Juniperus communis</i> na kiseloj ili bazičnoj podlozi i mediteranske makije u kojima dominiraju borovice <i>Juniperus</i> spp.) i provesti analizu stanja.						50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	250.000,00
AL2	Pratiti stanje te bilježiti opažanja sa terena u svrhu utvrđivanja rasprostranjenosti vrsta <i>Juniperus communis</i> , <i>J. oxycedrus</i> , <i>J. phoenicea</i> .						20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	100.000,00
AM1	Istraživati nedovoljno poznate značajne biljne i životinjske vrste, te staništa.						30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	150.000,00
AM2	Ažurirati popise ugroženih i zaštićenih vrsta biljaka i životinja Parka		5.000,00									5.000,00
AN1	Prikupiti postojeće literaturne podatke o invazivnim stranim biljnim vrstama, te izraditi popis invazivnih vrsta za Biokovo.		5.000,00									5.000,00
AN2	Kartirati rasprostranjenost invazivnih vrsta i identificirati površine koje su njima prekrivene.			80.000,00								80.000,00

AN3	Izraditi plan uklanjanja invazivnih vrsta i provoditi planirane mjere i monitoring invazivnih vrsta u suradnji s drugim sektorima.				50.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	200.000,00
AO1	Nastaviti inventarizaciju i vrednovati geološku baštinu.		50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	70.000,00	30.000,00				300.000,00
AO2	Očuvati i konzervirati vrijedne geološke i geomorfološke lokalitete							30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	120.000,00
AO3	Provoditi speleološka istraživanja nedovoljno istraženih i neistraženih područja.	40.000,00	40.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	540.000,00
AO4	Provoditi monitoring speleoloških objekata.	40.000,00	40.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	540.000,00
AO5	Izraditi bazu podataka o georaznolikosti Parka (kartu i katalog georaznolikosti, kartu i katalog/atlas minerala, stijena, fosila, speleoloških objekata i dr.)	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	30.000,00
AO6	Izraditi geološki stup na lokalitetu Ravna Vlača.		18.000,00	18.000,00								36.000,00
AO7	Nadzirati pristup jamama i špiljama te uspostaviti bazu podataka aktivnosti u speleološkim objektima kao i nadzirati onečišćenje speleoloških objekata ilegalnim odlaganjem otpada.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
AO8	Istražiti mogućnost i započeti s pripremama za uključivanje Parka u UNESCO program Geoparkova.	10.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	235.000,00
AO9	Provesti aktivnosti za proglašenje lokaliteta Dubci paleontološkim spomenikom prirode.				10.000,00	10.000,00						20.000,00
AO10	Uspostaviti suradnju vezano za kontinuirano praćenje i prikupljanje meteoroloških podataka na vrhu Sv. Jure.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
AP1	Izraditi plan upravljanja područjima ekološke mreže Podbiokovlje te Biokovo i Rilić.	10.000,00	15.000,00	20.000,00								45.000,00
AP2	Provoditi plan upravljanja za Podbiokovlje te Biokovo i Rilić za vrijeme trajanja Plana.				100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	700.000,00 kn
	UKUPNO	377.500,00	891.000,00	991.000,00	1.088.000,00	868.000,00	1.118.000,00	1.078.000,00	1.173.000,00	1.158.000,00	1.088.000,00	9.830.500,00

ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE (B)

R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
BA1	Rekognoscirati i valorizirati arheološke lokalitete u Parku i pokrenuti detaljno istraživanje najvažnijih lokaliteta.	5.000,00	5.000,00	30.000,00	2.000,00	2.000,00	30.000,00	2.000,00	2.000,00	30.000,00	2.000,00	110.000,00
BA2	Istražiti i opisati nepokretna kulturna dobra te valorizirati i provesti proceduru zaštite i obnove najvrjednijih dobara.	148.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	238.000,00
BA3	Istražiti i opisati nematerijalna kulturna dobra te valorizirati i provesti proceduru zaštite najvrjednijih dobara.	3.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	75.000,00
	UKUPNO	156.000,00	45.000,00	70.000,00	42.000,00	9.000,00	37.000,00	9.000,00	9.000,00	37.000,00	9.000,00	423.000,00

SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM (C)												
R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
CA1	Poticati dionike i lokalnu zajednicu na razvoj ruralnog turizma na području Parka.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
CA2	Promovirati autohtone proizvode i tradicionalne djelatnosti sa područja Parka.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
CA3	Poticati prodaju autohtonih proizvoda u Parku.	2.000,00	2.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	28.000,00
CA4	U suradnji s lokalnim stanovništvom osmisliti i uvesti etiketu „izvorno biokovsko“ za proizvode s područja Parka.			40.000,00	30.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	82.000,00
CA5	Poticati izradu tradicionalnih proizvoda i suvenira iz prirodnih sirovina (kamena, vune, drva), te raditi na revitalizaciji tradicionalnih obrta.	5.000,00	4.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	33.000,00
CB1	Održavati redovite sastanke s predstavnicima lokalnih zajednica na području Parku.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
CB2	Organizirati aktivnosti i podržavati inicijative lokalnog stanovništva koje pridonose kvaliteti života u zaštićenom području (npr. Eko-etno Zagvozd, Tragom tradicije i pučke arhitekture Veliki Godin, Zelena čistka, Udruga Mucića ledenica).	60.000,00	60.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	50.000,00	520.000,00
CB3	U suradnji s nadležnim tijelima lokalne zajednice unaprijediti sustav zbrinjavanja otpada na području Parka.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
CB4	Razvijati suradnju sa dionicima u svrhu praćenja i bilježenja opažanja znakova prisutnosti velikih zvijeri.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UKUPNO	78.000,00	77.000,00	107.000,00	97.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	69.000,00	773.000,00

EDUKACIJA I INTERPRETACIJA (D)												
R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
DA1	Provoditi edukaciju i interpretaciju o temeljnim vrijednostima Parka (stručno vođenje, predavanja, prezentacije, kongresi).	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
DA2	Razviti i provoditi edukativne programe za različite skupine posjetitelja.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
DA3	Izraditi tematske edukativne materijale o temeljnim vrijednostima Parka (ploče, plakati, letci, vodiči, igre i pomagala, multimedijalni interpretacijski sadržaji).	50.000,00	70.000,00	50.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	310.000,00
DA4	Kontinuirano vrednovati provedene edukativne i interpretativne aktivnosti, materijale i sadržaje.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
DA5	Podržavati i sudjelovati u provođenju izvannastavnih aktivnosti odgojno obrazovnih ustanova.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
DA6	Priprema i tisak publikacije Leptiri Biokova	5.000,00	25.000,00	25.000,00	50.000,00							105.000,00
DA7	Pripremiti i tiskati publikacije o flori Biokova.								45.000,00	45.000,00		90.000,00
DA8	Provoditi edukaciju o invazivnim stranim vrstama, te o ugrozama značajnih vrsta flore i faune, posebice dinarskog voluhara.		5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00 kn	5.000,00	5.000,00	5.000,00	45.000,00
DA9	Pripremiti i tiskati publikaciju vezanu za kulturna dobra.					30.000,00	30.000,00					60.000,00
	UKUPNO	72.000,00	117.000,00	97.000,00	92.000,00	72.000,00	72.000,00	42.000,00	87.000,00	87.000,00	42.000,00	780.000,00

POSJEĆIVANJE I PROMOCIJA (E)												
R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
EA1	Održavati i unaprijedivati prometnu infrastrukturu u Parku (Biokovska i Rodičeva cesta i dr.), uključujući rješavanje formalno pravnog statusa Biokovske ceste.	560.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	300.000,00	3.260.000,00
EA2	Urediti parkirališta s pripadajućem komunalnom i urbanom opremom na lokaciji Staza-Podglogovik.		300.000,00	300.000,00								600.000,00
EA3	Kontinuirano unaprijedivati i održavati turističku i ostalu signalizaciju.	40.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	310.000,00
EA4	Unaprijediti, urediti i održavati vidikovce na Stazi, Ravnoj Vlaškoj, Štrbini, Vošcu i Sv. Juri.	30.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	120.000,00
EA5	Potaknuti i pomoći uređenje i održavanje planinarske infrastrukture.	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	300.000,00
EA6	Unaprijediti, urediti i održavati postojeće (Gornja Brela, Kotišina, Podgora, Ravna Vlaška, Makarska) te izraditi tehničku dokumentaciju i sukladno mogućnostima otvoriti nove info, prezentacijske (Rastovac, Župa, Rašćane, Šošići, Podgora, Vošac)	20.000,00	3.000.000,00	3.000.000,00	50.000,00	50.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	6.220.000,00
EA7	Infrastrukturno opremiti ulaznu recepciju Parka.		200.000,00	250.000,00								450.000,00
EA8	Realizirati projekt izgradnje i uređenja upravne zgrade sa multimedijalnim prezentacijskim centrom, uređima i pratećim sadržajima.	5.545.937,00										5.545.937,00
EA9	Izraditi projekt sanacije i uređenja s troškovnikom, te izvršiti sanaciju ceste Staza - Saranač (Rodičeva cesta).	100.000,00	1.500.000,00	1.500.000,00								3.100.000,00
EA10	Otvoriti i urediti nove ulaze u Park (Saranač, Gornja Brela i Milići).			50.000,00	50.000,00	50.000,00						150.000,00

EA11	Postaviti tipske kućice (suvenirica, WC, prodaja ulaznica, info-punkt) u cilju poboljšanja posjetiteljske infrastrukture.		350.000,00	350.000,00								700.000,00
EA12	Regulirati status i upravljanje BBVK te do regulacije održavati vrt.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
EA13	Obnoviti i održavati postojeća i urediti nova odmorista s komunalnom i urbanom opremom.		200.000,00	250.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	485.000,00
EA14	Projektirati i izgraditi platformu vidikovac (skywalk) uz info-centar Ravna Vlača.	150.000,00	1.500.000,00	1.500.000,00								3.150.000,00
EA15	Ostvariti pretpostavke, prikupiti dokumentaciju i izraditi projekt rekonstrukcije Biokovske ceste.							10.000,00	20.000,00	100.000,00	300.000,00	430.000,00
EA16	Istražiti mogućnosti za osposobljavanje jednog speleološkog objekta za posjećivanje, provesti potrebnu proceduru, osposobiti objekt i održavati ga.	0,00 kn	30.000,00	5.000,00	300.000,00	700.000,00	700.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	1.855.000,00
EB1	Istražiti i poticati mogućnosti bavljenja novim vidovima rekreacije - jahanje, zimski sportovi, fotosafari, slobodno penjanje i brdski biciklizam.	5.000,00	5.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	26.000,00
EB2	Urediti i promovirati nove lokacije za slobodno penjanje te obnoviti postojeća (Brela).	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
EB3	Posjetiteljima pružiti više informacija koristeći mogućnosti digitalne tehnologije (npr. interaktivni touch screen ekrani na Makarskoj rivijeri i u Parku).		500.000,00	500.000,00								1.000.000,00
EB4	Poticati organizirano posjećivanje u Parku.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
EB5	Prilagoditi posjećivanje Parku osobama s posebnim potrebama.	10.000,00	30.000,00	30.000,00								70.000,00
EB6	Osmisliti i izraditi suvenire Parka.				20.000,00	20.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	55.000,00
EB7	Redovito provoditi istraživanje kvalitete usluge Parka zadovoljstva posjetitelja.	15.000,00		5.000,00		5.000,00		5.000,00		5.000,00		35.000,00

EC1	Utvrđiti novi model posjećivanja Parka, vodeći računa i o mogućnostima izgradnje žičare na Biokovo, te izraditi prometnu studiju.	150.000,00	50.000,00									200.000,00
EC2	Odrediti kapacitete prihvata posjetitelja pojedinih lokaliteta, izraditi akcijski plan upravljanja posjetiteljima.	200.000,00	200.000,00									400.000,00
EC3	Provoditi mjere osiguranja posjetitelja.	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	1.000.000,00
EC4	Nabaviti autobuse u svrhu promjene modela posjećivanja		1.700.000,00	1.700.000,00								3.400.000,00
ED1	Izraditi i izvršiti dotisak promidžbenih materijala i ulaznica u skladu s godišnjim planom izrade.	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	400.000,00
ED2	Izraditi multimedijalne sadržaje u svrhu promocije prirodnih, kulturnih, geoloških i krajobraznih vrijednosti Parka.	50.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	185.000,00
ED3	Promovirati vrijednosti i sadržaje Parka putem obilježavanja važnih datuma u zaštiti prirode.	16.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	151.000,00
ED4	Promovirati Park kroz zajedničke manifestacije i nastup na sajmovima u suradnji s drugim zaštićenim područjima, turističkim zajednicama općina i gradova sa područja Parka i dr.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
ED5	Osmisliti i realizirati izložbe u svrhu promicanja vrijednosti Parka.	20.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	110.000,00
ED6	Nastaviti suradnju s medijima u svrhu što boljeg educiranja i obavješćivanja javnosti o aktivnostima Parka.	4.000,00	5.000,00	5.000,00	6.000,00	6.000,00	7.000,00	7.000,00	8.000,00	9.000,00	10.000,00	67.000,00
ED7	Osigurati pravodobno i točno informiranje javnosti i dionika o aktivnostima Parka.	4.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	49.000,00
	UKUPNO	7.104.937,00	10.140.000,00	10.017.000,00	1.003.000,00	1.408.000,00	1.307.000,00	652.000,00	658.000,00	744.000,00	940.000,00	33.973.937,00

RAZVOJ UPRAVLJANJA JAVNOM USTANOVOM (F)

R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
FA1	Omogućiti stjecanje novih znanja i vještina nužnih za upravljanje JU.	50.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	275.000,00
FA2	Osposobiti i uključiti sve djelatnike Parka u edukativne aktivnosti, tumačenje i promociju.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
FA3	Uspostaviti razmjenu iskustava sa drugim zaštićenim područjima u zemlji i inozemstvu.	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	300.000,00
FA4	Po potrebi uključiti volontere, vježbenike i pripravnike u rad JU.	65.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	70.000,00	695.000,00
FB1	Osigurati i redovito obnavljati opremu, uređaje i programe za rad djelatnika JU.	210.000,00	40.000,00	20.000,00	40.000,00	20.000,00	40.000,00	20.000,00	40.000,00	20.000,00	40.000,00	490.000,00
FB2	Redovito održavati pokretnu i nepokretnu imovinu.	26.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	206.000,00
FB3	Ostvariti pretpostavke i potrebnu dokumentaciju za realizaciju zgrade u vlasništvu JU.						2.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00	200.000,00	262.000,00
FC1	Redovito ažurirati akte sukladno zakonima i potrebama Parka.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
FC2	Aktivno surađivati sa nadležnim institucijama i potencijalnim partnerima u financiranju ustanove putem strukturnih fondova EU i drugih izvora financiranja.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
	UKUPNO	393.000,00	197.000,00	177.000,00	197.000,00	177.000,00	199.000,00	182.000,00	202.000,00	227.000,00	397.000,00	2.348.000,00

OČUVANJE KRAJOBRAZA I ODRŽIVO KORIŠTENJE PRIRODNIH DOBARA (G)

R. br.	AKCIJA	PERIOD PROVOĐENJA PLANA										IZNOS
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
GA1	Izraditi kartu krajobraznih tipova za područje Parka.				30.000,00	30.000,00						60.000,00
GA2	Procijeniti značajke krajobraza i mogućnosti korištenja istog u skladu sa zonama zaštite.						20.000,00					20.000,00
GA3	U suradnji s nadležnim institucijama i lokalnim stanovništvom provoditi mjere za očuvanje i obnovu krajobraznih vrijednosti Parka.	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	100.000,00
GA4	Provoditi redovni nadzor i postupanje u pogledu kršenja propisa iz zaštite prirode.	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00
GB1	Poticati lokalno stanovništvo na uzgoj autohtonih pasmina (npr. krava buša, primorsko-dinarski magarac, ovca pramenka, dalmatinska bila koza) i pomoć oko prodaje.	2.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	72.000,00
GB2	Poticati razvoj tradicijske poljoprivrede ("Tisuću iznad tisuću" - podjela sjemenskog krumpira, uzgoj bikovskog krumpira, mahunarki, pšenice ozimice, kupusnjača, ograde).	20.000,00	30.000,00	35.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	365.000,00
GB3	Aktivnim mjerama poticati pčelarstvo u Parka.	10.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	55.000,00
GB4	Poticati lokalno stanovništvo na revitalizaciju i održavanje travnjaka i pašnjaka u skladu s preporukama Studije stanja mediteranskih travnjaka.		5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	45.000,00
GB5	Poticati lokalno stanovništvo na prijavu i korištenje mjere Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene u sklopu Programa ruralnog razvoja.	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
GB6	Utvrditi vrste i način korištenja sredstava za zaštitu bilja, te regulirati (ograničiti) i nadzirati njihovu upotrebu.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00

GC1	Nadzirati provođenje šumsko-gospodarskih osnova.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
GC2	Nadzirati provođenje lovno-gospodarskih osnova.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
GC3	Pratiti stanje populacije divokoze.	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
GC4	Očuvati značajna šumska područja posebice postojeće površine šume dalmatinskog crnog bora kroz pojačanu ophodnju i motrenje za vrijeme trajanja protupožarne sezone u suradnji s HŠ.		10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	90.000,00
GC5	Osigurati primjereno gospodarenje šumskim ekosustavima u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za očuvanje značajnih vrsta beskralješnjaka, ptica, šišmiša i malih sisavaca.		10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	90.000,00
GC6	Osigurati primjereno gospodarenje lovištima u svrhu očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta za vuka, odnosno sprječavanje fragmentacije staništa.		10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	90.000,00
GC7	U suradnji s lovoovlaštenicima provoditi praćenje stanja populacije jarebice kamenjarke.		2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	18.000,00
GC8	Uspostaviti suradnju s HŠ u pogledu provođenja mjera za suzbijanje potkornjaka u šumama jele.		2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	18.000,00
GD1	Redovno definirati protupožarne mjera i osigurati njihovu provedbu.	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	1.000.000,00
GD2	Ojačati suradnju s lokalnim DVD-ima.	100.000,00	110.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	120.000,00	1.170.000,00
	UKUPNO	252.000,00	309.000,00	324.000,00	359.000,00	359.000,00	354.000,00	334.000,00	334.000,00	334.000,00	334.000,00	3.293.000,00